

275505

SZINMŰVEK.

IRTA

JÓKAI MÓR.

MÁSODIK KÖTET.

BUDAPEST.

FRANKLIN - TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1893.

OSZK

275.505

R
2

ORSZ. SZÉCHENYI KÖNYVTÁR
N. NOVEMBER 1955
1955 év 1254 sz.

R
1955

TARTALOM.

	Lap
A gazdag szegények. Népdráma három felvonásban	1
A jószivű ember	133
Thespis kordéja	195
Földön járó csillagok. Drámai prolog	313
Olympi verseny	371
Az aradi hős nők	389

A GAZDAG SZEGÉNYEK.

NÉPDRÁMA HÁROM FELVONÁSBAN.

Személyei.

KAPOR ÁDÁM: elbocsátott vasuti váltóőr.

KÖMÉNY ZSUZSA: mosóné, élettársa.

SZÜKÖL MAKÁR: diurnista az előljáróságnál, később adó-felügyelőségi segédfogalmazó.

PARAJ JÁNOS: konstábler.

KRANYECZ FRANYÓ: mozgósított bögre- és bicsak-kereskedő.

GUGYORI MISKA: klárinétos cigány.

ZSIGA }
FERKE } fiai: hegedűsök.

GAGYULÁNÉ: kapu alatt áruló perez-sütőnő.

RITKA PANNA: utczaí hagymaáruló nő.

CSICSONKA: virágáruló leány.

LIZI kisasszony: varróleány.

TARAFÁS SPIRIDION: a «Zöld paradicsomhoz» címzett bérháznak a tulajdonosa, a melyben a fentebbiek mind együtt laknak.

Színhely: Kaporné mosókonyhája; idő: egy nagy hetes eső alatt.

ELSŐ FELVONÁS.

Szintér: mosókonyha, szegényes, külvárosi házban, lehullott vakolat alól téгла kilátszik, háttérben tűzhely, lugzó katlannal, a fölött a kürtő; jobbról feljáró lépcső a padlás-szobába, balról haránt gádorajtó a pinczelakáshoz; ruhaszárító kötélén fehéreneműk lógnak. Teknő háromlábú bakon, sajtár, öblögető, szenes kosár a tűzhely előtt; vasaló pad két szék karjára téve, ruháskosár az előtérben. Szegényes bútorzat, két ágy, konyhaszekrény, asztal, szalmakarszék, falra aggatott főzőedények. Bejárat oldalt, jobbról.

I. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi.

ZSUZSA.

(65 éves, jó kinézésű matróna, tiszta öltözetben, fején főkötővel.)

Jaj de nehezen szárad ez a ruha az ilyen locspocs időben. Csak úgy szakad már megint az eső. Egy hét óta nem tudok kiteregetni: mind a konyhában kell a ruhát szárogatnom. A házi úr most már a padlást is kiadta lakásnak.

LIZI.

(Fiatal, csinos lány, kis asztalka mellett fehéreneműre hímész monogramokat.)

Szegény Kapor bácsi is, de összeázik most.

ZSUZSA.

Hát hisz azt megszokhatta vasúti váltóór korában. Biz ott sem tartottak föléje paraplét. Bár még most is ott lehetne.

LIZI.

Hát mért bocsátották el? Vétett valamit?

ZSUZSA.

Nem vétett az semmi egyebet, mint hogy belelépett a hetvenedik esztendőbe. Öreg ember olyan helyre nem való már. Jöttek a napokban ezek a nagy vasúti szerencsétlenségek. A váltóór elaludt a kunyhójában, mikor a vonat jött, álmos fővel hamis vágányra igazította a váltót: az egész vonat neki ment az útban álló kocsiknak; iszonyú szerencsétlenség lett belőle, sokan meghaltak, megsebesültek; egy pillanat alatt annyi árva, annyi özvegy lett — és ez mind egy embernek a gyarlósága miatt. Hiába, az öreg ember már mind gyarló. Nagyon igazságuk van az uraknak, hogy túladnak rajtuk. Előbb való a közönség élete. Legjobb is volna, ha úgy tennének nálunk is a vén emberekkel, a hogy a vadak tesznek, hogy mikor már nem képesek a maguk élelmét megkeresni, akkor agyonütik őket.

LIZI.

Ej ej, Zsuzsa néni, már megint ilyeneket beszél! Hát nem mondtam már, hogy nem kell mindjárt kétségbeesni?

ZSUZSA.

Hiszen áldja meg az Isten azt az aranyos száját, a mért kibeszélte belőlünk azt a rossz gondolatot. De bizony nagyon el voltunk keseredve, mikor az uram kenyér nélkül maradt. A szegény öregem azt mondta, hogy ő odafekszik a vasuti vágányra, mikor a Blitzcúz jön s összemorzsolatja magát; én meg aztán azt határoztam, hogy megiszom az egész palaczk lúgessentiát. S azzal vége lesz.

LIZI.

No hát lássa, az pedig esztelenség! Én azt mondom, hogy a ki öngyilkos lesz, azt a feltámadás napján sem eresztik be se az égbe, se a pokolba.

ZSUZSA.

No hiszen ezzel ijesztett ránk legjobban, hogy még a más világon sem lesz majd ingyen kvártélyunk.

LIZI.

Aztán meg az öngyilkosokat odaviszik a Rókuszbába, s a fiatal medicusok tanulnak rajtuk.

ZSUZSA.

Ez meg még annál is rettenetesebb! De hát én sem győzöm már a munkát. Mikor esős idő van, minden csuklóm úgy fáj, hogy inkább szeretnék étlen-szomjan lefekünni, mint a mosóteknő mellé állni.

LIZI.

Hát hiszen majd megpihenhetnek,

ZSUZSA.

Igen, ha sikerül az, a mire maga, édes lelkem, vezetett rá bennünket: hogy hiszen van «szegények háza»: vetessük fel magunkat abba. Épen abban jár most a szegény öregem: azt mondtam neki, hogy menjen korán, a mikor még senki sincs az irodában: ott várjon a tanácsos úrra. Már bizony visszajöhetett volna.

II. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Gagyuláné.

GAGYULÁNÉ.

(Két nagy kosárral a karján, oldalajtón bejön.)

Ugyan édes Kaporné szomszédasszony; engedje meg, hogy az egyik kosár perezemet ide tegyem a tűzhelyére: itt jó szárazon marad. Nálam beesik az eső a padláson át. Elég lesz ma az egyik kosárral is. Ezt sem tudom, hogy adom el. Persze, ha nekem is butikom volna. De hát az már nagy uraság. Én csak úgy a kapu alatt árulok. Nálam csak a szegény emberek vásálnak. Azok pedig ilyen esős időben inkább kevesebb perezet esznek, csakhogy több pálinkát ihasanak.

ZSUZSA.

No csak tegye oda a kosarát a tűzhelyre, édes szomszédasszony; nekem úgy is tüzelnem kell folyvást a vasaláshoz.

GAGYULÁNÉ.

Hát a jó Kapor bácsi nem jött még meg a városházától?

ZSUZSA.

Magam is ötöt várom.

GAGYULÁNÉ.

No csak az Isten segítené meg a maga szándékában.

ZSUZSA.

Köszönöm a jó kívánságot. Az Isten áldja meg.
(*Folytatja a vasalást.*)

GAGYULÁNÉ.

(*Az egyik kosarat leteszi a tűzhelyre, a másikkal elmegy.*)

ZSUZSA.

Ennek is nehéz keresete van szegénynek! Hóban vízben a kapu alatt ülni; egy fazék paráznál a kezét melengetni. Jó, hogy a szenes szekerekről annyi szén lehull, azt a gyerekei oda hordják neki. Aztán lesheti, míg jön egy késes tót perezet vásálni.

III. JELENES.

Zsuzsa, Lizi, Franyó.

FRANYÓ.

(Jön be oldalajtón, furulyázva ; öltözete fehér abaposztó ruha, bocskor, újatlan bőr-kosok, tüző a derekán ; nyakába vetve egy hordvánkos, tele szurkálva késekkel, bicsakokkal, a hátán másik kosár, tele főzőkanalakkal, furulyákkal. Kerekre nyírott haj, borostásra borotvált arcz.)

ZSUZSA.

Ihol van ni. Farkast emlegetünk s kert alatt jár.

FRANYÓ.

Jaj kirem, nem vagyom én farkas, vagyom én csak birka. Dicsirtessik a Jézus Krisztus.

ZSUZSA.

Mindörökké, ámen. Hát hogy maradt maga Franyó ilyen későre! A kamarádjai már mind elmentek.

FRANYÓ.

Hát kamarádjaim a napszámosok. Azoknak parancsolja pallir. Kell nekik ugrani, mikor harangoznak. De én vagyok zúr! Nekem nem parancsolja senki: még montenegrói vladika sem! Mikor nekem tetszik megyek végig hosszú utczán, fújom tilinkómat, eladom kést, bicsakot, főzőkanalat. Nem vagyok paraszt. Tudok beszilni szakácsnékkal, még asszonyságokkal is.

ZSUZSA.

Hát jól megy az üzlet?

FRANYÓ.

Jó menne magát: csak az az átkozott sok pálinkás bolt se gyünne elejbém. Nekem kell itthon maradni utoljára, mert én vagyok kasszirus: én szedem be háláspénzt kamaradoktul holnapra.

ZSUZSA.

Hát aztán hányan hálnak abban a fáskamrában?

FRANYÓ.

Bizony most csak huszonöten.

LIZI.

Uram ne hagyj! Huszonöten egy fáskamrában.

FRANYÓ.

Fizet mindenik négy krajczárt egy iszakára. E csak semmi! Hát mikor elmentünk keresztül a nagy pocsótán.

LIZI.

Micsoda pocsótán?

FRANYÓ.

Hát a ki van utjába Amerikának.

LIZI.

Hát magának az atlanti ocean csak nagy pocsóta?

FRANYÓ.

De nagyon nagy pocsóta. Már kétszer átgázoltam rajta. Hát ottan háltunk százan egy rakáson.

Huszonöten fektünk így keresztben: másik huszonöt hosszában: többi meg a falnak támasztva.

LIZI.

Hát aztán mért nem maradt ott Amerikában?

FRANYÓ.

Hát csak mert nem tetszette nekem. Píz van annyi, mint polyva. Krumpli is van. De nincs becsület.

LIZI.

Hogyan nincs?

FRANYÓ.

Hát úgy nincs, hogy minden ember goromba. Ugy níznek rám, mintha loptam volna. Volt náluk nagy árvíz: aztán ránk kiabáltak, hogy mink magyarok kifosztottuk halottakat. Ezt nem eltűröm. A ki engem idehaza csúfolja, hogy «te tót!» azt tudom, hogy csak tréfálja velem; de a ki nekem odakinn azt mondja: «te tolvaj magyar!» az gorombaság, azt nem eltűröm. Csak hiába, nincs olyan szíp ország, mint a mienk Magyarország! Egisz Amerikában soha illetemben nem láttam egy embert, a kinek jó kedve van: itt minden embernek jó kedve van. Itt még a ki haragszik, az is danol. Aztán vagyom én régi nagy familia. Az a hires Vojtina Matyas poeta, a kitül tanulta Arany Janos verseket írnya: az in nekem volt kuzinom. Mikor van kipviselő választas, akor úgy hínak nekem, hogy «tisztelt hazafi!» Hum!

ZSUZSA.

Jól van, jól, jámbor Franyó; de hát mondja meg, mért jött ide?

FRANYÓ.

Hát szipen kirem a tensasszonyt: engedje meg, hogy itt hagyjam késeket, kanalakat. Esőben megázza magát, rozsdás lesz.

ZSUZSA.

Hát aztán ma mivel fog kereskedni?

FRANYÓ.

Ma bögréket, csuprokat árulok. Partoljunk hazai industriát!

ZSUZSA.

No hát tegye le az árúit oda a szekrényre. Nem számlálja meg, hogy hányat hagy itt?

FRANYÓ.

Aj! Egyik szeginy ember másiktul nem lopja. Hanem ha dragalatos szip kisasszony ezt a kicsi kis bicsakot, a kinek ez a rézsillagos nyél meg van, eltalálná lopni magának: hát azt én bizony Isten nem meglátnám. *(Árus kosarát leteszi a szekrényre.)*

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Ritka Panna.

PANNA.

(Hagymafonatokkal megrakott parasztemenyecske, bekötött fövel, szádránczú piros szoknyában, átkötött zöld kendővel, dudoros újjú pruszlikban, sarkas csizmákban.)

FRANYÓ.

(Az ajtóban találkozva Pannával, megcsípi annak az ábrázatját.)

PANNA.

(*Jót húz a tenyerével a Frányó hátára.*)

Aarmaany ádtá butá tót Frányója!

FRANYÓ.

Jaj de szereti engémet ez a magyar menyecske! Milyen szípen szólította meg nekem. (*Elugrik.*)

PANNA.

Ugyán, eedes jó Káporné ásszonyom, engedje meg kee rem, hogy ide lerákhássám ezt á sok istenádtá hágymaat. Nem akarok maa vele vissza- czáfátolni Pálotaara. Májd ápraankint elhordogátom innen.

ZSUZSA.

Hát talán már vége van a vereshagyma szezonnak?

PANNA.

Veege bizony, eedes meezem. Válámenynyi pálotái kofaanák á kosará mind tele ván maa spaargaavaa. Nekem is ázután kell laatnom, hogy spaargaocskaat kápják. Roszul ment maa á hájmá nagyon. Eddig is csák egy dereek jó keepviselő úr tártottá benne á lelket, á ki mindennáp vett tölem egy fentő hájmaat, áztaan meg is csipte áz orczoamát mellee, áztaan tíz krájczaaral többet ádott eerte, mint maas. Nem tudom een, mit ákár ázzaa á sok hájmaavaa? De haat áz is elutázott.

ZSUZSA.

Hát csak hagyja itt a hagymáját, kis menyecske. Elférünk töle.

PANNA.

De áztaan meg ne egyeek á czigaanyok ; mert ez szerbiai hájma.

ZSUZSA.

Hisz akkor meg épen nem is tudnának vele beszélni a cigányok.

PANNA.

Ejnye de treefaas kedveeben van má á nágy-ászszyony!

ZSUZSA.

Bizony van okom rá.

PANNA.

Haat megtette e maa á vaaros Kápor urámát kaódúsnák?

ZSUZSA.

Még nem ; de éppen abban jár az öregem.

PANNA.

No haat áz Istenke segítse raa Kápor urámát, hogy megtegyik kaódusnák. Jó egészszeget kivaa-nok. Kisztihánd frájlá! (El.)

ZSUZSA.

Jaj de sokat tudnak fecsegni ezek a palotai kofák.

V. JELENES.

Zsuzsa, Lizi, Gugyori Miska, Zsiga, Ferke.

MISKA (<i>sánta klarinétos öreg cigány</i>).	} Egymásután jön-
ZSIGA (<i>hat esztendőös hegedűs primás</i>).	
FERKE (<i>hét esztendőös kontrás</i>).	

nek fel a pince-
gádorból.

MISKA (*hátraszól a gyerekeihez*).

Tutti more basaule! Csókoljatok kezet szépen
a nagyságos asszonynak, ti fekete rigók!

ZSIGA, FERKE.

(*Kapornéhez rohannak kezet csókolni erőhatalommal.*)

ZSUZSA.

ElmenjeteK innen! Mind összepiszkoljátok a
kivasalt ruhámat. No hát Miska, hová mentek
ma muzsikálni?

MISKA.

Ha én azt tudnám? Beütött a nagy böjt: se-
hol sem tánczolnak. A kis pipában nem szabad
muzsikálni. A Svábhegyre még nem jár senki.
Nem marad más, mint névnapot köszönteni.
Ugyan kérem, nagyságos asszony, nézze meg a
kalendáriumban, micsoda név van ma?

ZSUZSA.

Ma van szent Spiridion napja.

MISKA.

Jáj! Az nagyon rossz szent! Az a bátyja a Szent Györgynek, s a Szentgyörgy a házbér-fizető patrónus.

ZSUZSA.

Hát összemuzsikáltatok-e a farsangon a házbért?

MISKA.

Jáj. Dehogy muzsikáltuk. Hisz az idén nem is volt farsang. De még is van egy úr, a kit úgy híznak, hogy Spiridion. Az a mi háziurunk, odamegyünk, lemuzsikáljuk neki a házbért.

ZSUZSA.

Ugyan muzsikáljatok neki az én kontómra is egy nótát; mert engem sem vet fel a pénz. Csupa gavallérokra mosok, s azok virtust csinálnak belőle, hogy a mosónét ne fizessék.

MISKA.

No elhúzzuk neki az «is, is, is» nótát. Miska cigánynak nincs pénze; Kapornénak sincsen pénze; a többinek sincsen pénze: «is, is, is». De hát én nekem is van egy alázatos kérésem a nagyságos asszonyhoz. A míg mi odajárunk muzsikálni, oda lenn a pinczében van még egy kis gyerek: a ki nem tud még járni. A télen halt meg az anyja. Rám maradt a rajkó. Olyan szép gyerek, hogy nem adnám egy tarisznya piczuláért. Ugyan kérem szépen, ha meghallják, hogy odalenn nyivákol, a míg mink oda vagyunk: adjanak neki egy kis vizet.

ZSUZSA.

Jó lesz. Hát valami pépféle nem kell neki

MISKA.

Jaj! nem kell a cigánygyereket olyan nagy urasághoz szoktatni: ha még pépet is kapna: azt gondolná, hogy valami pirincz; elég a cigánygyereknek a víz is: ha nagyobb lesz is, jeget eszik, vizet iszik, attul lesz olyan szép fehér foga.

MISKA.

No utánam rajkók. KöszönjeteK szépen nagyságos asszonynak, nagyságos kisasszonynak. A mit én mondok, azt utánam mondjátok.

ZSIGA.

(Miska lábára gázol eltávozásuk alatt.)

MISKA *(felordít)*.

Jaj, hogy a devla rugjon meg.

ZSIGA.

A nagyságos asszonyt is.

FERKE.

A nagyságos kisasszonyt is.

(El mind a hárman.)

VI. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Csicsonka.

CSICSONKA.

(Oldalajtón bejön. Tíz éves lányka, kezeiben katulya, tele gyöngyvirág és ibolyacsokrokkal.)

Szép jó reggelt kívánok, kedves nénémasszony.

ZSUZSA.

No hát ilyen későn kellett fölédredned.

CSICSONKA.

Ébren vagyok én már régen, de nem mertem kibújni a pokrócz alul, mert nagyon hideg van abban a kerti filagóriában.

ZSUZSA.

Hát nem tudsz befűteni?

CSICSONKA.

Nem szabad ám; mert akkor a gyöngyvirágok meg az ibolyák mind kipállanának. Azoknak csak a trágyátul szabad meleget kapni. Aztán minek is mennék korábban: még most nem járnak az uraságok a váczi utcán. Aztán meg elébb meg kellett főzni a szomszédban a kávé a nagyanyámnak.

ZSUZSA.

Hát mit csinál az öreg?

CSICSONKA.

Hát mozogni nem igen tud; de annyit mégis tud, hogy meg tudja czibálni a czoflimat, ha nem hozok haza elég pénzt. Aztán mindig szid, hogy mért nem vágom le elől a hajamat kurtára, s mért nem csinálok a hunczutkáimból sexereket? Hát mikor még csak tíz esztendő vagyok.

LIZI.

Ne is tedd. Látod, én nekem még most sincs a homlokomra húzva a hajam, se hunczutkám nincs sexerre csinálva; pedig már húsz esztendő vagyok.

CSICSONKA.

De nem is kap maga egy szál gyöngyvirágért száz forintot, Lizi néni, mint a hogy én kapok majd egyszer, a hogy a nagymama biztat.

ZSUZSA *(mérgesen)*.

No hát mi kell?

CSICSONKA.

Hát csak arra kérem, édes néni, hogy a míg én oda járok s azt a sok virágot mind el tudom adni, addig nézzenek be a filagóriánkba s öntözzék meg a gyöngyvirágomat, meg az ibolyáimat, hogy ki ne száradjanak.

ZSUZSA.

Jól van, meglesz.

CSICSONKA *(elmegy)*.

ZSUZSA.

A vad emberek okosan teszik, hogy az öreg embereiket agyonütik; hanem a khinaiak még okosabban cselekesznek, a mikor a fölösleges számú leányokat, születésük napján a nagy vízbe dobálják.

VII. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, Paraj János.

JÁNOS.

(*Kalapja fénymázos bőr, nagy bő kabát rajta.*)

Alázatos a szolgál. Üdvözlöm az asszonyságokat. (*Katonásan szalutál.*)

ZSUZSA.

Nini, a constabler úr! Ilyen korán reggel.

JÁNOS.

Az ám. Három éjjel furtumfurt munkában voltam. Az egyik szememet se hunyhattam le. Egyik koresmábul ki, a másikba be.

LIZI.

Hisz az igen víg élet.

JÁNOS.

Köszönöm az ilyen víg életet. Folyvást azt a gézengúz Spatzirovszkit kergettük. Tetszik tudni, azt a híres kassza-elrablót, a ki a bécsi Schmierminidan bankárnak a wertheimjából félmilliót el-

csizelt s aztán még útközben egy angol mylordnak a myladyjét is elszöktette s azzal egyenesen ide Budapestre pályázott. A bécsi politzáj megtáviratozta, hogy csak keressük a Spatzirovszkyt: itt kell neki lenni. No iszen, az volt a múri! A nagyságos alkapitány úr azt proklamálta előttünk, hogy «no fiúk, a melyitek a Spatzirovszky gallérját a markába szoríthatja: annak meg kell kapni az ezüst érdemkeresztet!» Kezemben már a füle! Mondtam magamban. Én megtudtam, hogy micsoda korcsmában szokott vacsorálni a szökevény tolvaj. Beültem előre két detektívvel. Ott volt mindenikünknel a személy-leírása. Középnagyságú termet, barna haj, bajusz és kecskeszakáll, olajszinű arc, fekete szemöldök: különös ismertető jel rajta, hogy az orra hosszában van, a szája meg keresztben. Egyszer csak odaköt hozzánk a szomszéd asztaltul egy hirtelen szöke nímét. Láttam a pofájából, hogy csupa burkus: hát mikor megszólalt s rendelt magának «eine jut jebratene Jans». Szörnyű fidélis czimbora volt. Elmondta egy lélekzet alatt, hogy ő most jön Berlinből, juteszövet mustrákkal utazza be a világot, csinál propagandát a kadrollirozott dosz kinnak. Nagyon jól mulatja magát Budapesten. Mindent látott már. Muzeumot, vágóhidat, elevatort, aquincumot. Koloszsál! az orpheumban is volt. Piramidál! Most még a budapesti lebu jokkal szeretne megismerkedni: szeretné, ha elvinnénk magunkkal a razziára. Szivesen! Most épen egy híres tolvajt üldözünk, a Spatzirovszkyt. «A Spatzirovszkyt!» No azt ő is szeretné meg-

ismerni. No hát jöhet velünk! Azzal velünk jött. Minden korcsmában, a hol letelepedtünk, ő traktált, ő fizetett. Folyvást nyomában voltunk a gaz Spatzirovszkynak. Csakhogy mindenünnen épen egy fél órával hamarabb ment el, mint mi beléptünk. A burkus segített káromkodni. Utoljára reggel felé úgy meghasznált neki a sok áldomás, hogy úgy kellett őt harmadmagunkkal hazatámogatni a Pannoniáig. Ott aztán megtámasztottuk a kapuhoz, a míg a portás kinyitja: s ott hagytuk.

ZSUZSA.

Hát aztán a Spatzirovszkyt nem fogták meg?

JÁNOS.

Nem fogtuk meg? Dehogy nem fogtuk: egész éjjel mindig fogtuk: csakhogy aztán eleresztettük. Ő volt az maga, az a burkus, a ki egész éjjel korcsmárul korcsmára hurezolt bennünket Spatzirovszkyt keresni: s utoljára hazavitette magát velünk a Pannoniába.

LIZI.

Ezzel ugy-e bár nem dicsekedtek el az alkaptány urnak?

JÁNOS.

Világos: hogy mi nem dicsekedtünk volna el, hanem mire az alkaptány úrhoz rapportra mentem, már akkor ott volt a kezében a билет douxja a semmiházinak, a miben megírja, hogy egész éjjel együtt járt velünk maga magát üldözni: máskor, ha el akarja őt csipetni, küldjön a kapi-

tány úr okosabb embereket. Persze, hogy nem lakott a Pannoniában: de részeg sem volt.

ZSUZSA.

Képzelem, hogy ez roszul eshetett János úrnak.

JÁNOS.

De annyira roszul esett, hogy rögtön lementem az örszobába, levágtam magam a pricscsre, s elkezdtem alunni. De még alig fogtam hozzá, a mikor fölránczigálnak. Azt mondják, menjek fel az inspectiós szobába: itt van egy anglus. Hát persze az egész VI compániában senki sem tud anglusul, csak én.

LIZI.

Hát maga hol tanult anglusul?

JÁNOS.

Két esztendeig voltam Amerikában. Hát fölmegek: ott látok egy hosszú száraz termetű haudujudút, sarkig érő koczkás, három galléros waterproofban, kék fátyollal körülkötött, elől-hátul schirmléderes parafa-bőr sapak a fején; két hosszú veres pofaszakáll lógg ki az állkapczájáról; szíjra kötött táska az oldalán, hosszú nyelvű ambréla a kezében. Borzasztón lármázott már, mikor megérkeztem. Senki se értette. Én aztán szolgálatjára álltam, s kikérdeztem angolul: «hau did ju szlip lesz nájt?»

LIZI.

Az csakugyan angolul van?

JANOS.

Erre az anglus elmondta, hogy ő az a lord Buxkin, a kinek a myladyjét a gonosztevő Spatzirovsky Badenbül elszöktette: hogy én teremtem neki elő azt a gaz csábítót; hogy ő azt azonnal agyon bokszirozhassa. Mondtam neki, hogy hiszen épen abban járok: egész éjjel azt kergettem: kicsi híja, hogy meg nem fogtam, már a kezemben volt a jó madár; de csak a tolla maradt a markomban. Erre az anglus elkezdett gombba lenni. Szidta, ócsárolta az egész magyar rendőrséget. Még azt is mondta, hogy megvagyunk korrumpálva. Utoljára én sem voltam rest: megfogtam a havelokja gallérját s úgy kilöktem az ajtón, hogy a lába sem érte a földet. Egy óra múlva aztán hoz egy hordár egy билет doux-t az alkapitány úrnak, a mibe ez volt írva: «uram, én ma ott voltam az önök inspectiós szobájában, beszélni akartam önnel személyesen; hanem a János kidobott az ajtón. Alászolgája. Spatzirovsky». Másodszor is a kezemben volt a gézen-gúznak a gallérja! S most meg épen kidobtam az ajtón.

ZSUZSA.

Ez már pech.

JÁNOS.

Ez már nem pech, hanem catastropha. Az alkapitány úr a plafondig ugrott dühében, mikor ezt megtudta. Azokat a titulusokat kellett volna rangfokozatba szedni, a miket én kaptam! Büntetésül aztán a következő éjszakára kipoosztirozott az alkapitány úr az állatkert előtti órállomásra.

LIZI.

Én ott félnék.

JANOS.

Nem is kisasszonyoknak való hely az, éjnek éjszakáján. Csak úgy surran el a fák sötétjében egy-egy gyanús alak. Az ember azt sem tudja, tolvaj-e, vagy szerelmes. S ha az eső esik, még csak egy kapualja sincs, a hová be lehessen állni. Hát a mint a csuklyámat a fejemre húzva áldogálok a posztomon, egyszer csak valaki hátulról megüti a vállamat. Olyan szemtelenül settenkedett oda, hogy nem vehettem észre a közeledését.

LIZI.

Jaj, ha valami gonosztevő lett volna!

JÁNOS.

Az volt pedig. A legnagyobb gonosztevő. De nem ám valami marczona zsvány alak; hanem egy finom elegáns gavallér. Szivarral a szájában, selyem paruplival; kurta dzsekkben; a minek a zsebéből kerékkötő nagy aranyláncz fityegett elő. A szeme elé egy monocli volt szorítva. «Servus János!» Azzal szólít meg. «Halt, wer da!» kiáltok én rá. «Ugye bár, maga az a Paraj János?» Nagyot bámulok. «Én az vagyok. De hát az úr kicsoda? Honnan ismer engem?» «Ejnye János, hát ilyen hamar elfelejtjük a barátságot? hát nem egész éjjel együtt kvaterkáztunk a mezitlábosnál, meg a sauwirthnál, meg a két bakoknál, meg a markotányos pinczében s legutoljára a Hofgendarme-nál? Én vagyok az a maga jó barátja, a

Spatzirovszky!» De már ezt nem eresztem el élve!

ZSUZSA.

Mért nem szaladt utána?

JÁNOS.

Hiszen nem szaladt el: inkább megkinált egy szivarral. Nem gyújtottam rá. Hátha pokolgép van benne. Akkor aztán elmondta fidélisen, hogy ő az este a német színházban volt, Moor Károlyt adták. Nagyon szívére vette a zshiványvezér utolsó szavait: «dem Mann kann geholfen werden» s elhatározta, hogy feláldozza magát az én boldogságomért. Tudja, hogy a ki őt elfogja, az ezüst érdemkeresztet fog kapni. Ime hozzájuttat az ezüst kereszthez, vigyen a kapitánysághoz.

LIZI.

S erre aztán felébredt ön? Álmodta az egészet?

JÁNOS.

Dehogyan is álmodtam! De olyan ébren voltam, mint most. Egyenesen elkisértem a kerületi rendőrséghez, nem is kellett gyalog czafolnunk. Ott várt a fiakkere a Bimbósház előtt: kocsin mentünk a hivatalig. Szerencsésen. De fogtam is a gallérját odáig.

LIZI.

Akkor aztán kisült, hogy nem az igazi Spatzirovszky volt, a kit elfogott.

JÁNOS.

Dehogy is nem az volt. Ő volt, a kit kurrentáltak. Csakhogy az akasztófára való nem lopta el a fél milliót, csak mulatni jött le Pestre: a fél millióval maga a bankár szökött meg Amerikába, a myladyt is az vitte el. A lopás csak koholva volt, hogy a politzájt hamis útra tereljék. Ez a gyalázatos semmirekellő gazember egészen ártatlan becsületes ember volt.

LIZI.

Ez már skandalum!

JÁNOS.

Sőt több, mint skandalum! ez már korrupció! És már most servus ezüst érdemkereszt! Agyiő czulág! Azt mondták, hogy egy napig ne menjek fel a hivatalba, hogy ne szekirozzanak.

ZSUZSA.

Hát már most mivel fogja elmulatni ezt a napot?

JÁNOS.

Felmegyek a padlásszobámba s aluszom holnap reggelig. Csak arra kérem a nagyasszonyt, hogy egyszer-egyszer keltsen fel, a mikor megszomjazom.

ZSUZSA.

Mit tudom én, hogy maga mikor lesz szomjas?

JÁNOS.

Hát csak valahányszor fölébreszt, olyankor én mindig szomjas vagyok.

ZSUZSA.

No hát szerencsés jójczakát kívánok.

JÁNOS.

(A padláslépcső felé indul.)

Jójczakát.

LIZI.

Jójczakát!

LIZI *(Zsuzsához)*.

Jó ember ám ez a szegény János.

ZSUZSA.

Csakhogy ennek is ugyan keserves mestersége van. Egyszer még majd agyonütik a tolvajok.

JÁNOS *(a lépcsőről visszatér)*.

Hohó! Valamit majd elfelejtettem volna.

(Kihúz egy sonkút a kabátja alól).

Hoztam magának valamit, nagyasszony.

ZSUZSA.

Nini! Mi a? Egy egész nagy sonka! Ej, ej! Konstábler úr. Hol veszi maga ezt a drága sonkát? Van magának ahoz való pénze?

JÁNOS.

Hát hogy valami rosztat ne gondoljanak: elmondom annak a sonkának a történetét. Ha meg nem untatnám vele.

ZSUZSA, LIZI.

Nem! Nem.

JÁNOS.

Hát a mióta ez az ökörnnyommal pettyegetett világ áll, azóta mindig lehetett hallani, hogy vannak jó emberek és vannak rossz emberek.

ZSUZSA.

A már igaz.

JÁNOS.

De azt soha se hallották apáink, hogy lehessenek ez világon jó sertések és rossz sertések, hogy legyenek jó disznók meg rossz disznók, ennek a felfedezése csak a mi jelen felvilágosodott századunknak lett fentartva. Hát a napokban a fővárosi fizikus, a hentesboltokat sorba vizitálva, az egyiknél felfedezte, hogy annak az összes árúczikkeiben trikók vannak.

LIZI.

Kérem, ha trikókról beszél, akkor én kimegyek.

JÁNOS.

Jaj. Nem olyan trikók ám ezek, a milyeneket a balletkisasszonyok az Excelziorban viselnek, hanem olyanok, a melyek a húsneműek rostjaiban élnek, s annak, a ki azokat megtalálja enni, keserű halált okoznak.

ZSUZSA.

Soha sem hallottam ilyen csodának a hírét.

JÁNOS.

Magam sem. Hanem hát az az ármányos mikroskopium kisütötte, hogy a Postpischill húsneműiben láthatatlan óriás kigyók vannak, s ennek constatalása után dekretálva lett, hogy az egész készletet a Dunába kell hajigálni. Ennek a végrehajtásával pedig én lettem megbizva. Végre is hajtottam punctumosan. Hanem a mint erre az ártatlanul mosolygó barna piros csemetére került a sor, azt mondám magamban: ugyan hát te mit vétettél, hogy te is a halak eledelévé légy? Hátha te még nem vagy bűnben fogantatva? Én bizony haza viszlek a jó becsületes Kaporéknak. Trikó, vagy nem trikó: azoknak nem árt meg: mert nincs mikroskopiumuk. Elhoztam. Hiszen nem loptam, nem sikkasztottam vele. Csak a dunai halaknak a prédáját kevesítettem meg. Ez már a senki jószága volt. A senkiéből hoztam el. Senkit sem károsítottam meg vele. Senki sem kereskedik utána: a Dunában úszott-e el, vagy a retek-utczában?

ZSUZSA.

A biz igaz! Minket meg nem ijesztenek vele. Nekünk eltart ez egy hétig. Köszönjük szivesen.

JÁNOS *(súgva Lizihez)*.

Aztán maga is ehetik ám ebből a sonkából bátran.

LIZI.

Köszönöm szépen. Azt mondják, hogy a trichinoktól az embernek feldagad a képe, ha meg nem

hal is tőlük. Már pedig ha szép nem vagyok is, de csunya sem akarok lenni.

JÁNOS.

Hiszen nem igaz ám ebből a trikókrul való historiából egy szó sem. Egészen jó sonka az. Semmi baja.

LIZI.

Hát ha maga annyiféle igazságot tud, akkor melyik szavát lehet magának elhinni?

JÁNOS.

Azt, a melyiket lassan mondok.

LIZI.

Nem! Én neked mindent hangosan mondjon el. Én az olyan embert, a ki hazudik, nem eresztetem közel magamhoz.

JÁNOS.

Pedig azt megszokja ám az ember, ha sokáig van az igazság szolgálatában. No hát elmondom az igazi történetét ennek a sunkának. De csak maguknak kettőjüknek, másnak el ne mondják; mert akkor baj lesz.

ZSUZSA.

Hallgatni fogunk.

JÁNOS.

Hanem ez megint egy hosszú historia. S talán magukat untatni is fogja?

LIZI.

Hiszen nem mi akarunk alunni menni, hanem maga.

JÁNOS.

No hát elmondom az egész történetet úgy, hogy még a vizsgáló bíró se vehetné ki belőlem különben. Hát itt lakik a király-utczában egy derék hentes és húsfüstölő mester, a kit úgy híznak, hogy Przsepiorka Wratizláv.

ZSUZSA.

Egészségére kívánom.

JÁNOS.

Nem prüszentettem. Ez a hentesmester becsületes neve: Przsepiorka Wratizláv. Ennek van a leghiresebb szalámija az egész Budapesten. Idegen el nem megy anélkül a fővárosbul, hogy a Przsepiorka boltját fel ne keresse. Derék tekintélyes férfiú. Képviselő-választások alkalmával mindig huszonöt kiló szalámival szokta az igaz ügy diadalát előmozdítani. Hát a napokban beállít a boltjába egy kis tíz-tizenegy éves ficzkó, a hóna alatt egy hegedűvel. A mester maga volt a boltban. A fiú kér húsz krajczárért parizert; az öreg mérges volt már azért, hogy mért vesz parizert, mért nem vesz szalámit? Azt kérdi tőle: «Hát te cigány vagy?» Azt mondja a fiú: «nem, én muzsikus vagyok, hegedülni tanulok az országos zeneiskolában». A hentes leszeli neki a parizert. A fiú fizet. A hentes észreveszi, hogy az a húsz krajczáros lyukas! A gyerek is kénytelen

elismerni, hogy az ő húsz krajczáros a lyukas. A gyerekben van humor: azt indítványozza, hogy hát lyukaszsza keresztül a hentes a parizer-szeleket is. A hentes ellenben nem érti a tréfát, s azt mondja neki, hogy elmenj innen, mert úgy teremtelek nyakon, hogy Szent Dávidot a holdban Kapellmeisternek nézed. Erre a gyerek azt az indítványt teszi, hogy engedje hát neki a parizert hazavinni, mert ez az ő ebédjük, ha e nélkül megy haza, az apja ellazsnakolja, majd délután meghozza a teljes érczértékű dupla hatost, addig pedig itt hagyja zálogban a hegedűjét. A hentes rááll az alkura, gondolja, hogy egy hegedű mindig megérhet két hatost. A fiú tovább megy, a hegedű ott marad: a Przsepiorka felveszi a kezébe s megpróbálja, hogy tudna-e rajta hegedülni. Úgy találja, hogy semmi sem könnyebb, mint a hegedűn játszani. Ez alatt egy kétlovas fiakker áll meg a boltja előtt s kiszáll belőle egy anglus. A német beszédjének a kiejtéséről lehetett észrevenni, hogy anglus: «Iu ére dhi szelemi with Prprprprka?» «Én vagyok: az apád lelkét! Hát mi kell?» «Giv mi e szelemi for ten florin.» Azal kiméret magának tíz forint ára szalámit. Azal kivesz egy napoleont s odadobja. A hentes már fel lett eszelve a lyukas piczulával s azt mondta, hogy adjon neki valami okos pénzt: a kit ismer. Akkor aztán a lord elővett egy marék piczulát a táskájából s leszámlált neki száz darab hatost. Mind igazi valóságos nikkell hatosok voltak, egy sem volt közöttük ezüst. A hentes átlátta, hogy solid emberrel van dolga. Ez alatt

meglátja az anglus az asztalon heverő hegedűt. Felveszi: pápaszemet tesz: megnézi, s eltátja a száját. «Az úré ez a hegedű?» «Nem az enyim biz ez, az öreg apám se tudott muzsikálni: egy szegény diákgyerek hagyta itt zálogban.» «Hisz ez egy valóságos Straduario!» mondja az anglus. «Miattam az lehet.» «Hát mondja meg az úr annak a gyereknek, ha visszajön a hegedűjéért, hogy én adok neki ezért kétezer forintot, ha el akarja adni. Lakom az Angol királynőben, nro 25, 26, 27. Nevem Lord Knipperdolling Alfred. Ma délután öt óráig még Budapesten maradok: akkor elutazom Bukaresztbe. Ha én nem volnék otthon, a titkárom: miszter Flibbertiggibet utasítva lesz, hogy átvegye a hegedűt s kifizesse a 2000 forintot. God bye!» Azzal felnyalábolta a vett szalámit s a fiakkerbe ülve, tovább hajtattott. Az én Przsepiorkámnak ezzel nagy szeget ütött a fejébe. Kétezer forint egy hegedűért! Hisz az a gyerek, meg annak az atyja nem tudnak hová lenni ennyi pénzzel. Az öreget még a guta is megütheti örömében. Ekkor visszajött a gyerek az igazi húsz krajczárral, s azzal kiváltotta a hegedűjét, hogy aztán megint menjen a zeneiskolába. «Hallod-e te gyerek! mond neki a hentes: én megvenném tőled ezt a hegedűt.» «Nem eladó ám.» «De hátha adnék érte ötszáz forintot?» A gyerek nagy szemeket csinált: «még akkor sem adhatnám el; mert a hegedű az apámé: ő is az apjátul, az meg a nagyapjátul örökölte.» «De ha azt mondanád az apádnak, hogy hatszáz forintot adnak a hegedűjéért.» «Haza megyek, megkér-

dezem tőle.» Félóra mulva visszajött a gyerek az ultimatummal. «Az apám azt mondta, hogy nem válik meg ez ereklyéjétől kevesebbért, mint nyolczszáz forintért.» «Itt van, vidd el!» Mondá a hentes, leszámlálva a kölyök elé a nyolczszáz forintot. Még így is nagyon jó üzletet csinál ez alkunál: neki még ezer kétszáz forint profitja marad. Azonnal hozatott egy konflist, beleült, vitte a drága hegedűt az angol királynéba: lord Knipperdolling és Flibbertiggibet után tudakozódva. Ott azután azt mondták neki, hogy ilyen nevű uraságok itt soha sem voltak szállva; mivelhogy az a Knipperdolling egy hires útonálló volt; de már régen kerékbe lett törve, a Flibbertiggibet pedig egy mezei ördög. A lord, meg a muzsikuszerek egy húron pendültek s kimuzsikáltak szépen az én Przsepiorkám zsebéből azzal az ötforintos hegedűvel nyolczszáz kemény forintot. A Przsepiorka most dúl-fúl haragjában s füt-fát megmozdít, hogy a csalafintákat kézrekerítse. Azért adta nekem ezt a szép sonkát, előleges jutalmazásképen. Meg egy palaczk bort is adott mellé. De ezt nem szabad ám elmondani senkinek; mert egy constablernek tiltva van bármi szín alatt valami ajándékot elfogadni. Az öregnek se mondják meg: mert az, a milyen becsületes ember, képes lenne feladni. Csak hadd legyen ő előtte trichinos a sonka, fuxinos a veres bor. Annál jobban fog neki izleni: azt fogja hinni, hogy öngyilkosságot követ el ezekkel a halálélesztőkkel. Már most hát csak maga is meg meri izlelni az én hoztomat, Lizi kisasszony.

LIZI.

Most sem hiszek én magának. Aztán én nem is szoktam ilyesmivel élni. Nekem csak a kávé járja: reggel, délben, ozsonnára. Attul van az embernek jó dolgozó kedve: a ki jóllakik, az elálmosodik.

JÁNOS.

No hát már most igazán jójezakát kívánok.
(*A padláslépcsőn felmegy.*)

VIII. JELENÉS.

Zsuzsa, Lizi, később Kapor Ádám.

ZSUZSA.

Úgy tetszik, mintha az öregemet hallanám köhécselni odakinn. Talán még is csak hazakerült már.

ÁDÁM.

(*Belép: vasúti ör gúnyában, 70 éves ember, nyírott bajuszzal, sűrű ősz hajjal.*)

De bizony haza kerültem, talán már azt hitted, hogy beálltam katonának.

ZSUZSA.

No hát széna-e, vagy szalma?

ÁDÁM.

Még nem széna, még csak fű; de majd csak lesz belőle széna, ha lekaszáljuk.

ZSUZSA.

Hát beszéltél a tanácsos úrral? Elmondta neki mindent okosan.

ÁDÁM.

Abban nem volt hiányosság. Aztán ő is segített beszélmem. Mindenre azt mondta: «tudom, tudom»; a mit én elkezdtem, ő mondta el a végét; úgy hogy nagy hamar kisütöttük, hogy a nagy vasuti katarakták miatt...

LIZI (*megigazítja*).

Nem katarakták azok, hanem katastrofák.

ÁDAM.

Köszönöm kisasszony. No hát a sűrű vasuti katafrakták miatt az öreg váltóőrököt mind szélnek eresztették a direktor urak: magam is kenyér nélkül maradtam: a feleségem mosóné; de már annak is köszvény van a kezében: keserve sen tud dolgozni: szeretnék ha felvennének bennünket a városi szegények házába. Erre azt kérdezte a tanácsos úr, hogy miféle igényeim vannak e kívánsághoz. Igényeim? Soha sem hallottam én ezt a szót. De hát csak feleltem rá valamit. Hát csak az, hogy szegény vagyok. Erre a tanácsos úr a két térdére ütött a két tenyerével: «Hja! szegény vagyok! Tasz könnyt a jéder szagn! De hát mivel bizonyítja be hogy szegény?» Uram s én Istenem! Még nem akarják elhinni, hogy szegény vagyok! Mivel bizonyítsam be? Hiszen rongyos nem vagyok. Éhen se

haltam még. A csizmából sincs ki a lábam. Hát csak nem tudtam én semmit kitalálni, csak úgy vakartam a buksi fejemet. Erre aztán a tanácsos úr megszánt, segítségemre jött: «Kend vén számár!» Hát még is csak rám ismert! «Nem tudja kend, hogy a szegények házába leendő fölvétetéshez szegénységi bizonyítvány kell. Most hordja kend frissen a csizmáit a kerületi előljáróságához, s adasson magának az előljáróságtól szegénységi bizonyítványt. Nem kell rá bélyeg. Megett!» Hát aztán én is ráültem a legjobb lokomotivomra s elpályáztam a kerületi előljáróságához. Hát biz ott már tele volt a várakozó szoba szegény emberekkel: s nekem várnom kellett a magam sorára. Oh én uram s Istenem, de sok szegény ember van a világon! A ki csak odajött, az mind koldusabb nálamnál. Szinte szégyenlettem magamat közöttük. Volt olyan, a kinek ebben a zegernye időben egy szál nyári kabát volt az egész öltözete. Úgy jött nekem egyszer, hogy ráadjam a magam gubáját, nekem még van az alatt másik bélelt kabátom. Nagy sokára csak rám került a sor: hogy beeresztettek az előljáró úrhoz. Derék jó szívű úr, az Isten áldja meg. Egy kicsit haragos: de hát az kell az ilyen magam forma embernek. «No hát magának mi baja? Csak frissen ki vele! Nem fogfájás az, hogy elébb tapogassák.» Hát én hozzá kezdtem az előadáshoz, hogy a vasutaknál miféle katafrakták voltak. «Tyhú! A ki rézangyala van! Ne kezdje kend a Nőé bárkájánál! Köpje ki frissen, hogy mit akar?» Hát mondom neki: hogy egy kis szegénységi bizonyítványra volna szük-

ségem. «No hát minek mondja el akkor nekem az egész genealogiáját. Diktálja fel izibe annak az úrnak ott, hogy hiják, hol lakik? aztán majd az az úr elmegy még ma oda, helyszíni szemlét tartani, s a mint ő referálni fog, ki lesz állítva a szegénységi bizonyítvány; nem jár érte se díj, se hálálkodás. Mehetünk.» Áldja meg a Mindenható ezért a gyors elintézésért. Én feldiktáltam a nevet, lakásomat annak a bizonyos úrnak, s örömben meg sem találtam azt az ajtót, a melyiken bejöttem, a helyett egy nagy fali szekrénybe nyitottam be, a mi tele volt petroleum-lámpásokkal. Akkor aztán a jó tekintetes úr megfogta a galléromat s olyan szépen kisegített az ajtón, hogy csak az orromat ütöttem bele egy másik emberbe, a ki meg be akart jönni.

ZSUZSA.

Es e szerint szerencsével jártál mind a két helyen? Már most hát csak várunk kell békességesen, arra az úrra, a ki eljön bennünket megsemlélni. Meg is éhezted a sok lótás-futásban, ugy-e bár?

ÁDAM.

Hát bizony ha valami harapni valót indítványoznál, én rászavaznék.

ZSUZSA.

(Asztalra tesz felszelt kenyeret, tányért, kést, és a sonkát.)

ÁDÁM.

(Meglátva a sonkát, visszahökken.)

Mi ez? asszony? Egy egész sonka! Egy élő,

teremtett valóságos sonka! Hogy jutottál te ehhez?
Nincs nekünk hentes kománk.

ZSUZSA.

Hát biz ezt a Lizi kisasszony kapta ajándékba.

ÁDÁM (*szemrehányólag*).

Kisasszony! kisasszony! Egy fiatal csinos termetű varró leány, a ki ajándékokat kap: az nem lakhatik ám én velem egy fődél alatt!

LIZI.

Hiszen a János hozta.

ÁDÁM.

A konstábler János? No az már más. Az csak amolyan magunkforma szőrű ember. Azzal nem szégyen egy szegény leánynak szóba állani. De hát az a sonka! Hol vesz egy konstábler egy egész sonkát?

ZSUZSA.

Sohse firtassuk azt édes öregem.

ÁDÁM.

De igen is firtatom. Mert ha korrupciós-sonka, akkor abból az én számon egy falat be nem megy.

LIZI.

No hát nem korrupciós sonka.

ÁDÁM.

Hát micsoda? Vad sonka? A fűzfán termett?

Vagy sonka-eső volt a városban s egy belőle a János kalapjára esett?

ZSUZSA.

Érts meg már no. A doktor urak valahol egy hentesboltban olyan portékát fedeztek fel, a mit a Dunába kellett dobáltatni. Hát ezt az egyet a János jónak látta a kabátjába csusztatni. Hisz úgy is a halaké lett volna.

ÁDÁM.

Értem. Ebben trikigyók vannak. Szemmel meg nem látható óriás szörnyetegek.

ZSUZSA.

Ejh, talán nem is igaz: csak a nagyfejűek fogták rá. Vannak is trikigyók a világon!

ÁDÁM.

De igaz. Való szent igaz. A trikigyó olyan gye-henna féreg, hogy a ki azt megeszi, meghal tőle. Már most hát azért is jól lakom belőle! Oh én uram Istenem! Hányszor könyörögtem előtted, hogy küldd le érettem a halál angyalát: ime meghallgattál. Előttem áll ő! Soha sem hittem volna, hogy ilyen szép alakja legyen a halál angyalának! Egy sonka! Légy üdvöz! Tied vagyok! Vigy magaddal! *(Leül, nagyot szel a sonkából, és falatozik.)* Már most csak azt az urat hozná a Blitzczúg, a kinek bennünket meg kell szemlélni. De hát de-hogy utaznak azok a gyorsvonattal. A mi hivatalból megy: az mind a bummelczúgon jár: ötnev

percznyi elkéséssel. Kivált ha nem fütik a mozdonyát. Jaj de sovány egy uraság! Ha teher vottal járna, ingyen utazhatna. Az ember nem mer mellette lélekzetet venni, attól fél, hogy betalálja kapni. Hallga! valaki ugyan zsurolja a talpát az ajtóban. Ez valami úrféle lesz.

IX. JELENÉS.

Elébbiek, Szüköl Makár.

MAKÁR.

Vézna alak: fején kopott gyűrődött cilinder kalap; két nyári kabátban, melyek közül az alsó hosszabb, mint a felső: lábain nagy czipők, felfelé álló orral, nyaka körül pamut shawl tekerve. Kezein kötött gyapotkeztyűk, hóna alatt hosszú papiresomag.

(Szélyel néz, meglepetést mutat.)

Engedelmet kérek. Talán nem jó helyen járok? Én egy «szegény» családhoz vagyok kiküldve helyszini szemlét felvenni: valami Kapor Ádámhoz.

ÁDÁM.

Ahán! Ez az az úr, a kinek én a lakásom bediktáltam. De nyomban eljött. Jól tetszett találni. Én vagyok az a Kapor Ádám, a meg a feleségem.

MAKÁR.

Milyen jó meleg szobájuk van! Én nem győzöm a körmömet fújni az irodában. Márczius 15-ike óta nem fütének.

ZSUZSA.

Hát kérem alássan. Én egy szegény mosóné vagyok, muszáj tüzet tartanom a vasaláshoz, meg hogy a ruhák jobban száradjanak.

MAKÁR.

Szegény mosóné? De jó mesterség! Maga pedig az a Kapor Ádám.

ÁDÁM.

A szegény, kenyérnélkül maradt vasuti váltóőr.

MAKÁR.

De sonka nélkül, úgy látszik, hogy nem maradt. *(Félre, irigyen.)* Egy egész sonka van előtte. Milyen piros keblű, milyen barnabőrű szépség! Ah ha én valaha egy egész sonkával négyszem között öszszekerülhettem volna!

ZSUZSA.

Ugyan édes tekintetes úr: ha meg nem vetné: tartson az urammal. *(Széket tol az asztalhoz.)*

ÁDÁM *(Zsuzsához).*

Aszszony! Hát még ennek is halálát akarod?

ZSUZSA *(Ádámhoz).*

Hiszen ennek sem lehet soha szebb halála, mint sonkába meghalni.

ÁDÁM.

A már igaz.

ZSUZSA.

(A Franyó késes vánkösát előhozva.)

Tessék a tekintetes úrnak egy kést kiválasztani.

MAKÁR.

Mennyi kés! hámozó kés, disznóölő kés, csemegeés kés! Még trancsirozó kés is! Ezeknek a szegényeknek, úgy látszik, van mit szeletelni.

(Leül, sonkát, kenyeret szel, falatozik.)

ZSUZSA.

Kérem alássan. Ezek egy szegény késáruló tót legénynek a portékái, a ki itt hagyta nálunk: mert ma bögréket árul.

MAKÁR.

Tehát szegény tót legény is van? Hát az a kisasszony ott az asztalkánál?

ZSUZSA.

Az meg egy szegény varróleány, a kinek ezt a kis benyilót kiadtuk, hogy könnyebben fizethessük a házbért.

MAKÁR.

Be van jelentve a kisasszony?

LIZI.

Kérem. Itt a bejelentési bárczám. *(Átadja.)*

MAKÁR *(beletekint a bárczába).*

Rittig. Varrónő. Hadd lássam az újja hegyét?

LIZI (*mutatja a kezét*).

MAKÁR.

Nincs felszurkálva a tütől.

LIZI.

Kérem : én himzéssel foglalkozom.

MAKÁR.

Az már más. (*Eszik.*) Hát ott abban a kosárban mi van?

ZSUZSA.

Az meg egy szegény perecsütőnének a holmija : itt hagyta, a míg a másik kosárral el tudja adni.

MAKÁR.

Megint egy «szegény», a kinek tele van a kosara pereczcel. — Hát az a nagy rakás vereshagyma, fokhagyma mire való?

ZSUZSA.

Az meg egy szegény palotai kofáé : a ki betette ide addig, a míg apródonkint elhordogatja.

MAKÁR.

Oh szent Illés próféta, a kit a holló táplált! Ha én egyszer este egy gerezd fokhagymával megkenem a piritós kenyéremet, másnap az egész iroda mind rám támad, hol vettem a fokhagymát? s ezeknek itt fentő számra áll a fokhagymájuk. Ha én egyszer egy vereshagymához jutok, egy nap csak az illatában gyönyörködöm, más-

nap szelem fel s ezeknek itt több vereshagymájuk van, mint egyiptomi Faraónak, Psammetichnek volt valaha. Ezek aztán a gazdag szegények! Nini, ott meg egy virágbokrétát látok!

ZSUZSA.

Azt meg egy szegény kis virágáruló leány hozta a kisasszonynak, a mért őt himzésre tanítja.

MAKÁR.

Még egy szegény! A kinek hull a kezéből az ibolya, meg a gyöngyvirág. Nekem rá sem szabad néznem, ezek meg ibolyákon hevernek!

(Künn kis gyerek sirása hallik.)

MAKÁR.

Aha! Hát a micsoda? Kisgyerek-sírás?

LIZI.

Ah, fölébredt szegényke. Meg kéne itatni.

ZSUZSA.

Szénnel ójtott vizet vigyen neki a kisasszony.

LIZI.

Nem, nem! A déli kávéhoz való tejből szakitok él: az jobb lesz neki.

(Bögrét vesz fel s elszalad a pinczegádor felé.)

MAKÁR.

Áh! Áh! Hát kicsike is van a háznál, a kinek

tejecskét visznek? A boldog szegények! Gratulállok hozzá.

ZSUZSA.

Hát az egy szegény muzsikus cigánynak a gyereke, szegény kis árva, a kinek az anyja meghalt.

MAKÁR.

Hát még muzsikus cigányt is tartunk? Muzsikáltatjuk magunkat. Hisz ezek igen vigéletű szegények.

ZSUZSA.

Oh kérem, nem nekünk muzsikál az. Szegény öreg épen most ment a két fiával valamerre muzsikálni.

MAKÁR.

Ahó! Nagy böjtben muzsikálni? hisz ez vallás-háborítás. No ez szép társaság együtt, mondhatom! De hát venio nunc ad fortissimum virum. Hát ez a sonka miféle szegény emberrel szökött meg? Mondja csak Kapor Ádám!

ÁDÁM *(régóta elszunynyadt)*.

MAKÁR.

Nini! Ez meg már alszik is. No nem csodálom, hogy a vasuttól elkergették, mikor még az alatt is elalszik, a mikor az inquisitio tart! Héj, Kapor Ádám.

ÁDÁM *(felriad)*.

Huj! Jön a vonat! Futok a váltóhoz.

(Feldönti az asztalt sonkástul.)

MAKÁR.

(Felkapja a sonkát, megtörli a kabátja szárnyával.)

ÁDÁM *(ébredzve).*

Jajh! Nem gázolta el a lokomotiv.

MAKÁR.

A sonkát? Nem. Én megmentettem. Én kapom érte a mentő medáliát.

ZSUZSA.

(Felállítja az asztalt.)

MAKÁR.

(Ádám elé állítja a sonkát egyenesen.)

No hát. Ismeri-e tanu ezt a pasasirt?

ÁDÁM.

Igen is: ismerem.

MAKÁR.

Hogyan ismerkedett meg vele?

ÁDÁM.

Hogy én honnan ismerem ezt az izét?

MAKÁR.

Még a nevét sem tudja ugy-e? No hát gondoljon ki valami mesét. Egyszer volt egy jótékony tündér, az engedett három kívánságot az öregnek meg a feleségének. Bár csak leesne a kéményből egy sonka! szolt az öreg. S rögtön ott volt a

sonka. Csak hogy ezt már minden gyerek ismeri. Vagy talán azt, mikor a cigány azzal védte magát, hogy nem ő lopta el a lovat, hanem a ló lopta el őtet. Felmászott a fára, letörött az ága, alant legelt a ló, ráesett a lóra, a ló elszaladt a cigánynyal; és így a ló lopta el a cigányt.

ÁDÁM.

Kérem én becsületes úton jutottam hozzá.

MAKÁR.

Elhiszem. A vasuti utazók szoktak busás borralókat osztani; ha valami elvész, és megkerül, jól megjutalmazzák, ha meg nem kerül még jobban. Ebbül telik.

ÁDÁM.

Kérem, nekem soha sem ajándékozott senki semmit. S én nem találtam soha semmit.

MAKÁR.

Akkor hát bizonyosan a házi úr küldte ajándékba a saját nevenapjára? Az ilyen nagylelkűség a házi urak különös jellemvonása. Micsoda?

LIZI.

(Visszajön az üres bögrével.)

No. Elaludt már a kis cigánygyerek. Olyan kedveske volt. Mind megitta az egész bögre tejet.
(Makárnak mutatja az üres bögrét.)

MAKÁR.

De, édes kisasszony, nem lehet engem tévútra

vezetni holmi cigánygyerekekkel, a kik tejet isznak: itt most az a hivatalosan constatálandó kérdés, hogy mi módon került egy egész nagy kassai sonka egy olyan embernek az asztalára, a ki épen ma szegénységi bizonyítványért folyamodott az előljárósághoz. Ez szimulálása az inségnek: ez visszaélés a szegénység látszatával s mint ilyen szigorú megfenyítés alá vonandó.

LIZI.

No hát ugyan érdemes ezért ekkora inkvizíciót tartani. Hát ezt a sonkát nekem hozta aján-dékba valaki.

MAKÁR.

Ahán! Valaki? Az a bizonyos valaki?

LIZI (*durczás negéddel*).

No hát az a bizonyos valaki. Kinek mi köze van hozzá. (*Hátra lépked pajkosan dudolva.*) «Az én esizmám csikorgós.»

MAKÁR.

Már most otthon vagyunk. Tehát «valaki?» Bizonyos valaki. Tudtam előre! Csak ezt akartam megtudni.

ZSUZSA (*Ádámhoz*).

No, ebbül a csávából szerencsésen kimenekül-tünk.

ÁDÁM.

De nem! Én ezt nem fogadom el! Ez hazugság! Én nem engedem, hogy az én javamért más

szegény legyen meggyalázva. Én megmondom az igazat.

ZSUZSA.

Az Istenért! A Jánost fogod galibába keverni.

ÁDÁM.

Hát a férfi becsületén ha folt esik, lemoshatja; de ha a leány becsületét bemocskolják, azt nem lehet a tisztítóba küldeni. Én kimondom, hogy ezt a sonkát a János hozta.

MAKÁR.

János? János? Sz annyi a világon a János, mint a porzótartóban a porszem. Aranyszájú szent Jánostul elkezdve Paprika Jancsiig minden ember János: még a birka is jános lesz, ha a bojtorján közé megy. Nincsen másik neve?

ZSUZSA.

(Befogja a tenyerével Ádám száját.)

ÁDÁM.

De én bizony megmondom. *(Kiszabadítja a száját Kaporné tenyere alul.)* A Paraj János.

MAKÁR.

Ah! A Paraj János? A konstábler.

ZSUZSA.

Igen is. Itt van nálunk az abstájgkvártélya, mikor fráj napja van: idejön magát kialunni a padlásszobába.

MAKÁR.

Le kell híni. A törvény nevében!

LIZI *(trallázva)*.

«Az én csizmám csikorgós.»

(Felveszi Makár gyűrött cilindereát a vasalódeszkáról meg a vasalót s elviszi magával a benyíló ajtón.)

ZSUZSA.

Héj, János úr! Konstábler úr. Tessék csak lejönni.

JÁNOS *(onnan felülről)*.

Köszönöm, még nem vagyok szomjas.

ZSUZSA.

Csak jöjjön le! Nem akarják itt magát megitatni. Hanem azért lesz «fekete leves».

MAKÁR.

A törvény nevében!

JÁNOS *(előbukkan)*.

Hühüj! Hisz ez a Szüköl diurnista! Ez kutya gyerek! *(Lejön a lépcsőn.)* No hát szolgálatjára álllok. Ámbátor ma fráj napom van s nem tartoznám semmi szolgálatot teljesíteni.

MAKÁR.

Itt csak vizsgálatot teljesítünk. Legelőször is feleljen. Önnek a közvetítése által került ide ez a corpus delicti?

JÁNOS.

Először is: az nem corpus delicti, hanem corpus porci.

MAKÁR.

Figyelmeztetem a hallgatóságot, hogy tartózkodjék a nevetéstől, mert különben kiürítettém a karzatot. Ön pedig feleljen a kérdésre minden tergiversatio nélkül.

JÁNOS.

No hát én hoztam ide.

MAKÁR.

S hogyan jutott hozzá? Figyelmeztetem az inquisitust, hogy ha azt találja vallani, hogy pénzen vette: én rögtön felkeresem az illető boltost s vallomást deponáltatok vele és confrontálom. Tehát mondjon igazat.

JÁNOS.

No hát mondok igazat. A nagyságos fizikus úr parancsolatjára egy szállítmány füstölt húsféle, trikóviselésben lévén gyanus, Dunába dobásra ítéltetett: abból maradt meg ez a sonka.

MAKÁR *(Elrémülve.)*

Micsoda? Ez a sonka trichinos volt! S önök engem ezzel agyontraktáltak! Gyilkosság! Mérénylet. Odavagyok! Meghalok!

(Ugrál, toporzékol, gyomrát szorítja kezeivel.)

ÁDÁM (*Makárt átöleli.*)

Nyugodjék meg benne, édes barátom! Lássá, én is bőven bevettem a halálos méregből. De hát jól esett. Együtt halunk meg, s nagyon szép halálunk lesz.

MAKÁR.

De én nem akarok meghalni! Most várom a kineveztetésemet segédfogalmazóságra. Nekem adjanak gyorsan ellenmérget! Veres bort! Erőset. Az az egyedüli antidotum.

ZSUZSA.

Oh de nagy szerencse, hogy épen kéznél van ez az ellenmérég.

(*Előveszi a szekrényből a veresboros palaczkot.*)

MAKÁR.

Jaj, hogy csipnek, jaj, hogy harapnak!

ZSUZSA.

(*Tölt bort pohárba, kínálja.*)

Tessék. Tessék.

MAKÁR (*megissza a bort.*)

Ez jót tett. Kezdenek elcsillapulni. Már nem marnak. (*Elveszi az egész palaczkot s abból iszik hosszan.*)

ÁDÁM (*Jánoshoz.*)

De ugyan mért nem mondta meg az igazat, hogy ajándékba kapta?

JANOS.

Azért, mert ezért az egyikért legfeljebb egy napra dunklit kapok: kis baj; de az ajándék elfogadásért fegyelmi vizsgálat: nagy baj.

MAKÁR (*kifújja magát*).

Heh! Ez hatalmas dózis volt. Kár, hogy több ilyen nyavalyát fel nem találtak a doktorok, a minek ilyen jó az orvossága. (*Megnézi a palaczkot.*) Ah, háh! Idenézzen az ember! Palaczkos bor! Aranyos etikettel. Extrafájn: adlersberger: austich! A szegény emberek nagyon jól élnek. Ez a pecsétes, arany etikettes palaczk hogyan került ide? Ezt is a János hozta?

JÁNOS.

Igen is: én hoztam.

MAKÁR.

Ne feleljen: a mikor nem magát kérdezem. Még a maga vallomásának a jegyzőkönyve nincs bezárva. Előbb arra kell megfelelnie, hogyan mert ön egy ilyen életveszélyes élelmi szert a megsemmisítési rendelet következményei elől eltávolítani?

JÁNOS.

Hát úgy, hogy nem félek én attól a trikottól. Ettem én már krokogyélust is.

MAKAR.

János! Gondolja meg, hogy mit ejt ki a szá-

ján! Itt minden szó protokollumba kerül. Hogy evett volna krokodilust?

JANOS.

Hát mikor Mexicoban voltam, a derék Miksa császár mellett, mint huszár, olyan jól élelmezett bennünket az a tolvaj mexicói Perflexkomiszáros, hogy majd éhen vesztünk: egyszer egy bivákon nem tudtunk mást löni, mint egy krokogyélust. De bizon megettük. Egy kicsit béka ízű volt; de csakhogy volt. Hát ha egy nagy bolond százfogú varasgyéktul meg nem ijedtem, egy ilyen hitvány kis szörnyetegtül, a kit még nagyító üveggel kell keresni, csak nem szaladok világgá. Vallja meg az úr, hogy az úr sem hiszi, hogy vannak ilyen láthatatlan szörnyetegek.

MAKÁR.

Én valljak magának? Én nem vallok: én csak elismerek. No hát elismerem, hogy én sem hiszem, hogy vannak; hanem azért muszáj nekik lenni; mert ki van adva parancsolatban. De hát ehez a drága palaczkhoz hogyan jutottunk? Ez sem corruptiós bor?

JÁNOS.

Megkövetem, de ez sem az. Hát ehez meg úgy jutottam, hogy a fizikus úr felfedezte, hogy egy borkereskedőnek a palaczkos boraiban rókák vannak: hát azokat ki kell önteni a csatornába. Én biz egyet elhoztam belőlük: úgy is kárba veszett volna.

MAKÁR.

Rókák? Micsoda rókák?

JÁNOS.

Németül mondta; de én a mindent megmagyárosító egylet tagja vagyok.

MAKÁR.

Talán fuchsin?

JÁNOS.

Igen is, úgy mondta.

MAKÁR.

Jájh! Végem van! Most meg a fuchsint itatták meg velem. Kétszeresen meg vagyok mérgezve!

JÁNOS.

Ne kiabáljon az úr. Én már egy hét óta mérgezem vele magamat minden nap, még sem másztam tőle a falra.

MAKÁR

Gyilkosok, méregkeverők barlangja! Megálljatok, majd megfizetek én nektek ezért a traktáért! Jaj, hogy égeti a hátam közepét ez a fuchsin! Mind odament.

(Elővesz egy kis üveget, s annak a dugóját kihúzza a fogaival.)

ZSUZSA *(jámborul).*

Kérem. Ez is valami ellenméreg?

MAKÁR (*boszúsan*).

Ez nem ellenméreg: ez igazi méreg. Ez tinta. Megálljatok csak! Majd drága lesz annak a trichinnak, meg fuchsinnak az ára. Most én mindezekről jegyzőkönyvet veszek föl.

(*Kibontja a magával hozott rovancsolt papírt, kiterjeszti az asztalra, leül írni.*)

«Mai napon alólirott által a hely színén fölvétetett. — Kapor Ádám és a felesége, simulált szegények, vallásháborító muzsikus. — Kassai sonka. Hagyma fentöstül. — Kosár perecz. — Virágbukét. — Huszonkét fokú meleg szoba. — Különféle kések: trancsirozó, szalonnavágó. — Danoló kisasszony. — Tejet ivó kised. — Hivatali visszaélést elkövető konstábler: egészségügyi rendelet bűnös kijátszása. — Életbiztosság ellen elkövetett merénylet. — Kettős mérgezés trichin és fuchsin által.» — Noh! Lesz ebbül szép kis ügydarab!

ÁDÁM.

Jaj, feleség! végünk van! Nem a szegények házába, hanem a dologházba kerülünk mind valamennyien.

MAKÁR.

Majd Paraj János uram is megemlegeti ezt a mai Gabelfrustukot.

JÁNOS.

No hát mi lesz belőle? Legfeljebb elcsapnak. Ugyan félek is tőle. Megyek zsákot hordani! Legalább nem abczúgnak meg többet! S nem hí-

nak számárnak : a kiknek azt mondhatnám : selber áner!

MAKÁR.

Ugy? Akkor még ezt is hozzáírom : Felsőbbség elleni tiszteletlenség : hivatali titok elárulása.

(A hajához törüli a tollát.)

Itten végeztem. Megyünk egy házzal odább. (Szétnéz.) Hol a kalapom? (Jánosra förmed.) Hol a kalapom?

JÁNOS.

Én tudom, hogy hol van? de ez hivatalbeli titok, a mit csak az alkapitány úrnak mondhatok el a réporton.

MAKÁR.

De kalap nélkül csak nem mehetek el.

JÁNOS.

Az nem tartozik rám.

MAKÁR.

Hát rablók vannak itten? Hová tették a kalapomat?

ZSUZSA.

Kérem alázatosan. A kalapját a Lizi kisaszszony vitte be a szobájába.

MAKÁR.

Eldugta a kalapom, hogy el ne mehessek! Még

ez is belekerül a jegyzőkönyvbe. Lizi kisasszony: hatósági személynek erőszakos letartóztatása.

(Ir a jegyzőkönyvbe.)

Egészen organizált rablóbanda! A kalapom pedig itt legyen ebben a nyomban!

LIZI.

(Kijön a benyilóból, kezében fényesre kivasalt cilinderrel.)

No itt van uraságodnak a kalapja: ne essék kétségbe.

MAKÁR.

Micsoda? Ez nem az én kalapom. Az enyim ócska volt. De bizony még is az én kalapom, hisz bele van írva a nevem veres tintával. Hát hogy lett ez újjá?

LIZI.

Hát egy kicsit kivasaltam.

MAKÁR.

Kivasalta? S attul lett ilyen fényes? Hiszen új korában sem lehetett különb, a mikor én még nem ismertem. Ilyen kalap nincs az egész irodában! Ha ezt a dandy concipista meglátja a fejemben, a sárga irigység fogja ellepni! Hát aztán —

(Hirtelen megakad, más hangból szól.)

Hát aztán mondja csak Lizi kisasszony, hogyan jött magának ez a spuriussa, hogy ezt az én kalapomat kivasalja?

LIZI.

Hát — megsajnálta önt, hogy olyan elhagyatott kinézése van.

MAKÁR *(elkomolyodik)*.

Megsajnálta engem? Ez a szó ismeretlen az én szótáromban. Hisz eddig én csak azért voltam a világon, hogy szidjanak, meg kinevessenek. Ha másnak csinállok bajt, akkor leszidnak, ha magamnak csinállok: akkor kinevetnek. S itt most akadok egy emberi lényre, a ki engem megsajnál. Hát igazán megsajnálta engem, hogy olyan madárijesztő vagyok? S akart rajtam valamit igazítani? No hát én sem maradok adósa. Mennyi jár egy kalapvasalásért? Elfogadja a kisasszony fizetés fejében ezt a jegyzőkönyvet! *(Odanyújtja.)*

LIZI.

Azt tehetem vele, a mit akarok?

MAKÁR.

A mi a két kezének tetszik.

LIZI.

Akkor köszönöm szépen.

(Apró darabokra tépi az iratot.)

MAKÁR

Hüh de hamar elbánt vele! Ez kéne nekünk oda az irodába. Egy hét alatt nem lenne retardatum. No de hát ez még nem elég. Már most hát

kiállítom még azt a szegénységi bizonyítványt is.
(*Leül, blankétát vesz elő, ír.*) Így ni.

ZSUZSA (*Ádámhoz, örömmel.*)

Látod? Még is csak megírja.

ÁDÁM.

Én azt hiszem, hogy most is csak álmodom, egyszer csak füttyül a lokomotiv, felébredek, s akkor látom, hogy rossz váltóra igazítottam a Blitz-czúgot.

ZSUZSA.

Nem! Nem! ez valóságos igazi szép szegénységi bizonyítvány: a milyenért imádkoztunk.

MAKÁR.

Itt van ni! Megvan. No nem bánom: legyetek szegények! Nem akarom útját állni a szerencséteknek. Pedig megtehetném. Hanem hát — meg-sajnálta engem! Kivasalta az ócska kalapomat!

(*Átalja Ádámnak a bizonyítványt.*)

ÁDÁM.

(*Kebléhez szorongatja az írást.*)

MAKÁR.

De hát megálljunk csak még egy szóra. Még ez a bizonyítvány maga nem teszi meg. Önök bizonyosan a szegények házába akarnak fölvetetni, a hogy az öreg felsóhajtásából megértettem. Hát ahhoz még egy folyamodás is kell, a mire ráírhas-sák az indorsátot. Hát nehogy még egyszer vissza-

küldjék az öreget a városházátul: majd megírom én magam azt a folyamodást a maguk nevében. Ingyen. Még ma: majd mikor vége lesz az irodai szolgálatnak.

(Gyönyörködik a kalapjában.)

Milyen szépen kivasalta! Majd írok én egy olyan folyamodást, hogy mikor azt elolvassa a tanácsnok úr, bömbölni fog, mint a tengeri orosz-lán! S még sajnálkozott rajtam! Beleírom a folyamodásba, hogy ötven esztendeig éltek példás házasságban, most is a jó erkölcsöt istápolják: maguknál még szegényebbekkel a mijük van, azt megosztják. Belejön a szegény árva cigánygyerek is: meg a szorgalmas Lizi kisasszony, a ki szépsége daczára keze munkája után él: s nincsenek bizonyos valakije. Nem! Nem azokat a gavallérokat sajnálja meg, a kik fénymázos kamásliban járnak, s a keztyűjüket az oldalzsebükben hordják: az egyik szemükkel szemüvegesek, a másik szemükkel szemtelenek; hanem azt a szegény ördögöt sajnálja, a kinek félre van gázolva a csizmasarka. Írok én olyan instantiát, hogy Crœsus megirigyli, s felcsap szegénynek, ha elolvassa.

ZSUZSA.

(Megragadja Makár kezét s megcsókolja zokogva.)

Oh drága jó uram!

MAKÁR.

Mi ez? Megcsókolta valaki a kezemet! Ilyet is megértem. Sohsem hittem volna.

LIZI.

Maga derék ember.

(Odamegy Makárhoz és hatalmasat czuppant az arczára.)

MAKÁR.

Hát ez mi volt? Egy szép leány csókja! Az én kicsúfolt pofámon. Milyen gazdagok ezek a szegények.

(Kárpit legördül.)

MÁSODIK FELVONAS.

Ugyanazon mosókonyha, a kiteregetett fehérneműek nélkül.

I. JELENES.

Csicsonka egyedül.

CSICSONKA.

(A himző asztal mellett ül, himzéssel vesződik.)

Itt van ni! Már megint csomóra fúlt! *(Bontogatja a csomót.)* Minden ember elment a háztul: engem hagytak itthon házörzőnek. Fenhangon beszélek, hogy ha tolvaj jön az ajtóra, azt gondolja: többen vannak ide benn. Jó reggelt Zsiga bácsi! Jó reggelt Ádám bácsi! Van is itt valami bácsi! A klarinétos névnapot muzsikálni jár: a vasuti meg a városházára ment az instantiájával. A többi mind pénz után szaladgál. Jön a Szent-György nap. Házbért kell fizetni. Legjobb a Franyónak; mert az minden nap lefizeti a háláspénzt: nincs többet gondja rá. A nagymamának is jó már, mert azt meg elvitték a bolondok házába. A Lizi kisasszony vitette oda. Az adta fel, hogy bolond. De furcsa is volt a nagymama az utolsó napokban. Azt kívánta tőlem, hogy azután ne az utcaszögleten áruljam a virágot; hanem járjak el a nagy vendéglőbe: elég nagy vagyok már. Meg-

próbáltam: egyik asztaltul a másikhoz hordani a virágokat. Néhol vettek, másutt elpirongattak. Egyszer aztán egy fiatal úrfi, a ki virágot vett tőlem, olyan rossz volt, hogy megharagudtam: az egész kosarat a fejéhez vágtam: s sirva szaladtam haza. Itthon meg a nagymama szidott össze: azt mondta, hogy máskor, ha olyan nyájasan bánik velem valami úr: ne vágjam a fejéhez a kosarat, hanem tűzzem a virágcsokrot szépen a gomblyukába. Én azt mondtam, hogy nem teszem. Akkor aztán megfogta a czopflimat s a légycsapóval eldöngetett. A kiabálásomra odarohant a Lizi kisasszony s kivett a keze közül. Azt látta volna Ádám bácsi! Az állatkerti oroszlán semmi ahoz képest, a milyen a Lizi kisasszony volt. Miket mondott a nagymamának a szemébe! Az meg csak nevetett rajta. Akkor aztán elrohant a Lizi kisasszony s egyszer csak hozta magával a Rókuszból az orvosokat. Azok a nagymamát megvizitálták, kimondták rá, hogy bolond s elvitték a Lipótmezőre. Bizony, édes Zsiga! úgy volt az. Aztán akkor a Lizi kisasszony megfogta a kezemet: idehozott magához, azt mondta: nem árulsz több virágot a vendéglőben; hanem megtanulsz varrni, himezni; megélsz becsületes módon: nem sokára pénzért dolgozol. Jaj milyen jó dolog az a «dolog»! A helyett, hogy egész nap «tessék ibolyát venni!» De bizony hallok már valakit csoszogni odakinn. Most már ne trécselj Csicsonka: hanem láss a dolgod után! Ennyit tudtál csak végezni, míg én odavoltam?

II. JELENES.

Csicsonka, Zsuzsa.

ZSUZSA.

(Jő, üres ruháskosárral kezében.)

Jajh! De agyon vagyok fáradva. Majd eljártam a két lábamat.

CSICSONKA.

Hát hozott-e sok pénzt haza?

ZSUZSA.

Egy keserves piczulát sem. Mindenkinek házbérfizetés van a nyakán: mind azt mondták, hogy jöjjenek egy hét múlva. Mintha engemet is nem égetne a házbérfizetés! Máskor csak lehetett várnom — az urak mindig rossz fizetők — az uramnak a havi fizetése, meg a mit az albérlőktől kaptam: a Lizi kisasszonytól ezért a kis kamráért: a Zsiga cigánytól a pinczéért, a Jánostól a padlásszobáért, abból csak kitelt a házbér. De most hogy az uramat elbocsátották a vasuttól: nincs fizetés. A házi úr meg azt parancsolta, hogy az albérlők egyenesen az ő kezébe fizessék az angáriájukat; hát most, hogy a mosásért sem kaptam pénzt, egy árva garasnak sem vagyok ura.

CSICSONKA.

Pedig most már a Lizi kisasszony is elmegy ám innen.

ZSUZSA.

Elmegy? Hová?

CSICSONKA.

Jaj, azt nagy szerencse érte. A bécsi utczeni nagy konfekciós kereskedésben kapott kondíciót: ő lesz a himzés felügyelőnöje. Kap harmincz forintot egy hónapra, egész ellátást, meg külön szobát.

ZSUZSA.

No annak hát felvitte Isten a dolgát. Örülök is rajta, meg sajnálom is. Örülök, hogy már most neki jó dolga lesz; de sajnálom, hogy már azután nem láthatom. Úgy hozzá voltam szokva.

CSICSONKA.

Hát hiszen maguk is elmennek majd innen, Zsuzsa néni, a városi szegények házába.

ZSUZSA.

Igen: ha nyélbe tudjuk sütni. De hát ahhoz is szerencse kell. Olyan az, mint a lutri. 90 számot tesznek be s ötöt húznak ki belőle. Most jár oda épen az öregem az instantiájával. De én egész éjjel mindig azt álmodtam, hogy vasutra akartam ülni s aztán lemaradtam róla.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Lizi.

LIZI.

(Kalaposan, csinos öltözetben.)

No, édes Zsuzsa néni: én is haza kerültem még egyszer: utoljára.

ZSUZSA.

Hát csakugyan igaz: hogy a nagy confectiós kereskedésben kondicziót kapott.

LIZI.

Már elfecsegte a Csicsonka?

CSICSONKA.

Hát nem azt mondta Lizi néni, hogy ezentúl mindig igazat kell mondani.

LIZI.

De azért nem kell mindent elmondani, a mi igaz. Hát megsegített a jó Isten. Most már egész boldog vagyok. Kapok harmincz forint fizetést: időjártával még többet; aztán reggelit, ebédet, ozsonnát, vacsorát; olyan roppant adagokat, hogy kettőnknek is untig elég lesz. Szabad a kis leányomat is magammal vinnem.

ZSUZSA.

Kis leányát?

LIZI.

No igen: a Csicsonkát. Ha a nagyanyját elvittem az örültek házába: most nekem kell róla gondoskodnom. Megfelezzük az én ételemet. Aztán elhálhat az én szobámban, ha három széket egymás mellé teszünk.

CSICSONKA.

Oh az nagyon jó lesz. Én még soha sem háltam széken.

LIZI.

Hát min.

CSICSONKA.

Csak egy zsákot tettem a földre, s egy pokrócot húztam magamra, úgy aludtam.

LIZI.

No majd ezután neked is jobb dolgod lesz. Tanulhatsz. De hát még is olyan nehezen esik a szívemnek, hogy ezt a helyet itt kell hagynom. Ugy megszoktam már ezt az egész házat, a mit «zöld paradicsom»-nak neveznek, mintha valószínűleg paradicsom volna. Az édes anyámat sem szerettem jobban, mint kedves Zsuzsa nénit. S olyan jól esett az Ádám bácsi kegyes dorgálásait hallanom hébe-hóba. Ki mond már azután nekem őszinte igazságokat? A jó perecsütőné se hallom többet panaszkodni, se a hajmás asszony nem dicsekedik előttem többet a hódításával a képviselők között. Hát a szegény Zsiga cigány kis porontyát ki itatja már meg ezután? Az új szállásomat, kedveskedésből kifüstölték ot-

kolonnal. S én úgy vágyódtam még egyszer visszatérni: ide a szappanszag és vasalógőz közé; a mit annyi idő óta megszerettem.

IV. JELENÉS.

Előbbiek; (egymás után) Gagyuláné, Panna, Miska, Ferke, Zsiga, Franyó.

GAGYULÁNÉ.

(Rémült arczzal rohan be, kezeit tördelve.)

Zsuzsa néni! Szent atyám! Meg ne ijedjen. Itt hozzák az urát. Kegyelmes Istenem!

ZSUZSA.

Az én uramat? Szent Isten! Mi történt vele.

GAGYULÁNÉ.

Jaj! uрам irgalmazz! Elgázolta a lóvonatú. Kezét, lábát összetörte. Itt hozzák lepedőben.

PANNA *(berohan).*

Krisztus átyaam! Ne hágyj el! Eedes Zsuzsá néni. Aarvásaagra jutottunk! Itt hozzaak a szegény Ádaam apót. Leugrott a vaaros haaza tornyaaról. Egyszerre szörnyet hótt.

MISKA *(jön sántikálva).*

Jáj, jáj! odavagyunk! Az Ádám bácsi beleugrott a Dunába a lánczhydról; úgy fogták ki:

most hozzák. Kámpesz már neki! Dikhecz a más világra.

FERKE, ZSIGA (*apjuk után futnak*).

ZSUZSA.

Akkor én is elölöm magamat!

LIZI (*feltartóztatja*).

De édes Zsuzsa néni! Ne veszítse el a eszét. Gondolja meg, hogy az tiszta lehetetlenség, hogy az Ádám bácsi a toronyból is leugorjon, a Dunába is belefulladás, meg a lóvonatúval is elgázoltassa magát.

ZSUZSA (*meggondolja magát*).

No ez igaz, hogy nem lehet. De ha még is úgy hozzák!

LIZI.

Hát meglehet, hogy elszédült, elbukott: megcsúszik az öreg emberen gyakorta: mire ideértek a hirrel, már akkorra háromféle halállal ölték meg.

FRANYÓ.

(*Berohan, hátán felhalmozott bögrés puttonnyal.*)

No csak nem kell csinálni nagy lármát. Ne filizen Kaporné nagyasszony. Semmi se nem megvan baj! Csak az Ádám bácsi egy kicsit meghalta magát; de nem nagyon; hanem csak egy kicsit. Megirta már halhatatlan költőnk Vojtina Matyas: «egy kis halál nem tesz sokat: őseinknek szint-úgy volt».

V. JELENÉS.

Elébbiek, János, Ádám, Makár.

JÁNOS, MAKÁR.

(Két karjánál fogva vezetik Ádámot.)

ÁDÁM.

(Aléltnan, lehorgasztott fővel hagyja magát vezettetni.)

ZSUZSA.

(Ádámhoz rohan, jajongva.)

Jaj, jaj! Édes jó uram! Mi történt veled.

LIZI.

Hát látja, hogy se keze, se lába nincs eltörve.

MAKÁR.

No csak nem kell a házat felforgatni a nagy lármával! Elszédült, aztán elesett az öreg az utcán.

ZSUZSA.

De csupa vér a ruhája.

JÁNOS.

Igen. Mert betörte az orrát.

MAKÁR.

S az volt a szerencséje. Érvágás helyett szolgált neki. Adják ide azt a nagy széket, helyezzük bele. El van szédülve, de majd életre tér.

LIZI.

(Odatolja a széket.)

JÁNOS, MAKÁR.

(Beleültetik Ádámot.)

ZSUZSA.

Mit csináljunk? Hogyan segítsünk rajta? Soha sem szokott ez vele történni.

GAGYULÁNÉ

Egy kulcsot kell tenni a nyakára, attul magához jön.

FRANYÓ.

Legjob neki kicsi pálinkát tölteni zorrába; attul halalt kiprűszköli.

(Butykosát oda tartja Ádám orra alá.)

MISKA.

Semmi sem olyan jó ilyenkor, mint forró spanyolviaszkat csepegtetni a tenyerébe.

*(Mégfogja Ádám kezét.)*ÁDÁM *(felocsudva)*.

Elmenj! Mert úgy nyakon teremtelek, hogy..

KAPORNÉ.

Már motyog valamit. Mit mondtál édes?

ÁDÁM.

Meghaltam.

(Visszahanyatlik a székebe.)

PANNA.

Eén tudom ennek a módjaat. *(Feltürközik.)* Majd kidömöczkölöm één ennek a haataabó a nehez nyáválaat, tudom, hogy nem keevaanja meg többet.

(Elkezdi a tenyereivel Ádám vállait dömöczkölni.)

MISKA.

A hüvelykújjait kell neki huzogatni: az a legjobb. Fogjátok meg, rajkók.

FERKE, ZSUZSA.

(Kétfelől huzzák Ádám kezét hüvelykénél fogva.)

ÁDÁM.

(Felugrik, lerázza magáról valamennyit.)

Menjetek a pokolba! Ne czibáljatok, dagaszszatok! Ti hyenák! Még a halottnak sem hagytok békit?

ZSUZSA.

Óh jaj: kedves galambom, egyetlen uram. Csak hogy életre tértél.

ÁDÁM.

Dehogy tértem! Hótt ember vagyok. Tudom én, hogy mért haltam meg. Ok nélkül csak nem bolond az ember, hogy meghaljon.

JÁNOS.

No de halál ellen is van orvosság. Van-e még abbul a fuxinos borbul?

LIZI *(átadja a palaczkot).*

JANOS.

No, öreg, mit mond Petőfi: «Járjunk e temetőbe: Ily szomorú időbe».

(*Megitatja a palaczkból Ádámot.*)

MAKÁR.

Hallja János: egy szó se igaz abból a fuchsinból. Négy hivatalos óráig aludtam tőle.

JÁNOS (*Ádámhoz*).

No ugy-e hogy élünk?

ÁDÁM.

Az mindegy. Ha testileg élek is; de in effigie ki vagyok végezve.

MAKÁR.

No hát mi történt? Tán elvetette a tanácsnok úr a folyamodását?

ÁDÁM.

Jaj, dehogy vetette; dehogy vetette! Inkább azt mondta, hogy olyan szép folyamodás, hogy méltó volna a «Főváros»-ban kinyomatni. Aztán mingyárt ráírta a hátára, hogy «fiat piscis».

MAKÁR.

No hát akkor minden jól van.

ÁDÁM.

Magának jól van; de nekem nincs jól.

MAKAR.

Szóljon hát világosan.

ZSUZSA.

Jaj csak meg ne erőtesse magát a sok beszédben.

ÁDÁM *(szétnéz)*.

Nem lehetne ezt a sok auditoriumot innen kiexpediálni? Nem bánom: maradjanak hát. Úgy is elébb-utóbb kitörik a szeg a zsákbul.

PANNA.

Most mingyaa een aajulok el, ha meg nem tudhatom, mi történt vele?

ÁDÁM.

Hát, mi türés tagadás? A biz így van. A tekintetes tanácsnok úr elolvasta a folyamodást, megnézte a szegénységi bizonyítványt, s azt mondta rá: nagyon jól van! Van üres hely a szegények házában, embernek is asszonynak is: holnap akár mingyárt belehelyezhetik magukat Kapor Ádám feleségestül.

ZSUZSA.

No, hála a magas egeknek!

ÁDÁM.

No csak ne ereszd meg a hálálkodásod sárkányát az egeknek. Most jön a bökkenő. Mikor minden megvan: akkor azt mondja a tekintetes tanácsnok úr. No most még csak egy hiányzik a

folyamodás igazságaiból ; de azt majd utólagosan is helyre lehet pótolni : a házasság-levél : a bizonyítvány a felől, hogy Kapor Ádám, meg Kömény Zsuzsa mikor és hol esküdtek össze : mint férj és feleség ?

ZSUZSA.

Óh édes Istenem !

ÁDÁM.

Hej, hogy végig szaladt rajtam a hideglelés erre a szóra. Mit mondjak ? Hazudni nem tudok. Ha tudnék, sem segítenék vele magamon. A tekintetes úr olyan kegyes volt, hogy lendíteni akart rajtam : «No öreg, régen volt, ugye ? De arra csak emlékezik, hogy mely napon volt az esküvőjük s melyik templomban keltek össze : én aztán majd kiiratom a bizonyítványt a matrikulából». Nem vitt rá a lélek, hogy füllentsek. Meg kellett vallanom, hogy biz olyan templom nincsen a világon, és hogy minket soha pap nem adott össze.

ZSUZSA.

Jaj, most mingyárt kiég a két szemem.

ÁDÁM.

Akkor sajnálom önöket, jó öreg, így szólt a tekintetes úr. De a statutomok egyenesen azt rendelik, hogy a városi szegények házába csupán törvényesen egybekelt házastársakat lehet felvenni.

ZSUZSA.

Most már én is halott vagyok.

ÁDÁM.

Mikor ezt hallottam, csakúgy tánczolt körülöttem az a sok almárium, tele irásokkal, meg könyvekkel, a tekintetes úr nyilván azt hihette, hogy le akarok esni a lábomról, mert megfogta a galléromat és megrázott emberül. «No hát vén toprongyos! Nem tudja kend, hogy mi a teendője? Azonnal kutyagoljon haza, vigye rögtön a Zsuzs-káját a paphoz, s a mit elmulasztott ötven esztendeig, most az ötvenedikben hozza helyre: esküdjék meg vele: akkor aztán megkapja a pátenst a szegények házába.

MAKÁR.

No hát hisz ez a legegyszerűbb dolog.

ÁDÁM.

De uram: ha nekem azt mondták volna, hogy penitenciából négykézláb menjek végig a városon s emberi szó helyett rőfögjek, mint ama kőbányai sertés barom: nem esett volna olyan nehezemre, mint az a regula, hogy én most jöjjek haza; s itt valamennyi ismerősöm előtt, ezek előtt a jámbor tisztességes becsületes emberek előtt mondjam el, hogy az én jó drágám, a kivel én ötven év óta annyi keserves időt hűségben átéltem: nincs ám velem oltár előtt megesketve: hogy azt az ő becsületes arcját örökre megpirítsam, az ő szemeiből könnyeket facsarjak, a mi-

ket nem tudok letörülni. Azt sem tudom, hogy jöttem ki onnan? hogy kerültem az utcára. Csak azt tudom, hogy mikor lépegettem, minden kő ki akart futni a lábam alul, s a házak mind rám akartak dűlni. A fülemben egy tenger zúgott; de azon keresztül is hallottam az emberek kaczagását. Mind rajtam nevettek. Hogy menjek én most haza? Egyszer aztán csak beszakadt a lábam alatt a föld s én azt éreztem, hogy a Csimborasszo tetejéből esem alá. A többiről nem tudok. Csak azt tudom, hogy meghaltam.

ZSUZSA.

(Szilárd elhatározással.)

Hát nem úgy van, édes jó emberem. A te asszonyod nem fogja az orcáját kendőbe takarni a szégyen miatt, se a két szemét nem fogja kisírni. Igaz. Úgy van. Mi nem vagyunk egymásnak esküdt hitvesei. De hát majd most én mondom el ezt a történetet: hallja meg, a ki akarja; s aztán dobjon ránk követ a világ: a hogy akarja. Épen ebben a hónapban mult annak ötven esztendeje, hogy ez történt. Én akkor tizenhat éves leány voltam. Az én Ádámon pedig húsz esztendő legény. Mind a ketten itt laktunk a Ferenczvárosban: az én anyámnak a háza szemközt volt az ő anyjának a házával. Szerettük egymást, el voltunk jegyezve: anyáink beleegyezésével. Ugy volt, hogy azon a farsangon meg fogunk esküdni, már a kelengyém is készen volt, s az Ádámnak a móringspénze. Mind a kettőnk szülői jó módúak voltak, a hogy szegény emberek szoktak lenni.

Az én anyám milimári volt: négy szép svájci tehene állt az istállóban; magam hordtam be a tejet egy lovas szekérral: az Ádám anyja pedig hentesné volt, s a fia vitte az egész üzletet.

MAKÁR.

Jaj! hogy hagyhatott fel ezzel a nemes mesterséggel?

ZSUZSA.

Majd elmondom én azt rendén. Azt mondják, hogy «ember tervez, Isten végez». — «Szegény ember akaratját boldog Isten bírja!» Azon a télen januárban mind a kettőnknek meghalt az anyja; mintha csak összebeszéltek volna, egy napon halt meg mind a kettő: egyszerre kísértük ki őket, egymás mellé lettek eltemetve. Én is árva lettem: ő is. A kettős gyász miatt elmaradt az esküvőnk a farsangról: abban reménykedtünk, hogy majd talán megtartjuk «új kenyérrel» vagy később «új borral». S az alatt csak úgy az ablakon keresztül beszéltünk egymással, a hogy tisztességes jegyeseknek illik.

ÁDÁM.

A biz úgy volt!

ZSUZSA.

Ekkor jött el az az örökké emlékezetes márczius 15-ike, a mikor egész Pest városa romba dőlt; a megáradt Duna átszakította a védgátokat, s két oldalrul rohant a városra.

JANOS.

Nem volt még akkor Baross miniszter.

ZSUZSA.

Jól emlékezem rá. Sötét éjszaka volt. A mi utcánknak csak a végén pislogott egy lámpás. Egyszer csak ágyudördülések hangzottak fel a szent Gellért fokáruul. Mit lövöldöznek olyan nagyon? Én kiszaladtam az utcára, s az utcaajtóban találkoztam az Ádámommal. Egyikünk sem tudta, hogy mit jelent ez az ágyuzás? Egyszer aztán azt látjuk, hogy az utcánk sarkán égő lámpásbul két lámpás lesz. Hát már akkor ott volt az árvíz. Annak a tükrében látszott meg a lámpa. Mi rögtön szaladtunk vissza a magunk házába. Első gondolatunk az volt, hogy a mi kis értékes holmicskánk van, azt a padlásra felhordjuk. Én is siettem ágyneműt, fehérneműt felcsempelni: gondoltam, hogy azután is ráérek majd a négy tehenet, meg a lovat az istállóbul kiszabadítani. De mire le akartam jönni a padlásrul, már akkor az ajtóragasztóig ért az árvíz. Én ott rekedtem a padláson. De még oda is utánam jött a víz, úgy hogy ki kellett másznom a háztetőre.

JANOS.

Hát nem tudott konstábler után kiáltani?

MAKÁR.

Hát a tűzoltók? A mentő-társaság?

ZSUZSA.

Volt is akkor konstábler, tűzoltók, mentőtársaság! A nagy jéghasábok egymás hegyén hátán torlódva harsogtak végig az utcán: csak úgy rengett alattam a ház. Rettenetes volt ez itélet-napi harsogáskor hallgatnom az istállóba zárt állatok rémítő bömbölését. Átellenben az Ádám lovai nyerítettek halálos küzdelemben s a sertések bögtek; minden állat olyan hangokat hallott, a minőt ember soha sem szokott hallani. Még rettenetesebb volt, mikor minden elcsendesült. Csak egyszer-egyszer hangzott valami nagy robaj, a mint egy-egy ház összedült az utcasorunkban. S a víz még egyre nőtt: úgy hogy nekem a kéményre kellett felmenekülnöm. Annyi lelkem volt, hogy egy fél kenyeret, meg a nagy kendőmet magammal vittem; onnan néztem, hogyan döntögeti le a jeges özönvíz a házakat körülöttem. Csak azért imádkoztam akkor is, hogy az átelleni ház, az én kedves Ádámom háza, össze ne roskadjon.

LIZI.

Hát az a sok propeller, meg csónak-egylet nem tudott segítségükre jönni?

ZSUZSA.

Volt is akkor propeller, meg csónak-egylet! Hát egyszer, mikor már a magunk háza is recsegett, ropogott alattam, mit látok. Az Ádám padlásának az ajtóján, odáig ért a víz már: valami sötét alkotmány nyomul előre. Az Ádám ül a te-

tején. Hát ő nagy hirtelen a padlásajtót két üres hordóra rákötözve, abból csinált egy mentő-tutajt. Onnan kiáltott rám, hogy csak kapaszkodjam jól a kéménybe, míg értem jön a tutajjal. De hát arra gondolni se lehetett, hogy azzal a gyöngé alkotmánynyal át lehessen vádolni a jégzajon. Hasztalan volt minden erőködése. Végre egy óriási nagy jégtábla egészen elzárta az utcát, a kettőnk háza között keresztbe állva. Én ekkor hirtelen leugrottam a háztetőről, rá a jégtáblára: hogy majd átfutok az Ádámhoz. Hát a fele útján már elém jött, s aztán úgy a kezét nyújtva, vezetett a jégen keresztül a tutajáig. Ott azután magához szorított, megcsókolt: először életében.

PANNA.

Jaj, még a sarkamban is meghült a vér!

ZSUZSA.

Akkor aztán egy hosszú rúddal a kertek felé irányozta a tutajt, a hol kevesebb volt a jégzaj. Arra lehetett csak haladnunk, a merre a víz árja sodort, s csak arra ügyelnünk, hogy a gyöngé tutajunk fel ne boruljon, vagy a jégtáblák közé ne szoruljon. Azt hittem, hogy három éjszaka összeragadt, olyan hosszú volt ez az út a sötét-ségben. Végre, szürkület felé, valahol egy partos homokdombon szerencsésen fennakadtunk. Ott kellett megvirradnunk. Hideg, kegyetlen szél fújt. A két hordóbul, a padlásajtóbul, az én nagyken-dőmbül, meg az Ádám köpenyegébül csináltunk egy sátort: ez volt a mi menyegzői sátorunk. Én

hoztam magammal fél kenyeret, ez volt az én kelengyém: az Ádám hozott el egy darab szalonát, ez volt az ő moringja. Együtt a kettő volt a mi lakodalmi traktánk.

ÁDÁM.

Minek is menekültünk mink meg akkor. Mi szükség volt két koldussal többnek megmaradni a világon?

ZSUZSA.

Igaz, hogy koldusok lettünk. Mikor vége volt a nagy veszedelemnek, mi is visszatértünk a városba: addig jámbor parasztok fogták pártunkat. Elkezdtük keresni a házainkat. De még csak annak az utcának sem találtunk a nyomára, a melyben szülőinknek a lakása állt valaha. Egy pusztaság volt az egész, beterítve sárnak ázott falakkal. A mi gerenda, háztető volt, azt elvitte az árvíz. Minden vagyonunk ott volt eltemetve abba a rettenetes iszapba. Most valami nagy piac van a hajdani házaink helyén.

MAKÁR.

Kezdek a sorsommal kibékülni.

ZSUZSA.

De hát azért még sem voltunk kétségbeesve. Én szerettem az Ádámot: ő meg szeretett engem: s megesküdtünk egymásnak, hogy soha el nem hagyjuk egymást. Igaz, hogy nem az oltárnál: nem viaszgyertyák fénye mellett; hanem csak egy virágos kőkény-bokornál, a csillagok

ragyogása mellett; de azóta is valahányszor egy virágzó kökény-bokrot látunk: pedig a kökény-bokor minden esztendőben kivirágzik: mindig újra meg újra eszünkbe jut, hogy mit esküdünk akkor egymásnak.

MAKÁR (*szomorúan*).

Hát én még egy kökény-bokrot sem láttam virágozni soha!

ZSUZSA.

Állhattunk volna szolgálatba mind a ketten. Ádám elmehetett volna henteslegénynek: hisz értette jól a mesterségét. Én is beállhattam volna szobaleánynak. Csinos voltam, ügyes voltam. De hát nem akartunk egymástól elválni. Inkább együtt túrtuk a nyomorúságot. Pesten elkezdtek az újból építkezést: mi ketten együtt eljártunk napszámba, s a mit kerestünk, azt híven megsztottuk. Megéltünk belőle. Soha alamizsnakenyérre, soha ispitályra egyikünk sem szorult. Ha egyszer-másszor az egyikünk kidült a munkából, a másik dolgozott dupla emberszámba.

JÁNOS.

Hallja ezt, Lizi kisasszony?

ZSUZSA.

Hát hiszen a mit törvény elénk szabott, az egyházi esketést is szerettük volna mi megtartani; de soha annyi módunk nem volt, hogy azt meggyőzhettük volna. Elég gond volt nekünk, annyit megvonni a szánktul, hogy a lakbért félreteh-

sük. Hanem egyszer mégis történt valami, a mi rákényszerített bennünket. Az úr Isten megajándékozott bennünket egy kis fiúcskával. (*Szemeit törli.*) Most is könybe lábad a két szemem, ha reá gondolok. Olyan volt, akár egy kis angyal, a kik ott az oltárképen a szűz Máriát körülrepkedik: csakhogy épen a szárnyai hiányzottak. Úgy szerettük mind a ketten! Egy napon aztán így szólt hozzám az én Ádámom: «Hallod-e Zsuzsa. Ennek a kis fiúnak becsületes nevet kell ám adni: hogy ha egyszer megnő, ki ne csúfolják a többi gyerekek, hogy neki még igazi apja neve sincsen. Nekünk meg kell esküdnünk annak rendje szerint: akárhogyan zsugorgatjuk is meg a hozzávaló költséget.» Ettől fogva aztán még többet dolgoztunk: én még éjszakával is megtoldtam a napot: az Ádám meg eljárt télen is havat lapátolni s a mellett úgy éltünk, hogy hét számra elénekelhettük, hogy «nem ettem én ma egyebet, fekete retket, kenyeret», még is összegyűjtöttünk annyit, a mennyi elég volt a tisztességes menyegzőre: nekem egy menyasszony ruhára, meg a jó czimboráinknak a megvendéglésére. Ekkor egy éjszaka a mi kis Jancsikánk nagy hirtelen beteg lett. Járvány volt. Az egész utczában minden gyerek meghalt: ő is elment velük. Harmadnapra a mi kis csevegő piros fiunk helyett egy kis fehér halottunk volt. A lakodalombul temetés lett: a menyegzői költség felment a gyászszertartásra. Ettől fogva aztán nem gondoltunk többet az esküvőre. Minek már? Kinek kell az? Minket öszzekötözött erősen a közös szegénység. Nem

volt kinek dicsekednünk; nem volt ki előtt pi-
ronkodnunk. Senki sem törődött velünk a vilá-
gon: mi sem a világgal. Így aztán lassacskán
megvénültünk s ha ez a mostani nyomoruságunk
rá nem kényszerít, soha se tudta volna meg senki,
hogy abban a két gyalulatlan deszkakoporsóban,
a mit ebből az udvarból egyszerre kivisznek, nem
igazi férj és feleség fekszenek.

ÁDÁM.

Óh én édes párom, de igazán mondd!

(Zsuzsa nyakába borul sirva.)

LIZI, CSICSONKA.

(Nyakába borul sirva.)

GAGYULÁNÉ, MISKA.

(Nyakába borul sirva.)

PANNA, FRANYÓ.

(Nyakába borul sirva.)

MAKÁR.

Hát ez mind igen szép; hanem ezért az álta-
lános orrfuvási concertért senki sem fizet kend-
teknek belépti díjat. A miket Zsuzsa asszony
elmondott, azok mind elfogadhatók enyhítő kö-
rülmények gyanánt; hanem azért azon a szigorú
ítéleten semmit nem változtatnak, hogy a mit
ötven esztendeig elmulasztottatok, azt most a
tizenkettedik órában hozzátok rendbe. Menjetek
szépen a paphoz, és tartsátok meg az esküvőto-

ket: különben nem nyílik meg előttetek a szegények házának az ajtaja.

MIND.

(*Ráesnek Ádámra, meg Zsuzsára.*)

Igaz, igaz! Nagyon igaz.

ÁDÁM.

Igaz! Igaz! Nagyon igaz! Hisz ezt bolond nélkül is tudom. Önök mind úgy beszélnek, mintha egy esküvőhöz nem kellene egyéb, mint egy menyasszony, meg egy vőlegény.

MAKÁR.

Hát mi kell még?

ÁDÁM.

Hát az, a mi a háborúviseléshez kell.

MAKÁR.

Tán csak pénz?

ÁDÁM.

Hát persze hogy pénz. Krisztus koporsóját sem őrzik ingyen. Az esketésért fizetni kell.

MAKÁR.

Ugyan mennyit kell fizetni?

ÁDÁM.

Legalább is egy forintot.

MIND *(nevetnek).*

Ahaha! Egy forint!

ÁDÁM.

No de mikor mink annak az egy forintnak sem vagyunk urai.

MIND.

(Elkezdenek keresgélni a zsebeikben : egy sem talál semmit.)

MAKÁR.

Csodálatos: hogy Szentgyörgy napján az egy forintosok hogy eltűnnek szem elől.

FRANYÓ.

Micsoda? Egy forint? No hat nálam csak megtalálja magát az az egy forint. Én megcsinálom egy forintot.

MAKÁR.

Csak nem akarsz bankót csinálni?

FRANYÓ.

Nem. Csinalom rézbul. Itt van zsacs koban. Huszonöt nigykrajczáros. Ipen egy forint. Most szedtem össze kameradoktul jövő iczakara halaspinzt. Odaadok Kaporeknak forintot. Az ijjel nem halunk kamrába.

MAKÁR.

Hát akkor hol háltok, te golyó? •

FRANYÓ.

Hum! Van nekunk kegyes patronus: konstáb-

ler úr. Fogunk csinalnyi nagy larmat utczan iczaka, mintha volnank riszegek: constabler be-kisiri minket rendőrséghez: becsuknak dutyiba. Ott halunk jó szalman ingyen: joban, mint itt-hon nígy krajczarirt: reggel kidobják benünket, megyünk dolgunkra. Forint megmarad. Itt van Adam apo. Ez mar a kenteké. Mehetnek do la-kodalom!

ÁDÁM.

Istenem! Hiszen még csak jegygyűrűt sem tudunk egymásnak adni.

PANNA.

Jajh! Ha csak jegygyűrű kell. Van én nekem kettő. Mert nekem két uram is volt. Az egyik meghótt, a másik megszökött. Isten nyugtassa meg mind a kettőt. Nincs maa nekem semmi szükségem ezekre a gyűrűkre: csak az újjamat szoritjaak. Odaadom én ezt igen szivesen kigyel-meteknek: viseljeek egeeszseegvee.

(Lehúzza a gyűrűt s ráeröteti Ádámra és Zsuzsára.)

ZSUZSA.

De nekem még csak egy tisztességes öltözetem sincsen, a miben az Isten színe előtt megjelen-hessek.

GAGYULÁNÉ.

Van én nekem édes lelke egy gyönyörűséges szép virágos merino ruhám, a miben az urammal megesküdtem. Én már nem viselhetem; mert kinőttem belőle szélességben. Odaadom én azt

magának: a Lizi kisasszony majd a termetére igazítja.

LIZI.

Igen, igen! Főkötőt is fogok varrni, a miben a templomba mehessen. Keztyűt, czipőt mind összeszerzek.

CSICSONKA.

Én meg csinállok egy menyasszonyi bukétot.

GAGYULÁNÉ.

Én adok pereczet, a szomszéd milimári ad hozzá túró, tepertyűt; pompás lakomát csapunk.

PANNA.

A zsidóasszony meg, a ki itt a kis boltban ludfertályt árul, ad pecsenyét. Én odaadom neki valamennyi hagymámat érte.

JÁNOS.

Én csak egy szót szólok a Przsepiorka komának, és itt lesz a tormás virsli, a mennyi csak dukál. Bor is lesz hozzá.

MISKA.

Én pedig kitartom muzsikával a lakadalmat.

PANNA.

Ugy bizony. Kitartjuk mi magunk az egész lakodalmat: nem szorulunk senki nagy urasaag graaczioojaara. Ne feeljen semmit Zsuzsa neenő! Mink is ott leszünk akkoo! Veegig muzsikaaltatjuk magunkat az utczaan.

FRANYO.

(Könyökkel taszítja Ádámot.)

Haj no! Ádám apó! Csak egy kis kurázsi.

ÁDÁM.

Olyan nevethetném van. Mintha belülről csiklándozna valami. Mit mondasz te drágám?

ZSUZSA.

Óh én úgy szégyenlem magamat.

ÁDÁM.

Hát megkérjelek szépen? Ennyi tisztességes ember füle hallatára. Hát akarsz-e az én hitvestársam lenni? Szeretetből hozzám jönni? Velem hűséget esküdni? holtomiglan, holtodiglan!

MAKÁR.

(Közéjük lép, szétválasztja őket.)

Csak rendén, fiatal pár! Ne olyan sietve! Még nincs itt a pillanatja az ölekezésnek. Nem megy ám ez olyan könnyen, mint a szinpadon: hogy «Szeretsz-e? szeretlek; no hát gyerünk a paphoz». A szent házasságnak teketóriái vannak. A jegyeseket elébb háromszor kihirdetik. S ha pedig mi három hétig várunk a lakodalommal, az alatt a szegények házában tízszer is betöltik az üres helyeket; mert szegények dolgában gazdagok vagyunk: titeket pedig Tarafás uram kitesz az utcára. Azért már most hát én következem. Én nektek se pénzt nem adhatok, se bukétot nem hozhatok; hanem azért még is hozok valamit,

mire legtöbb szükségetek van. Nálam ez kitelik a maga foltjából. Én rögtön elmegyek a főtisztelendő prépost úrhoz s kikönyörgöm számotokra a diszpenzációt. Azzal aztán holnap mindjárt mehetek az oltárhoz s megtarthatjátok a lakodalmat azonnal, s aztán egyenesen a szegények házába. Most szabad már ölelkezni.

ÁDÁM, ZSUZSA.

(A helyett, hogy egymás nyakába borulnának, mind a ketten Makárt ölelik át, s jobbról balról összecsókolgatják.)

MAKÁR.

Az a multkori csók talán mégis jobban esett.

HARMADIK FELVONÁS.

Ugyanazon mosókonyha ; az asztal veres abroszszal leterítve : megtoldva a vasaló deszkával, mely egy szék karjára támaszkodik : az asztalon kuglof, sült liba, kalbászkák, kávékanna, boros palaczkok.

I. JELENÉS.

Gagyuláné, Miska, Zsiga, Ferke, később Panna, majd Franyó, majd Lizi, majd Ádám, majd Csicsonka.

GAGYULÁNE.

(Tesz, vesz az asztal körül.)

No! Minden rendben van. Többet is adott az Isten, mint a mennyire számítottunk. Itt a virslik a konstábler hentesétől: a zsidóasszony egy egész sült ludat küldött: pedig szegény maga részt sem vesz a lakzinkban. A kávémérés tulajdonosnéja a szomszédból küldött egy kuglofot. Pompásan mandulával, mazsolaszőlővel sütvé, meg egy nagy kanna kávé. A szatócs megembelelte őket mindenféle borral, meg likőrökkel. Most látszik csak, hogy mennyire szerette a jó Kaporékat minden ember, a ki csak ismerte. A pereczet majd csak akkor öntjük meg, a mikor az esküvőről visszatérnek: addig eláznék.

PANNA.

(Bejön egy kosár almával.)

No meeg een is hoztam valami csemegeet.

GAGYULÁNÉ.

No még alma is lesz! milyen szép piros alma! Azt ide rakjuk egy tányérra, hogy jól lássék. Ti meg gyerekek, addig hordjátok össze a székeket a szomszédból.

ZSIGA, FERKE.

(Székeket hordanak be s az asztal mellé rakják. A hány szék, annyiféle formájú.)

GAGYULÁNÉ.

Mi nincsen még? Pohár nincsen még.

FRANYÓ.

(Épen akkor lép be, egy kosárban poharakkal.)

Micsoda nincs, pohár? Hát e kutya?

(Kirakja az asztalra a mindenféle alakú poharakat.)

Csak össze nem kell törni: mert üveges visszkapja.

LIZI.

(Kijön az oldalszobából.)

No! Felöltöztettem a menyasszonyt. Olyan, mintha skatulyából vették volna ki. Senki sem mondaná, hogy nem igazi helyre menyecske. Hús esztendővel fiatalabbnak látszik.

PANNA.

Hát mért nem jön elee? hadd laatnook!

LIZI.

Addig nem lehet, a míg a násznagyok itt nincsenek. Aztán még a vőlegény sincsen kéznél.

GAGYULÁNÉ.

Csak emlegetni kell: az is mindjárt itt terem.

ÁDÁM.

(Belép: arcza simára borotválva, bajusza kikenve, haja megnyírva, megfésülve, kabátján új bársonygallér, zsebéből ezüst óraláncz csügg elő, csizmája kifényesítve.)

PANNA.

Utczu lelke! Aadaam baatyó! De ki van csípvel! Az ember majmaj raa se ismeer!

ÁDÁM.

(Mosolygó pironkodással.)

A bizony: egészen kiforgattak. A borbély szomszéd úgy megnyírt, úgy megborotvált, hogy nem is merek a fejemhez nyúlni. A szabó szomszéd új gallért varrt a kabátomra bársonybul. A csizmadia komám meg új talpat, meg sarkat öntött a csizmámra, ki is fényesítette. Még utoljára az Iczig, a batyus zsidó is rám erőtetett egy óralánczot. Órájának kell lenni minden vasutinak; hát hogy láncza is legyen. Most úgy nézek ki, mint egy sáfár.

PANNA.

Még a bajusza is ki van pederve.

ÁDÁM.

Csakhogy az egyik ága felfelé áll, a másik meg lefelé.

FRANYÓ.

Az dukal vőleginynek. Én is kipödrök bajuszomat, ha vőleginy leszek. Majd ha lesz.

PANNA.

Micsoda, Franyó? Mátka vagy bajusz?

FRANYÓ.

Hum! Matkat könnyű kapni, de bajuszt nehéz.

MISKA (*Zsigához*).

Hát ti nektek rajkók, hol a hegedütök? Ma az Ádám bácsinak, meg a Zsuzsa néninek hegedültök. Hadd látom, jól van-e stimmolva?

(*Elveszi Zsigától a hegedüt.*)

Hát te bibast, csak három húr van a hegedűdön?

ZSIGA.

Mert a negyedik leszakadt.

MISKA.

Hát mér nem mondod?

ZSIGA.

Minden nap mondom a dádénak: minden nap azt mondja a dádé, hogy majd vesz rá húr; de nem cselekszi.

MISKA.

No hát hadd hallom, hogy húzzátok el az Ádám apó nótáját.

ZSIGA, FERKE.

(Hegedülnek, a hogy tudnak.)

MISKA.

Jaj de jól tudják az ártatlanok!

(Éneklí a nótát.)

«Túri vásár sátor nélkül,
Nem is leány, turnür nélkül.
Hej, húj! Göndör a babám,
Szeret is az engem igazán.»

Nagyon jól van!

CSICSONKA.

(Fehér ruhába öltözve, hoz három nagy virágcsokrot.)

Én is elhoztam a menyasszonyi bukétot; meg a nyoszolyó lányoknak valót.

LIZI.

Jól van. A menyasszonynak valót vidd be a Zsuzsa néninek, a nyoszolyókét hadd kinn: az egyik nyoszolyó leány te fogsz lenni.

CSICSONKA.

Hüh, de sokra vittem.

(Eltánczol a mellékszobába.)

GAGYULÁNÉ.

No Ádám bácsi; hát meg van elégedve a lakodalmas asztallal? Nem jól terítettünk?

ÁDÁM.

Én még mindig nem hiszem, hogy mi költjük el ezt a vendégséget.

GAGYULÁNÉ.

Hát ugyan ki más?

ÁDÁM.

Hát — elgázolja a lokomotiv. Mikor hozzá akarunk ülni, egyszer csak jön «rum-rum-rum!» hamis vágányra került s mindnyájunkat összetör, zúz.

PANNA.

Isten őrizz minket attoo!

II. JELENÉS.

Elébbiek, János, később Csicsonka.

JÁNOS *(belép)*.

Adjon Isten, a mi nincsen.

PANNA.

Vegye el, a mi van.

LIZI (*Jánoshoz*).

Hát csak magában jött? Hát a másik násznagy hol van.

JÁNOS.

Hát nem vagyok én őriző pásztor a Szüköl Makárnak. Az bizonyosan a diszpenzáció után szaladgál.

LIZI.

Bár csak el ne késnék vele.

JÁNOS.

Nem kell azt féltetni. A diurnista olyan pontos, mint a harmadnapos hideglelés.

CSICSONKA.

(*Kijön a mellékajtón.*)

Húj de czifrára fel van öltöztetve a Zsuzsa néni! még rezgős Kopfputtza is van.

LIZI.

Ugy illik az egy menyasszonynak.

CSICSONKA.

(*Lizi karjába kapaszkodik.*)

Hát mondja Lizi néni, miért lett a Zsuzsa néni most egyszerre menyasszony?

LIZI.

Azért, mert most épen ötven esztendeje annak, hogy az urával egybekelt, s az arany menyekzőjüket tartják meg.

CSICSONKA.

Hát mért kell a menyasszonynak meg a vőlegénynek a templomba menni.

LIZI.

Azért, hogy ott a pap rájuk adja az áldását.

CSICSONKA.

S miért kell nekik a pap áldása?

LIZI.

Azért, mert ezt az Isten így rendelte.

CSICSONKA.

Hát ha az Isten így rendelte, akkor a pap maga mért nem házasodik meg?

LIZI.

Azért, mert hogy ha magának tartaná az áldást, akkor másnak nem adhatná.

CSICSONKA.

Hát mondja csak Lizi néni, ha a pap összeesketi a menyasszonyt a vőlegénynyel, mért nem esketi össze mindjárt a nyoszolyót is a násznagygyal?

LIZI.

Jaj, milyeneket tudnak ezek a gyerekek kérdezni? Eredj csak Csicsonka, az ablakhoz: nézz ki rajta, nem jön-e még a tekintetes úr.

CSICSONKA.

Hanem azért fél füllel odahallgatok, hogy mit felel a Lizi néni az én kérdésemre — a János bácsinak.

(Az ablakhoz siet, kinéz rajta.)

LIZI *(Jánoshoz)*.

A gyerekek sokat tudnak kérdezni, a mire a nagy emberek nem tudnak felelni. Megyek már a menyasszonyért, ki lehet már neki jönni.

(Elsiet az oldalajtón.)

CSICSONKA.

Jaj, de sok ember van az utcán! Azok bizonyosan a lakodalmas menetet várják.

ADÁM.

Nem tetszik nekem az a társaság. Sok confiskált pofát látok közöttük.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzsa, Lizi.

LIZI.

(Zsuzsát vezetű karon fogva.)

ZSUZSA.

(Czifra menyasszonyi öltözetben.)

PANNA, GAGYULANÉ.

(*Eléje sietnek.*)

Jaj de pompásan néz ki!
Igazi kaczkai menyecske! (*Duo*).

ÁDAM.

(*Zsuzsa elé megy, megfogja a kezét.*)

Látod, látod, mire jutottunk.

ZSUZSA.

Hittük volna-e, hogy ezt valaha megérjük?

ÁDÁM.

Látod, milyen jó az Isten! Még a rosztat is jóra fordítja. Ha engem el nem küldenek a vasúttól, soha se jutottunk volna el hozzá, hogy a lakodalmunkat megérjük. Minket igazán a nagy szerencsétlenség kergetett bele a boldogságunkba.

ZSUZSA.

Csak már átestünk volna ezen a mai napon.

GAGYULANÉ.

No hát, édes szomszédasszony! Nem megmondtam, hogy kitartjuk mi magunk, szegény emberek, a kegyetek lakodalmát. Nézzen ide erre az asztalra! Van-e ennél külömb trakta egy herczeg lakodalmánál.

ÁDÁM.

Herczege válogatja.

ZSUZSA.

Az esik nála legjobban, hogy a kik azt összehordták, mindent igaz szeretetből adtak, senki sem tartozott vele. Senki sem atyánkfia. És mind magunkforma szegény ember.

PANNA.

Bizony, ha a szegény emberek mind összegtartának, az volna a hatalmas atyafiság!

FRANYÓ.

No de ma vigan is leszunk. Nekem mar úgy viszket a sarkam. Alig varok, hogy csardas tanczolhassak menyasszonynyal.

ZSUZSA.

Óh te bohó Franyó, azt a csúfot csak nem akarod rajtam elkövetni.

FRANYÓ.

Mi a? Hat magam magammal csak nem tanczolhatok a podzabuczkit!

(Mutatja csinált virágos pálczáját.)

Vagyom én vőfny! vőfny tanczolja mindig első menyasszonynyal.

PANNA.

De een is megforgatom vőlegeeny uramat; legalább ha meeg eczer elszedül, legyen oka raa, hogy a palotai menyecske forgatta meg.

JANOS.

Ez mind igen helyes beszéd. De csak az a diurnista uraság jönne már a diszpenzációval.

GAGYULÁNÉ.

Jaj! Most jut ám eszembe. Azt mondta a tekintetes úr, hogy ha esős idő talál lenni, ő majd rábeszél szép szóval egy omnibuszt, hogy jöjjön ide s szállítsa el a templomig, meg vissza az egész násznépet. Isten nevében.

PANNA.

No akkor hát bizonyosan az omnibuszért jár. Kocsival fog ide jönni.

LIZI (*Csicsonkához*).

Kis leány! Nem látsz valamerről egy omnibuszt közeledni?

CSICSONKA.

De bizony látok. Egyenesen erre felé tart.

JÁNOS.

Akkor ő jön. Ennek már egy hatalmas vivátot kiáltunk! Álljunk glédába, népek.

ADÁM, ZSUZSA, JÁNOS, LIZI, FRANYÓ, PANNA,
GAGYULÁNÉ, MISKA, ZSIGA, FERKE.

(*Ebben a sorban állnak fel.*)

MISKA.

(*Klarinétját szájához illesztve.*)

Áztán, mikor belép, tust húzunk, rájkók. Tud-

játok? Ázt hogy hogy tráttará rittiri pimpi-
lililim!

ZSIGA, FERKE.

(Hegedűt álluk alá fogják.)

CSICSONKA.

(Leugrik az ablak mellől, előre szalad.)

Jaj! Nem omnibusz volt az, a mi megállt a ház előtt, hanem egy bútorszállító szekér; aztán nem a diurnista úr szállt le róla, hanem Tarafás uram, a házi úr!

GAGYULÁNÉ *(hátrafut).*

A házi úr! Uram segíts.

PANNA.

Nyakunkon a veszedelem.

(Bújni igyekeznek.)

MISKA *(gyerekeihez).*

Kánapé! Eldugjátok azt a hegedűt. Aztán iszkiri irgundum gule! A hol lyukat láttok, oda bebújjatok. Meg ne szuszszanjatok. Ha megütnek, azt mondjátok: «vaspilililin!»

ÁDÁM, ZSUZSA, LIZI, JÁNOS.

(Helyükön maradnak.)

FRANYÓ.

(Büszkén sétál előre hátra.)

Mit csinal nekem hazi úr? Én minden nap

megfizetek halaspinzt nekinek. Ő mondja nekem: alaszolgája, s én mondok neki «szervusz»

ÁDÁM.

Mondtam ugye, hogy jön a lokomotiv: rum-rum-rum! Már hallom a robogását.

IV. JELENES.

Elébbiek, Tarafás.

TARAFÁS.

Áh, áh! Ez nagyszerű! Mi van itten? Bankett? Lakodalom. Képviselő-választás! Házbért nem fizetnek; hanem lakodalmaskodnak. Kuglofok! Pecsényék! Boros buttéliák! Egész garmada tormás virsli! pogácsa! minden! Még kávé is van! Hisz itt hercegek laknak. Hercegek, a kik herceznek. Épen jókor jöttem. Aztán micsoda pompás uraságok. Nem ismerek rátok! Te vagy az a szegény mosóné, a kinek a két keze kisebesedik a mosástól? Keztyű van rajta. Szarvasbőr keztyű! Kend meg az a kicsapott vasuti, a kinek nincs több egy kabátjánál. Hanem annak bársony a gallérja, s még óraláncz fityeg a zsebéből. Nagyszerű! Selyem ruha! Csak úgy söpri a földet, s majd elrepül a sok pántlikától. Pomádét azt kent mindenik a hajára; hanem azt, hogy ma Szent-György napja van, azt senki se kente a füle mögé. Majd levetköztetek én benneteket mindjárt! — Mindent lefoglalok.

ZSUZSA.

Édes nagyságos úr! hiszen megfizetünk minden becsülettel. De hát nekünk is adós más. Hiszen tudja, hogy mindenkor volt készségünk a fizetésre.

TARAFÁS.

Én nem tudok semmit. A «volt»-ra nem ad a zsidó semmit. Van pénzetek vagy nincs? Ha van, fizessetek, ha nincs, ne lakodalmaskodjatok. Ugye, palotában szerettek lakni; de fizetni nem szerettek? Ugye, ha beesik az eső a padlásról a szobátokba, akkor szaladtok a házi úrhoz; de ha arany esnék be a padláson keresztül, akkor nem szaladnátok hozzá. Azt gondoljátok, a házi úr lopta a házat? Azt gondoljátok, a házi úr maga eszik meg mindent? Nekem kell fizetni állam-adót, községi adót, kereset-adót, pótlék-adót, csatorna-adót, lámpás-adót, trottoir-adót, vízvezetéki adót, kéményseprő-adót, közmunka-adót, bolt-adót, szemét-adót, kutya-adót! Nekem kell télen havat kilapáltatnom, jeget trottoiron felvágatnom; ha valaki elesik a házam előtt, öt forintot fizetnem. Nekem kell házat biztosíttatnom, vakoltatnom, meszeltetnem, zsindeleyeztetnem; ha zápor megtölti, kiszivattyúztatnom. Nekem kell katonát elszállásoltatnom. Azt gondoljátok, hogy ez én nekem mind multság?

ÁDÁM.

Édes nagyságos úr. Elismerjük mi, hogy jogos az a kívánsága, hogy a ki földél alatt lakik, fizessen meg a maga kényelméért a hajlék gazdájá-

nak. Meg is fogunk fizetni. De hát most épen a legnagyobb szükségben vagyunk. Én hivatalomat vesztettem; nem a magam hibájából, hanem mások által okozott szerencsétlenségek miatt. Fizetésem elmaradt, a miből a házbért biztosan kifizettük máskor. A feleségem, bár egész héten reggeltől éjfélig dolgozott: még sem tudott pénzt kapni az uraságotól. Mihelyt megkapja, azonnal fizetni fog. Legyen egy kis várakozással. Gondolja meg, hogy ha az úr Isten is türelmetlen volna, s megakarná velünk fizettetni rögtön a bűneink zsoldját: egyikünk sem maradna élve a világon.

TARAFÁS.

Ejh, nem kell nekem prédikáció! Ha én nekem prédikáció kellene, mennék a pater Klinkowstrómt hallgatni. Nekem pénz kell. Azt mondja kend, hogy nincs pénze. Hát ez a nagy traktamentum!

ÁDÁM.

Ezt mind jószívú emberek adták össze, épen úgy a ruhaféléket, a miket rajtunk lát a nagyságos úr, a mikor megtudták, hogy ma egybekelésünk napja van.

TARAFÁS.

Mit? Kend házasodik? Vén bolond létére?

ÁDÁM.

Igen. Megyek egybekelni az én jó öreg élettársammal, a kivel már ötven esztendőt töltöttünk együtt, búban és szeretetben.

TARAFÁS.

Mit? Kendtek nem voltak törvényes házastársak? Ha azt tudtam volna, rég kikergettem volna kendteket a házamból! Micsoda szégyen ez a zöld paradicsomon!

ÁDÁM.

Hát hiszen épen ezt a szégyenfoltot akarjuk most letörölni: azért rendeztük ezt a mai menyegzői ünnepélyt.

TARAFÁS.

Hát én nem bánom. Rendezzenek kendtek, a mit akarnak; de én a házamból kidobom kendteket. A retyemutyáikat lefoglalom: itt van a bútoros szekér: a traktájukat is elviszem, s a czifra ruháikat is levettetem. A ki nem tud fizetni, ne járjon selyemben, bársonyban, ne hordjon óralánczot meg gyűrűt az újján.

ÁDÁM.

Selyemruha, óraláncz, gyűrű, mind Isten nevében lett nekünk ajándékozva jószívű emberektől. Elismerem, hogy az úrnak joga van ezekhez, mert most már a mienk. Át is fogjuk adni. A mint visszajövünk a szentegyházból, lerakjuk a tisztességes ruhát, felvesszük a rongyost; én még ezt a velem együtt élő órácskámát is itt hagyom, a ki annyi éjszakát virrasztott át velem. Még a lakomához terített asztalt is itt hagyjuk. Üljön mellé maga az úr, és lakjék jól. De elébb el-

megyünk a templomba, így a hogy vagyunk és állunk: Isten engem úgy segítjen.

TARAFÁS.

Kendből most a pálinka beszél.

ÁDÁM.

Uram. Én olyankor, a mikor az Isten házába készülök, nem iszom pálinkát. A mi belőlem beszél, a mi ez órában megerősít: az az én kötelességem. Hetven éves vagyok, mindig kötelességet tanultam. Voltam katona, voltam vasuti szolga, hozzá szoktam a nehéz regulához. De most csak egy regula van előttem, csak egy kötelesség. Ennek az én hűséges társamnak megadni a becsületét, a mit ötven éves szeretetével tőlem megérdemelt. Ezt a kötelességemet teljesíteni fogom s nincs az a földi hatalom, a ki ebben engemet megakadályozzon!

ZSUZSA.

Ilyennek még nem láttam az Ádámot soha.

TARAFÁS.

Nincs az a földi hatalom! Talán még a muszka császár sem? No hát én majd megmutatom kendnek, hogy van olyan földi hatalom, még pedig a legeslegkisebbik földi hatalom, a mely kendet ránczba fogja szedni. Itt van nálam a lefoglalási rendelet a nem fizető lakók ellen. Konstábler úr! Tessék! Fogja a rendeletet, és hajtsa végre, a mi abban parancsolva van.

JÁNOS.

Micsoda? Hogy én hajtsam végre az elkobzást a Kaporékon?

TARAFÁS.

Hát micsoda csoda van ebben? Soha sem volt a konstábler úrnak ilyen kellemetes megbízatása.

JÁNOS.

Volt elégszer. De már most épen én vagyok a Kapor Ádámnak a násznagya.

TARAFÁS.

Hát bánom is én, hogy micsoda hivatala van az úrnak még azonkívül.

JÁNOS.

De hát hozzon az úr más konstáblert. Mért akarja, hogy épen én legyek ennek a végrehajtója?

TARAFÁS.

Expresse az urat választottam ki erre! Mivel-hogy az én házamnál van a szállása s kéznél található.

JÁNOS.

No most meg vagyok lúve.

LIZI.

Csak nem fogja ön ezt a rendeletet végrehajtani?

JÁNOS.

Mit tegyek? Nekem ez az egyenruha parancsol.

LIZI.

Hát én inkább ledobnám azt az egyenruhát, s mennék zsákolni, minthogy én akárminő rendeletre elinduljak a koldusokról letépni a rongyot; olyan koldusokról, a kik jó barátim.

JÁNOS *(nagyot gondolkozik).*

Uram! Engedjen nekem tíz percnyi időt a meggondolásra.

TARAFÁS.

Tessék! Igazítsuk össze az óráinkat. Az enyimnek a kis mutatója a hetesen áll. Mikor a kilenczesre ér, itt leszek.

(A rendeletet a kabátja oldalzsebébe teszi.)

ZSIGA.

(Kilopja az irást Tarafás zsebéből.)

TARAFÁS.

Addig körülnézem a szállásokat: miféle károkat tettek a lakók benne. Hogy az alatt ebből a szobából semmi el ne tűnjön, senki el ne távozzék: azért ön fog felelni, konstábler úr.

JÁNOS.

Felelek érte.

(Felteszi a kalapját s az ajtónak támaszkodik a hátával.)

TARAFÁS.

(Lemegy a pinczegádorba.)

MISKA.

Jaj! A mi szállásunkon kezdi. Ha meglátja, hogy papirossal van beragasztva az ablak, s téglából van a vaskályhának az egyik lába!

FRANYÓ.

(Odasettenkedik Jánoshoz, mindkét kezében kés.)

Konstábler úr! Mit kapok én, ha ezt a bicsakot ennek a Haushernek az oldalbordájába fúrom? Nem ezt a nagyobbikat, hanem csak ezt a kisebbiket.

JÁNOS.

Három esztendei fegyház.

FRANYÓ.

Az nekem sok. Hátha kimegyek fáskamrába, meggyújtom a szalmát: csinálok egy kis friss tüzeckét, hogy Hausherr elszaladjon.

JÁNOS.

Négy esztendei fegyház.

FRANYÓ.

A nekem még több.

JÁNOS.

De ne tégy én előttem ilyen merényleti nyilatkozatokat; mert akkor nekem kötelességem téged letartóztatni, megvasalni és bekisérni.

FRANYÓ.

Hiszen nem akarom én azt megtenni; csak úgy kérdezem, hogy nem volna-e jó?

MISKA.

(Odalopószik a pinczeajtóhoz, becsukja, lehúzza a kulcsot, visszalopószik Jánoshoz: mutatja neki a kulcsot.)

Rázártam a pinczeajtót. Most nem tud kijönni. Az alatt a nemes kompánia odább állhat.

JÁNOS *(szigorúan)*.

Menj vissza! És nyisd fel az ajtót rögtön. Még most rendőr vagyok!

ZSIGA.

(Odalopószik Jánoshoz.)

Nini! János bácsi. Kiloptam a házi úr zsebéből azt a kutyakaparta irást. Dugja el frissen a kalapja alá.

JÁNOS.

Ejnye te pernahájder! Hát még itt az én jelenlétemben is lopsz.

(Meghúzza Zsiga fülét.)

Én nem vagyok «János bácsi», mikor a kalapom fel van téve, hanem «konstábler úr!» Megállj! Elviszlek Péczelre!

ZSUZSA, LIZI, PANNA, GAGYULÁNÉ, CSICSONKA.

(Ez alatt összebújnak, susogva, tanakodva, a Csicsonkára mutogatnak. Csicsonka elfogadja a neki szánt szerepet. Lizi megcsókolja: suttog neki: Csicsonka mutatja, hogy mindent megértett.)

ADÁM.

(Egyedül áll a középén.)

«Rum, rum, rum!» Már hallok a dübörgését: a villamos csengetyű is szól «kin-kin-kin-kin», most ér az utolsó őrházhoz; a jeladó harang szól háromszor egymásután «kiláng, kiláng, kiláng!» Én itt állok a két sin között és nem tudok megmozdulni. Ólomból van a lábam.

TARAFÁS.

(Visszajön a pinczeajtón, óráját kiveszi.)

No. A tíz percz megvan. Hát mire határoztuk el magunkat? Végrehajtja ön ezt a rendeletet?

(Zsebéhez nyúl.)

Hehej! Kilopták a zsebemből!

JÁNOS.

Már megkerült. Itt van nálam.

TARAFÁS.

Derék rendőr!

JÁNOS.

Kikérem magamnak a dicséretet. Azt csak előljáróimtól fogadom el.

CSICSONKA.

(Utját állja Tarafásnak, letérdel, kezeit összeteszi.)

Édes, kedves, aranyos Tarafás bácsi: áldja meg az a csillagszemű úr Jézus. Kegyelmezzon meg az én szegény fogadott szülőimnek, a jó Kaporék-

nak. Lássa, nekem se apám, se anyám, a nagyanyám is a tébolydában: ha ők pártul nem fogának, a szeméten kellene elvesznem. Az Isten meg fogja azt önnek fizetni. Önnek is van bizonyosan kis leánya vagy kis unokája, az is juthat még árvaságra; gondolja meg, hogy az Isten úgy fogja meghallgatni annak a könyörgését, a hogy kegyed meghallgatja most az én kérésemet.

TARAFÁS.

Hát még te is itt vagy? Még te is megszólalsz? Te virágáruló leány! Hát miért nem mégysz gyöngyvirágot árulni? Gyöngyvirágnak meg kis leánynak mindig van keletje! Mit tartod én elej-bém a két tenyeredet? Hát mézeskalácsos vagyok én, a ki félkrajczárért két puszedlit árul? Takarodj előlem nagy hirtelen! Mert ha én segítek rajtad, ott marad a talpamnak a nyoma a szép fehér ruhádon.

CSICSONKA *(ijedten fölkel).*

Jaj! Megeesz!

LIZI.

(Odamegy Tarafáshoz, körülzírógatja.)

Édes jó Tarafás úr. Kegyedet az Isten megáldotta jó móddal: nincs arra szorulva, hogy a szegény emberek könyjeivel öntözze a szép birtokát. Legyen nagylelkű ez egyszer. Majd meglássa, milyen jól esik az az ember szívének, ha a szegények áldását viszi el magával.

TARAFÁS.

No csak három lépésnyire tölem, frajla! Nekem semmi érintkezésem sincsen az ilyen personákkal, mint maga.

JÁNOS *(felordít).*

«Personákkal!» Ön Lizi kisaszszonyt «personának» merete nevezni? No hát servus egyenruha!

(Ledobja kalapját, kabátját.)

Nem vagyok konstábler többé, hanem vagyok Paraj János, a ki elégtételt követel azért a megbántásért, a mit egy tisztességes hölgyön elkövettek. Hogyan akar az úr velem megverekedni? Karddal vagy pisztolylyal? Nekem mindegy!

ZSUZSA.

Jaj! Istenem! Ennek rossz vége lesz.

TARAFÁS.

Eredeti! originális! unikum! Egy konstábler pisztolyra, kardra provokálja azt a felet, a kinek az ügye rá van bízva. Ázsiai állapotok!

FRANYÓ.

Nem szereti az ázsiait, talán amerikai kell neki, Amerikai párbaj. Kövecset kell húzni. A melyik fekete kövecset kihúzza, felakasztja magát akác-fára. *(Jánoshoz.)* Ne féljen János bácsi: én fehér kövecset megmelegítem: maga húz először.

TARAFÁS.

Hát én nem vivok sem európai, sem ázsiai, sem amerikai párbajt; hanem majd megmutatom, hogy milyen az a retek-utczai párbaj?

(Az ajtó felé megy csendesen.)

ÁDÁM.

Zuhogás, zuhogás, zuhogás! Már itt van! Már látom a két tűzveres szemét közelíteni. Most mindjárt fütyülni fog.

TARAFÁS.

(Sipot vesz ki a kebléből s hosszan füttyent vele.)

ÁDÁM.

Már fütyült.

V. JELENES.

Elébbiek. Négy teherhordó.

TEHERHORDÓK.

(Botokkal, kötelekkel ellátva berohannak.)

TARAFÁS.

Volt rá gondom, hogy magammal hozzam a nyomatékos argumentumokat. Legények! A ki ellenkezik, azt le kell ütni, aztán meg kell köztözni. Ilyen a retek-utczai párbaj.

JÁNOS.

(Felkapja a kardját.)

Mit nekem ezek a rongyos csirkefogók? Gazdástul együtt valamennyit mind káposztának aprítom egy magam.

FRANYÓ.

(Két kést kap a két kezébe.)

Ne hadd magad János! Nyebojsza! Ketten vagyunk! Én meg aprítom belőlük karmanadlit.

(Harmadik kést a foga közé szorítja.)

MISKA.

Csak ne fájna a lábam, majd megmutatnám én is.

(Bebujik az asztal alá.)

ZSUZSA, LIZI.

(Megfogják János kezeit, visszatartóztatják.)

CSICSONKA.

(Jánost átkarolja.)

PANNA, GAGYULANÉ.

(Franyót fülelik le.)

ZSIGA, FERKE.

(Franyó két lábszárába kapaszkodnak.)

TARAFÁS, NÉGY TEHERHORDÓ.

(A tűzhelyhez menekülnek.)

JÁNOS, FRANYÓ.

Ereszszenek!

ZSUZSA, LIZI.

Az Istenért! ne rontsa meg magát.

PANNA, GAGYULÁNÉ.

Franyó, ne bolondulj!

TARAFAS.

(Felfut a padláslépcsőre, onnan kiabál.)

Nem kell félni. Védelmi állást kell foglalni.

MISKA *(az asztal alól).*

Kiütött a ribillió!

VI. JELENES.

Elébbiek, Makár.

MAKÁR.

(Jő, sietve. Ádámot látja maga előtt, ahhoz megy.)

No öreg. Itt van a diszpenzáció! Hála legyen a papnak! Most igazán a papnak legyen hála; mert az adta ki. El se mosolyodik rá az öreg. Pedig ez jó viccz volt. Gözerővel ment minden. Mondhatom, hogy extraczúgon jártam. Még ez se tesz hatást.

(Vállára üt Ádámnak.)

ÁDÁM *(felriad).*

Ahó! Itt a vonat! szaladok a váltóhoz.

MAKÁR.

Szalad bizony kend az oltárhoz, most mindjárt. Engem csak nem néz lokomotivnak! Ha csak e miatt a cylinder miatt nem.

ÁDÁM.

Ah, ah! A tekintetes diurnista úr.

MAKÁR.

Segédconcipista, öreg. De az nem tesz különbséget. No már most menjünk a templomba. A káplán úrnak be van már jelentve. A sekrestyés ott vár. Hanem omnibuszt bizony nem kaphattam. Valamennyi mind a lófuttatáson van. Ni milyen savanyú pofákat csinálnak valamennyien arra a szóra, hogy nincsen omnibusz. Valami viczet kell nekik mondani, hogy egy kicsit kedvre derüljenek. No öreg, mondhatom, hogy nagy fifikós kend! Úgy káklulálta ki a dolgát, hogy egy füst alatt tartsa meg az esküvőjét is, meg az arany menyegzőjét is. Ennél csak én voltam fifikósabb; mert én meg azt tettem, hogy január elsején születtem, s Makárnak keresztel tettem és így az új esztendő napját, a névnapomat, meg a születésnapomat mind egy füst alatt tarthatnám meg; ha megtarthatnám. Még erre sem nevetnek! Pedig ez igazán humorisztikus ötlet volt. Bizonyosan apprehendálnak, hogy megvárakoztattam őket. Uraim és hölgyeim! Elismerem, hogy egy kissé elkéstem; de hát annak is oka van. Utközben eszembe jutott, hogy valami húzza a zsebemet lefelé? Az a pénz!

TARAFAS *(fület hegyezve).*

PéNZ?

NŐK *(mind).*

Ssssss!

MAKÁR.

Hát az esketési díj. A huszonöt négykrajczáros. Gondoltam, az még sem lesz illendő, hogy mi a káplán úrnak a stoláját csupa négykrajczárosokban számláljuk be. Beváltom én azt egy pénzváltónál egy darab ezüst forintusra.

NŐK.

(Mind integetnek neki, hogy ne beszéljen.)

MAKÁR.

Nini! Most meg hogy integet rám valamennyi! Hát ezeket mi lelte? Azzal késtem el egy kicsit, mert a legfényesebbet választottam ki.

(Kiveszi a mellényzsebéből a papirba tekergetett pénzt.)

MISKA.

(Előbujik az asztal alól, odasettenkedik Makárhoz, sűgra.)

Ne beszéljen arrul a pízrül.

MAKÁR.

Hát te mit suttogsz a fülembé? Nem vagyok én theátrista, hogy nekem sűgják a szerepemet.

MISKA *(súgva)*.

Itt van a zöld paradicsombeli sátán.

MAKÁR.

Ne csiklándozd a nyakamat!

(Kibontotta az ezüst forintost, feltartja.)

Ugye, milyen szép ezüst forintos!

TARAFÁS.

(Odalépked a háta mögé.)

ZSUZSA.

Vége van!

PANNA.

Már elkapta!

GAGYULÁNÉ.

Az övé már!

MAKÁR.

(Leveti a forintost az asztalra.)

Itt van!

TARAFÁS *(ráteszi a tenyerét)*.

Én pedig ezt azonnal lefoglalom.

MAKÁR.

(A maga tenyerével leszorítja Tarafás kezét.)

Kihez legyen szerencsém?

TARAFÁS.

Én vagyok Tarafás Spiridion, a «Zöld paradicsomhoz» címzett bérháznak a tulajdonosa.

MAKÁR.

Én pedig vagyok Szüköl Makár, a «Zöld pokolhoz» címzett adófelülvizsgáló hivatalnak a segédfogalmazója.

TARAFÁS.

(Visszahökken, szája nyitva marad.)

MAKÁR.

(Gúnyos diadalmaskodással mutat Tarafásra.)

Ahán! Ez nem tetszik neki! Ez csavarja az orrát.

TARAFÁS.

Kérem alássan.

MAKÁR.

Igen szívesen. Épen küldetésben jöttem. Itt van a zsebemben az uraságod adóbevallási iva.

TARAFÁS.

Kérem. Nekem most nagyon sürgetős dolgom van a másik négy házamnál.

MAKÁR.

Majd oda is elmegyek. Előbb csak itt jöjjünk tisztába. Lássuk csak a bevallási ivet. Fáskamra: jövedelme: egy nagy bolond zérus. Konstábler Paraj János!

JÁNOS.

(Hirtelen felölti kabátját, jelteszi a kalapját.)

Parancsra várok.

MAKÁR.

Hányan hálnak naponkint a fáskamrában?

JÁNOS.

Huszonöt napszámos.

FRANYÓ.

Kirem! Én vagyom olajkáros!

MAKÁR.

Huszonnégy napszámos és egy olajkáros. Fizetnek naponkint?

FRANYÓ.

Bizony fizetünk négy krajczárt.

MAKÁR.

Négyszer huszonöt az száz. Száz krajczár egy forint. Egy évre háromszáz hatvanöt forint. Tarafás úr, ön eltitkolt az adóalap kárára házbérjöveldelméből 365 forintot. Ezért az 1883-iki negyvennegyedik törvényczikk századik paragrafusa értelmében nyolczszoros birsággal fog megterhelteni.

TARAFÁS.

Kérem alássan, tekintetes úr *(visszaadja a forintost)*.

MAKÁR.

Mit? Még vesztegetési kísérlet is? Ez is terhelő körülményül fog felrovatni. Takarítsák le az asztalról ezt a sok czókmókot.

TARAFÁS.

Kérem alásson. Tessék otthagyni. A szegény jámbor embereknek a lakodalmához való.

MAKÁR.

Nem! Nekem hely kell az asztalon, hogy én a Befundot megcsinálhassam.

TARAFÁS.

Jaj, kérem alásson, csak Befundot ne tessék csinálni. *(Súgva.)* Inkább elengedem nekik az egész fertályról való házbért.

FRANYÓ.

Ahán! Most akadtál emberedre Spiritza! Ilyen a bodzafa-utczai duellum.

MAKÁR.

Halljátok, jámbor emberek. Ő nagysága, a kegyes házi úr, tekintve a rendkívüli nyomasztó pénzvviszonyokat, az idei rossz termést, nagylelkűen elengedi a györgynapi házbéreteket.

TARAFÁS.

Én csak a Kaporékat értettem.

MAKÁR.

Most már nem lehet engemet compromittálni.

MIND.

(Odarohannak Tarafáshoz, hálálkodni, kezet csókolni.)

TARAFÁS.

(*Boszúsan vonakodik a hálálkodás elől.*)

ÁDÁM (*Makárhoz*).

De hát uram, összefér az önnek a hivatalos esküjével, hogy az állam rovására a mi javunkért ilyen egyességet kössön.

MAKÁR.

Hiszen csak holnap kapom még meg a kinevezést; ma még csak voluntér vagyok.

ÁDÁM.

Az már más.

MAKÁR.

Még egy szóra, Tarafás úr.

TARAFÁS.

Még is van valami parancsolat?

MAKÁR.

Igen. Van. Ennek a boldog párnak még szüksége van egy násznagyra.

TARAFÁS.

Az én legyek?

MAKÁR.

A kiadó násznagy: a ki a menyasszonyt vezeti. Azután az eső esik, nagy a sár: gyalog nem lehet menni.

TARAFÁS.

Hát én vigyem el az egész násznépet a bútor-szállító szekereken ?

MAKÁR.

De úgy, hogy vissza is hozza. Ha a sekrestyésnek, minisztransoknak pénzt fog osztogatni: azt nem veszem vesztegetésnek.

TARAFÁS.

Nagyon kegyes.

MAKÁR.

És azután visszatérett, ön fog prezideálni a nászlakománál.

TARAFÁS.

És az első toasztot én mondom a menyaszszonyra? Tökéletes!

MAKÁR.

És ön fizeti a cigányokat.

MISKA.

Rajkók! Hol van a hegedű!

TARAFÁS.

Ugyan kérem alássan: nem tetszett valamikor borbélynak lenni?

MAKÁR.

Ha az lettem volna, most is az volnék. Mért kérdi?

TARAFÁS.

Azért, hogy olyan jól tetszik tudni az érvágáshoz.

MAKÁR.

Barrrátom : ez még csak köppölyözés. No hát fel az útra, tisztos násznép! beharangoztak! (Ádámlhoz.) Ma este aztán bevonulhatnak önök kibontott zászlókkal — a szegények házába.

ÁDAM.

Legyen nekem megengedve még bucsút vennem ettől a háztól.

(Zsuzsa kezét saját kezével imára kulcsolva.)

Óh te én édes Istenem, a ki annyi csodát tettél velem, annyi veszedelemből kiszabadítottál. Áldd meg ezt a házat, a hol annyi boldog napot eltöltöttem az én kedves társammal együtt. Adjad, hogy a kik utánunk e hajlékban letelepednek, azok is olyan boldogok legyenek, mint mi voltunk minden időben. És most, midőn eljuttattál bennünket a mi életpályánk végső céljához, a boldog nyugodalmas szegények házába, legyen áldva mi általunk a te neved : én uram Istenem.

MIND (*sírnak*).

JÁNOS (*Lizihez*).

Hát mink mikor leszünk ilyen boldogok.

LIZI.

Majd ötven esztendő múlva.

MAKÁR.

Ezek hát boldogok, mert már czélt értek.

(*Ádámra, Zsuzsára mutat.*)

Ezek is boldogok. (*Lizire, Jánosra mutat.*) Mert remélik, hogy egykor czélt fognak érni. Csak egyedül én vagyok az a fáról leesett fia veréb, a kiről senki sem jegyezte fel, hogy mi lett belőle, mikor leesett a fáról.

(Függöny legördül.)

A JÓSZIVÜ EMBER.

Személyek.

- A jószívü ember.
- Egy 48-diki ismerős.
- Egy aspiráns.
- Egy menyasszonyi önkéntes.
- Egy vőlegényi vállalkozó. Pártfogolt.
- Egy félre ismert lángész.
- Egy titkos drámairó.
- Egy legyezős honleány.
- Egy régi ideál.
- Egy hat személyből álló bukovinai csángó bizottság.
- Egy repülőgép-feltaláló.
- Egy szerencsés apa.
- Egy énekesnő.
- Egy cziterásnő.
- Egy gondolatolvasónő.
- Egy kritikus.
- Egy fotografus.
- A színházigazgató.
- Zsuzska, egy derék becsületes tót leány.

} Leányai.

Történethely: egy írónak a dolgozó szobája. Idő: mindennap,

EGY FELVONÁS.

Színhely: A jószivü dolgozó szobája. Két oldalt nagy könyvszekrény, jobbról terjedelmes íróasztal, karszék, az asztal tele írással. Gyertyatartó, óra-aneroid, kalamárissal. Asztal mellett tulipános láda, hátul csigás szekrények szobrokkal, pamlag, karszékek. Középen nagy gömbölyü asztal, albumokkal. Falon képek, két oldalt ajtók és ablak.

I. JELENES.

JOSZIVÜ *(egyedül)*.

(Szürke paróka rosszul felsütve, szürke szakál, bajusz, kék házi sapka, fekete házi kabát. Szokott mozdulatai: hogy a két keresztbe tett kezével a két könyökét fogja, majd meg hátul fonja össze karjait.)

Szép feladat! Kiöntött az árvíz, s most azt én szárítsam fel egy árkus papirossal. Adtak egy gombot, hogy varrjak rá egy téli kabátot. A cím megvan: «A jószivü ember». Ehez én most irjak egy darabot. Délig meglegyen, mert estére elő akarják adni. — Fél nyolczra. — Talán hozzá jutok még.

(Leül az íróasztalhoz s elkezd írni.)

«A jószivü ember», dráma tiz képben, egy előjátékkal.

ZSUZSKA *(bejön)*.

. . . cságos ur. Itt van a Bukovicza asszonyság!

JÓSZIVU.

Bukovicza asszonyság? Sohasem hallotta a nevét. Miféle asszonyság lehet az, a ki hajna ban félnyolczkor idegen helyen kóborol? Tisztességes hölgy ilyenkor otthon fésülködik, vagy kávéfőz. Mondd neki, hogy még alszom.

ZSUZSKA (*kimegy*).

JÓSZIVÜ (*ír*).

Személyek: «A jószivü ember». No a főszemély megvolna, már most csak azt tudnám, hogy mit fog ez csinálni, hogy külsjön róla, hogy ő való-
sággal jószivü ember?

ZSUZSKA (*bejön*).

. . . cságos ur! Egy ur van itt, a ki nem tudja a nevét.

JÓSZIVÜ.

Nevezetes ember lehet. Hát tőlem akarja megtudni a nevét?

ZSUZSKA.

Ahán!

JÓSZIVU.

Ereszd be, hadd dobom ki.

II. JELENÉS.

Elébbiek, Ismerős.

ISMERŐS.

(Rózsaszínbe hajló veres haj és szakáll, koczkás kabát, fehér mellény és selyem nyakkendő, párduczfoltos pantalló felgyűrve, sárga bőrös topán, fekete keztyű, fényes fehér kásztor-kalap Vékony fisztula hangon beszél. Megragadja Jószivü két kezét.)

Szervusz! Jó napot! Krisztigott! Hát rám ismeresz-e? Kitalárod a nevemet?

JÓSZIVÜ.

Nem én.

ISMERŐS.

De hogy nem. Hisz negyvenhétben negyvennyolczban mindennap együtt voltunk a Pillvaxban. Mennyit biliardoztunk azzal a Petőfivel! Nem emlékezel a «közvélemény asztalára», meg az én carbonari-köpenyegemre? Én tanítottalak meg rá, hogyan kell gázvilágítást csinálni fidi-buszból.

JÓSZIVÜ.

Még azt is elfelejtettem.

ISMERŐS.

Hát azt a verset, hogy «melynek is a tetején sok kicsi gólya visít». A hogy én tudtam azt szavalni!

JÓSZIVÜ.

Régen volt az már.

ISMERŐS.

Hát az igaz, hogy egy kicsit megváltoztam : akkor bariton hangom volt, mostan pedig magas kappantenor, aztán akkor fekete volt a hajam, szakállam, mostan pedig veres.

JÓSZIVÜ.

Mondjuk, hogy rózsaszínü. Csodálatos természeti tünemény.

ISMERŐS.

Hát az úgy történt, hogy egyszer a Fekete-tengeren utazva, beleestem a vízbe, s ekkor a mély hangomat egyszerre elvesztettem s kaptam helyette ezt a gyékénykáká hangot.

JÓSZIVÜ.

A hajaddal és szakálladdal meg bizonyosan a Verestengerbe estél bele.

ISMERŐS.

Hahaha! Te most is olyan mulatságos ficzkó vagy, mint hajdan. Hát te mivel fested a hajadat, hogy olyan szürke? — Tréfás ficzkó.

JÓSZIVÜ.

De vagyok én néha unalmas is. Ma különösen. Nagyon sok a dolgom.

ISMERŐS.

Ah minek az az örökös dolgozás? Látod, én azóta semmit sem csináltam : csak tapasztalatókat gyűjtöttem. De most már meg akarok álla-

podni. Elhatároztam, hogy vagy megházasodom, vagy képviselő leszek. Azt hallom, hogy a dunaszerdahelyi kerületben megint új választás lesz. Azért jöttem, hogy ajánlj a kandidáló bizottságban.

JÓSZIVÜ.

Akkor már még is csak meg kell mondanod a nevedet.

ISMERŐS.

Nem, nem! Azt neked kell kitalálnod, okvetlenül! Várj, majd segítségére jövök az emlékezetednek.

(Leteszi kalapját a közép asztalra.)

Hát tudod, mikor 1848-ban márczius 15-én a Pillvaxban a biliard tetején haranguiroztam a közönséget; te ott álltál mellettem, és éljenezteél.

JÓSZIVÜ.

(Leül az íróasztalhoz és ír.)

Tyüh! Ez 1848 nál kezd! Jól van, jól! Csak mondjad. Hallgatom én azt: — hanem az alatt kiírom a tollamból a tintát, hogy bele ne száradjon, «Személyek: Egy 48-diki ismerős».

III. JELENÉS.

Elébbiek, Kritikus.

KRITIKUS.

(Félre taszítja az ajtóból Zsuzskát.)

Eh mit! Engem nem szokás bejelenteni. Olyan vagyok mint a halál, a ki a királyokhoz is betör hivat-

lanul. *(Feltett kalappal, hóna alatt irásokkal egyenesen Jószívükhöz rohan.)* Micsoda ostobaság ez itt megint? Dráma, a minek az alapeszméje «Jó sziv». — Ha tragöedia akar lenni, akkor absurdum, mert jószivü ember nem lehet tragikus hős; ha pedig comedia akkor frivolitás, mert a jó szivet nem szabad nevetségessé tenni. Egyébiránt jó sziv nincsen is a világon, mert a szivnek semmi egyéb feladata nincs, mint a vérkeringést fentartani. Shakespeare nem teremtett jószivü embereket soha. A jó sziv, ha mézeskalácsból van, akkor van értelme. Aztán árvizet akarni megállítani jó szivvel! Nem jó sziv kell oda, hanem jó szivattyú. Ez a darab meg van bukva.

JÓSZIVÜ.

De kérlek szépen, hiszen még csak az első sort irtam meg belőle.

KRITIKUS.

Előre tudom, hogy rossz lesz. *(Ismerőshöz fordulva.)* Ugy-e uram? Ön is hasonló véleményben van? *(Megfogja a kabátját.)*

ISMERŐS.

Én, uram! Sőt ellenkezőleg. Én képviselő akarok lenni; csak nem kezdhetem azon, hogy a kandidáló bizottság tagjának a darabját lerántsam.

KRITIKUS.

Itt a corruptió!

(Mindketten disputálni kezdenek; a könyvtárhoz ránczigálják egymást, a könyveket kiszedik, Kritikus ócsárolja, Ismerős magasztalja őket.)

JÓSZIVÜ.

No, hála az égnek! Ezek most összeakadnak, az alatt én folytathatom. «Személyek: egy kritikus».

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Zsuzska, Aspirans.

ZSUZSKA.

. . . cságos ur! A Miksa herczeg akar bejönni.

JÓSZIVÜ.

A Miksa herczeg! Hamar add a bársony kabátomat, a matróz-sipkámat. (*Felöiti a kabátot.*) Tárd ki az ajtót. (*Zsuzska feladja a kabátot.*)

ASPIRANS.

(*Belép, kiéhezett alak, kopott ruha, kezében ütődött fehér cylinder kalap.*)

JÓSZIVÜ.

Hát maga az a Miksa herczeg?

ASPIRANS.

Dehogy, kérem! Én vagyok az a Herczig Miska, a kinek ajánló levelet tetszett adni a közlekedési miniszter urhoz.

JÓSZIVÜ.

Nos, hát mit mondott a miniszter ur?

ASPIRANS.

Azt mondta, hogy énekeljek hát neki egyet. Azt tetszett rólam írni, hogy igen szép hangom van.

JÓSZIVÜ.

Ahán! Akkor bizonyosan megcseréltem a két ajánló levelet, s annak a másiknak, a ki meg az operához akar felvétetni, adtam az ön ajánlatát. No képzelem, hogy nézett az intendáns, mikor azt olvasta, hogy az ő khoristája kitünően ért a kubi-koláshoz. Nohát, majd mindjárt adok önnek másik ajánló levelet a miniszter urhoz.

ASPIRANS.

Ne ahoz, kérem, abból már elég volt. A másik-hoz. Most már inkább szeretnék gyermekkertész lenni.

JÓSZIVÜ *(ír)*.

Akkor a jótékony nőegyletkez kell mennie. Itt van, barátom, kívánok jó sikert.

ASPIRANS *(kifordítja a zsebeit)*.

Uram, látja ön ezt? Egy vak garasnak se vagyok ura. Még ma nem ebédeltem.

JÓSZIVÜ.

Én ma még nem is reggeliztem, hiszen még csak félnyolczra.

ASPIRANS.

De én tegnapi valót nem ebédeltem.

JÓSZIVU.

Hja! Ön másnap szokott csak ebédelni! Ez praktikus intézmény. No hát, itt van ez a csekélység.

(Ad neki egy forintot s tovább ir.)

«Személyek: Egy aspirans».

ASPIRANS.

De ezzel a kopott kalappal nem mehetek ahhoz a kegyelmes asszonyhoz, a kihez ajánló levelet tetszett adni.

JÓSZIVÜ.

No hát vigye el ezt, a magáé helyett.

(Oda adja neki a közép asztalon levő kásztor-kalapot.)

ASPIRANS.

(Az asztalra teszi a saját kopott kalapját, s az ujat nézegetve meg az ajánló levélen átkukucsálva, elmegy.)

Valjon miféle muzsikaszert vigyek én most magammal *(el)*.

V. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzska, Pártfogolt.

ZSUZSKA.

. . . cságos ur! az az ur, a kinek mindig szabad bejönni.

JÓSZIVÜ.

Hát jöjjön be.

PARTFOGOLT.

(*Fiatal, szerény, nyájas alak; fejét kissé félre tartja, hosszú kabátban.*)

Nem rablom az idejét, csupán csak szívem há-
lás érzetét kívántam átadni. Elértem vágyaim
célját. Ma kaptam meg a kinevezést a váczi állam-
fogház igazgatósági iroda-felügyelői állomásra,
kilenczszáz forint fizetéssel. Oh uram! Én vagyok
az ország legboldogabb embere. És ezt csupán az
ön hathatós pártfogásának köszönhetem.

JÓSZIVÜ.

Nem, édes öcsém; nekem semmit sem köszön-
het ön, hanem a saját jó magaviseletének, derék
készültségének. Igazán nagyon örülök, hogy ön
megkapta ez állást.

PÁRTFOGOLT.

Nem találok szavakat hálámat kifejezni. Hogy
ha egyszer Vácra tetszik kerülni . . .

JÓSZIVU.

Bizony, megeshetik rajtam, hogy becsuknak.

PÁRTFOGOLT.

Oh kérem, nem úgy értettem. Hisz Vácra csak
az apró vétkeseket küldik. Azaz, hogy nem is úgy
akartam mondani.

JÓSZIVU.

Jól van, jól, kedves öcsém, hát csak járjon ön
szerencsével, kívánok jó előmenetelt. (*Ir.*) «Sze-
mélyek: Egy boldoggá tett pártfogolt».

PÁRTFOGOLT.

De még egy alázatos kérésem volna. Nem is tudom, hogyan merjem előadni.

JÓSZIVÜ.

No csak bátran. Tán egy kis előleg?

PÁRTFOGOLT.

Oh kérem, a viláért sem. Nekem megtakarított összegecském van.

JÓSZIVÜ.

Ezt már örömmel hallom. Tehát mi óhaja van még?

PÁRTFOGOLT.

Hát — ezer bocsánatot kérek, — de miután a magas kormány kegyéből, és az ön hathatós gyámolításából s az égi gondviselés malasztjából, sikerült magamnak biztosított állást szereznem, arra az elhatározásra jöttem . . .

JÓSZIVÜ.

Nó nó! Fiatal ember! Rosszat sejtek, ki ne mondja ön ezt a szót.

PÁRTFOGOLT.

Arra kérném önt, hogy legyen násznagyom.

JÓSZIVÜ.

Tudtam! — A mint egy kilencszáz forintos hivatalt kap, mindjárt megházasodik! Talán valami gazdag partie?

PÁRTFOGOLT.

Ah dehogy. Egy igen szegény leány.

JÓSZIVÜ.

Aha! Sejtem. Becsületbeli kötelezettség.

PÁRTFOGOLT.

Nem, nem uram! Ő egy igen becsületes leány. Valódi mintaképe az erénynek.

JÓSZIVÜ.

Tehát szívbeli viszony? S hogy hívják a szíve választottját?

PÁRTFOGOLT.

Nem tudom, kérem alássan.

JÓSZIVÜ.

Nem tudja?

PÁRTFOGOLT.

Hát még eddig nem volt alkalmam megtudhatni. Mert tetszik tudni, magától a leánytól megkérdezni, hogy hogy hívják, az szemtelenség; másoknál tudakozódni a neve iránt pedig compromittáló lehet.

JÓSZIVÜ.

Hát akkor hogy ismerkedett vele?

PÁRTFOGOLT.

Minden reggel hét órakor, midőn is a külső stáció-utczai lakásomról az irodámba felmentem, pontosan abban a perczen indult ő is a Kisfaludy-

utcából a Korona-utcai pipere-üzlet helyiségeibe. Ő elől ment, én utána lépegettem. Ha csak egyetlen egyszer is hátra nézett volna, megszüntem volna a nyomában járni; de mivel soha a fejét sem fordította félre, méltónak találtam vonzalmamra. Egy szót sem váltottunk egymással. De azért mégis volt közöttünk bizonyos titkos rokonszenv. Ha én érkeztem hamarabb a B dzafa-utca sarkához, akkor én vártam be, a míg ő megérkezik, ha ő jött oda előbb, ő várt be engem. Ez az egymást követés így tartott az ősztől kezdve mostanáig. Ő elől, én utána azzal a változatossággal, hogy mikor esős idő volt, én mentem elől, mert hiszen tetszik tudni, hogy az nem illenék, egy lyánka után lépegetni, mikor — esős idő van.
(Mutatja a ruhafelemelést.)

JÓSZIVÜ.

Nagyon szeretem az ilyent hallani. Hát aztán mégis mi módon jött ön rá, hogy egymást szeretik?

PÁRTFOGOLT.

Hát egyszer vettem magamnak azt a bátorságot, hogy belépjek abba a boltba, a melynek az ajtaján őt eltűnni láttam. Nagyszerű pipereárus bolt volt. Én nyakravalót kértem. Ő libegett elém, mint egy génius. A kravátlis skatulyát emelve kezén, mint a hogy az angyalok emelik szent István koronáját. Tessék választani. Én remegő kezekkel turtam fel az egész skatulya tartalmát. Végre kiválasztottam egy nyakkendőt, lángveres alapon aranyszín patkókkal. «Ah ez nem való önnek» —

mondá ő — «ilyesmit csak inczifinczi gavallérok viselnek, önnek az arczához ez fog itt illeni». — S azzal kiválasztotta a számomra ezt, a mit tesz látni a nyakamon: kék alapon fehér nefelejtsekkel. «Remény s emlékezet.» És mindjárt saját kezeivel fel is kötötte a nyakamra. Én erre azt bátorkodtam rebegni, hogy vajha a drága kezek egész életükben ne tennének egyebet, mint nyakravalót kötni az én nyakamra.

JÓSZIVÜ.

No ez bizony elég különös nyilatkozat volt.

PÁRTFOGOLT.

Én azonban e nyilatkozat után rögtön elszaladtam, s három napig nem mertem a Stáczió-utcán végig menni, hanem bekerültem a Szűz-utczára meg a Zerge-utczára. Mikor aztán negyed nap oda mentem megint a nyakravalós bolt ajtajához, ez a rémítő szó tátogott minden ablakból elém: «Wegen Concurs Ausverkauf». — A boltban nem volt más, csak a hitelezők.

JÓSZIVÜ.

És így már most azt kívánja ön tőlem, úgy-e bár, hogy legyek násznagya, de egyuttal azt is tudjam meg, hogy kinek hiják az ön menyasszonyát, és hová tűnt el?

PÁRTFOGOLT.

Széles ismeretségénél fogva, az önnek bizonyosan sikerülni fog. Nem akarnám a Kleiner Anzeiger útján megindítani a tudakozódást.

JÓSZIVÜ.

Jól van, édes öcsém. Jöjjön vissza egy óra mulva. Majd addig gondolok ki valamit. De most már hadd folytatom a dolgomat.

PÁRTFOGOLT *(mély bókok közt eltávozik)*.

VI. JELENÉS.

Elébbiek. Zsuzska.

ZSUZSKA.

... cságos ur! Az a Bukovicza asszonyság megint itt van.

JÓSZIVÜ.

Megint a Bukovicza asszonyság? Mondtam már, hogy alszom még. Nem tudsz a magad eszétől valamit kitalálni? Végy elő egy pár csizmát, s mutasd neki, hogy most tisztítod. Abból majd megérti, hogy nem lehet hozzám asszonyságnak bejönni ilyenkor.

ZSUZSKA *(el)*.

JÓSZIVÜ.

Már most mégis bánom, hogy azt a Bukovicza asszonyságot elutasítottam. Hátha az a mamája annak a keresett menyasszonynak? Eh! Ez nagyon is banális megoldás volna. Gyanus személy, a ki ilyen átalkodottan be akar nálam törni. Lásunk a dolgunk után.

ISMERŐS.

(*A kinek gallérját a Kritikus fogja s magyaráz neki, nagy erővel oda küzdi magát az íróasztalhoz. Jószivűhöz.*)

Hát arra emlékezel e kedves barátom, mikor 1861-ben a nagy sarkantyus csizmákat hordtuk, meg tulipántos szűrt. Az én originális pitykés dolmányomra csak emlékezel?

JÓSZIVÜ.

Ah, már 61-ig haladtunk volna.

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzska.

ZSUZSKA.

(*Egyik kezére húzva a topán, másikban csizmakefe.*)

. . . cságos ur! Itt van az öreg mámi.

JÓSZIVÜ.

Az öreg mámi! No csak hogy az öreg mámi is itt van. Hát küldd be az öreg mámit, mi kell neki?

MÁTKA.

(*Fiatal, szerényen öltözött varróleány, nagyon szemérmes, belép, félénken körültekint.*)

JÓSZIVÜ.

Hát maga az az öreg mámi?

MÁTKA.

Nem, kérem. — Az én nevem Örkényi Náni.

JÓSZIVÜ.

Tetemes nagy különbség! No hát jöjjön közelebb. Ne féljen semmit attól a haragos urtól. Nem bántja az, ha csak a költői vagy a szini pályára nem készül.

MÁTKA.

Oh kérem, ne tessék rólam azt hinni.

JÓSZIVU.

Hát igazán nincs önnek semmi kiváló talentuma?

MÁTKA.

Nincs, nincs!

JÓSZIVÜ.

Akkor őszintén gratulálok! — Tehát miben lehetnék segítségére? No ne restelkedjék a másik két ur miatt. Ezek nekem legbelsőbb barátaim. Mondja el, ne féljen.

MÁTKA.

Oh én úgy szégyenlem magamat. Aztán nem tudok kérni. Szeretnék nem lenni itten.

JÓSZIVU.

Hát én találgassam ki, úgy-e, hogy miért jött? Nem keresi nálam a protectort? — Nem. A szerkesztőt? Azt sem. A képviselőt? Épenséggel nem. Talán a kiházasítási egylet elnökét?

MÁTKA.

(Rábólint, kezét szája elé téve.)

JÓSZIVÜ.

Igen? No ezt hát kitaláltam. — Van egy kiosztani való kelengye nálam. Arra kívánna ön pályázni úgy-e?

MÁTKA.

(*Rábólint, keszkenőjét tépegetve.*)

JÓSZIVU.

Van valami írása? Bocsánat! keresztlevelet értek alatta. Plebános és előljáró bizonyítványát, hogy árva és vagyontalan.

MÁTKA.

(*Kibontja a kendőjéből az iratokat és átadja.*)

JÓSZIVÜ.

(*Átnézi az iratokat.*)

Született 1871-ben. Sokkal fiatalabbnak néz ki. Johannának keresztelték. Szülői korán elhaltak. Öreg nagynénje nevelte tizenkét éves koráig. Akkor az is elbetegesedett. Azontul Johanna tartotta keze munkájával a nagynénjét is. Taval az is meghalt. Most egészen egyedül, elbagyottan áll.

MÁTKA (*pityeregni kezd*).

JÓSZIVÜ.

No azért nem kell sírni. Ide van írva. Feddhetlen magaviselet. Jó erkölcs. Minden megvan. Megkapja a kelengyét. Itt van már nálam, csak ki kell szemelnem az érdemest, a kinek átadjam. Hát vőlegénye van-e már?

MÁTKA (*félre fordítja a fejét*).

JÓSZIVÜ.

No erre felelni kell. Mert ez a legfőbb minőség.

MATKA.

Igenis.

JÓSZIVÜ.

Hogy hívják?

MÁTKA.

Azt nem tudom.

ISMERŐS (*felkaczag*).

Kolosszális, pyramidális, memnonszoboridális gondolat.

KRITIKUS.

Mammuthszerű, behemothszerű, leviathanszerű ostobaság. Egy menyasszony, a ki nem tudja a vőlegénye nevét.

JÓSZIVÜ.

Ne tessék az én circulusaimat háborgatni, hátha ki tudom én bonyolítani ezt a mesét. Ne féljen semmit, kedves gyermek. Ugy-e bár így volt? Egy fiatal, tisztességes ember kísérte önt minden reggel végig az utcán, ön az üzletbe ment, az meg a hivatalba. Ön ment elől, ő hátul.

MÁTKA.

Mikor eső esett, akkor ő ment elől.

JÓSZIVÜ.

Igen természetes. Ő sem merte megkérdezni az ön nevét, ön sem azét.

MÁTKA.

Nem ám!

JÓSZIVÜ.

Végre mégis nyilatkozatra került a sor. Ő bement a boltba nyakkendőt vásárolni: ön választott ki a számára egyet és azt fel is kötötte neki.

MÁTKA.

Igenis!

JÓSZIVÜ.

Erre ő azt mondta, hogy bár csak egész életében mindig ön kötné fel neki a nyakravalóját

MÁTKA.

Hát ön mindent tud?

JÓSZIVÜ.

Még azt is tudom, hogy önnek a vőlegénye még ebben az órában ide fog jönni, s önt ünnepélyesen megkéri tőlem — az ön násznagyától. Addig üljön le oda a pamlagra, s nézegesse a képeket.

MÁTKA *(kezet akar csókolni).*

JÓSZIVÜ.

Nem szabad! Azt kikérem magamnak! Én még arra nagyon fiatal vagyok, hogy nekem a hölgyek kezet csókolgassanak.

KRITIKUS.

Ez már aztán az egetverő hetvenkedés! vénebb nálam hat esztendővel.

ISMERŐS.

S ön engedi, hogy a hölgyek önnek kezet csókoljanak?

KRITIKUS.

Engem nem üldöznek velem.

ISMERŐS (*Jószivűhöz*).

No én az ilyen üzletnél sensaldíjat követelnék.

JÓSZIVÜ.

De már most igazán lássunk a dologhoz. (*Leül, ír.*)
«Személyek: Egy mátkajelölt.»

ISMERŐS.

Hát arra csak emlékezel, mikor 1869-ben az a demonstráció volt! A ki azt a babérkoszorút dobta a díszhintóba, olyan ügyesen, hogy épen az orrod hegyét találtam el vele. Arra sem emlékezel?

JÓSZIVÜ.

No már 69-ben járunk. Mégis csak vége lesz egyszer.

ISMERŐS.

Csak megvan még az a babérkoszoru?

JÓSZIVÜ.

Régen megettem én azt savanyu krumplival.

VIII. JELENES.

Elébbiek. Zsuzska.

ZSUZSKA.

... cságos ur! Kérem szépen, az a Bukovicza asszonyság megint itt van. Csak egy szóra akarja.

JÓSZIVÜ.

Megint itt van! Nohát isten neki! Vezesd be azt a Bukovicza asszonyságot. Hadd lássam hát milyen ez a Bukovicza asszonyság.

IX. JELENES.

Elébbiek. Hat csángó.

HAT CSÁNGÓ MAGYAR.

(Báránybőr ködmönben, kezükben tartott széles kalapokkal, egymásután belépnek, és sorba állnak.)

JOSZIVÜ.

(Az ajtótól, hova kíváncsiságból előre ment, visszahátrál.)

Höhö! Hisz ez hat ködmenes polgártárs.

ELSŐ CSÁNGÓ.

Uram! Mi vagyunk a bukovinai csángó bizottság.

JÓSZIVÜ (*Zsuzskához*).

Hát ez az a Bukovicza asszonyság? De hogy a tatárba tudtál te hat ilyen derék szál férfit, ködmenben, egy darab asszonyságnak elnézni?

ZSUZSKA (*aprehenzióval*).

Hát nekem mondták «Bukovicza», vicza csak vicza. Bizottság, asszonyság — ság csak ság. (*Elmegy.*)

ELSŐ CSÁNGÓ.

Tisztelt hazafi!

JÓSZIVÜ.

Kedves atyámfiai! A szép beszédet én elengedem. Tudom mért jöttek önök. Vissza akarnak térni a magyar hazába népestül. Csak jöjjenek mentől többen. Tárt karokkal fogadja a nemzet. Azonnal megírom a lelkesítő felhívást a közönséghez, s segítek összegyűjteni az utiköltséget a beköltöző csángók számára. A kormánynál majd közbenjárok magamnál okosabb urakkal együtt, hogy a csángóknak adjon letelepüléshez való földet eleget; erdőt a házépítéshez, vetőmagot, fizetett munkát, s a hol önök tűzhelyeiket lerakják, az magyar föld lesz és paradicsom: — egy föltétel alatt.

(*Sorba kezét szorít velök.*)

KRITIKUS.

De már ezt a jelenést nem állom ki! Hat csángó, a kit a szobaleány «egy» asszonyságnak néz! Ilyen még Zuboly takácsnak sem jutott eszébe. Ez absurdum!

JÓSZIVÜ.

De hiszen valóságos igaz történet.

KRITIKUS.

Azért mégis képtelenség! Beteg fantázia korcs-szülötte. Ez a hat csángó nincs itt, mert nem lehet itt!

JÓSZIVÜ.

No majd mindjárt megmutatom én, hogy itt vannak. Kedves atyámfiái, telepedjenek le addig itt a szobámban, a míg elvezethetem önöket az országházba. Zsuzska, hozd elő a fehér czipót, szalonnát, meg a szilvoriumos üveget. Lássanak hozzá. *(Kritikushoz.)* Majd meglátja ön, hogy elfogy a szalonna. A ki eszik, az van: tehát a hat csángó itt van.

ZSUZSKA.

(Felhossa a tálcát, kenyérrrel, szalonnával, pálinkás üveggel leteszi az asztalra és elmegy.)

CSÁNGÓK.

(Hozzálátnak, kalapjaikat a földre lerakják.)

KRITIKUS.

Ez botrány! Szalonnát hozni a szinpadra! Ezt még Zola sem engedte meg magának. Aztán mi-csoda gallimathiasok. Hogy csak jöjjenek a csángók; majd kapnak földet eleget. Igen, a hol nem terem más mint béka meg káka. Éhen fognak veszni, hideglelésben elpusztulnak. Gugavészt kapnak valamennyien az új paradicsomban.

JÓSZIVÜ.

Hozzá tettem, hogy egy föltétel alatt lesz az új hazájok paradicsom, ha maguk is istenigazában dologhoz látnak benne.

ISMERŐS.

(E közben Mátka mellé ült a pamlagra, s elkezdett neki tüzesen udvarolni.)

MÁTKA.

(Egyszerre csattanós pofont ad Ismerősnek.)

ISMERŐS.

(Felugrik, az íróasztalhoz megy, s irni kezd.)

JÓSZIVÜ.

De már dolgom után kell látnom. Hisz így soha sem lesz meg a darab.

(Meglátja Ismerőst a széken ülve.)

Nini! Ez meg már a helyemet is elfoglalta. Hát te mit irsz ottan?

ISMERŐS.

Nyugtatványt arról a pofonról, a mit attól a mátkaságban járó kisasszonytól kaptam. Ezt is oda mellékelheti az erkölcsi bizonyítványai közé.

JÓSZIVÜ.

Jaj! Csak a tollamhoz ne nyuljon senki! Ah, egészen ferdére irtad a tollamat! Jaj, a drága jó tollam! Félesztendeje irok vele. Már úgy értette a gondolatomat, hogy magától is irt, s most ez a Sonntagsreiter agyonnyargalta. Én jámbor lélek vagyok, de a ki a tollamhoz nyul, azt megeszem.

ISMERŐS *(felkel és helyet ad).*

Látom! Szaladok is innen. *(A fehér kalapot felveszi.)*
Nini! Barátom! Én ide egy ujdonatuj kalapot
hoztam, s most ez az ócska kalap van a helyén.

JÓSZIVÜ.

Ne csodáld. 1848-ban tetted le oda, most pedig
vagyunk 1888-ban. Negyven esztendő alatt csak
elkophatott a kalapod.

ISMERŐS.

Már most kénytelen vagyok itt maradni és be-
várni, míg az a tisztelt hazafi, a ki a kalapomat
elcserélte, észreveszi a tévedését, s az enyémet
visszahozza.

JÓSZIVÜ.

Végre hozzá jutok a dolgozáshoz. *(Ir.)*

KRITIKUS.

*(A csángókat kapacztálja, hogy ne egyenek a szalonnából, és ne
igyanak a szilvóriumból.)*

Ah jaj! A szalonnát nem így kell enni. Magyar
ember nem felülről lefelé nyiszálja a szalonnát,
hanem alulról fölfelé.

X. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzska.

ZSUZSKA.

... cságos ur! A Vénusz van itt a három gráciával.

JÓSZIVÜ.

Micsoda? A Vénusz! Meg a három grácia! De már ezeket csakugyan bocsásd elém.

XI. JELENÉS.

Elébbiek, Szerencsés apa, Három kisasszonyával.

APA.

Van szerencsém magamat és a három leányaimat bemutatni.

JÓSZIVÜ.

Hát ön az a Vénusz?

APA.

Igenis, minthogy a nevem «Uz» János, és vén vagyok: annál fogva a czímem «Vén-Uz» és három leányom pedig, a hogy tetszik látni, három valóságos grácia.

JÓSZIVÜ.

S hogy jutok én ehez az olympi látogatáshoz?

APA.

Az én három leányom mind meg annyi zseni. A Palmira ez itt ni, ezzel a három árboczos kalappal, úgy énekel, hogy ahoz képest Bianchi valóságos fülemüle. Ez a matróz-sipkás, a Tilinka, úgy cziterázik mint Rubinstein cziterázna — ha tudna; ez a Rembrandt-kalapos pedig gondolatolvasó, valóságos lélekidomár.

JÓSZIVÜ.

Ahán! Kitaláltam. A «Jósziv» monstre hangversenyében az árvízkárosultak javára kívánnak a hölgyek föllépni?

APA.

Mind a hárman, uram. Ők csak együtt járnak. Ők csak egyszerre akarnak férjhez menni. Három kérőnél kevesebbnek nem szabad a házamba belépni.

A HÁROM KISASSZONY *(egyszerre)*.

De papa!

JÓSZIVÜ.

Tehát tartsunk rendet. Palmira kisasszony énekel. Ha olyan kegyes akarna lenni.

ELSŐ KISASSZONY.

A velencei barcarolát?

JÓSZIVÜ.

Az lesz a legjobb.

(Apa, Tilinka, kíséri a cziterával.)

ELSŐ KISASSZONY.

Ének.

Eljött az esti szellő
 Ringatva csónakom,
 Az ő nevét susogta
 Kiért imádkozom.
 Nappal gondolámban
 Este nyoszolyámban
 Miliemma! Miliemma!

APA.

Még második verse is van.

ELSŐ KISASSZONY *énekel*, MÁSODIK KISASSZONY *czitera*z.

Menj vissza esti szellő
 Suhanj be ablakán
 Mondd meg szerelmesemnek
 Ő a legszebb leány.
 Nyomj ott hamarjába
 Egy csókot ajkára
 Miliemma! Miliemma!

JÓSZIVÜ.

Pompás volt. Nagyon szép.

KRITIKUS.

Ha a mély hangjai magasabbak volnának a kisasszonynak, s a mollt durnak énekelné, akkor megjárna az éneke négyszemközt.

APA.

De a czitera csak szép volt?

KRITIKUS.

Azt nem hallottam a nagy énekléstől.

APA.

No most te produkáld magadat, Savanna. Adják neki a kezeiket, uraim. Ne féljenek, nem lesz semmi következése. Ő ki fogja találni a gondolatjaikat.

HARMADIK KISASSZONY.

(Megfogja a Jószivü kezét, felnéz a magasba.)

Te most arra gondolsz, hogy szeretnél a Sahara pusztájában lenni egy oázis közepén, majmoktól és papagájoktól körülvéve.

JÓSZIVÜ.

Tökéletesen eltalálta.

ISMERŐS.

No, találja ki az én gondolatomat. Miről gondolkodom én?

HARMADIK KISASSZONY.

Egy kétemeletes házról, melynek az erkélyéről a háztulajdonosnője csókokat hány feléd.

ISMERŐS.

Ennek spiritusa van.

KRITIKUS.

No hát lássuk, mit gondolok én most?

HARMADIK KISASSZONY *(megfogja a kezét).*

Te most azt gondolod, hogy ez a darab megbukott.

KRITIKUS.

No ezt nem is volt nehéz kitalálni.

XII. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzska, Drámairó.

ZSUZSKA.

. . . cságos ur, a posta.

JÓSZIVÜ.

Jőjjön be. Mit hozott?

DRÁMAIRÓ.

(Hoz egy nyaláb munkát, a Kritikus felre taszítja.)

JÓSZIVÜ.

Jaj! Hiszen nem posta ez, hanem poeta!

DRÁMAIRÓ.

Átok és pokoltúz a kritikusra!

JÓSZIVÜ.

Ez furcsa köszöntő.

DRÁMAIRÓ.

Itt hozok három darabot. Az egyik vigjáték: «A kutba esett kecske». Agyonröhögi magát rajta

a publikum. Ez pályázott a Karácsonyi-jutalomra; a gonosz kritikusok megbuktatták. Ez a másik népszinmű, czíme «A néném asszony főkötője», csupa népdal: még a sűgő is énekel. Ez a harmadik meg egy historiai szomorújáték; a czíme: Lucanus.

JÓSZIVÜ.

Micsoda? Bukámusz?

DRÁMAIRÓ.

Jaj ne mondjon az úr ilyen ócska vicczeket.

JÓSZIVÜ.

Volt már egyszer egy ilyen nevű dráma.

DRÁMAIRÓ.

Volt nem egy, de hat. Ez a hetedik. Ez a legjobb mégis megbukott az akadémiai pályázaton. Versenyzett a Teleky-jutalomra. Infámis kritikusok! Hóhérlegények!

JÓSZIVÜ.

S mit csináljak én ezzel a sok szellemi kincscsel!

DRÁMAIRÓ.

Megmondom! Olvassa át mind a hármát: a verslábakat toldja ki, a hol sántítanak! a hiányzó rímekeket pótolja, hozzá irhat, de ki ne töröljön belőle. A «Lucanust» adassa ön elő a nemzeti színháznál. A «Kutba esett kecské»-vel tegye boldoggá a népszínházat: ha tetszik neki, lehet belőle operette is. A «Néném asszony főkötőjét» pedig adja

be az akademiához, a Teleky-pályázatra, aztán maga is ott legyen a bírálók között és korteskedjék mellette. Ha elfogadják, önnek dedikálom, ha kiadót talál neki.

JÓSZIVÜ.

Értem. Jól van. Tehát a «Lucanus»-ból csináljunk operettet a népszínháznak.

DRÁMAIRÓ.

De ördögöt, hisz az borzasztó dráma.

JÓSZIVU.

A «Kutba esett kecskét» pedig adjam be az akademiába.

DRÁMAIRÓ.

Pokol félegyházába! Hisz épen most dobták ki onnan az ablakon. Ez megy a népszínházhoz.

JÓSZIVU.

Jól van, édes barátom, csak tegye le mind a hármát oda a párkányra. Ne legfelül, mert akkor a Zsuzska befüt vele. Középre. Ott megmarad.

DRÁMAIRÓ.

Adok önnek háromhónapi határidőt, akkor visszajövök az eredményért. Aztán még egyre kérem. A kapandó tantiémekből csináltasson ön nekem egy ilyen bársony jánklit, mint a milyen önnek van. Épen ilyen legyen.

JÓSZIVÜ.

Mértéket is vegyek rá?

DRÁMAIRÓ.

Mérték? Az már készen van rólam. A körülete ötvenkét jambus, hossza tizenöt hexameter. A viszontlátásig! Nem kívánom, hogy a lépcsőig kiki-sérjen. (*Kritikushoz.*) Önnek pedig uram, kritikus ur! jelentem, hogy nem láttam önt meg (*el*).

KRITIKUS (*Jószivühöz*).

Hogy engedi ön így megsérteni a vendégjogot?

JÓSZIVÜ.

No most ezért is én kapok ki.

XIII. JELENES.

Elébbiek, Zsuzska, Genie.

ZSUZSKA (*beszalad ijedten*).

Jaj . . . cságos ur! Gyün executió.

JÓSZIVÜ.

Már annak csakugyan ki kell nyitni az ajtót. Bizonyosan az adóért jönnek.

GENIE.

(*Belép, odamegy gyászos arczkifejezéssel Jószivühöz.*)

JÓSZIVÜ.

Jaj! Rosszabb ez az executiónál.

GENIE.

Uram! Ön soidisant kertész és olyan a milyen természettudós. Ön tudni fogja, hogy a görög dinnyének épen hat hét kell a virágzástól számítva, hogy megérjen, a naspolyának három hónap kell, hogy megszottyanjon. Ellenben a kenyérfa gyümölcsének tizenhat hónap kell rá, míg teljesen megérik. — Hát az én szindarabom, melyet ezelőtt három esztendővel hoztam ide önnek, hogy olvassa el, igazítsa ki, dolgozza át; valjon megérett e már?

JÓSZIVÜ.

Ugyan hogy hitták önnek a darabját?

GENIE.

Szörnyűség! Még azt is elfelejti. Hisz nem vagyok én Shakespeare, a ki hetven darabot irt. Nekem csak egy volt, a Lucanus.

JÓSZIVÜ.

Ugy! a Lucanus? No az megvan, kedves barátom. Itt van, tessék. Most már minden jó lesz.

(Átadja neki a darabot.)

GENIE.

De uram. Az én Lucanusom jambusokban volt írva, ez pedig alexandrinusokban van.

JÓSZIVÜ.

Hát nem ön kívánta, hogy át legyen dolgozva?

GENIE.

De az én Lucanusom csak három felvonás volt, ez pedig öt felvonás.

JÓSZIVÜ.

Nem hogy megköszönné, hogy ilyen szépen megnőtt!

GENIE.

Tessék! Ez aztán a jó sziv! Ide adok neki egy zsebórát reparaturára, s vissza ad nekem egy pecsenyeforgatót, egy szelelő rostát, egy kukoriczamorzsolót. (El.)

KRITIKUS.

De hát uram, mit fog ön csinálni, ha három hónap mulva eljön az a másik hétfejű sárkány a darabjáért?

JÓSZIVÜ.

Ne tessék én miattam aggódni. Addig bizonyosan hoz valaki egy harmadik Lucanust.

XIV. JELENES.

Elébbiek, Zsuzska, Ideál.

ZSUZSKA.

. . . cságos ur! Van itt egy asszonyság, a kinek van neki képe.

JÓSZIVU.

A kinek van képe? Hát kinek ne volna képe?

ZSUZSKA.

Kettő van neki képe. Van képe egyik a fejébe, másik van képe a kezébe.

JÓSZIVÜ.

No ez nevezetes természetcsodája lehet. — Ereszd be.

IDEÁL.

(Hatvanas években járó, piros pozsgás menyecske, divatos öltözetben, két kezében tart egy olajfestményt ráma nélkül, a kép piros ruhás karcsu leányt ábrázol, erősen elrajzolva. Egyik szeme feljebb mint a másik, a szája cseresznye piros, szemei nagyok, háromnegyedrészt profilban.)

Uram! Ismeri ön ezt a képet?

JÓSZIVÜ.

Ismerni nem ismerem, hanem már félek tőle.

IDEÁL.

Ezt ön festette 1846-ban.

JÓSZIVÜ.

Tudtam, hogy valami bűntanujel. Követtem el, az igaz, ifju koromban efféle merényleteket. Kiván tőlem valami fájdalompénzt a kép tulajdonosa?

IDEÁL.

Ellenkezőleg. A jutalmat hozza el, a mit akkor nem adhatott meg. E kép eredetije én vagyok.

JÓSZIVÜ.

Lehetetlen! Mondhatom, hogy nagyon előnyére változott meg a ténsasszony.

IDEÁL.

Az igaz, hogy most nem férnék bele ebbe a rá-
mába. De akkor valóban ilyen karcsu voltam;
ilyen csücsörített szájam volt, és ilyen mélabus
tekintetem, csak hogy az orcámnak most mind a
két fele olyan széles, mint hajdan ezen a képen
csak az egyik fele; s az orrom is egyenesen áll a
képem közepén, nem ilyen görbén. Hanem azért
ennek a képnek én ültem, ugyanabban a rózsa-
szin merinó ruhában, a mire kegyed bizonyosan
emlékszik. Két hétig mindennap festett rajta s azt
kivánta, hogy mindig a szemébe nézzek. Akkor
nem engedte a sors, hogy vágyaink tettegesülje-
nek, nekem férjhez kellett mennem egy földéaki
disznókereskedőhöz, csak az idén telt le a gyász-
esztendőm. Most már semmi sem áll útjában vá-
gyainknak.

JÓSZIVŰ.

Miféle vágyainknak?

IDEÁL.

Azt legjobban megmondja ez a vers, mely a kép
háttuljára van írva. A mű szerzőjére vall. Hall-
gassa meg. Tán visszaemlékszik rá.

Írántad kelt e szerelem
Te bájos rózsabimbó!
A mely magától megterem,
Miként a borban a pimpó.
Ah, árva szívem ugy kereng
Mint szélüzött iringó.

Kinek fogsz nyilni rózsaszál
 E sziksavas vidéken
 Ha majd másnak illatozál
 S felejtve lesz emlékem?
 S jut majd, ha őszre változál
 A csipkebogyó nékem.

KRITIKUS (*tombol*).

Igazán a szerzőjére vall a mű!

JÓSZIVÜ.

De én protestálok ellene. A képet még csak elismerem. Az az én bűnöm. De a vers ellen tiltakozom.

IDEÁL.

Uram! meri ön tagadni, hogy önnek ideálja voltam?

JÓSZIVÜ.

Negyvenkét év előtt!

IDEÁL.

Ön negyvenkét évig lakott az én szivemben.

JÓSZIVÜ.

Hüh! Mennyi házbérrel tartozom ezen a réven!

IDEÁL.

S most már azt sem akarja ön elismerni, hogy azt a verset ön írta hozzám? Pedig még a terminust is ön szabta meg: «Jut majd, ha őszre változál, a csipkebogyó nékem».

(*Sentimentális pose-al mutatja, hogy a csipkebogyó itt van.*)

Azt kell hinnem, hogy önnek nincs szive, pedig nekem van! Oh milyen szívem van.

KRITIKUS.

No uram! Erre mondjon ön most kadencziát!

JÓSZIVÜ.

Még csak alliteratiót sem.

IDEÁL.

Ámde énnekem nem csak szívem van, hanem kétemeletes házam is a külső köruton.

ISMERŐS.

Kétemeletes ház! Elvállalom én a szerzőséget! Én irtam azt a verset.

IDEÁL.

Hogyan? Ön uram? Ezzel a veres hajjal?

ISMERŐS.

Akkor még zöld volt. Hát nem emlékezik bájos nagysád arra a trobadúrra, a ki esténként ott gitározott az ablaka alatt: «Alusznak minden állatok...»

IDEAL.

Igen. Igen! Azon aludtam el mindig.

ISMERŐS.

Nekem nem hiányzik a szívem. Patent jó-szív birtokának örvendek.

IDEÁL.

Szabad önnek a czímét kérdeznem?

ISMERŐS.

Örökös és állandó képviselő-jelölt.

KRITIKUS.

Ez elég hosszú titulus.

IDEAL (*végig néz rajta*).

Ez a másik még különb. Nem rossz termet.
(*Átadja neki a képet.*) Tied a «mult» és a «jelen».
(*Maga is karjaiba dül.*)

JÓSZIVÜ.

No ezeket szerencsésen összeboronáltam.

KRITIKUS (*Ismerőshöz*).

No uram, hát nem valódi Jó-sziv ez a mi barátunk? Önnek az új kalapját elajándékozza, s ad helyette önnek egy régi skatulyát.

ISMERŐS (*felcsapja fejére a fehér kalapot*).

Uram! Azt hiszi ön, hogy én is firkász vagyok, a kivel gorombáskodhatik?

KRITIKUS.

Ellenkezőleg, én önnek gratulálni akartam. Ön szerencsés kópé, a ki mindjárt az «arany menyegzőn» kezdheti a páros életet.

ISMERŐS.

Az már más.

XV. JELENES.

Elébbiek, Zsuzska, Delnő.

ZSUZSKA (*bejő súgva*).

... cságos ur! Az ám a szép kisasszony, a ki most van! Hahán!

Hahán? JÓSZIVÜ.

Ehen! ZSUZSKA.

Ohó! JÓSZIVÜ.

Hühüm! ZSUZSKA.

Nagyon huhüm? JÓSZIVÜ.

Ojajajaj! (*bebocsátja a delnőt*).

DELNŐ.
(*Elegáns hölgy, kezében falegyező.*)

Uram!

Urnóm! JÓSZIVÜ.

DELNŐ.

Én egyenesen a tárgyon kezdem, a mely önhöz hozott. Ön tudni fogja, hogy én mi vagyok?

JÓSZIVÜ.
Egy istennő.

DELNŐ.

Annál több. Nem ismerné ön a tollamat?

JÓSZIVÜ.

Az paradicsom-madár.

DELNŐ.

Eh, ne a kalapomat nézze ön. Én az aluminium tollamról beszélek. Költőnő vagyok. Rangtárs.

JÓSZIVÜ.

Titokban fogom tartani.

DELNŐ.

Irtam már találós verseket, rejtett szókat is.

JÓSZIVÜ.

Ez semmit se von le a nagysád iránti jó véleményemből.

DELNŐ.

Én önnek egy cserét ajánlok.

JÓSZIVÜ.

Tudom már mit. Ön ad nekem egy talányt; azért aztán én meg irjak önnek a legyezőjére egy charádát.

DELNŐ.

Hogy kitalálta egyszerre.

(Odaadja a legyezőjét.)

JÓSZIVÜ *(ir a legyezőre).*

DELNŐ.

Valami szépet, valami magasztosat.

JÓSZIVÜ.

Itt van. Tessék.

DELNŐ *(olvas)*.

«Van, de nincs, kék is, piros is, még sem látható» — *(elbámul)*. Mi lehet az?

JÓSZIVÜ.

No, hogy meg ne fájduljon a feje a találgatástól, hát megmondom. Ez az én plajbászom: «az egyik vége kék, a másik veres: de nem látom sehol». — Pedig nagy szükségem volna rá.

DELNŐ.

Megengedi, hogy megkeressem?

KRITIKUS.

Már micsoda bizarr gondolat! Egy plajbászt tenni rejtett szóvá. S ilyet írni egy hölgynek a legyezőjére! Oh szent æsthetica!

DELNŐ.

No hát írjon ön a legyezőmre jobbat.

KRITIKUS.

Kérem! Igaz kritikus nem ír soha semmit, az csak kritizál.

ELSŐ, MÁSODIK, HARMADIK KISASSZONY.

(Jószivűhöz rohan.)

Az én legyezőmre is írjon valamit. Nekem albumom is van. Csak egy verset.

XVI. JELENÉS.

Elébbiek, Zsuzska, Pártfogolt.

ZSUZSKA.

. . . cságos ur! Az a fiatal ur, a kinek a nyaka félre áll, megint itt van.

JOSZIVÜ.

Ah, az én megszabadítóm. Mindjárt nem lesz itt egy kisasszony sem a nyakamon. *(Fenn.)* Ah, az a derék fiatal ember, a kit most nevezett ki a miniszter a vácsi államfogházhoz felügyelő-segédnek, s a ki a menyasszonyát keresi, a kinek nem tudja a nevét: bocsásd be rögtön.

ELSŐ KISASSZONY.

Fiatal ember!

MÁSODIK KISASSZONY.

Vőlegény!

HARMADIK KISASSZONY.

Menyasszonyt keres!

DELNŐ.

Nem tudja nevét!

(Mind eléje szaladnak a belépőnek.)

JÓSZIVÜ.

Tudtam, hogy mindjárt megszabadulok! No most lesz egy kis pihenésem. Irhatom ezt a darabot.

ELSŐ KISASSZONY.

Ah, milyen fesh gavallér.

MÁSODIK KISASSZONY.

Mondhatnám chic!

HARMADIK KISASSZONY.

Sőt valóban psütt.

DELNŐ.

Minő szellemdús arcz.

ELSŐ KISASSZONY.

Kivarrott keztyűje van.

MÁSODIK KISASSZONY.

Sárga rámás lakcipőt visel.

HARMADIK KISASSZONY.

Lóherés zsebkendő a zsebében.

APA (*Jószivühöz*).

Mennyi fizetése lehet?

JÓSZIVÜ.

Kilenczszáz forint.

APA.

Leányok! Ő egy kilenczszáz forintos.

PARTFOGOLT.

Alászolgájuk, hölgyeim!

ELSŐ KISASSZONY.

Uram! a mult promenadconcertben nem ön volt az, a ki bocsánatot kért tőlem, a miért a sleppemre gázolt?

PÁRTFOGOLT.

Azaz hogy . . .

MÁSODIK KISASSZONY.

Uram! Hányszor keltett fel ön a zárhelyemről, a népszínházban egy előadás alatt. Emlékszik rá?

PÁRTFOGOLT.

Tulajdonképen . . .

HARMADIK KISASSZONY.

Uram! Ön ismerni fogja bizonynyal a zseb-kendőm parfümjét? A Sarasate-estén ön vette ezt föl a földről, midőn elejtém.

PARTFOGOLT.

Ezer bocsánatot kérek, ha azt tettem.

APA.

Uram! Bátran nyilatkozhatik ön. Mind a háromnak a szive szabad. Nincsenek prænumerálva. Azt a Rembrandt-kalapost ajánlhatom. Gondolat-olvasó! Ha ön fogházfelügyelő, akkor nagyon jó lesz önnek a rabok vallasásánál. Hanem azt a

háromárboozos kalapost még jobban ajánlhatom, mert az meg olyan levest tud főzni, hogy azzal még jobban lehet rabokat vallasni.

DELNŐ *(félretolja az Apát).*

Ejh, uram! Az nem illik, az embernek a saját leányait ajánlgatni. *(Pártfogolthoz.)* Uram! Nemde emlékezni fog ön arra a szellemdús correspondentiára, melyet a Gazdasszonyok Lapjában évek óta folytatnak egymással a «rózsaszinü nefelejts» s az «ábrándos sárgarépa!» — Megsugom önnek piruló bizalommal: a «rózsaszinü nefelejts» én vagyok. Ah, ha ön volna az «ábrándos sárgarépa!»

IDEÁL.

(Sintén be akar avatkozni a pályázatba.)

Ez még külömb legény.

ISMERŐS *(utját állja).*

Szivtárs! Ön elfelejti, hogy már abonirozva van!

MÁTKA.

(Küzd a szemérmességével, de végre nem állhatja tovább a kísértést, melyben a völegénye forog, felugrik, odafut hozzá, nyakába borul.)

Kérem, ne tessék bántani, ő az én völegényem.

PÁRTFOGOLT *(öleli).*

Az első meglátás óta!

KRITIKUS.

Micsoda hitás compositió. Öt leányt hozni a színre s csak egyet adni férjhez.

APA.

Hát vegyen el az ur közülök egyet.

KRITIKUS.

Uram! A kritikus csak válópert csinál, de házasságot soha.

ELSŐ KISASSZONY.

Micsoda esetlen ficzkó!

MÁSODIK KISASSZONY.

Hogy áll a kabátja, mintha kölcsön kérte volna!

HARMADIK KISASSZONY.

A nyaka is ferde!

DELNŐ.

Milyen bamba egy pofa!

(Egyszerre elfordulnak tőle ajkpittyesztve.)

DELNŐ.

Igazán hozzá való menyasszony. Ilyennel csak Váczon lehet föllépni. Menjünk a plajbászt keresni. *(Odalép Jószivühöz.)* Ime megtaláltam az ön rejtélyét. Itt rejlik a keblében. *(Kihúzza az oldalzsebéből a plajbászt.)* Itt a kék és a piros is. Minő jutalmat kapok érte?

JÓSZIVÜ.

Jutalmat? Ezért a plajbászért? Ujan tiz krajczár az ára, most még megér ötöt.

DELNŐ.

Ah, ön nem fog engem silány mammonnal kifizetni.

JÓSZIVÜ.

Hát mit adjak?

DELNŐ.

A mi legdrágább. Egy csókot.

JÓSZIVÜ.

Az a legolcsóbb. Hát csak frissen, mert sok dolgom van.

DELNŐ *(megcsókolja Jószivüt).*

A hogy Dóczy tanította.

ELSŐ KISASSZONY.

(Delnöt utánozva Jószivüt csókolja.)

A dicső példa lelkesít!

MÁSODIK KISASSZONY *(csókolja).*

A csók a szellemek beszéde.

HARMADIK KISASSZONY *(csókolja).*

A legédesebb adófizetés!

PÁRTFOGOLT.

(Erölteti Mátkát, hogy hasonlón tegyen.)

MÁTKA.

(Vonakodva közelít, hanem aztán nagyot czuppant, hogy maga is megijed tőle.)

Nem hallották meg?

JOSZIVU.

Ez eddig nem volna rossz!

IDEAL.

(Kiragadja magát Ismerős karjaiból.)

De már ebből én sem maradok ki. *(Megcsókolja Jószivüt.)*

JÓSZIVÜ.

No de most!

ZSUZSKA.

(Vállvonogatva maga is oda megy, s nagyot csókol Jószivün.)

JÓSZIVÜ.

Mi a tatár! Hát te is Zsuzska?

ZSUZSKA.

Azt gondoltam, hogy muszáj.

XVII. JELENÉS.

Elébbiek. Fényképész.

FÉNYKÉPÉSZ.

(Bejön a masinájával s felállítja úgy, hogy a fölvétel tárgya az íróasztal körül csoportosult hölgykoszoru legyen. Jószivü a közepén.)

Csak egy pillanatig méltóztassanak úgy maradni, tisztelt hölgyeim. Csak egy pillanatig. Én pillanatfölvéző vagyok. Momentan aufname!

(Fekete posztó alá buvik, meg előbukkanik.)

Igen pompás. Csak egy kissé méltóztassanak

mosolyogni. Rembrandt nagysám, a kalapját kissé inkább profilban mutassa.

DELNŐ, IDEÁL, MÁTKA, ELSŐ, MÁSODIK, HARMADIK
KISASSZONY.

(Geniusi pose-okban veszik körül Jószivüt, koszoruzó kézemelések között.)

DELNŐ.

Elég jól látszik a frizurám?

FÉNYKÉPÉSZ.

No most kezdődik.

(Leveszi a csappantyút a lencséről, s a gép mellé állva, az elővett óráján számlálja a perczekeket.)

Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolcz, kilencz, tíz.

ZSUZSKA.

(Odamegy a fénykép-masínához és egészen közelről belebámul annak a lencséjébe.)

IDEÁL.

Én már nem állom ki tovább. Nekem elszibadt a lábam.

FÉNYKÉPÉSZ.

Megvan!

(Csappantyút vissza akarja tenni a lencsére, akkor látja, hogy abba Zsuzska néz bele.)

Mit csináltál te szerencsétlen! Szétnyomtad a pofáddal az egész gruppomat.

(Kihúzza az üveglapot, azon csak egyetl n nagy széles ábrázat van megörökítve.)

Tönkre vagyok téve! Soha ilyen momentum

nem fordul elő többet az asztronomiában, mint a milyent ez a tót leány elnapfogyatkozásosított.

JÓSZIVÜ.

No de már most Zsuzska, zárd be az ajtót és több embert be ne ereszszt hozzám, mert Isten ugyse nem tudom elkészíteni ezt a darabot.

ZSUZSKA *(megy az ajtót bezárni).*

XVIII. JELENÉS.

Elébbiek, Aspirans.

ASPIRANS.

(Nem engedi az ajtót bezárni.)

Uram, visszahoztam a kalapot. Hisz ez egy elátkozott kalap! Valóságos megfordított Csalóka Péter süvege. A merre csak járok, mindenütt megfognak az utczán, s azt mondják, hogy fizessek. Tele van a város a hitelezőimmal, a kiket sohase láttam. Ezt én visszaadom. *(Ismerőshöz.)* Az uré ez a hitelezőfogó czilinder?

ISMERŐS.

(Ideáltra tekintve ijedten.)

Az enyim nem! Soha sem láttam. Az én kalapom itt van.

(Felveszi az Első csángó karimás kalapját.)

ELSŐ CSÁNGÓ.

Bátorkodom alázatos instancziával előterjeszteni, miszerint az értekezésben levő fejbéli hüvelynek eltulajdoníthatatlan ösiségéhez visszavezettetni kérvényezéshez való szándékomat fentartani igyekezem.

ISMERŐS.

Barátom. Cseréljünk. Vigye el ön az én kalapot: ezzel, ha visszatér Bukovinába, tökéletesen igazolni fogja, hogy Pesten járt, és jól végzett.

FÉNYKÉPÉSZ.

Kérem uraim — csak egy perczig maradjanak így! az árvizkárosultak javára!

XIX. JELENÉS.

Előbbiek, Drámairó, Genie.

DRÁMAIRÓ, GENIE.

(Egymást galléron fogva hozzák.)

GENIE.

Uram! ez az ember azt állítja, hogy én az ő Lucanusát elloptam. Holott én ezelőtt három esztendővel irtam meg Lucanust. Ha ez az ő Lucanusa: akkor ő a tolvaj. Ő lopta tőlem.

DRÁMAIRÓ.

Uram! Ön az irói jog sérelmei fölött ítélő törvényszék szakértő bizottságának elnöke: önnek a

dolga eldönteni, hogy kettőnk közül melyikünk a megtolvajlott!

KRITIKUS.

No uram! Most lássuk, hogy hol van az a deus ex machina, a ki önt ebből a kelepczéből kirántja?

XX. JELENES.

Elébbiek, Léghajós.

LÉGHAJÓS.

*(Léghajós hozza nagy triumfussal a találmányát. Egy szivar-
alaku hajóminta. Hátul propeller-szélkeleppel. Oldalt négy
szárnynyal, fentartva egy guttapercha léggömb által.)*

Itt van! Megvan! Testté változott. Kész a kormányozható léghajó. Van önnek ideje, uram? Uraim és hölgyeim, itt van az én repülő gépem. Tökéletesen új systema. Az egész theoria az erők ellentétein alapszik. A repülő gépek a legközelebbi háboruban a legfőbb szerepet fogják viselni. A melyik hadseregnek repülő gépei vannak, az előtt nem léteznek erősségek, sánczművek, folyamok, hegylánczok. A repülő gépekkel átszállítja lövészeit, lebombázza az ellenfél várait, ütegeit, kikémleri az ellenfél hadállásait, izeneteket küld bekerített várakba, légbeli torpedókat szór a hadihajókra. A francziáknak már van százhatvan repülő gépjök a Mirliton-mintára, a poroszoknak százhatvanegy a Maulmacher-rendszer szerint. Az oroszok a nagy Svihákovics generális találmánya

szerint készítették nyolczvanhetet, az olaszok rendelkeznek ötvenhárommal, a Scaramuccia találmánya szerint, sőt még a törököknek is van már három, a mire Ali Csalafinta kapott szabadalmat. Csak mi nekünk nincsen. De már van! Ime itt a tökéletesített repülő gép mintája: egy a huszonöt-ezerhez kicsinyített alakban, mely mind valamennyit fölülmulja.

A míg a francia repülő-gép csak kilencz perczentnyi erővel, a porosz csak hét és féllal, az orosz hattal küzd az ellenkező szél ellen, addig a mienk tizenegy perczentnyi erővel rendelkezik, úgy hogy a míg a francia léghajót az ellenkező szél 91, a poroszt 92 és fél, a mienket csak 89 százaléknyi erővel viszi oda, a hová akarja.

Az egész hajó készült olyan papirosból, a mire már ujság volt nyomtatva, annálfogva teljesen villanymentes. A mennykő nem üt a csalányba.

A szárnyai sastollakból vannak összeállítva. A hátulsó csavarkelap adja meg neki az előrehaladó mozgást, ez egyuttal a kormányzást is eszközli, melynek segélyével az egész gép tizenhat foku rádiusban tud megfordulni, míg a francia csak harminczfoku, a porosz épen csak kilenczven fok alatt tud kanyarulni. A mozdító erőt képezi egy gép, melyet tűz nélkül fejlesztő fog fűteni; most még a gépet csak egy óramű helyettesíti, melyet ha felhuzunk, a gép azonnal működésbe jön s a léghajót megindítja, a hogy azt rögtön produkálni fogom. Ez a két puffer az elején arra való, hogy ha odafenn össze talál ütközni . . .

KRITIKUS.

A gönczölszekerével?

LÉGHAJOS.

Nem, hanem az ellenséges léghajóval, azt messze ellökje magától.

A két oldalán van két aluminium-ágyu, melylyel, miután a léghajón tüzelni nem szabad, condensalt paprikát fognak az ellenségre lövöldözni. A hajónak az elején van egy villanygép, mely lefelé fordított mennykőfogók közvetítésével tüzes villámokat fog alá szórni az ostromlott várak löporraktáraitra.

A hajó fenekén van egy önműködő fényképapparat, mely az ellenséges hadállásokat folyton lemásolja.

A hajónak a hátulján van egy távkiáltó cső, melylyel egyik táborból a másikba át lehet kiáltani a kommandószót; éjszaka pedig ugyanazzal villanyfényű optikai táviratozást lehet tiz mértöldnyi távolságba eszközölni.

KRITIKUS.

No ez olyan bolond, hogy erről rögtön kritikát kell írnom. (*Leül és ír.*)

LÉGHAJÓS.

Hogy találmányom csalhatatlan megbizhatóságát bebizonyítsam ön előtt, tisztelt honatya, most rögtön felhuzom a gépminta óraművét, s aztán

majd meglátja ön, milyen szabályszerűen fogja a léghajó a maga rendeltetését teljesíteni.

*(Felereszti a repülő gépet, az megindul, a magasban nagy berregéssel nyargal előre hátra.) **

APA.

Leányok! a kalapjaitokat!

(Apa. Delnő. A három kisasszony. Ideál. Mátka. Pártfogolt. Ismerős. A jobboldali ajtókon át elmenekülnek.)

ELSŐ CSÁNGÓ.

Fussunk komék. Itt a sárkány.

(A hat csángó. Aspirans. Drámairó. Genie. Fénygépész. A baloldali ajtón futnak el.)

JÓSZIVÜ.

Zsuzska! Nyisd ki az ablakot, hadd repüljön ki rajta ez a veszekedett szitakötő!

*(Zsuzska kinjítja az ablakot, a repülő gép kirepül az ablakon.)
(Léghajós utána ugrik az ablakon keresztül.)*

JÓSZIVÜ.

No hála Istennek, egyedül maradtam. Már most láthatok a dologhoz.

(Meglátja a Kritikust az íróasztalnál.)

Dehogy maradtam. Ezt még a repülő gép se mozdítja el.

* Utasítás: Sodronyra van kötve, melyet a zsinorpadlásról kezel a gépész.

XXI. JELENÉS.

Jószivü, Kritikus, Igazgató, Zsuzska.

ZSUZSKA *(örömmel)*.

... cságos ur! Az a jó ur, a ki frajbilétet szokott adni.

JÓSZIVÜ *(ijedten)*.

A színházigazgató!

IGAZGATÓ *(belép)*.

Hát uram, barátom, kész-e a darab?

JÓSZIVÜ.

Barátom, uram. Már el is játszottuk.

KRITIKUS.

Én már ki is füttyültem. Itt a kritika.

(Függöny legördül.)

THESPIS KORDÉJA.

SZINJÁTÉK KÉT FELVONÁSBAN

Személyek.

KELEMEN LÁSZLÓ ur, rendező.
KAZINCZY FERENCZ ur, fiatal költő.
MOOR ANNA leányasszony, drámai primadonna.
LIPTAI MÁRIA leányasszony, naiva.
SEHI FERENCZ ur, intrikus.
BOLDIZSÁR ur (gúnynevén Jámbus), requisitárius.
PROTASEVICS BENEDEK ur, direktor; elébb borkereskedő.
ANISCHL GERGELY ur, ácsmester.
LAVOTTA JÁNOS ur, muzsika direktora.
Gróf UNWERTH OTTÓ ur, német színház direktora.
Gróf KOPPÁNDHÁZY HUGÓ ur, dúsgazdag maecenás.
MAKKOS MENYHÉRT ur, grófi szekretárius.
HARSÁNY ur, disznókereskedő.
BALOG ur, expaulinus.
BECSKY FARKAS, jurátus.
STOPPULA KALAZANTZIUS ur, cenzor.
X. X. Helytartó Tanácsos ur.
Q. Y. Polgármester ur.
Polgármesterné asszonyság.
Egy vizáruló kis leány.
MIKUCZ, boltosinas.
BAGOLY.
KULACSEI.
Jegyszedő.
ANISCHLNÉ asszony
Kis fiu.
Éltes hölgy.
Nagy fiu.
1. } frajlák.
2. }
Uri dáma.
Nagy kalapu dáma.
Divathölgy.
MEGYESI ur.
1. } gavallér.
2. }

Görög bacchansnők, pásztorok, aegipánok, Bacchus szekerét
huzó párduczok.

Történet színhelye: Budán Anischl ácsmester deszkapajtájában, átellenben a hajdani hajóhiddal; történet ideje: száz évvel ezelőtt.

Szintér. Szinpad, egy pajtából átalakítva. Gerendázat, virágguirlandokkal diszítve, háttérben oltár, nemzeti czimerrel.

I. JELENES.

Kelemen, Moor Anna. Később Jambus.

MOOR ANNA.

(Egy spanyolfal által gyöngén eltakarva, valamelyes ruhadarabra arany papírból kivágott cifraságokat férczel, a mellett az előtte levő szerepre nézeget, mint a ki szerepét tanulja, néha az ujjain skándálja a verseket, majd meg boszusan felkapja fejét, mintha nem akarna valami az emlékében maradni.)

KELEMEN. *(Körülnézi a dekorációkat.)*

Az oltár megvan. Talán nem szakad le
Köpczös Pannoniánk alatt. A czimer is kész.
Bizony szép ez. E hármás zöld halom.
E négy folyó vértől piros mezőkben,
De régen láttak ilyet már Budán!
Jó, hogy a censura megengedé.

(Felkiált a zsinórpadra.)

Barátom Venczel ur, gépmester ur.
Aztán jól kenje meg azt a csigát ott!
A génius megint fenn ne akadjon;

Zavarja a hatást, mikor az emelőgép
Nyikorog mint a taligakerék.

Azt a girlandot a középső szuffitán

Szorítsa feljebb, hisz Bogozdi ur

Ha dühbe jön, letépi a kezével.

Az angyaloknak aztán mondja meg,

Hogy a felhőkhöz ne támaszkodjanak,

Mert a festék még nedves és ragad.

Ugyan hol késik az a Boldizsár?

Ezóta minden requisitumot

Rég össze kellett volna hordani.

JAMBUS.

(Kopott ruhás emberke, fején sábbeszdekli kalap: kuliszák közül jő. Egyik kezében két alabárd, a másikban tart három egymás fölé állított edényt, jól vigyázva, hogy egymásról le ne essenek; a nyakába van akasztva egy rezes toku fringia, az övénel fogva, erre is jól vigyáz, hogy el ne botolják benne.)

KELEMEN.

Ugyan hol kószál, édes Boldizsár?

JAMBUS.

Nevem «Jambus». Azt tudja minden ember.

Csak hogyha szidnak, akkor Boldizsár. —

Hexameter ha volnék, majd szaladnék.

Jambus vagyok, tehát biczegve járok.

A városház ide nem békaugrás.

Onnan hoztam az alabárdokat.

Meg ezt a kardot.

KELEMEN.

De fél hatra már.

Hol az órája?

JAMBUS.

Az én vereshagymám?
Az mostan épen németszón vagyon.
Ne tépjük fel a fájdalmas sebet.

KELEMEN.

Jajh! Micsoda kardot hozott maga?
Hisz ez egy gyalog hajdutól való,
És a mai darabhoz huszárkard kell.

JAMBUS.

Ne rontsa a virtussát rendező ur.
Huszár kezében minden kard huszárkard.
Sehi ur kezében minden kard gyikleső.

KELEMEN.

Hát a másik kezében mit hozott?

JAMBUS.

Ez a legfelső — tessék leemelni —
Ez a mai darabhoz kellő arany serleg.

KELEMEN. *(Kezébe veszi a serleget.)*

Arany serleg? Hisz ez egy rézmozsár.

JAMBUS.

Az ám. Az irgalmas barátok adták.
Másutt, a hol arany billikomot
Instáltam kölesön; majd hogy nem kidobtak.
Ez a másik. Tessék nagyon vigyázni

Hogy ki ne dűljön. Ez a Kelemen ur
Vacsorája. Ha jól tudom, aludt tej.

KELEMEN.

Igen igen. A doktor rendelé. (*Elveszi a bögrét.*)

JAMBUS.

Ha én doktorhoz mennék a bajommal,
Kikötném, hogy malacz-hust praescribáljon.
Ez a bögre meg a lányasszonyé.
Ez az ő lakomája. Ez pedig
Botanikus nevén «kovászos ugorka».
Itt a zsebemben meg egy páros zsemlye.
Ez mind a kettőjüknek szolgál.
Ha az első szerelmes és a primadonna
Összerakják e traktamentumot,
Lukullus sem adott ily pikniket.

KELEMEN.

No csak rakjon le mindent Jambus ur
Moor Anna leányasszony asztalára.

JAMBUS. (*A spanyolfal elé kerül.*)

Bocsánatot kérek, lányasszonyom,
Hogy így kopogtatás nélkül beronték,
Mink művészek rendesen nem szokánk
Zsenirozni egymás előtt magunkat.
Itt vannak a tudva levők.

ANNA.

Oh köszönöm.

Csak tegye le oda, jó Jambus ur.

JAMBUS.

(*Lerakja az asztalra a két bögrét, meg a páros zsemlyét, a mit a zsebéből vesz elő.*)

ANNA.

Hát a görög övem nem hozta el?

JAMBUS. (*Fejét vakarja.*)

Hogy is mondta csak a sadduceus?
Elküldi majd; de addig át nem adják,
A míg a Patrona Hungariae
Huszas képében a markukba nem száll.

ANNA.

Azt pedig most nálam bajjal találni.

JAMBUS.

Mondok én egyet, drága leányasszony.
Minek magának fényes övkötő
A derekára? arany diadém
A homlokára? Én tudok egy helyen
Igen szép repkényt, falra felfutót.
Abbul hozok magának egy-egy indát.
Az egyik a hajába koszorunak,
A másik a ruhát átszorítani.
A legszebb muzsa lesz azzal kegyelmed.

ANNA.

Köszönöm. Elfogadom Jambus ur.
Hozzon repkényfüzért. Jó gondolat.

JAMBUS. (*Büszkén.*)

Költők, művészek, már mint mink, értjük ezt!
(*Elvonul.*)

KELEMEN.

Hát a görögtűz? Nem feledte el?

JAMBUS. (*Előhozza a vas serpenyőt.*)

Kérdésre válasz: itt a serpenyő.

KELEMEN.

Aztán jól a fejében tartsa: Jambus ur.
Midőn a muzsa csókját rálehel
A dalnok homlokára, zöld görögtűz
Világítja meg a jelenetet.
S ez tart, a míg a költő álmodik.
Midőn fölédred, a hajnalt jelentve,
Pirosra változik a fény; s a végén,
Midőn beszélni kezd a költő egy dicsőbb
Kornak megvirradása képiról,
Akkor fehér legyen a tűz.
Értette-e? Zöld. Veres. És fehér.
Ha megfordítva végzi: megölöm.

JAMBUS. (*Sértett büszkeséggel.*)

Uram, ne sértse önbecsézetem.
Hogyha hibázok: — gázsim bánja meg,
Anticipálni pénzt szoktak, nem szidást.

(*Kevélyen elbiczeg s aztán a proscenium gyertyáit rakja sorba;
előbb üvegcsövekbe gyertyákat önt meg.*)

KELEMEN.

Szabad zavarnom kegyedet, barátném?

ANNA.

Ön engem soha nem zavar. Sőt inkább
Mikor nem látom, úgy tetszik nekem,
Mintha hiányoznék lelkemből egy rész.

KELEMEN.

Én is csak kegyednél
Találom fel lelkem jobbik felét.
Az emberek nem értik, hogy lehet
Önzetlen vonzalom nő s férfi közt.

ANNA.

Beszéljünk a mai nehéz napunkról.
Az első magyar szindarab kerül ma
Világ elé; oly szomorú vagyok.

KELEMEN.

Engem nem bánt a csüggedés. A kezdet
Mindig nehéz. Hiszen jól tudtuk ezt
Mi mind a ketten; midőn meglepett
Egyszerre egy nehéz vágy. Valami
Emberfölötti gondolat. Alakot adni
Egy eszmének, melyről még senki sem tud.
Teremteni magyar művészetet.
Egész új szép világot semmiből.

ANNA.

S mentül jobban futunk e cél felé,
Annál messzebb látjuk eltűnni azt.

KELEMEN.

Mink az utat mutatjuk hozzá : más eléri.
 S ha elbukunk : szent volt, a mit akartunk.
 A kinek a szenvedés nem gyönyör,
 Az a színészi pályára ne lépjen.

ANNA.

Nem ott fáj nékem. Én már a nyomort
 Megszoktam, a gunyt tudom nem látni
 Az anyaátok, mit magammal hoztam,
 Kisér mindenhová, miként az árnyék.
 De bánt nagyon, hogy önmagamban
 Fel nem találok ideáloamat.

KELEMEN.

Ez az igaz tehetség bélyege,
 Hogy önmagával soha sem elégült.
 A kontár színész jól lakik magával.
 A kecskelábu Pán ha elsípolta
 Scherzóját, bakugrál örömeiben.
 Phoibosz kétkedik lyrája himnuszában
 S füles Midásztól kér ítéletet.

ANNA.

Csakhogy engem a tudat nem vigasztal,
 Hogy vannak nálamnál rosszabb művésznők.
 Engem a jobbak ismerése sujt le.
 Mióta Bécsben jártam, láttam
 A nagy művésznőket, nincsen nyugalmam.
 Minő magasság! Szédület! Nem! Álom.
 Minő kincsekkel bir az idegen!
 Kegyed barátom, volt, a ki velem

Megismertette Shakespearet, Molièret,
 Schiller tragœdiáit. Feltakarta
 Előttem a lánglelkeknek titokzatos
 Világát, mely szebb a tündérhazánál.
 Beálmodom magamat e világba,
 Érzem Lady Macbethnek lelki kínját,
 Emelkedem, elbukom Stuart Máriával
 És önt is oda álmodom. Hogyan
 Szavalná Don Carlost vagy marquis Posát,
 Hogyan tombolna Lear király örjögő
 Jelenetében. Hogyan jajongna, midőn ölében hozza
 Cordéliáját, hogy játszana Hamletet
 Velem : én volnék a királyné ! Ah mi álom !
 Aztán fölbredek : itthon vagyunk
 S én játszom Jutka Perzsit ; ön pedig
 A bohó furcsa Pikkó herczeget.*

KELEMEN.

Hát a magyar közönség is ilyen még,
 Ha a nagy szellemóriásokat,
 Shakespearet, Schillert vagy Molièret
 A sors vaktában ide dobta volna,
 Mi lenne itt velük ?
 Pusztába hullott fényes meteor.
 De jönni fognak egykor ! Kik fejükkel
 E nagy bálványok válláig felérnek,
 Mi akkor már az édes fű alatt
 Alszunk ; de az álomriasztó
 Diadalzengés felkölt sirjainkból.
 Addig pedig játszuk
 Igazházit : Agota kisasszonyával,

* Száz év előtt divatos bohózat. *J. M.*

Az első magyarul irt színművet.
 Biz ez még gyöngö csecsemő.
 Tipegve lépked, selypítón gagyog,
 De a «mienk!» Ez a mi gyermekünk,
 Muzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
 Ödöngve tett apró kis lépkedése
 Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
 Versenyfutásban győzte le Atalantát.
 A hol hibit selypeskedő beszéde,
 Szívünk, szerelmünk kipótolja azt;
 S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
 S meghajít vele egy futó ebet,
 Nagyobb hőstett az nekünk magyaroknak,
 Mint Herkules erőprodukciói.

ANNA.

Ez hát majd menni fog. A vig bolondok
 Megnevettetik a publikumot,
 Kivált ha jó Balog ur elbocsátja
 Extemporáló aegipánjait,
 Felmászik a nagy kályha tetejére
 És onnan kukorékol.* De hát mi ketten
 Minő sikert vivünk ki a prológgal.
 Én mondatimból oly sokat nem értek.
 Értem mit mond, de hogy mit rejt alatta?
 Sejtem, hogy még a rímen, metrumon
 Uralkodik egy mélyebb eszme is.
 De azt nem birom kitalálni.

KELEMEN.

Én csak egyet tudok belőle. Azt megértem.

* Ez is megtörtént. J. M.

Azt, hogy kegyedtől én, muzsától a poéta
Kapok egy csókot: elsőt életemben.

ANNA.

No no barátom, jusson jól eszébe
Törvényeink kilenczedik paragrafussa.
«Szinpadon férfinak nőt megcsókolni
Szigoruan tiltatik».

KELEMEN.

«Kivéve, ha a szerző úgy rendeli.»

ANNA.

«De akkor is csak a homlokára csókol.»*

KELEMEN.

De a szabály csak férfiakra szól.
Nem mondja, hogy nő nem adhat csókot.
Sem azt, hogy a csók milynemü legyen.

ANNA.

Azt, hogy nő csókoljon meg férfit szinpadon,
Bölcs törvényhozóink a lehetetlenek
Közé számíták, miként a rómaiak
Az apagyilkosságot: s paragrafus nélkül hagyák.

KELEMEN.

De ha szerző teszi utasításba?

ANNA.

De hátha a censor kihúzza?

* Megtalálható az akkori szini rendszabályokban. J. M.

KELEMEN.

Ming. urt itt lesz Kazinczy. Az majd
 Világot teremt a homályban.
 Hallom közelgni már. Jól ismerem
 Lépéseit. A deszka is
 Másként recseg alattuk. Mondtam ugy-e?

II. JELENÉS.

Előbbiek, Kazinczy.

KAZINCZY.

*(A francia forradalom alatti divat szerint öltözve, fején
 czilinder-kalap.)*

No hát kolléga, hány hét a világ?

JAMBUS.

Tartom a czimet. Hisz skandalunk mind a ketten.
 Hát a mi a világot illeti,
 Ezt, a mai kopott, korhadtt, czudar,
 Toldott foldott, kifordított világot,
 Ha ez lenne az utolsó hete,
 Meg nem siratnám : föltéve tudn'illik,
 Hogy egy jobb jön utána. Én egyébként
 Épen azzal foglalkozom, hogy uj világot
 Készítek — fagygyúból. Gyertyákat öntök.

KAZINCZY.

Itt van Kelemen ur?

JAMBUS.

Tessék oda

Lebegni. Ottan a Pieridák
Berkében andalog Melpomenével.

(*A spanyolfalra mutat.*)

KAZINCZY. (*A spanyolfal előtt.*)

Szabad a múzsa szentélyébe lépnem?

ANNA.

A hol otthon van a költő maga.

KAZINCZY.

(*A spanyolfal elé lép. Annának kezét csókol, Kelement megöleli.*)

Légy üdvöz bajtárs. Járt Thersites itt már?

KELEMEN.

A censort kérded? Nem. Még nem volt itten.
Megérzenéd azt a penész szagáról.

KAZINCZY.

Nekem azt mondta, idejön.
Akarja látni két saját szemével
Mi az az oltár? Hisz azt nem szabad
Szinpadra hozni. A honni czimer?
Theatrumon ki engedé azt profanálni?
Concessio van-e reá az inclytum
Consilium locumtenentiale utján.
Hát a «szellem», «nemtő» mi a fránya?
Nem skandalózus portékák azok?
Ezt ő ad oculos kívánja contemplálni.
Magával hozza az allegóriám is.
Azt mondja nincsen magyarul, nem érti.

KELEMEN, ANNA. (*Nevetnek.*)

KELEMEN.

Lásd, jó barátom, ha már ily nagy tudós,
Perdoctus és reverendissimus
Sem érti mind az allegóriádat,
Hát akkor mink szegény gyalog
Thespis kordéját húzó mimusok
Vétünk-e, ha azt mondjuk, mink sem értjük?

KAZINCZY.

Mi az, a mit benne nem értetek?

KELEMEN.

Az egésznek a tenorát. Mi ez?
A múzsa biztat, lelkesít, vigasztal.
Erre a költő mély álomba süllyed,
Aztán elmondja, hogy mit láta ottan?
A nagy jövőndő fényörvényiben:
Hogyan kell ezt elmondani?
Álom ez, vagy halluczináció?
Magas páthoszt kell-e használni benne?
Vagy egy holdkóros asthmás rebegését.
Álljak-e benne mozdulatlanul,
Csupán arczomnak megdicsőülése,
A rémület, az égő vágy kísérje
Az elbeszélte látvány phásisait?
Vagy magyarázzak mind a két kezemmel?
Mutassam, hogy kell élni, lenni annak
A mit lelkemben látok, és repülni
Kivánjak a mérhetlen nagy magasba?
Mondd meg, mi ez?

KAZINCZY.

Megmondom.— Ismered a könyvek könyvéből
 Azon jelenetet, midőn az Idvezítő
 A hegytetőre ment fel tanítványival.
 És látták ott a három tanítványok
 A mester arczát napként tündökölni.
 Látták beszélni, mennyekből leszállott
 Dicső, nagy szellemekkel, a kiknek Isten
 Teremtő erőt, világujító
 Hatalmakat adott kezükbe.
 Látták mind hárman, és nem álmodák azt
 A fényes felhőt, mely őket borítá.
 S így szóltak a mesterhez :
 «Jó mi nekünk itten laknunk, uram !
 Építsünk itten három hajlokot.
 Egyet neked, Mózesnek egyet, Illésnek egyet.»
 És ők hitték, hogy tudnak építeni
 Hajlékot, melyben Mózes, Illés elfér,
 S hitték, hogy azok leszállnak bele
 S megtöltik azt dicsőségük sugárral.
 Pedig nem volt kezükben semmi szer
 S köröskörül csak szikla, sivatag
 S a sziklákön áthúzó lomha köd.
 És mégis hitték a mit látnak,
 S e hitnek rettentő nagy erejével
 Felépíték, a mit ígertenek.
 Az Isten országát.
 Higyjétek ti is.
 Azt, a mit én és ti ébren alva látunk,
 S meglesz ! Isten ugy áldjon ! Meg lesz a jövő.
 Ez az én költeményem hangulatja.

(Egész beszéde alatt egyetlen kézmozdulatot sem tesz.)

KELEMEN. (*Átöleli Kazinczyt.*)

ANNA.

(*Némán letérdel Kazinczy elé s megcsókolja a kezét*)

III. JELENÉS.

Elébbiek, Stoppula.

STOPPULA.

(*Censor. Ósdi alak, czopfos fej, háromszögletű kalap, kezében esernyő, másokban hallótülök.*)

(*A hallótülköt fülébe illesztve a spanyol fal mögött hallgatózik; közbe egyet tubákol.*)

KAZINCZY.

Ez a lélekben gyökeret verő hit
 Adja meg neked a hangulatot
 Előadásod hangjában, mozdulatában.
 A magyar szavallat nem tür sok hadonázást.
 Ez nem kíván apróra magyarázni,
 Sem a szavakat egyenkint hangsúlyozni,
 Csak a nagy indulatkitörésre tartja fenn,
 De akkor aztán kiadja erejét.
 Nem kapkod ez az égbe; nem veri
 Két tenyerével a levegőt. Nem használja
 Buzgányát mogyorótöréshez.
 Az igazság hangjában és szemében legyen
 S ne verje mellét, hogy jobban elhigyjék,
 Ha kell színésznek, úgy kell a magyarnak
 Többet érezni, mint színjátszani.
 Midőn játszol, megszünsz magadnak élni,
 Lelked nem a te testedben lakik,

Hanem azében, a kit személyesítesz.
 Nem látsz a külvilágból mit sem, mely körülvesz.
 Nem látsz páholyt, zártszéket, karzatot,
 Üres-e vagy zsufolt a színház.
 Nem hallod, mit kiáltoz a tömeg:
 Tapsol, ujong, vagy tombol és füttyöl,
 Vagy hallgat és bután bámul reád.
 Te a magad által megalkotott
 Világban élsz. S ha király, koldus, elítélt bűnös
 Máglyára hurczolt mártyr vagy: azzá teremted
 Magad, mint a hogy a való világban
 Teremti a mindenható az embert
 Ezernemű jellemcsodáiban.

KELEMEN.

Most már megértem allegóriád. *(Kezet szorítanak.)*

STOPPULA *(Elölép a spanyolfal mögül.)*

Annál kevésbé értem én! Amice,
 Servus amice, *(Kelemenhez, Annához.)*
 Jó jó, öcsém, hugám,
 Maradjatok csak! Nem kívánom én azt,
 Hogy én nekem kezet csókoljatok.
 Nem is hozzátok jöttem. Semmi dolgom
 A theátrummal, meg a Bühnével.
 Ezt a magas Locumtenentiale Consilium
 A város kapitányra bizta. Én nekem itt
 Csak ezzel a lurkóval van bajom.
 Te vagy az a bizonyos Kazinczy?

KAZINCZY.

Még mindig az vagyok.

STOPPULA.

Hová való?

Hiencz vagy? Krikeháj vagy? vagy palócz vagy?
 Mely országban tanultál magyarul?
 Hisz azt a nyelvet, a min itt te irsz,
 Csak a karakalpok beszélnek Mésopotámiában.
 A mit értek, sem értem benne. Tudja patvar
 Hogy mit akartál vele mondani?
 Könnyebb volna még a dodonai
 Pythiák oráculumát kitalálni.
 Micsoda ember nem hallotta szók!
 Ihol van «kontár». Quid hoc est?
 Veszem a lexikont. Keresgetek.
 Nem tud felőle Párizzpápay.
 Kiigazítottam neked ecce «kantár».

KAZINCZY. (*Nevet.*)

STOPPULA.

No csak ne vess. Hát mi ez? «Erény».
 Keresem, mit mond Párizzpápay?
 Erény? erény? Nihil invenio.
 Nem tud felőle. Beirtam «Remény.»

KAZINCZY. (*Még jobban nevet.*)

STOPPULA.

Nevethetsz a magad bolondságán.
 De hát van itt egy sacrilegium.
 Azt mondja: «hütlén ámitó barát!»
 Hát nem tudod, crimen laesae
 Barátnak adni ilyen epithetont.
 Kikorrigáltam neked csinosan:

«Hütlen ámitó Paulinus».

Ez a rend már el van törölve nálunk.
Ezt szabad ócsárolni, mert meghótt.*

KAZINCZY. (*Megijed.*)

Sed per amorem Dei Domine!

Barát alatt nem érték szerzetest.

Barát itt azt jelenti, hogy «amicus».

STOPPULA.

Ah há! engem bolonddá tenni nem lehet.

Mikor én néked azt mondom «amice».

Nem gondolom hozzá, hogy «ámitó»

Keresztül látok a szitán. Van itten ész!

Mikor te azt irod, heh: «ámitó barát!»

Értem, hogy hová célzol, de még az is

Hogy a kinek azt mondod «te barát»

Az maga az ördögös ördög.

Intentio van benne! — Marad Paulinus.

És kend, Kelemen diák így fogja azt

Elreczitálni a publikum előtt,

És nem különben. Az áristomba hét nap

A poétával együtt, ha nem úgy lesz.

Én itt leszek és hallgatok.

Nekem hosszú fülem van, mondhatom.

KAZINCZY.

Phoibosz növelje még hosszabbra!

* A Paulinusok rendét megszünteté II. József Magyarországon. *J. M.*

STOPPULA.

Servus. (*Elvándorol.*)

KAZINCZY.

Csakhogy egyebet nem vett észre benne.

KELEMEN.

De hát így mondjam el a költeményt?
Hisz ezek a bolond igazítások
Olybák, mint májfoltok szép asszony arczán.

KAZINCZY.

Csak mondd te ugy el, a hogy én megirtam.

KELEMEN.

De akkor mind kettőnk hüvösre jut.

KAZINCZY.

Hüvösre csak? S egész egy hosszú hétre?
S hiszed, hogy ezzel megrémítnek engem?
Kazinczyt: a szabadság dalnokát?
Látod kezemben ezt a kalapot?
Uj forma és szokatlan. Most hozák
Párisból. Ez a legujabb divat.
A kik most e kalapot viselik,
Merész eszméket hordanak fejükben.
Ezeket hiják jakobinusoknak.*
Ki egy ilyen kalapot a fejére tesz,
Az a fejével már számot vetett.

* A czilinderkalap a francia forradalom külső jelvénye volt. *J. M.*

Én is számot veték. Mindennap utra
 Készen a málhám. Egy olyan utra,
 A mely a vérpadnál találja végét.
 Ezen kalap neve «villámfogó».
 Mi egy nagy korszak pionnierjei
 Vagyunk, szegény írók és szinművészek.
 Mi hintjük a magot: de a mi abból
 Kikel: erdő lesz, mely felnő az égbe egykor.
 Isten veletek. Még találkozunk. (*El.*)

JAMBUS.

(*Az utolsó szavaknál odafülett. Kazinczyt megszólítja eltávozásakor.*)

Uram. Collega ur, ha ugy szabad.
 Csak azt akartam megjegyezni.
 Hogy ugyan szép kalapja van!

KAZINCZY.

Ugy-e? Szeretnél tán ilyet viselni?

JAMBUS.

Nem én. S urát adom, hogy miért nem. Semmi
 Mert Sehi urnak is ilyen kalapja van [áron.
 S azt mondja, hogy ez nagy titkot rejt magában.
 No hát azt jegyzem meg egész szerényen:
 Ha a kegyed köcsögkalapja is
 Ilyen veszélyes nagy titokkal vemhes,
 Vigyázzon jól reá; mert a hogy én nekem
 Sehi urat ismerni van szerencsém,
 Az egy pohár borért, egy jó ebédért
 Elárulja az apját, édes anyját.
 Elárulja testvérét, kedvesét.

Elárulja Jézust, Szűz Máriát.
 Elárulja hazáját is magát.*
 Nem jó vele egy kalapot viselni.
 Egyébiránt — servus humillimus!

IV. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, Mikucz, majd Anischl, majd
 Balogh és Kulacsf.

MIKUCZ. (*Neki szalad Jambusnak.*)

JAMBUS.

Hó bolond né! Hát nem látsz a szemedtől?

MIKUCZ.

Mikor olyan sötét van idebenn.

JAMBUS.

Sötét van? A hol én világolok?
 A kor lángszelleme.

MIKUCZ.

No ha az úr világít,
 Akkor szeretném ha ott volna felakasztva
 A mi utczánkban, mert ott nincs lámpa éjjel.

JAMBUS.

Szeretem a jocosus ifjuságot.
 No hát mit hoztál? Add ide.

* Sehi színész így van jellemezve. *J. M.*

MIKUCZ.

Dehogy adom. Ez csupa drágaság.
Cleopatra királyné öve és koronája.

JAMBUS.

No hát ott a királyné : vidd neki.

MIKUCZ.

Hol?

JAMBUS.

Hát nyisd ki a szemed! Ott a vára.

MIKUCZ. (*A spanyolfal elé megy.*)

J' estét kívánok. Tiszteli a gazdám.
Itt van a diadém, meg az öv, mind aranyból.
De azt izeni a görbe görög,
Hogy a míg két huszast nem látok, itt ne hagyjam.

KELEMEN.

No hát fiam, akkor várj csendesen,
Mig a director ur előkerül.
Annál a pénztár, az majd kifizet.

MIKUCZ.

Hát addig én itt mit csináljak?

KELEMEN.

Hát állj a fél lábadra s ha az elfárad,
Akkor állj a másikra s elmélkedjél.

ANISCHL.

(Háttal fordulva jön előre s a botjával hadonáz felfelé.)

Kruczitürken! Ez van szép gazdaság!
 Se kérdesz, se hallasz, csak fursz, faragsz.
 Mintha enyim pajtádat senki volna.

JAMBUS.

Bele ne lépjen az úr a serpenyőmbe!

ANISCHL. *(Megfordul.)*

Mi 'z ördögöt sütsz te a serpenyődbe?

JAMBUS.

Ez itten görög tűz.

ANISCHL. *(Botjával nagyot üt a földre.)*

Nincs nekem tűz!
 Az én pajtámban nem csinálsz tüzet!
 Felgyújtasz!

JAMBUS.

Ah, a görög tűz nem éget.

ANISCHL.

Nekem ne szólsz! Én jártam iskolába.
 Tanultam, hogy hajdan Epimanondus
 Rexrex hajóit Marathonnál
 Görög tűzön sütött. Csinálsz német tüzet.

JAMBUS.

Ne tréfáljon az ur! Nincs feketesárga tűz.
 Magyar tűz lesz ez. Zöld, fehér, veres.
 Magyar tűz: egyet lobban, s vége van.

ANISCHL.

No ha magyar tűz, akkor süsd meg. Tod darauf.

KELEMEN. (*A spanyolfal mögül kijön.*)

Miért tetszik zugolódni, nagy uram?

ANISCHL.

Mért zugolódok? Ki engedte meg,
Hogy én nekem a padlás eszterhajba
Olyan bolond nagy lyuk csináljanak?

KELEMEN.

Ezt a contractusunk megengedi.
Az ott a mennyország bejárata,
A melyen át az angyalok
Felszállanak a paradicsomba.

ANISCHL.

Was du nid szagszt! Az ott paradicsom?
Elhiszek neked, hogy paradicsom
Az ott enyim szalonnáskamra odafenn.
Tele van sonka, füstölt hussal,
Ha a sok éhes angyal oda feljut,
Egy szál füstölt kolbász sem ott marad.

KELEMEN.

Hát minek ment oda a füstölt kolbász?
Mi az egész pajtát kiarendáltuk
Szinháznak. Egy évre négyszáz schein forintért.

ANISCHL.

Aztán fizettetek? Nem hátra van
Két hónap, egy greschlit se adtatok.

Már kétszer is volt ultimo, de még én
Egy polturát sem láttam tőletek.

KELEMEN.

Mert még nem jött be az abonomá.
Mihelyt pénz lesz a kaszszában, fizessünk.

ANISCHL.

Akkor várhatok száz esztendeig!

KELEMEN.

Hát édes nagy uram : Anischl ur!
Nem lesz-e szép, ha majd száz év lefolytán
Azt fogja emlegetni az utókor.
Hogy volt egy férfi, egy nemes szivü,
Egy köztiszteletben álló polgár,
Ki a hajléktalan magyar művészet
Számára egy pajtát átengedett.
Nem pajtának, templomnak fogja azt nevezni
Klio, a történet muzsája, és e templom
Homlokzatán e név ragyog : «Anischl».*

ANISCHL. (*Feltűzelve.*)

Igazán fogja mondani Klio?
Én jártam iskolába. Ismerem.
«Clio, gesta canens transacti temporis»
Hogy az első magyar theatrumot
Anischl György ácsmester épített.
Lehet majd több is, pompás, czifraságos,
Az mind suviksz! Ez volt az első!
No hát — Tod drauf! Nem zungolódok.

* Más krónikások «Reischl»-nak nevezik a pajta tulajdonosát. J. M.

KELEMEN.

Tudtam én, hogy ön derék hazafi,
Bár német a neve, sok ős magyart
Megszégyenit nagylelkűségivel.

ANISCHL.

Ferfixter Kerl! Olyan szépen beszél!
Ide jövök, kemény «jaki a csont»
S csinál belőlem lágyat, mint a brinza
Csak én komédiással ne kseftet megcsináltam
Volna soha se nem az életemben!
A vége — hogy én fizetek neki.

(*Mikuczhoz.*) Hát te minek szádat itt tátogatsz?

MIKUCZ.

Várom, hogy az a két máriás huszas
Belépottyanjon: a mi ezért a drágaságért
Kell a görbe görögnek.

ANISCHL.

Kinek eztet?

MIKUCZ.

A Moor Anna lyánasszony rendelé meg.

ANISCHL.

Hát mért nem odadod neki, te pizliczár?

MIKUCZ.

Mert még nem adta meg a két huszast.

ANISCHL.

Hüh ! Kruczitürken ! Hát nálatok hitel
 Nincs rongyos két ezüst huszasra
 Az első primadonnának magyarnak ?
 Pakold magad ! Ihol a két huszas
 Megmondd gazdádnek, a görbe görögnek,
 Hogy ezt Anischl küldi, ácsmester Anischel,
 Kinek a neve után Klio, a muzsa
 Azt írja majd : ein braver Patriot. [fresser].
 Tied gazdádénak után meg azt, hogy «A Fizolen-
 Ta haszt es ! Gyüvök, hogy pénzt facsarjak
 Belőle s még én adom nekik pénzemet.

MIKUCZ. *(Az övet átadja, elszalad.)*

KELEMEN.

Jambus ! Huzza meg azt a csengetyút.
 A tagok ne ácsorogjanak az udvaron,
 Jójjenek már, készülni a darabhoz.

JAMBUS. *(Meghuzza a csengetyút.)*

BAGOLY, KULACSEFI. *(A csengetyűszóra bejönnek.)*

KELEMEN.

No Bagoly ur, készen van ön a szerepével ?

BAGOLY.

Gyomrom korgása erre jobban megfelel.
 Tetszik az akció is ? Itt van. Egy üres zseb

(kifordítja egy zsebet.)

Ez a másik, harmadik, negyedik.
 Ha még több volna : mind tele üressel.

KELEMEN.

Mit tartozik ez én rám? kértem én?

BAGOLY.

De én reám nagyon is tartozik.
 Köppencset kellene ma játszanom,
 A ki folyvást azzal hetvenkedik,
 Hogy milyen dinomdánomból jött elő.
 Torkig lakott, agyonivá magát,
 Nekem pedig a napnál volt ebédem.
 Tökmagnál egyéb meg nem feküdte gyomrom,
 A mihez sajtszagot szittam egy bolt előtt.
 Olyan sovány vagyok már, hogy a holdvilág
 Keresztül látszik rajtam, mint a bárányfelhőn.
 Hát tudjak éhgyomorral dobzódót játszani?

KELEMEN.

Az épen a művészet. Hiszen Moor Károly
 Sem gyujtogat naphosszant templomot.

KULACSFÍ.

De még nagyobb annál az én bajom.

(Lábát előre tartja.)

Látja az ur, mi van a lábamon?

KELEMEN.

Látom. Papucs.

KULACSFÍ.

No hát lehet papucsban
 Eljátszani a főnótáriust?

KELEMEN.

Hát mi történt az ur csizmáival?

KULACSFÍ.

Az történt, hogy kidült az oldaluk,
Aztán elvittem a csizmadiához,
Hogy cselekedje meg. Meg is cselekedé.
De most nem akarja kiadni, a míg
Meg nem adom érte az öt forintot,
A hogy vevém tőle ujdonatuj korában.

KELEMEN.

Hát puffra vásált? S nem fizette ki?

KULACSFÍ.

Tudja az ur: az a fölöttébb különös
Sajátsága van a memoriámnak,
Hogy ha nekem tartozik valaki,
Arra tiz év múlva is jól emlékezem.
De ha én tartozom valakinek,
Azt abba a mommába elfelejtem.
Már most nincs csizmám. Így nem játszhatom.

KELEMEN.

Ezer tatár! A lelkem is elveszítem!
Hát kocsmáros vagyok én, meg susztervarga,
Hogy a tagok gyomráról, láb hüvelyéről
Én gondoskodjam? Ily hitványság miatt
Ne lehessen meg az előadás?

ANISCHL.

Mit? Ne lehessen előadás?

Das wär a Gschicht! (*Megfogja Bagoly gallérját.*)
 Most mingyárt gyüsz velem
 Hozom padlásról virsli: jól laksz magadnak
 Te meg (*Kulacsfit ragadja meg*) gyere velem az öl-
 Huzod fel csizmát enyimet, [tözőbe,
 Én majd járok tied papucsban addig.
 Krucitürken! Na! Ilyen Gesindel!
 Csak én soha komédiásokkal
 Kompániába nem magam magam kevertelek.

(*Elhurczolja Bagolyt és Kulacsfit magával.*)

(*Utközben.*)

Ide gyüvök hozzátok szép csizma kordovánba
 S hazamegyek tületek egy papucsba —
 Mit mond nekem majd otthon feleség!

V. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Protasevicz, Jambus.

PROTASEVICZ.

Ma szép nap lesz. A kassza még ki sem nyilt
 S már ember hátán ember oda künn.
 A hidon is tarkállik a populé.
 Csak hintó átkozott kevés.
 Hát rezsiször ur, minden rendben van?

KELEMEN.

Részemről rendben. Hát direktor ur?

PROTASEVICZ.

Nekem ma rosz napom volt.

KELEMEN.

Az arany perecznél?

PROTASEVICZ.

Igen. Onnan jövök. Sok nagy csatában
 Vettem már részt a hős Benyovszkyval.
 Vívam huszad magammal egy egész
 Kozák zászlóalj ellen s nem futék meg;
 Hanem ilyen kozákokkal soha
 Nem jöttem össze, mint az aranyperecznél.
 Mind ismeri az a kártyát a hátuljáról,
 Ott becsületes ember nem rabolhat.

KELEMEN.

Megint jól megkefélték az urat.

PROTASEVICZ.

Ha csak kefélték volna? Megnyuzának.
 Nincs már barátság lengyel és magyar között.

KELEMEN.

Én régen mondom. Hagyja ottan őket.

PROTASEVICZ.

Azt ősi jellemem nem engedi.
 Megretírálni? Nem! E szó előttem ismeretlen,
 Lengyel engedi magát sprengolni, retirálni nem.

KELEMEN.

Pedig nagy szükség volna pénzre ma.
 Már nem bírom jó szóval tartani
 A társaságot, az előkelőbb tagoknak
 Hópénzéről nem is beszélek.

Azok még tudnak magukon segíteni,
De a sok apró ember türtőzetlen
Megérdemelt csekély napszámjaért.

PROTASEVICZ.

Ez a hiba! A társadalmak átka,
Hogy van nagy ember és van kicsiny,
Holott egyenlőn kék felosztva lenni
Tehetségnek, vagyonnak, értelemnek,
Az volna a tökéletes világ.
Igy a nagyok elnyomják a kicsinyt
S az aprók ingerültek a nagyokra.

KELEMEN.

Ez mind szép frázis, hanem ezzel én
A társaságom jól nem tarthatom,
Azok éheznek: értse meg uram!

PROTASEVICZ.

Ne mondjon ily szót! Ez lealjasítja
A szent ügyet. A művész magasabb lény.
Éhezni! Ez paraszt baj. Triviális.
Éhezni csak a csöcselék szokott.
A művész, a nemes, szomjazhatik,
De azt, hogy éhes, nem vallhatja be.

KELEMEN.

Ez jó lehet viccnek, de társaságot,
Mely munkájáért jól megérdemelt
Bérét nem kapja meg, még Jupiter
Maga sem tudná rendben tartani.

Én hiába parancsolok. Meg nem fogadják.
Azt mondják, büntess meg, hisz ugy sem adsz pénzt.

PROTASEVICZ.

Barátom, ez rossz hang. Fölötte rossz,
Ezt csirájában el kell fojtani.
Ez épen az, mi volt a lengyeleknél
A liberum veto — «Nyepozvolim.»
Ha egy tag azt mondhatja «nem teszem»,
Halomra omlik a republika.
Ha egy színésztrupp összetartható,
Ugy azt csak a kancsuka teheti,
Barátom, végy magadnak kancsukát.

KELEMEN.

A fránya tud az ur beszédein
Eligazodni; mindig másba kezd,
Miként Bodóné, ha a bor árát kéri.
Szóljunk világosan. Önnél a pénztár,
Önnek kötelessége számot adni.

PROTASEVICZ.

Mi ez? Bizalmatlanság én irántam?
Ezért hozám önökhöz czimerem?
A számadás föltétele «gyanu».
«Noblesse oblige». Ez az én jelszavam.
Dicső apám élelmezési biztos
Volt a hires Pulavszki táborában
Soha nem kértek tőle számadást.
Nem is adott volna, ha kérnek is.
Ki nem bizik bennem, itt a szívem
Tépje ki keblemből s olvasson benne.

(Haddonázás közben kirepit a kabátja ujjából egy odadugott kártyát, nem veszi észre.)

KELEMEN.

Direktor ur, elég a figurázás!
 Én magam is komédiás vagyok,
 Beszéljünk prózában.

Menjen be az ur az öltözőbe s értse meg saját
 érzékei utján, hogy ott van egy színész, a ki még
 ma kenyeret sem evett és egy másik, a ki meztől-
 láb maradt. Ha ezeket rögtön e perczben ki nem
 elégíti: nem lesz előadás. Én letépetem a játék-
 cédulákat s visszaosztom a közönségnek az ánrét.

PROTASEVICZ.

Mennykőbe! Ez keményen fogja a dolgot.
 Jól van. Majd benézek a kasszirhoz. Várjatok.

JAMBUS. *(Felvesz egy kártyát a földről.)*

Direktor ur! Valamit eltetszett veszíteni.
 Ha jól ismerem: ez a makkdisznó.

PROTASEVICZ.

Ah! a kabátom ujjából eshetett ki.

(Zsebbe dugja a kártyát, oldalajtón kimegy.)

VI. JELENÉS.

Kelemen, Moor Anna, Jambus, Makkos Menyhért.

MENYHÉRT.

Szervusz barátom. Kedves czimborám. De régen
 láttam a fizimiskádat. Hadd nézzek a füled közé!
 Tyhuj, de pápista szinben vagy, komám! Ugy

nézel ki, mint a Pilátus macskája. No, csakhogy élsz még! Jajh de vártunk Monyorókeréken. Azt hittük, hogy eljössz a truppoddal Monyorókerékre, a statucióra. Az volt ám a hét országra szóló dáridó. A gróf ur arénát is csináltatott a számotokra. Tán nem kaptad a meghívó levelem? Pedig extraczigányra biztam.

KELEMEN.

Megkaptam. Feleltem is rá, hogy nem megyek.

MENYHÉRT.

Nem jössz! Ajh ez már valami. Mikor a gróf hitt. A grófné is ott volt minden frajjával. Két hétig el nem eresztettünk volna. Az alatt ugy kihizott volna minden aktorod, aktrixod, mint a duda. Hát miért nem?

KELEMEN.

Mert uj darabra készülödtünk. Ma adjuk.

MENYHÉRT.

Igaz. Tudom. Hisz azért jöttünk fel cum gen-tibus. Három napi utat tettünk szekéren, hintóban. Messze van ám ide Monyorókerék. Egyenesen azért jött fel a grófi familia, hogy theátrumba járjon. Itt leszünk minden este. Az ifju grófné uj kaczamajkát varratott, színházba járni. Az öreg grófné is megigérte, hogy eljön, valahányszor trikós darabot adtok.* Azokat szereti nagyon.

* A külföldi darabokat hitták így, a melyekben a férfiak tricót-t viselnek. *J. M.*

KELEMEN.

Lesz rá gondom, a repertoire-készítéskor. Épen Hamletre készülünk, Kazinczy fordította.

MENYHÉRT.

Mi a fránya az? Szomoru darab? Jaj, kérlek, csak szomorujátékot ne adjatok! Ugy is eleget busul a magyar. Én a «Tulokmányi Mátét» meg a «Bohó Misi de Hájás»-t * mindennap megnézném. A szomorujáték alatt nem győzöm fujni az orromat a sok könnyezéstől. — No de hogy az idejövetelem meritumára térjek: nem jöttem ám üres kézzel ide. A grófné ő kegyelmessége küldött neked általam valamit a mai előadás jutalmára. De nem adom ám oda, a míg az én kedvemért is valamit meg nem ígérsz. Addig nem adom oda. Te! Mi a csoda az a mára hirdetett «Allegoria», «A költő álma?» Lehet azon sokat nevetni?

KELEMEN.

A pukkadásig.

MENYHÉRT.

Nagyon jó. Kutyaliter fogok tapsolni. Megnyázom a két tenyeremet. De hát mondjad csak. Lesz táncz is a darabban? Magyar szólótáncz? Azért élek halok.

KELEMEN.

No hát élj, ne halj meg. Lesz magyar táncz.

* Akkor kedvenz bohózatok.

MENYHÉRT.

Hát ének lesz-e? Elfujjátok-e: «Ha a nap végső sugárinál?» — meg azt, hogy «Mulik, mint az árnyék ez az élet!»*

KELEMEN.

Azt is, meg többet is.

MENYHÉRT.

Akkor dicső lesz! Milyen ruhája lesz Moor Anna leányasszonynak? Ezt otthon el kell mondanom.

KELEMEN.

Lesz rózsaszín görög chlamysa, arany és ezüst czikornyákkal.

MENYHÉRT.

Fölséges! Klámisz! Csak el ne felejténém házáig. Hát a fején mi lesz?

KELEMEN.

Arany diadém.

MENYHÉRT.

Diadém? Diadém. Eszembe jut arról, hogy «de eadem». No hát kedves pajtásom: itt van, a mit hozék. Ebben a katulyában küld neked a kegyelmes grófné ötven darab körmöczi aranyat. Ez a mai szakaszának az ára.**

* Azon időbeli bordal. *J. M.*

** Szakasz volt a neve a páholynak. *J. M.*

KELEMEN.

Úgy kérlek, add ezt a direktor urnak.
A pénzkezeléssel én nem foglalkozom.

MENYHÉRT.

De a kegyelmes grófné ezt egyenesen te neked küldi.

KELEMEN.

A mai előadás nem az én jutalomjátékom, de még akkor is, ha az én beneficiumom volna, minden felyülfizetés a pénztárba foly be: s az ajándékból is fele a társaságot illeti.

MENYHÉRT.

De hát mért nem akarod te átvenni? Nézd, milyen szép ötven arany csikó. (*Markába kitölti az aranyakat.*)

KELEMEN.

Azért, mert akkor oda kellene mennem a grófi palotába és megköszönnöm.

MENYHÉRT.

Háj'sz ugy is odajöttök! Nem volt még itt a kammerdiner a meghívóval? Ma estére előadás után az egész társaságod hiva van a kegyelmes grófi asztalhoz vacsorára.

KELEMEN.

Kaptam a meghívást; de nem közöltem senki-vel. Majd előadás után tudtukra lesz adva. Ha most meghallanak a trakta hírét: mind azon járna az eszük és nem a szerepükön.

MENYHÉRT.

De hát akkor te is csak eljössz! Barrrátom! Vidrát löttünk: az lesz a pecsenye. Meg hattyumell! Olyat soha sem ettél. Erdélyből kaptunk pompás kászusajtót. Lesz levelensült, aranygaluska! Vaddisznóhus veres borban megfőzve. Ahhoz csinál a grófi szakács olyan miskulánczia salátát, hogy a paradicsomban Szent Dávid király se kap különbet. Aztán borok! Barrrátom! Lesz ménesi, rózsamáli. Tokajit hoztunk egész átalaggal, az asszonyfélének konty alá való badacsonyi ürmöst. A gróf fog olyan anekdotákat mondani, hogy az asszonyságok mind kiszaladnak a szobából. Magunkra maradunk. Barrrátom, kivilágos kivirradtig mulatunk s akkor lesz punes meg korhelyleves. Barrrátom!

KELEMEN.

Ezt én mind szépen köszönöm. De én olyankor, mikor nagy szerepet játszom, nem vacsorálok. Ez a rendszerem. Részemről tisztelettel megköszönöm a szives meghívást.

MENYHÉRT.

Ejh barátom! Hogy milyen szivesen látnak a grófék. Meglepetnél. Olyan tányérokat készítettek extra a telkibányai uj fabrikában, a mikre a neved van beégetve arannyal: azokrul vacsorálnál.

KELEMEN.

Vigasztalhatlan vagyok, hogy nem vehetek részt ez örömben.

MENYHÉRT.

Te! A Moor Anna leányasszony is hiva van — külön.

KELEMEN.

Ugy tudom, hogy az sem fog megjelenni. Orvosilag tiltva van neki a vacsorálás.

MENYHÉRT.

Ejnye de kár! Milyent mulattunk volna! Ha tudnád, mi az a miskulancia saláta! Hát csak nem jöttök el? Ilyen bolond ez a komédiás had! Egyszer volna módjában igazán jóllakhatni s akkor nincs appetitusa hozzá.

KELEMEN.

Ott a direktor, kérlek add át neki a grófi belépti díjat. Vidd meg a kegyelmes uraknak, asszonyoknak leghálásabb köszönetem. A többiek ott lesznek s isznak majd helyettem is. És most bocsáss meg, sürgős a dolgom.

MENYHÉRT.

Hogy még a miskulancia saláta sem «huz».

PROTASEVICZ. (*Kijön az oldalajtón.*)

Fatális állapot, a mai bevételt
Mind lefoglalák a hitelezők.
Csúf tartomány! Itten mindenkinek
Szabad meg nem fizetni tartozását.
Csak a színházdirektor a kivétel.
Azt szekvesztrálják rögtön brevi manu.

MENYHÉRT.

Tekintetes direktor ur?
Grófném, tetszik ismerni, azt hiszem...

PROTASEVICZ.

Oh van szerencsém, nemzetes Makkos ur.

MENYHÉRT.

Egy kis pénzt küld a mai előadásra.
Ötven arany Kérek kvétáncziát.

PROTASEVICZ.

Szükségtelen a kvietanczia.
Nemes urak között, minők mi ketten,
Egy kézszorítás az elismerés.
Magam fogok holnap tisztelgeni
A nagy kegyelmű főuraknál
Gavallérhoz méltó köszönetemmel.

MENYHÉRT.

Csak aztán el ne tessék majd felejteni.

PROTASEVICZ.

Fejemben tartom alfabet szerint,
Hogy kinek mivel tartozom.

MENYHÉRT. (*Félre.*)

No az nagyon jó! Az én uraságom mingyárt a
«B» betűben van: hamar rá kerül a sor.

Alászolgája.

PROTASEVICZ. (*Zsebébe sülyeszti az aranyakat.*)

Rezsiszőr ur, meggondolám a dolgot.
 Én e nemzettel, látom, nem birok.
 Önkényt lemondok trónusomról
 S szabad hazámba visszatérek ismét.
 Válasszon a trupp más királyt magának.

KELEMEN.

Hát az ötven arany, mit most kapott?

PROTASEVICZ.

Azt hátralevő direktori díjam
 Fejében kegyesen elfogadom,
 S minden további követelésemről
 Nagylelkűen lemondok. Agyiő.
 Apriez moi le déluge! Agyiő (*El.*) *

KELEMEN.

S még ő a nagylelkű, ki nagy nevét
 És fényes czimerét feláldozá
 Az elárvult magyar színészetért. —
 — A ki becsületes, az nagy bolond.

ANNA.

Ön visszautasítá a meghívást
 A fényes lakomára? Jól esett.

KELEMEN.

Még a kegyed nevében is.

* Így történt. *J. M.*

ANNA.

A múzsa erre meg fog emlékezni.

KELEMEN.

Mi az ő fényes lakomájuk a mienkhez?

ANNA.

Azt mondja a mese: «terülj meg abrosz!»

S e szóra megtelik az asztal csemegével.

És minden drága körömfaladékkal.

(Megterít, tányérokat tesz, kitölti az aludt tejet és a savanyított ugorkákat.)

KELEMEN.

Jámbus barátom. Egy kis friss vizet!

JAMBUS. *(Kancsóval kezében.)*

Már elhozám. A Svábhegyről hozám

Mátyás király kutjának öbliből.

Királyi viz! Ilyet fejedelmek isznak. *(Leteszi az asztalra a kancsót.)*

ANNA.

Jó fiu ez a Jambus, minden este

A Svábhegyről hoz számomra friss vizet.

KELEMEN.

Arany sziv, sárburokban. Tűzbe menne

A színművészetért, miből neki

Csak a kordinahuzás szerepe jutott.

MINDKETTEN.

(Asztalhoz ülnek, a páros zsemlyét kétfelé törik s derült kedvvel lakomáznak.)

JAMBUS.

No most következik egy negyedórai
Pauza ; azalatt ráérünk Hamletet
Szerepezni. Ez az én delicziám ! (*Leül, ir.*)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Kulacsfi.

KULACSFÍ.

(*Jön az öltöző felől, papucsban. Kezében Anischl csizmái.*)

Barátom, jó barátom, Jambus ur!

JAMBUS.

Ez rosszban jár : azt mondja «jó barátom».

KULACSFÍ.

Jajj, nézze kérem ; itt a csizmapár,
A mit az ácsmester kölcsön adott,
Olyan nagy, hogy a hányat lépek benne,
Annyiszor lemarad a lábamról.
Ugyan kérem az Isten áldja meg,
Tömje ki azt szalmával szaporán.

JAMBUS.

Aztán legyen az ember Hamlet ! Hotz' ide !

(*Elkapja a csizmát.*)

KULACSFÍ.

Két percz mulva érte jövök.

JAMBUS.

De csak maradjon itt és várja meg.

(*Egyik csizmával a kezében.*)

«Lenni, vagy nem lenni, ez hát a kérdés!»

(*Tömi a csizmába a szalmát nagy igyekezettel.*)

«S tán álmadozni? itt a bökkenő».

(*Eldobja a csizmát megvetéssel.*)

«De hát mit neki Hekuba!»

KULACSFÍ.

(*Felhuzza az egyik csizmát a lábára.*)

JAMBUS.

(*Felveszi a másik csizmát, megtömi.*)

«Tudsz ezen a furulyán játszani, Güldenstern?»

KULACSFÍ. (*A másik csizmát is felhuzza.*)

JAMBUS.

«Menj kolostorba».

KULACSFÍ.

Köszönöm frater! (*El.*)

JAMBUS.

Ahá! Ühüm.

Hogy megkapá, most már csak «fráter» vagyok.
Máskor is parancsoljon velem az ur!

(*Leül irni.*)

(*Írás közben.*)

No ebben nekem is kínálkozik szerep,
«Hamlet apjának lelke» én leszek.

Ebben velem senki nem kompetálhat.

Hogyan fogom én majd kiáltani

(riadó hangon.) «EsküdjeteK!»

Nem. Igy nem jó lesz. Ez nagyon erős hang.

A lelkek hangja kísértetesen szól.

(Tomba, éltelen, nyomott hangon.) «Es-küd-jetek».

Ahun van ni! Ezzel meg kinevetnek. —

Egész egyszerün kell ezt mondani

Természetesen, a hogy jön magátul:

(Konfidens, rábeszélő hangon.) «EsküdjeteK!»

Nem! Igy mégis nagyon «natirlikus» lesz.

No hát! Hamletnek apja egy király volt.

Ha az volt, a pokolban is csak ur maradt.

Parancsoló hangon kell mondani.

(Parancsoló hangon.)

«EsküdjeteK! Kruczitürken!»

Ezt az utóbbit ugyan nem Shákespeáre mondja,

Hanem egy másik klasszikus: Anischl,

Művésznek mindenkitől kell tanulni.

(Tovább irdogál.)

VIII. JELENÉS.

Kelemen, Anna, Jambus, gróf Unwerth.

UNWERTH. *(Bejön hátulról.)*

Nyomorult egy barakk, a míg az ember

Bebukik a szinpadra, kétszer is

Beleüti a fejét egy czölöpbe.

No és még milyen dekorációk!

Irombán festett papiros falak!

S ezt ők még theátrumnak nevezik.

Valjon merre vannak az öltözők?
Ott kuporog valami élő állat.
Olyan mint egy komondor; nem harap meg?
Héj földi!

JAMBUS.

Nem! Én vízi vagyok.
Hajón születtem.

UNWERTH.

Furcsa embervakarcs,
Te vagy talán a társaság bolondja?

JAMBUS.

Találni tetszett. — Hát az ur kié?

UNWERTH.

Ez csakugyan harap. Kelemen urral
S Moor Anna leányasszonynyal kívánok szólni.
Én vagyok gróf Unwerth. Ismersz?

JAMBUS.

De nem úgy, mint Ábrahám ismerte Sárát.
Ott vannak együtt mind a ketten.

UNWERTH.

No hát jelents be.

JAMBUS.

Az sükségtelen.
Tessék belépni bátran. Ebédelnek.

UNWERTH.

Ebédelnek? Hat órakor?

JAMBUS.

Urassan!

UNWERTH *(A spanyolfal elé lép.)*

Pardon! Szabad? Nincs a ki bejelentsen.

KELEMEN.

Oh tessék, tessék! Méltassék leülni.

UNWERTH.

Önök vacsorálnak.

ANNA.

Óh nem, nem.

Az orvos rendelé, hogy Kelemen ur
Előadás előtt aludt tejet,
Én pedig egy pár kovászos ugorkát
Fogyaszszak el. Ez a hangnak erőt ad.

UNWERTH.

Ujat tanultam. Csakhogy nem hiszem.
Ez hát a jutalma a magyar művésznek:
Aludt tej, és ugorka! *(Leül.)*

KELEMEN.

Mivel a tejfelt és a pecsenyét
Ön veszi el tőlünk, Unwerth gróf ur.

UNWERTH.

Dehogy veszem, sőt kínálva kinálom.

KELEMEN.

De milyen áron?

ANNA.

Drága az nekünk.

UNWERTH.

Az önöknek nem kerül semmibe.

KELEMEN.

Gróf ur megnyitja nagy színházait
Előttünk, ha németül játszunk benne.

UNWERTH.

No hát lehetetlen az? Hiszen önök
Csak úgy beszélnek németül, mint magam.
Bejárták Bécsset. Drezdát, német szinpadokrul
Tanulták a művészetet.

ANNA.

De csak azért,

Hogy a magyar szini művészetet
Teremthessük meg általa.

UNWERTH.

Álom biz az; és való soh' se lesz,
Hogy itt magyar színészet létre jőjjön.
A nyelv is durva, hajlatlan, kemény,
Szegény a szóban és vastag goromba
Kifejezésiben. Azért nem is
Használja senki a jó társaságban.

ANNA.

Majd mivelődik.

UNWERTH.

De ugyan ki által?
Hisz nincsenek írók.

ANNA.

Vannak már s támadni fognak.

UNWERTH.

A kinek műveit más nem veszi,
Mint tán a sajtkereskedő.
Ilyen pajtában játszanak,
Hol a játékhoz a kíséretet
A verébsiripelés adja.

KELEMEN.

Tabarinnak ilyen se volt.
Ne busuljon miattunk méltóságod.
Majd építünk Pesten szebb csarnokot,
A vármegyék már megkezdték a gyűjtést.

UNWERTH.

A vármegyék! A nagy fejek,
A kiknek nincs se lábuk se kezük
Csak szájuk van nagy. Igérnek, nem adnak.
De a diétán megbukott a színház.
Az inelyti status et ordines
Kimondák, hogy nem illik a magyarhoz
A bukfenczhányás, kőtéltánczolás.
Nem született Árpád nemes fia
Komédiásnak, ebtánczoltatónak.
Nem illenék, hogy a magyar
Pénzért tanuljon sirni és nevetni.

Szerelmeskedni — palam, publice!
A magyar urnak született.

KELEMEN.

Akadhat egy-egy ósdi vén reves csont,
Kinek nem megy a háj fejébe,
Hogy lehet vágy, mit a kulacs nem olt el.
De a nemzet már lelkesül mi értünk.

UNWERTH.

Ez a csalódás. A magyar nem él fel.
Elzüllött az már s csak pusztáin él.
Országának mind a hat fővárosa
Tetőtől talpig idegen. Nincs magyar
Se Pesten, se Budán, se Pozsonyban,
Nem is lesz. Ha Pesten egy magyar
Házat akar vásárlni, a mi nagy ritkaság.
Előbb a külső tanácstól kér engedelmet.
Nincs pártolótok sehol a hazában.
Főurak, kormányszék, dicasterium,
Mind azt kívánja, hogy elmuljatok.
De hát nem jöttem én ide azért,
Hogy itt keserüségeket mondjak.
Örvendetes hírrel jövök.
A magas helytartótanács helyben hagyá,
Hogy kontraktussal kínáljam meg
Moor Anna leányasszonyt, a művésznőt.
Elhoztam a kontraktust. Ime itt van.

ANNA.

Kontraktust én nekem? Nem értem ezt.

KELEMEN. (*Föltáll.*)

Ha utban vagyok, én eltávozom.

ANNA.

Kérem. Maradjon. Nincs titkom ön előtt.
 A gróf ur tett ugyan ajánlatot
 Több ízben ismételve nékem. Hanem én
 Soha sem mondtam, hogy elfogadom.

UNWERTH.

No csak olvassa végig azt az irást.
 Hat évre szól a szerződés. Szerepkör
 A magas drámai. Princesszin Eboli,
 Stuárt Mária, Lady Milfort.
 Racine Phaedrása, Lady Macbeth,
 A mikre ön hangjánál, természeténél
 Fogva teremtve van, a mig itt
 Paraszt Pannákat, Jutkákat reprezentál.
 Amott diszes közönség várja, a mivelt
 Előkelő világ, mely minden szót megfigyel,
 Itten meg egy buta és bárdolatlan
 Népcsürhe, mely tapsol a grimasznak,
 S ha a művésznő haldoklik előtte,
 Akkor röhög rajta tele pofával.
 A fizetés rovanca nincs betöltve,
 Azt önre bizzák, hogy írjon bele.
 Kivánhat öt, hat, tizszer annyit,
 Mint a mit itten — nem mondom, hogy «adnak»
 Hanem «igérnek». — Kérem ne siessen
 A válaszával. Olvasgassa el
 Az átadott kontraktust és gondolja meg.

ANNA. (*Átveszi a szerződést és olvassa.*)

JAMBUS.

(*Hallgatózik a spanyolfal mögötti beszédre.*)

(*Indignálódik.*) Ki mozog ottan a kárpit mögött?

(*Felkapja a requisitum-kardot, ki akarja huzni, de nem bírja.
Tokostul szur a karddal a spanyolfal felé.*)

Halj meg patkány!

(*Elégedetten előre jön.*)

A kard ugyan nem jött ki a hüvelyből,
Hanem azért Polónyusz meghal: mert muszáj!

(*Leteszi a kardot.*)

IX. JELENÉS.

Elébbiek, gróf Koppándházy Hugó.

HUGÓ.

(*Bebotlik a szinpadra.*)

Sapriszti! Maledetto! Miféle lyukba
Szorult a lábam? Majd verrenkolám.

JAMBUS.

Az a kulisszahasadék. Én is épen
Abban törtem ki a lábamat egyszer.

HUGÓ.

Diantre! Ez volt a hopsza! (*Sántikálva jön előre.*)

JAMBUS. (*Utána sántikál.*)

Igy jár az, a ki a zsidónak nem köszön.

HUGÓ.

Mit mokirozol te engem, te coquin?
Sántikálsz utánam clopincloupant.

JAMBUS.

Nekem jussom van a sántitáshoz,
Mert én ex nobili officio sántulék meg.
De hát kegyelmed miben sántikál?

HUGÓ.

Én vagyok gróf Hugó Koppándházy,
A bécsi udvari theatrumok
Direktora. Mamzell Anna Moornál
Kivánom tenni vizitet.
Saute paillase! Anmelden engem!
Titulálsz engemet per excellenz!

JAMBUS.

Csak menjen be az excellencia,
Van már odabenn egy másik ur is,
Az is gróf, az is direktor.

HUGÓ.

Csak nem tán Unwerth Ottó gróf direktor?

JAMBUS.

De épen az. Már egy órája itt van.

HUGÓ.

Ventre bleu! Prevenirozott a parvenu.

(Belép a spanyoflal mögé.)

Ah bon jour cher comte, mamzell, monsieur
regisseur.

Très humble serviteur. Ön megelőzött.

Ah már kezében a kontraktus is
A mademoisellenek. Deprekálok.

Alá ne írja semmit! Én a duplumát
 Garantírozom az egész offertnek.
 A mit a kollégám kegyednek proponált;
 Viszem Bécsbe! Mi Pestnek ily juwél?

UNWERTH.

Én minden gázsit megadok!
 S azonfelül négy fél jutalomjátékot.

HUGÓ.

En négy egész beneficet.

UNWERTH.

Azonfelül az ingyen garderobot
 Minden kostumedarabhoz.

HUGÓ.

Én a civildarabokhoz is toilettet.

UNWERTH.

Ingyen fiakkert.

HUGÓ.

Én meg equipázst.

UNWERTH.

A helytartóságtul placetumot kap
 Tíz évi szerződésre.

HUGÓ.

Én meg dekretumot a Hofintendaturától
 Egész az ancienne gardeig; s akkor penziót.

UNWERTH.

(*Féltrevonja Hugót.*)

De excellenc! Ez verteufelt dolog!
Mi ketten itt egymásra licizálunk
A pesti és bécsi direktorok.

HUGÓ.

Ugy látszik, hogy csinálunk steeplchase,
Ki arrivroz egy lófejvel előbb?

UNWERTH.

Köszönöm a komplimát! De az én lófejembe
Sehogy se megy, hogy mért licizáljunk így fel
Egy primadonnát. Pedig magyar.

HUGÓ.

Nem «pedig», hanem «mert». Nem «coique» de
«par ce que».
Hát ön mért akarja accaparirozni?

UNWERTH.

Az én hátam mögött áll a helytartótanács.

HUGÓ.

Engem dekkol a kanczellaria. Comprenez?

UNWERTH.

Parfaitement.

HUGÓ.

No hát continuons!

UNWERTH.

Kisasszony: hallgasson reám.

HUGO.

Ma déesse ! Enyim lesz a letztes wort.

UNWERTH.

Nálam egyedül lesz kegyed a primadonna.
Semmi vetélytársnéja nem leend.

HUGÓ.

Nálam van kettő : weltberühmt, celèbre !
De mind a kettő ruine már, alte Schachtel.
Ma déesse eccliptirozni fogja mind a kettőt.

UNWERTH.

Princesse ! Válaszszon ! Gyémántokat kap minden koszorún.

HUGÓ.

Most én kihivom a dernière trumpfot,
Én nem prezentelek braceletteket,
De offerálok egy olyan bijout,
Miről asszekurálom, hogy magának très aimable ;
Én mamzell mellé engageirozom
Még Kelemen urat is Heldenrollékra.

KELEMEN. (*Felpattan.*)

De Kelemen ur ám nem eladó.

HUGÓ.

No no no. Calmez vous, junges Blut,
Minek ez az emotion ? — Va t'en.
Veled én nem diskurálok oly manierban,
Mint mamzell Annával : nem flattirozok,
Nem persvadirozlak, hogy milyen excellent

Artist vagy, sőt frank und frei deklarálom,
 Hogy ámbár van distingvált talentumod,
 De még most nem vagy más, mint egy dilettant,
 Egy márvány bloc, kit modellirozni kell.
 Ha itt maradsz, lesz belőled kuliszszzenreiszer ;
 Neked mankiroz még a haute école,
 Azt megkapod Bécsben a klasszikus
 Burgtheaternél. Ha dresszurába vesz
 Egy Schröder, az majd koplitiroz fainul,
 S ha egy rolléban reussirozol,
 Minden journál tele lesz a neveddel !
 Ha kell triumfus, kell victoria,
 Mind azt a külföldön megtalálod.
 Itthon csak egy : comment s'apelle? wie hászt man?
 Csak egy tyukketrecz az egész világ.

KELEMEN.

Gróf ur! Engem, nem bánom, ócsároljon,
 De szép hazámat nem hagyom gunyolni.

HUGÓ.

Ahó! Quel ton! Minő effronterie!
 E Landstreicher beszél nekem hazárul?
 S tart vélem vis-á-vis egy lectiont?
 Nekem, gróf Koppándházynak, a ki
 Negyven kvadrát mérföldeken vagyok
 Proprietère s az ország egyik gránitzától
 A másikig saját domainemen
 Utazhatom. Nem tudod talán,
 Minő distantia van kettőnk között?

KELEMEN.

Tudom, kegyelmes ur. A gróf ur őse
 Árpád apánkkal jött be a hazába,
 Fegyverrel vett részt a honfoglalásban
 S ez érdemeért nagy hatalmas ur lett.
 Hagyott is késő századok szülötte
 Unokájára roppant birtokot.
 Nekem is volt egy ősöm ; az pedig
 Egy jámbor prédikátor volt, a kit
 Hithúségeért a gályákra küldtek.
 S mert e nehéz szót «abrenuncio»
 Nem mondta ki : ott halt meg a gályapadon.
 Az is hagyott nekem egy örököt,
 Egy töviséből fonott koszorut.
 A gróf dédöse gazdag birtokát
 Arra pazalja el, hogy idegen
 Művészetet tegyen hatalmassá e honban.
 Én viselem a gályán elveszett
 Ősömnek martyrkoszoruját,
 Hogy a magyar művészetet megteremtsem.
 Ez a distantia, gróf ur, közöttünk !

ANNA.

*(Ketté szakítja a szerződést s a földre dobja, Kelemen kezét
 megragadja hével.)*

Mi együtt a hazánkban maradunk.

UNWERTH.

Collega ur, mi innen mehetünk.

HUGÓ.

No hát, ha nem ment con amore,
 Majd menni fog con violenza.

X. JELENÉS.

Elébbiek, Lavotta, színészek.

LAVOTTA. (*Elegáns magyar öltözetben.*)

(*Körbe állítja a színészeket.*)

No urak. Próbáljuk el még egyszer a vadász-
dalt karmester nélkül. (*A színpalhoz áll.*)

JAMBUS. (*Lavottához.*)

Mit tetszik itt most plánizálni?

LAVOTTA.

Jön a chorus.

JAMBUS.

Mint a görög tragoediákban.

(*A spanyolfalra mutat.*)

Ott benn folyik már a tragoedia.

(*Osszeszedi az iratait, a széket, melyet íróasztalnak használt, s a
zsámolyt, a melyen ült, kiviszi a színpalak közé.*)

(*Lavottához.*) Ne énekeljek én is a többivel?
Igen szép altus hangom van. Tremolo.

LAVOTTA.

Hadd lám.

JAMBUS. (*Hamis hangon, fisztulázva énekel.*)

Távol tőled ke-he-hedves lélek!

LAVOTTA.

Elég! Mindent tudok. Majd hogy ha egyszer
 Ki kell kergetni a patkányokat
 A színházból : akkorra tartsuk ezt fenn.

UNWERTH, KOPPÁNDHÁZY.

(*Egymást halkán igyekeznek kapacitálni heves gestikulációkkal.*)

KELEMEN, ANNA.

(*Egymáshoz közel, kezeiket egymásba téve, néma jelekkel biztatják egymást a kitartásra.*)

LAVOTTA. (*Felállítja a chórust.*)

C, D, G, Fis! C, D, G, Fis!

SZINÉSZEK. (*Énekelnek.*)

Két eget bir a vadász : — a vadász

Egyik ott a bércz ölnén,

Másik hölgye édenén

Ott halált, itt éltet ad. (Bis.)

Hurráh! Hurráh!

Lallalalá, lallallalá, lallalallá, lallallá. (Bis.)

HUGÓ.

S ezt a vad tintamarrét nevezik ők chórusnak.

LAVOTTA. (*Sértett büszkeséggel.*)

Urak! Takarodjanak azonnal a szinpadról.

Idegennek itt ácsorogni nem szabad!

HUGÓ.

Uram, válogassa ön meg a szavait.

Ön Koppándházy Hugó gróffal beszél.

LAVOTTA.

Vagyok olyan jó nemes, mint a gróf.
Az én őseim is nyereg alatt
Sütötték a rostélyos pecsenyét.

HUGÓ.

Akkor ön nekem satisfactiont ad!

LAVOTTA.

Egész készséggel. De mert kihivott
A duellumhoz, én választok fegyvert.

HUGÓ.

Tessék. Itt rögtön legyen az assaut,
Gróf ur lesz szekundásom.

UNWERTH.

Szivesen.

LAVOTTA.

(Hátra megy s onnan előjön egy nyirettyűvel kezében.)

Ha úgy tetszik! Ez az én fegyverem.

HUGÓ.

De már hegedüvonóval nem vivok.

UNWERTH.

Hagyjuk, gróf ur! Hisz ez a Kapellmeister.
A derék virtuoz Lavotta.

MINDKETTEN. *(Hangosan nevetve el.)*

LAVOTTA. *(Igazgat.)*

SZINESZEK. (*Énekelnek.*)

Kétszer vigad a vadász, — a vadász.
 Vadra hull tűz zápora,
 De torkába jó bora,
 Melytől kedve felderül. (Bis.)
 Hurráh! Hurráh!
 Lallalalá stb.

KELEMEN. (*Annához.*)

Nehéz tűzpróbán ment kegyed ma át.
 De hogy szive arany: tiszta szinarany,
 Azt ez a próba bebizonyítá.

JAMBUS. (*Jön, két repkényindát hozva.*)

Leányasszony, a mit ígértem, itt van.
 A muzsa öltönyéhez a füzérek.

ANNA. (*Átveszi a repkényt.*)

Köszönöm; most menjünk az öltözőbe.

KELEMEN. (*Megcsókolja Anna kezét.*)ANNA. (*Jobbra el: chlamysát magával viszi.*)

JAMBUS.

(*Összecsukja a spanyolfalat és kiczipeli; székeket, asztalt a színpalak közé hord.*)

KELEMEN.

Hát Sehi ur nem került még elő?

JAMBUS.

Se ő, se hűséges élettársa.

KELEMEN.

Pedig itt az idő a készülésre. Menjen értük,
Tán az «arany perezben» lesznek.

JAMBUS.

Nincsenek.

Ott már nincsen kredit. Csak egy kocsmá van,
Honnan Sehi urat ki nem dobák még:
A «fehér farkas». Ottan meglelem. (El.)

KELEMEN. (Lavottához.)

Karmester ur. Van-e zenekarunk?

LAVOTTA.

Már fogtam egy brácsást, egy trombitást,
Egy vak klarinetos is parolát adott.
Magam játszok majd a viole d'amouron.

KELEMEN.

Mikor a sugó kopogtat a seres pohárral,
Akkor kezdődik az andante amoroso.

LAVOTTA.

Ahoz fogom magamat tartani.

KELEMEN.

S tart addig a pauza, a míg a sugó
A második pohár sert hozatja el magának: ezt
tölti ki a dalmelódia. (El.)

XI. JELENES.

Lavotta, színészek, Sehi, Liptai Mária, Becski Farkas,
Jambus.

SZINÉSZEK. (*Hátravonulnak az oltár elé.*)

SEHI.

(*Kótyagosan jön, Farkastól és Máriától támogatva.*)

SEHI, BALOG, MÁRIA. (*Danolnak.*)

Sárga csizmás Miska sárban jár,
Panni patakon túl reá vár:
Ne várd Panni Miskát, mert nagy a sár!
Sárga csizma sárban járni kár.

SEHI. (*Magában torább dudol.*)

Rágalmazó nyelvek irigysége
Régi szerelmünknek lett vége.

MÁRIA.

No ne daloljon már. Nem látja, itt vagyunk a
szinpadon.

SEHI.

Hát mi dolgom nekem a szinpadon?

MÁRIA.

Ma játszani fog két szerepben is. Az allegoriában
a daemont, az Igazháziban meg Fegyvernekít.

SEHI.

Mi az ördög az a daemon? Nem is láttam a
szerepet.

JAMBUS. (*Átadja neki a szerepét.*)

Itt hever egy hét óta az öltöző asztalán. Én mindennap elolvasám.

SEHI.

Akkor hát könyv nélkül tudod? Akkor játszd el te Jambus azt a daemont. Az ördög ugy is sánta. (*Nevet.*)

JAMBUS.

Bizony eljátszanám ugy, a hogy az ur.
Ha nem különben.

SEHI.

Nekem nem kell a daemon.
Ha én daemont játszom a szinpadon,
Engem a kvártélyos gazdám kidob.
Azt mondja: ördögöt nem tart a háznál.
Ez a Kelemen okos patronus ám.
Minden háladatos szerepet magának tart meg.
S a czudar szerepeket mind nekem osztja.
Neki koszorut dobálnak, nekem meg rohadt almát.

MÁRIA.

Igaza van Sehinek. Velem is ugy tesz!
A mi csak parádés szerep, azt mind a kedvesének,
A Moor Annának osztja; s a mi kiállhatatlan,
Abban nekem kell nyavalognom. Ez czudarság.
Mert kedvese ám neki a primadonna,
Azért, hogy olyan szent módra forgatják a sze-
meik,

Oh tudnék én róluk sok mindent beszélni.
 Kelemen ur is olyan ember, a ki
 Elvágja addig, a meddig megsült.
 Nézze csak Farkas ur, ma is milyen
 Szerep jutott nekem. A csábító syrén.
 Hát fölteheti rólam valaki,
 Hogy el tudok egy syrént játszani?

FARKAS. (*Félre.*)

Játszani nem; de komolyan venni «já».

MÁRIA.

Az a kiállhatatlan, nagyképü Anna meg
 Kapta a muzsát. Azt nekem kellene
 Eljátszanom. És néki a syrént.
 De hát annak tapsolnak.

FARKAS.

No hát én
 Megmutatom, hogy nem fog tapsolni ma
 A publikum Moor Annának, hanem
 Le fogja püsszegni, ha én akarom.

MÁRIA.

Megtenné azt a kedvemért?

FARKAS.

Meg biz én; ha ád egy csókot.

MÁRIA.

Menjen! maga egy szemtelen.

(*Megcsókolja Farkast.*)

FARKAS.

E jó volt. Hanem egy csók nem csók.

MÁRIA.

(Csókot ad és tréfás pofont is hozzá.)

FARKAS.

Két csók pedig csak egy csók. Három az igaz
magyar szám.

SEHI. *(Féltékenyen.)*

No már tiltakozom; elég volt!

MÁRIA.

Hiszen csak márkírozva volt a csók.

SEHI.

Tisztelem az ilyen márkírozást! Hallottam a csat-
[tanást.

MÁRIA.

Az a pofonlegyintés csattanása volt.
Ugyan kérem, nem kezdene el féltékeny lenni?

SEHI.

De volna rá elég okom.
Ön én mellettém még szeretőt tart.

MÁRIA.

S ez főben járó bűn?
Hát önnek nincs pláne felesége?

SEHI.

Ne szurja e fulánkot a szivembe.

MÁRIA.

Ugyan kérem, nem kezdene el sirni?
Farkas ur! Ez a Sehi valódi virtuóz ám
A sirásban. Ha valaki ád neki egy tizest,
Megteszi érte, hogy záporosót zokog.

FARKAS.

Megpróbálom. Ne egy tizes Sehi.
Sirj nekünk egyet. (*Tizest ad Sehinek.*)

SEHI.

Ne gunyoljatok.
Ah, hogy ha ti azt tudnátok, hogy mi kín
Rejtőzik e vidám álarcz alatt!
Kivül nevet az arczom; vigan danolok,
S pohárral öntözöm a bút; hanem belül
A megbánásnak férgé rágja szivem,
Hogyha eszembe jut az elhagyott nő,
Az édes otthon.

(*Kezével eltakarja arcát.*)

S a vidáman csevegő
Két kis poronty, (*zokog*) a szivem megszakad.

(*Megnézi a tenyerében a tizest.*)

Te Farkas, ez a tizes lyukas.

FARKAS.

Persze hogy az; azért adtam neked.

SEHI.

Lyukas tizesért nem sirok.

(*Letörli a könyeit s a tizest mellényzsebébe dugja.*)

MARIA. (*Jambushoz.*)

Hát az én szerepem hol van? Adja frissen!
A míg átöltözöm, az alatt majd átolvasom.

(*Átveszi Jambustól a szerepet s jobbra el.*)

XII. JELENES.

Elébbiek (Mária nélkül), Harsány, Balog.

HARSÁNY. (*Berohan s egyenesen Schinck megy.*)

BALOG. (*Harsányt követi.*)

HARSÁNY.

No csakhogy egyszer megcsiphettük az urat.
Hol vette ezt a csurapét?

SEHI.

Quo jure kérdezi ezt tőlem az ur?

HARSÁNY.

Ez a csurapé az enyim! Ezt fényes nappal
lopta el az ur az arany perezéből, a míg én ott
kin voltam.

BALOG.

Nekem meg a tajtékpipámat lopta el az ur;
sötét éjszaka, mikor együtt mentünk haza a há-
rom almából.

SEHI.

No nézd már ezeket a bolondokat! Az egyik-
nek az a baja, hogy fényes nappal loptam; a má-

siknak meg az, hogy sötét éjjel. — Hát mikor lopjon az ember?

HARSÁNY.

Semmikor sem. A ki lop; az tolvaj.

SEHI.

Nem mindig. Ha költő vagy művész követi el, annak más neve van. Akkor úgy hívják, hogy travesztálás. Vestis: ruha; travesztálás — átruhásítás. Én az urnak a kabátját csak átruhásítottam. Ismeri az ur Blumauer travesztált Aeneissét? Én csak azt tettem az urral, a mit Blumauer tett Vergiliussal.

HARSÁNY.

Üsse meg a káposztakő Blumauert. Az is csak olyan zshivány volt. Én azt akarom tudni, hogy miért vitte el az ur a csurapémat.

SEHI.

Azért, mert nagyon esett az eső. Az én életem, tudja ön, a hazámé. Ha én megázom, megbetegszem: — a hazám vallja kárát. Kedves hazámfia. Derék disznókereskedő ur! Ha én az urnak így szóltam volna: «nézd uram! Keblem kitárva a vihar elé. Nincs rajtam csak egy manchester kabát! A hon kívánja tőled, hogy nekem add csurapédát».

HARSÁNY.

Hát bizony nem adtam volna én oda.

SEHI.

No lássa ön. Nekem volt igazam. Mikor nem kértem, hanem elhoztam.

HARSÁNY.

Ördög! mennykő! Azért nem szabad az én csurapémat eltulajdonítani.

SEHI.

Kikérem e gyanusítást! Nem tulajdonítottam el. Csak szoktatom a nagy világhoz. Mindenkinék elmondom, a ki látja rajtam, hogy ez Harsány urnak a csurapéja. Tanum rá Farkas barátom, hiteles személy: juratus tabulae regiae notarius, hogy a minap a makaonál, mikor már minden einsatz elfogyott, órát, pecsétnyomó gyűrűt mind fölrakék, csak az a csurapé volt még hátra. Nem! Ezt nem teszem fel! mondám. Ez Harsány uré. Inkább a frakkomat! Ilyen karakterem van én nekem. Én az ur csurapéját hiressé teszem. A késő korban majd támad egy költő, a ki megéneкли Harsány ur csurapéját.

HARSÁNY.

Még utoljára én tartozom neki azért, hogy megköpönyegtelenített.

SEHI.

Gyujtsunk rá a békepipára, jó uram!

(Kiveszi a tajtékipát, tűzszerszámot s elkezd kicsiholni.)

JAMBUS.

Sehi ur! A szinpadon pipázni nem szabad.

SEHI.

Azért terem : mert nem szabad.

BALOG.

Nini ! Az a tajtékpipa meg az enyim ! Azt tőlem lopta.

SEHI.

Dehogyan loptam. Csak elhoztam barnára kiszíni. Látod, ha magad szivod ki, minthogy neked nincs bajuszod, a pipád kap bajuszt.

BALOG.

Ejh, mit ! fogassuk el ezt az embert. Kalodába véle !

SEHI.

Azt nem lehet, barátom. Nemes ember vagyok. Az én nevem örök betűkkel van bevésve tekintetes Aradvármegye házának a falába.

FARKAS.

A tömlöcz falába ugy-e, czimbora ?

SEHI.

Igenis, oda.

HARSÁNY.

No ha nemes ember, akkor ne csináljunk vele hosszú processzust, hanem nemes urakhoz illő módon használjuk a reoccupatiot. Csipd meg Balog !

HARSÁNY, BALOG.

(Sehiről lerántják a csurapét s elveszik tőle a pipát dulakodással.)

SEHI. (*Farkashoz.*)

Czimborám, segíts.

FARKAS.

Nem pajtás. Ha ütnek, én is ütlek.*

XIII. JELENÉS.

Előbbiek, Mária, Kelemen.

KELEMEN. (*Kirohan haragosan.*)

Minő pogány vad lárma ez?
Herberg van itten, vagy vásárállás?
Sehi ur, mért nem megy átöltözködni már?

SEHI.

Épen most vetköztetnek.

KELEMEN.

Mit akarnak
Ezek az idegen urak itten?

HARSÁNY.

Egy kis exekucziónk volt.
Csak amugy more patrio.
Reoccupálunk.

KELEMEN. (*Sehihez.*)

Szégyelje magát
Ilyen gyalázatot hozni a társaságra!

* Ez is tény. J. M.

SEHI.

Vigasztalódjék meg Kelemen ur,
Nem utoljára történik.

KELEMEN.

Betanulta ön
A daemon szerepét?

SEHI.

Nem is fogom.

KELEMEN.

Miért?

SEHI.

Mert nem becsülöm. Ily szerepre
Nem érzek magamban vocatiót.

KELEMEN.

Jól van Sehi! ön most olyan nagy ur,
A kinek példabeszéd szerint
Még a szénásszekér is tartozik kitérni,
S a symmetria és sympathia
Kedvéért természetesen Liptay
Mária kisasszony sem tanulta be
A syrén szerepét.

MÁRIA.

Eszembe sem volt.
Az én szerepkörömbe vág a muzsa.

KELEMEN.

Tehát eként az allegóriát

Előadjuk a daemon és syrén
 Kihagyásával. Hát az uj darabban
 Készen van ön? Talán Fegyverneki
 A huszártiszt nem derogál?
 Tessék az öltözéshez kezdeni.

SEHI.

Az mingyárt meg van. Csak más csizmát huzok
 S kardot kötök. De hát mi dolog ez?
 Hisz ez a kard nem jön ki a tokjából!

KELEMEN.

Hiszen nincs önnek a szerepében sehol,
 Hogy a kardját kihuzza. Tán el se olvasta azt?

SEHI.

Minek törném a derekam vele?
 Arravaló a sugó. Hisz nem is valódi
 Művész, a ki szerepét bemagolja.
 Az a zseni, a ki a sugóbul kihuzza a szót.

KELEMEN.

Ki így tesz, az nem művész, de naplopó!

SEHI.

Ej de hegyes! Könnyű önnek beszélni,
 Ki ott ül a tűzhelynél!

MÁRIA.

S leszedi a
 Levesnek a zsirját.

SEHI.

Mig mi kuporgunk.

KELEMEN.

Hisz most jöttek a kocsmából mind a ketten.

SEHI.

Én nem magamért szólok, de társimért.
 Itt van Bagoly, ki hétszámra sült tökön él.
 Itten Kulacsi, a ki abbul tengeti magát,
 Hogy temetni jár egy szál viaszgyertyáért,
 S a többiek mind, kik az éhkoppot nyelik,
 Míg ön és Moor Anna grófi asztalok
 Mellett dőzsölnek.

MÁRIA.

Könnyű önnek
 A truppot így kifizetmálni, mikor
 Grófnékkal van csinos kis liézonja,
 Kik aranyakat küldenek neki,
 A mikben kedvesével osztozik!

FARKAS.

No ennek jól befelelt a kisasszony!

KELEMEN.

Megvetném enmagam, ha válaszolnék
 Ily aljas kigyósziszegésre.
 Vinco, seu vincor; semper ego maculor!
 Jambus ur bocsássa le a kurtinát,
 Jön a közönség, így bennünket ne lásson!
 És erről a csapatról kell nekem

Azt mondanom, hogy dicső nagy eszmék
 Hordják szent czél után a szárnyukon.
 Pfuj! Sárban fürdő gyülevész had!
 Milyen nagyon kell az oltárt szeretnem:
 Hogy papjait örökre ne gyülöljem.
 Hulljon le a függöny! Ne lássanak.

JAMBUS.

(A függönyt leereszti, mely a belső színpadot eltakarja.)

(A külső színpadról csak a két prosceniumpáholy és a nézőtérre átalakított orchestrum maradnak künn.)

VÁLTOZÁS.

Szintér : A nézőtérre átalakított zenekar helye és a proscenium két páholyával.

I. JELENÉS.

JEGYSZEDŐ. *(Az ajtóban.)*

Héj uram ! Bilétet !

ANISCHL.

Én adjam neked bilét? Mikor az egész színház az enyim ! Nem ismeresz Anischl ácsmestert? Ez meg a feleségem.

ANISCHLNÉ ASSZONY.

(Bejön, kis fiával az ölében, leül a középre.)

No csak ne sirsz ! Látod azt a szép czifra képet. Nesze pogácsa.

ASSZONYSÁG.

Az a fiucska én hozzám tartozik. Még nincs nyolcz esztendő.

NAGY KAMASZ. *(Mamája szalupjébe fogózik.)*

JEGYSZEDŐ.

Egy biléttel ketten mennek be.

STOPPULA. (*Bejön.*)

Hol van itt olyan jó hely, a hol nagyon jól lehet hallani?

JEGYSZEDŐ.

Csak oda az öreg dob mellé tessék ülni.

STOPPULA. (*Leül a bal páholy alatti székre.*)

1. 2. KISASSZONY. (*Bejön.*)

1. KISASSZONY.

Mink a direktor unokahugai vagyunk.

JEGYSZEDŐ.

Jól van. Annak is mindennap más unokahuga van.

MAKKOS MENYHÉRT.

Itt van, fiam, a bilét; aztán meg egy peták bor-ravaló. Hanem adass nekem olyan széket, amelyik nem törik össze alattam. Mert olyankor, mikor elővesz a nagy kaczagás: még eddig minden szék szélylyel ment alattam. Aztán ha soká tart a darab: küldj be egy pohár bort parádi vízzel. Ha kettő lesz, se lesz baj. (*Leül a helyére.*)

URI DÁMA.

Hol itt a legelső hely? (*Leül.*)

MENYHÉRT.

Phüh, de nagy pézsmaszagot hozott be az aszszonyság magával.

URI DÁMA.

Fi donc! Milyen foghagyma illat.

MENYHÉRT.

Nem! Ezt a büzt én ki nem állom. Adjatok nekem más helyet. (*Más helyre ül.*)

MEGYESI. (*Bejön.*)

1. 2. 3. 4. CSIZMADIA LEGÉNY. (*Bejönnek.*)

MENYHÉRT.

Ecce ni. Megyesi uram is itt van. A derék csizmadia mester.

MEGYESI.

Hát ki pártolná a magyar művészetet, ha még a csizmadiák sem. De még a négy legényemet is behoztam. Magam fizettem meg értük az ánrét. Neszét vettem, hogy holmi korhely jurátusok, meg más afféle kortyondi fráterek valami kontrabontot akarnak csinálni ma a theatrumban a Kelemen ellen; hát majd az én legényeim hamar megmutatják nekik, hogy hol hagyott az ácsmester lyukat a deszkán?

MENYHÉRT.

No még csak az kellene.

MEGYESI

Itt is jönnek már.

FARKAS, BALOG, HARSÁNY.

(*Dalolva jönnek be: Sárga csizmás Miska sárban jár.*)

FARKAS.

Együtt maradjunk, czimborák! egy csoportban.
Aztán én rám figyeljeteK.

MENYHÉRT. (*Harsányhoz.*)

Hát az ur bundástul jön be a theátrumba?

HARSÁNY.

Dejszen többet le nem teszem a csurapémat,
ott a hol színészek járnak.

FARKAS.

Engem ereszszetek oda a vén salabakter mellé,
a ki azzal a halló tülökkel obszervál. Azzal én
sok tréfát csinálók.

MENYHÉRT.

A maga lábán járjon az ur.

FARKAS.

A tyukszememmel nem látok: öreg.

MENYHÉRT.

Öreg az ördög! Ezt még nekem soha sem mondták.

Közönség (*Tolongva jő be.*)

Nagy kalapu asszonyság. (*Bejön, eléje ül Harsálynak.*)

HARSÁNY.

Tegye le azt a nagy bolond kalapot, madám.
Hisz nem látok tőle se eget se földet!

KIS FIU Anischlné ölében.

Mama, én félek ettől a csunya bácsitól.

ANISCHLNÉ.

Hallgass, mert mingyárt megesz.

1. GAVALLÉR. (2. gavallérhoz.)

Uram. Soká fog ez tartani?

2. GAVALLÉR.

Pont kilencz óráig.

1. GAVALLÉR.

Nem a darab, de hogy az ur a lábamon áll.

2. GAVALLÉR.

Pardon! Hát hova álljak? Mindenütt láb van.

ANISCHL. (Rájuk förmed.)

Aki ideben lármázni akar, az menjen ki!

FARKAS.

(Felül az orchestrum karfalára a lábait löggázva, s egy hosszú perspektívával vizsgálja a közönséget.) (Felkiált a karzatra.)

Hej öcsém, ott a kakasülön. Ne köpködd ide a szilvamagot a mi fejünkre: há nyeld le, ha magyar vagy!

VIZÁRULÓ LEÁNY.

Tessék friss víz! (Többször ismétli.)

FARKAS.

Te kis leány, adsza egy pohár vizet.

BALOG.

Csoda történt! A Farkas vizet kér.

FARKAS.

Nem innya kérem én azt, hanem abbul a végből, hogy én a vén censornak beletöltögetem a halló trombitájába, mikor legjobban fülel. Majd, hogy fogja mondani: jaj de vizenyős ez a poéma! Add ide a poharat a székem alá.

MENYHÉRT.

Bizony már kezdhetnék a darabot.

MEGYESI.

Nem lehet addig, a míg a Consiliarius ur, meg a polgármester ur meg nem érkeznek.

POLGÁRMESTER, POLGÁRMESTERNÉ.

(Jobb oldali páholyban megjelennek.)

HARSÁNY.

Itt van már Habakuk uram, az ő Sárájával együtt.

BALOG.

A polgármesterné a kis kutyáját is elhozta.

FARKAS.

Ereszszetek engem oda a páholy alá. Én azt

a kis kutyát megugattatom. (*Ingerkedik az ölebbel.*)
Bau bau bau.

DIVATOS HÖLGY. (*Bejön, helyet foglal.*)

FARKAS.

Hopp czimborák! Itt van az én bálványom. Most annak megyek kurizálni. A kucsmám itt hagyom a széken. A ki hozzá mer nyulni, dudát csinállok belőle. (*Előre megy szép hölgynek udvarolni.*)

KIS FIÚ.

Mama ez a csunya bácsi rám nézett!

ANISCHLNÉ.

Hallgass! vagy beduglak oda a sűgőlyukba!

FARKAS. (*Kurizál a divathölgynek.*)

Karsamadiner meine gnädige. Hogy tetszett alunni az éjszaka? Disznó meleg lesz ma a theátrumban. Megengedi, hogy én legyezzem? Iszonyú sok itt a szunyog! Ott csipi egy ni! Ah mért nem lehetek én ilyen szunyog?

CONSILIÁRIUS, UNWERTH, KOPPANDHÁZY.

(*A baloldali páholyban megjelennek, helyet foglalnak.*)

MENYHÉRT. (*Megrántja Farkas mentéjét.*)

Tessék figyelmezni! A Consiliarius úr megérkezett: ne tessék neki hátat fordítani; mert megtalál apprehendálni érte.

FARKAS. (*Megfordul.*)

MENYHÉRT.

Ugyan kérem, ki az a másik két úr a Consiliarius úr szakaszában.

FARKAS.

Hát ismerek én minden németet?

ANISCHL.

Az egyik az excellenz Kopenhaggi bécsi theater-director a Burgtól; a másik meg gróf Nichtvielwerth pesti theater-direktor. Das san die Rechten! Elvesztenék minket magyart egy vízkanálba.

II. JELENES.

Elébbiek, Jambus.

JAMBUS.

(A kurtina mellett kibuvik: a sugólyukig előjön.)

FARKAS.

Hahó! Vivát Jambus úr. Halljuk Jambus urat

JAMBUS.

Nagyméltóságú, nagyságos és tekintetes tiszteltreméltó publikum. A regisseur úr általam jelenti, maga nem jöhet, mert öltözködik, hogy a mai előadásra hirdetett allegoriából, Sehi úr és Liptai Mária leányasszony gyöngélkedése miatt, a dæmon és a Syrén rolléja kimarad. Kegyes elnézésért esedezünk.

MIND.

Éljen! Vivát Jambus ur! Vivát!

FARKAS.

Jambus urnak tisztelői nevében szolgálunk ezzel a két koszorúval.

(Felhajít Jambusnak egy koszorút miskolczi perezcből és egyet Knakkwurstból.)

JAMBUS. *(Két karjára fűzi a koszorúkat.)*

Ez már praktikus megkoszorúzás!

FARKAS, HARSÁNY, BALOG.

Halljuk Jámbust. Halljunk egy szózatot!

JAMBUS.

(Parodiázva női hang utánzásával, minden szónak az első szótagját húzva meg.)

Tisztelt nagyuri publikum. Hálám oly végtelen, hogy azt szavakkal kifejezni nem bírom. E drága koszorúkat ágyam fölé akasztom s örökké meg fogom őrzeni. Én még most csak egy kis rózsabimbó vagyok, a kiből még ezután lesz valami.

(Megcsinálja a conventionatus üdvözlőket minden oldalra.)

MIND. *(Tapsolnak, kaczagnak.)*

FARKAS.

Nézd a gazembert. Ugyanazt a gratulációt mondja el, a mit Liptai Mária szokott elmondani, mikor koszorút kap.

JAMBUS. (*Megy vissza a kulisszák felé.*)

CONSILIÁRIUS.

(*A páholyból eléje tartja a nádpálcáját.*)

Megálljon kend! Majd most én hirdetek valamit kendnek. Mondja meg kend a regisseurnek, hogy ha Sehi úr meg Liptai Mária leányasszony el nem mondják iziben a rolléikat, a hogy az a czédulán ki van nyomtatva, én mind a kettőt megvasaltatom, s Pest vármegye áristomába csukatom. Promulgátum est!

JAMBUS.

Vivát! vivát! vivát a méltóságos consiliarius úr Ezen dicső deliberatumáért.
Az egyik koszorumat felajánlom.

CONSILIARIUS.

Elmégy trifurcifer! vagy rád húzok.
Még engem is ki mer paródiázni.

JAMBUS. (*A függöny mögé eloson.*)

FARKAS, HARSÁNY, BALOG.

Ez nem helyes! Ez gorombaság. Kövesse meg magát a consiliarius úr. Zsarnoki önkény!

MENYHÉRT, MEGYESI, ANISCHL.

De nagyon helyes. Így kell azokkal bánni! Nagyon jól tette a consiliárius úr.

CONSILIARIUS.

Majd emberségre tanítom én őket.

HUGÓ.

Ebből lesz egy nagy debacle!

UNWERTH.

Ilyen a mi színházunkban nem történik.

KIS FIÚ.

Mama! Menjünk haza! Én félek.

ANISCHLNÉ.

Hallgass! Mert téged is becsuknak.

STOPPULA.

Mit mondtak? Mit beszéltek? Egy szót se hallok. A tubusom mind tele lett vízzel.

FARKAS.

Bizonyosan beleesik az eső a padlásra keresztül.

STOPPULA.

A meglehet. Rosz helyre ültem.

(Fogja a székét s a közepre viszi, ott telepedik le.)

MENYHÉRT.

Hét óra elmúlt már és még se kezdik.

HARSÁNY.

Disznóság. Én majd megfővök a csurapeban.

MIND.

(Elkezdenek tapsolni, lábaikkal dobogni, botjaikkal dörömbözni.)

FARKAS.

Attánzión! Majd én kigusztálom, hogy mért nem kezdik? *(Felugrik a szinpadra, félrehuzza a függönyt, bedugja rajta a fejét: visszafordul.)* Mingyárt elkezdek: tessék patientiával lenni a tisztelt publikumnak. Csak a Liptai Mária leányasszonynak a cipőjéről szakadt le a pántlika, azt varrják fel.

MIND. *(Nevetnek.)*

STOPPULA.

Mit perorált ez most? Nem hallom. Nincs is megcenzurázva. *(A halló tülköt a füléhez tartja.)*

BALOG. *(A pohárból vizet önt a tülökbe.)*

STOPPULA. *(Bámulva néz szét.)*

Ide is beesik az eső. *(Felhuzza az esernyőt a feje fölé.)*

ANISCHL. *(Stoppulára förmed.)*

Le az az ámbréla! No nézd.
Csúfol az úr enyim pajtámat?
Hogy rosszul zsindeleztem. Jobb lesz,
Ha beszindeleztet az úr a maga fejét.

SUGÓ. *(Csönget először.)*

FARKAS.

Szilentzium! Most már jön az actus!

MIND. *(Helyet foglalnak, elcsendesülnek.)*

(Szinpadon belül zene hallik. Lavotta nyitánya előzi meg az előadást.)

(Zene után.)

HUGÓ.

Az ouverture nid übel! Az a ficzkó,
A ki akart Fidlbogennel duellálni engem,
Nincs van talentum nélkül.
Ha jönne hozzám Bécsbe fel,
Csinálnám belőle Paganinit.

MIND. (Pisszegnek.)

FARKAS.

Piano ott a lózsiban, urak!

SUGÓ. (Másodszor csönget.)

(Függöny elkezd felgöngyölödni, a színpadon lábak látszanak, melyek minden irányban szétfutnak; addig a függöny megáll, végre egészen felgördül.)

. (Szintér ligetet mutat: elől gye págy, rózsalu gassal.)

MIND. (Meglépetés hangján.)

Áh! áh!

MENYHÉRT.

Ucscegeljen: gyönyörű decoratió!

HUGÓ.

Ezt a pictort én elviszem Bécsbe.

MIND. (Pisszegnek.)

SZINÉSZEK és SZINÉSZNŐK.

(A színpad mögött dalolnak.)

«Jer vidám csónako-ho-hos jer. — Fidelim.
 Oh hozd ide sajkád
 Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád.
 Fidelim, Lillám!

MIND. *(Együtt éneklük a színészekkel a dalt másodszor.)*FARKAS. *(A taktust üti.)*

Jer vidám csónako-ho-hos, jer Fidelim.
 Oh hozd ide sajkád
 Ide, hol e folyó szélén, kedvesed vár te reád
 Fidelim, Lillám!

HUGÓ.

Mányifik! A publikum accompanyiroz.

CONSILIARIUS.

Ez már mi nálunk így szokás.

III. JELENÉS.

Előbbiek, Kelemen, Sehi, majd Mária, Jambus.

KELEMEN. *(Görög költő jelmezében, lanttal.)*SEHI. *(Daemon, denevérszárnyakkal.)**(Evezve jönnek a tenger felől.)*

SEHI.

Megállj lantos. Kösd ki a csónakot
 Ama vízbe lehajló fűzfaághoz.
 Helyben vagyunk. *(A sugólyukhoz közeledik.)*

CONSILIARIUS.

Te már helyben vagy — a sugólyuk előtt.

FARKAS.

Csitt! Nem szabad az ördögöt félbeszakítani.

SEHI.

Ez ime a tündér-sziget. *(Minden szavát actioval kíséri.)*
 Hová kívántad, hogy elhozzalak.
 Tündéredet, a kit látni óhajtál...
(Sugóhoz.) Jobban sugj, Mózsi! — A játszi szellő
 Pillangó szárnyakon hozza eléd.

KELEMEN.

Keblem dagad, midőn e partra szálllok,
 Hol istenek lábnyomán nő a fű.
 Virágharangok csengetyűszavát
 Hallgatja lelkem és megittasul
 A sűrű fenyvek hulló himporátul.
 Ugy érzem, mintha én se volnék többé
 Földet lakó lény. Nem érzek szomjat, éhet.
 De vágyakat, miket szó meg nem old,
 Szerelem az és még sem szerelem,
 Mert a gyönyört a kinnal párosítja.
 Mi e sziget tündérének neve?

SEHI.

Philo... *(Füléhez tartja tenyerét.)* Mi a csoda?

FARKAS.

A szárnyadat tartsd a füledhez, Sehi.

SEHI.

Eufrozina.

KELEMEN.

Igen : Philophrosüne.

SEHI.

Hát ha jobban tudod, mit kérded?
De ime itt jön ő

MÁRIA.

(Mint tündér, leeresztett hajjal, az első színpalánál.)

Dehogy jövök.

Hisz a schlagwortom, hogy «zengjen a liget.»

SEHI.

Zengjen hát a liget!

MÁRIA.

Jöjjön hát, vezessen ki.

SEHI.

Nem hagyhatom itten a sugót!

MÁRIA.

Dehogy nem. Jambus sűg a kulisszák közűl.

JAMBUS. (Sűg a szerepbűl a kulissza mellűl.)

Jűjj, hadd fakadjon minden rűzsabimbű
Lűttodra teljes rűzsűvű legott. (Isműtli.)

SEHI.

(Szaval.) Jöjj ki te rózsabimbó s hozd eszére
Ezt a bolondos poétát amott.

MÁRIA.

Hallja Sehi, maga ma infámisul extemporizál.
Ha a censor meghallja.

FARKAS.

Nem hallhatja meg,
Egy szilvamagot dugtam a hallgató tülkébe.

SEHI.

Én mostan szépen félrevonulok,
Hogy mint aféle dæmon, meszsziról
Szemléljem a halandók veszedelmét.

JAMBUS.

Ez ugysegéljen a legokosabb
A mit kigondolhatott Sehi úr.

KELEMEN.

Te vagy Philophrosüne ?

MÁRIA.

Én vagyok.
Nevemre nyilik a virág. Nevemre kél
Szárnyára a pillangó bábhüvelyből,
Nevemre mozdulnak meg csillagok
Hogy földre hullva szétpattanjanak,
S a csillagoknál fényesb istenek
Leszállnak a földre, ha én hívom.

Mig a halandó földszülötte nálam
A mennyet feltalálja s idvezül.

KELEMEN.

Én nem tudok örülni. Szivemet
Egy jégburok veszi körül,
Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,
Sem a szerelmes lyánka mosolya.
Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
Kinek álmát nem bírom elzavarni.

MÁRIA.

Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél?

KELEMEN.

Legszebb a földön! Hozzá fogható
Nem volt soha és nem leszen soha.
Neve — Pannonia.

MÁRIA.

Bolond fiú!

Te egy országot jegyzél el magadnak,
Olyan jegyest, ki rólad mit se tud,
Ki alszik, álmodik; de nem felőled.
Hagyd őt alunni és ne zengd nevét,
Nem hallja az meg. S jobb alunni néki.
Mint alvó lény tán még sokáig élhet.
De ha fölébred: az halála lesz.

KELEMEN.

Haljon meg inkább méltó szép halállal,
Mintsem hogy összenőjön rajt a burján,

Mintsem silány férgek porrá megörjék
 S a népek gunyja, mint a Szahara
 Porondja ugy takarja el hirét.

MÁRIA.

Hagyd ezt a méla ábrándot letűnni !
 A holdvilágról inkább vélheted,
 Hogy megfogod, ha feljön a határon.
 Nézd, minden napra uj virág nyilik.
 Bolond ki azt le nem szakítja ma,
 Holnapra elhervad. Még ifju vagy,
 Az ifjuság nagy istenadomány,
 Egyszer jön el és nem tér vissza többé.
 Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
 Megjő az s akkor el nem űzbeted.
 Én elvezetlek a tündérvilágba,
 Hol minden perczben új gyönyör nyílik.
 Felviszlek oly magas tetőre, honnan
 Beláthatod a széles nagy világot.
 Vedd meg : tied lesz : megvásálhatod.
 Van nálad egy kincs, melyről mit se tudsz :
 A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
 Magas rangot, czimet, tiszteltetést,
 Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
 Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, ittasulást
 S nem kell eladnod mást, csak a szived.

KELEMEN.

Eladni semmi mást, csak a szívem ?
 De szivet csak szivért lehet eladni.
 A sziv beszédét csak sziv érti meg.
 Erényt nem hódít más meg, csak erény.

MÁRIA.

Jöjjetek hát mænadok, ægipanok.
Tagoljátok szét ez uj Orpheust.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Sehi, Kulacsf, Bagoly, Szinészek, Szinésznők.

KULACSF, BAGOLY. (*Satyroknak öltözve.*)

1. 2. 3. 4. Szinész. (*Görög pásztorok és ægipánok.*)

1. 2. 3. 4. Szinésznő. (*Bacchansnők.*)

SEHI. (*Kétkerekü Bacchusszekéren.*)

1. 2. Figuráns. (*Párducznak öltözve, huzza a laptikát.*)

Kardal. (*Régi bordal, kálvínista diákok között.*)

Rajta barátim igyunk,
Kéjteli vig napot ivás közt élünk,
Rajta vígan víg barátim, há-há-hát igyunk
Poharat a kézbe,
Gondodat a légbe.
Igy világod nem bután van élve, jó barát.
Mert az ember egyszer él,
Ki tudja, hogy mit cserél,
Ha szük hantja megnyilik és lelke égbe száll,

SEHI.

Mit lóggatod a buksid, czimbora?
Ha bú rágja szived, borral kiöntjük.
Ha szerelemtől vagy beteg,
Van annak orvossága: csókra csók.
Nézd! És áldjad Zeust, hogy két szemet
Adott, mindkettővel megláthatod

A gyönyör a kék istenasszonyát,
 Ki tárt karokkal vár, hogy keblire
 Öleljen : a szép Philofityfene.

KELEMEN.

Hagyj el, te hűtlen, ámitó barát,
 Szivem nem a kék oltárára szántam.

FARKAS.

(Nagyot prüszszent Stoppula úr füle mellett.)

STOPPULA.

Mit prüszszent az úr épen e momában?
 Most nem hallottam jól.
 Barátot mondott-e vagy paulinust?

KELEMEN.

Én az ideált keresem : az eszményt!
 Jövel! Emelj fel, muzsám, ideálom.

V. JELENÉS.

Elébbek. Anna.

ANNA. *(Mint muzsa jobbról előjön.)*

Távozzatok, satyrok, ægipanok,
 Bacchansnók és mænádok serege,
 Bocsásd el bűvös fátyolod alól,
 Költőmet, csábitó Phylophrosüne.
 Az én védenczem ő ; A lantos.

Kardal. *(Ez is régi diákéletből vett nóta.)*

Mulik, mint az árnyék

Ez az élet.

Eszre sem vesszük, hogy

Semmivé lett.

Hej bizony esztelen, a ki busul, mikor

Örömök közt

Mulathat és vigadhat.

Észre sem veszi, elsuhan élete,

Elenyészik

Mint az őszi lenge köd.

Megszaporodik ez az életfonál

A kotyogó kebelű kancsónál.

Jöjjetek ide szaporán ti azért.

Kikbe szivetek az örömhöz ért.

Fogj nosza kulacsokat,

Tölts tele finakokat

A fekete bajokat

Öntözd le.

(Eltivoznak.)

(A távolból, andante, elmulóan.)

«Mulik mint az árnyék ez az élet.»

SEHI. *(A szinfalnál Jambushoz.)*

Pompásan másztak a párduczok, ugye.

JAMBUS.

Annál csunyábban mászott Sehi ur.

MÁRIA.

Még nem vagyunk legyőzve, daemon!

SEHI.

Azt hittem, hogy már vége a szerepemnek.

MÁRIA.

Még csak ezután jön a nagy küzdelem.

SEHI.

No arra igazán kíváncsi vagyok.

Jambus, ne a fogad közül súgj, tátsd fel a lepcsest!

MENYHÉRT.

Mikor lehet már itt nevetni?

VIZÁRULÓ LEÁNY.

Tessék friss viz!

MENYHÉRT.

Parádi viz?

VIZES LEÁNY.

Csak pesti viz. Ez is van olyan rossz szagú.

ANNA.

Mért hivtál, költő? Beszélj, mit keressz?

KELEMEN.

Vezérül hivlak bujdosó utamban.

Hazámat keresem hazámban s nem találom.

Bolyongok a magyar földön, keresve

Hajdan dicső magyarok nemzetét,

És nem tudok sehol reá akadni.

Bezörgeték nagy fényes paloták

Érczajtaján: ott a szavam sem értik.

Leszálltam a szalmás födél alá,

Ott csak az élet apró gondja van honn.

Betértem a nemesnek udvarába,
 Kinél a tárt kapu vendégre vár.
 Találtam ott magyar konyhát, igaz,
 Magyar bort, magyar dohányfüstölést és
 Víg dáridót, magyar zsinórt a mentén.
 De magyar szellemet: azt nem találtam.

ANNA.

Ki a fején hordja a csillagot,
 Nem látja azt maga. Ott rejted azt
 A mit keressz, a büszke szellemet
 Saját szivedben. Bocsásd szabadon!
 Egy égi szikra kell csak nemzedetnek
 S életre gyullad s lángja fényivel
 Betölti honját s bérczei határán
 Tul fog ragyogni.

KELEMEN.

Találkozám már ily bolygótüzekkel,
 Nevezném őket inkább e neven:
 «Földön bolyongó csillagok».
 Lángelmék, kiknek a fejük
 A fellegek közt, lábuk sárban jár,
 Tisztelni és kigunyolni valók.
 Az istenek s a férgek jó baráti,
 Telt a szivük, de a gyomruk üres.
 Láttam a kordét, melyre nemzetem
 Védszentjei, vannak halomra hányva.
 Gyalogszekér, melyet rabok taszítanak
 Göröngyökön, tövismezőkön át,
 Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
 Adott; de a világ bilincseket,

ANNA.

Tudom. Ezek az én küldötteim.
E földön bolygó csillagok neve:
Komédiás trupp.

KELEMEN.

Van közöttte kontár.
De van művész is. Mint egy nagy bukét,
Mely liliomból, rózsából, szekfüvekből
S aztán csalánból, bűzös labodából
Van összekötve, — a hogy felmarkolák.
A fénynek és a szennynek egy csodás
Hybriduma: egy újkori chimæra.

ANNA.

És mégis erre bizva a varázssbot,
Mely nemzetednek alvó szellemét
Életre fogja költeni.

KELEMEN.

Vándorbot az ma: koldustengető.
Nem! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
Mert annak nem kell királyt játszani.
A koldus nem takarja rongyait
Aranyfüsttel; nincs arra kényszerítve, hogy
Kevély legyen s aztán elvégre is
Magának koldul és nem nemzetének.
A koldusé a mai nap. Színésznek
Csak holnapot ígér a sors, mi soha nem jön.

ANNA.

De eljön az! S ha engemet szeretsz,
Muzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN.

Szeretlek. Hisz lelkem tőled nyerem.
 Anyám csak a földi életre szült.
 Te halhatlanná tudsz teremteni.
 Tied szívemnek minden dobbanása,
 Tied s hazámé, a kit én imádok.
 Muzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
 Mit egyik ajándékba ad, azzal én
 A másiknak oltárán áldozok.
 Oh adj egy órát, egy perczet csupán,
 Melyben öledbe hajtva fejemet
 Megálmodhassam a távol jövőndöt.
 Lesz-e jutalma annak, és mi lesz,
 Hogy egy kigunyolt, eltaszított
 Költő, egy üldözött művész
 Szívét, lelkét, tűzben megáldozá
 Bálványiért, kiket holtig imád.

ANNA.

Jöjj, hajtsd keblemre babérkoszorús
 Fődet. És hallgasd szívem dobbanását.
 Muzsádnak ajka egy szűz csókot ad,
 Melytől átálmodol egy századot.
 A másik csók majd ébresztő leszen.
 S akkor elmondod, hogy mit álmodál.

KELEMEN, ANNA. (*A gyep-padra leülnek.*)

DAL. (*Kivül.*) (*Régi dal.*)

«Ha a nap végső sugárinál
 A fák közt gyepágyad megett
 Egy békés alkat elődbe áll
 S feléd nyájasan integet.
 Nem más az hű barátodnál
 Ki békés örömmel kínál.»

KELEMEN. (*A dal alatt elalszik.*)

ANNA. (*Föle hajol és megcsókolja.*)

SEHI. (*Felkiált.*)

Ez igazi csók volt! Nem markirozott csók volt!
Igazi csók. Ez skandalum.

JAMBUS.

Sehi úr, önnek most nincs szava. A syrén következik. Mondja Liptai Mária leányasszony. Kegyedé a szó.

MÁRIA.

Hát majd beszélek én. De ahhoz nem kell nekem se sugó, se szerep. No hát ha tetszett a tisztelt publikumnak látni? Így játsza a muzsát Moor Anna leányasszony! Hát nem skandalum ez a szinpadon?

STOPPULA.

Quid dicit ista? Ez nincs a darabban.

FARKAS.

Halljuk Liptai Máriát.

MÁRIA.

Tisztelt publikum! Én nem tudom tovább elnyelni a keserúséget. Ha volna igazság a földön, a muzsa szerepét nekem kellett volna játszanom. Én majd megmutattam volna, hogy mit lehet abból csinálni. Hát így kellett azt elreczitálni? Akár egy kőszent, akár egy fábul faragott szobor.

CONSILIARIUS.

Micsoda ez? Nem szabad a közönséget a színpadról harangirozni.

JAMBUS.

Leányasszony! Az égre mit cselekszik?
Mind kiséprűznek bennünket a városbúl.

MÁRIA.

Méltóságos úr! Nem bírok már magammal. Kitér belőlem a nagy indulat. A muzsát nekem kellett volna játszani. A szerző rám gondolt, mikor írta. De hát Kelemen úr Moor Annának osztá. Csak azért, mert csók jön benne elő. Szégyen gyalázat! Publikum előtt.

CONSILIARUS

Hallatlan ez! Hát nincs itt policzáj?

FARKAS.

Igaza van Liptai Máriának. Ez czudarság.

BALOG, HARSÁNY.

Igaz! úgy van. Egész igaza van.

MENYHÉRT.

De már ez szemtelenség! Mit ordítanak az urak a darabba? Én nem azért fizettem ánrét, hogy az urakat hallgassam.

SEHI. (*Mária mellé előlép.*)

Én is kénytelen vagyok megszólalni. Tiszta czu-

darság, a mit Kelemen úr elkövet a társasággal. Valódi zsarnok. Mink itt éhezünk, ugy-e bár Bagoly úr? Éhezünk és rongyoskodunk.

BAGOLY, KULACSFI. (*Előjönnek.*)

Igen, igen, éhezünk, rongyoskodunk,
Ők meg dobozódznak és páváskodnak.

JAMBUS.

Nem igaz. Szentelen hazugság. Én tudom.

FARKAS.

Halljuk Sehit. Jól beszél Sehi!

MENYHÉRT.

De nem beszél! Le kell őket a szinpadról dobálni.

MEGYESI.

Most mingyárt közberontok a csizmadiáimmal.

SEHI.

Kelemen buktatja meg a színészetet! Mert áruló. Elárult bennünket a németeknek. Láttuk, hogy itt járt nála a bécsi, meg a pesti színház-direktor: azokkal megalkudott a mi bőrünkre. Eljudáskodta a magyar theátrumot. Most is ott ülnek mind a ketten a páholyban.

FARKAS, HARSÁNY, BALOG.

Pereant! Halál az árulóra! Éljen Sehi! Vivát
Liptai Mária! *

* Tény. J. M.

CONSILIARIUS.

Hoc est multum, Domine Burgermeister! faciat hic ordinem. Canis adta!

POLGÁRMESTER.

Trabanten! Paktsz in an! Nid den da da, aba die da dort.

1. 2. DRABANT. (*Megrohanja Farkast.*)

FARKAS.

Hozzám ne nyúlj te szerencsétlenség bálványa! Mert ha egyet sujtok a fokosommal a sőtartódra: egybe vissza születesz kukacznak!

1. 2. Drabant. (*Farkastól megijedve, megfogja a jegyzedőt s azt viszi ki.*)

KIS FIÚ.

Mama! gyerünk haza.

ANISCHLNÉ.

Jaj! Nem fognak lúni a darabban? Mert akkor én kimegyek.

ANISCHL.

Jaj, csak én soha a pajtámba komédiásokat be ne eresztettem volna.

STOPPULA.

S ez mind nincs megecenzurázva, a mit beszélnek.

JAMBUS. *(Be akarja fogni Mária száját.)*

Legyen esze, lányasszony.

MÁRIA.

Juszt se hallgatok. Legyen skandalum.

MIND.

(Részt vesznek az általános izgalomban, a nézők egymást kapacitálják, fenyegetőznek, a színészek csitítják egymást.)

SEHI. *(Biztatja a hiveit.)*

KELEMEN.

(Ez egész jelenet alatt csendesen alszik, fejét Anna ölébe hajtva.)

VI. JELENÉS.

Elébbiek, Kazinczy.

KAZINCZY. *(Berohan a szinpadra : középen megáll.)*

Magyarok! Művészek! Emberek!

Mit tesztek itt? Hová rohantok?

KÖZÖNSÉG. *(Lenn.)*

Itt van Kazinczy!

SZINÉSZEK. *(Szinpadon.)*

Halljuk Kazinczyt!

KAZINCZY.

Én nemzetem! Én drága nemzetem!

Hát megfogott örökre az az átok:

Hogy a magyar soha egyet ne értsen
 Hogy honfi honfitársát tépje mindig?
 S hogy a ki egy fejjel közülünk kimagaslik,
 Azt sárral hajigálja mind a többi?
 Művésznép! Mit cselekszel? Diadalt
 Akarsz ma adni ellenségeinknek,
 Kik barbar hordának csúfolnak?
 Nézd! Kárörömmel legel a szeme
 Az idegennek, a ki nem szeret,
 És annak, a ki megtagadta nemzetét,
 E csufos orgián, mely sárba dönti
 Oltárainkat, bálvány isteninkkel!
 Mi vértizzadva építünk az oltárt
 S ti üszköt dobtok szentségtartójába?
 Mi ádáz káprázat vakita el,
 Hogy így rohansz az örvénynek, magyar?
 Vad állatok levétek? Kialudt
 Az istenszakra szivetekből?
 Ébredjete fel örült álmotokból,
 Halljátok meg esdő anyánk szavát,
 A hon szavát, a szörnyű jajkiáltást.
 Magyar! Ne öld meg önmagad.
 Barátim! Véreim! Reményeim!
 Ime kitört a sárvolkán közöttünk,
 Miként hajdanta Róma forumán.
 Pokolgázt, fojtó kénkövet okádva
 A nép közé s megutáltatva véle
 Szülötte városát és isteneit.
 Én, hogy e tátongó örvény becsúdjék,
 Mint hajdan Curtius, beszöktetek
 E búzokádó örvény közepébe.

(*Kirántja a törét.*)

Ha a napot ti megfertőzitek,
 Ugy én ne éljem meg annak éjét!
 Ily népnek, mely önmagát meggyalázza,
 Se vezére, se fia nem leszek.
 De éltemet e törrel itt kioltom.

SEHI, MÁRIA.

(Odarohannak Kazinczyhoz, megragadják Kazinczy kezeit.)

SEHI.

Uram! Barátom! megbocsáss nekünk.

MÁRIA.

Ne ítélj el. Óh vond vissza szavad.
 Vakok valánk! Te világot hozál
 Lelkünkbe. Oh ne oltsd ki e világot.

MIND SZINÉSZEK.

(Kazinczy körül csoportosulnak.)

Mesterünk! Oh légy vezérünk ezután is.

KAZINCZY.

Esküdjetek meg hát e törre itt,
 Hogy a nagy eszméhez, melyet szolgáltok,
 Hívek maradtok véglegleg.

SZINÉSZEK, SEHI, MÁRIA.

Esküszünk reá. *(Kezeiket a törre téve.)*

KAZINCZY.

Esküdjetek meg, hogy testvérekül
 Fogjátok egymást mindenkor szeretni.

MIND.

Esküszünk reá.

KAZINCZY.

EsküdjeteK meg, hogy meg nem nyugosztok,
 Míg azt a czélt, melyet kitűztetek
 Győzelmesen ti el nem éritek.
 EsküdjeteK, hogy minden áldozatban
 És szenvedésben egyesülni fogtok.
 Hogy ez a nemzet, késő századok
 Után tisztelve mutogassa
 A tört vándorbotot, mely kezetekben
 Dicsőségének útját megmutatta.

MIND.

Esküszünk, esküszünk rá.

KÖZÖNSÉG. (*Lenn mind felállnak.*)

Esküszünk!

KAZINCZY.

Úgy jőjjetek keblemre, kedvesim.
 Bár oszthatnám fel köztetek szivem.
 (*Sehit, Máriát átöleli.*)

STOPPULA.

Ez mind szépen van mondva. Hallani
 Is lehetett jól. De nem volt a cenzurán.

MIND.

Éljen Kazinczy!

CONSILIARIUS.

No ezt Kazinczy fráter jól kivágtad,
 Hanem azért a publikum skandalumért
 Sehi uram és Liptai leányasszony,
 Huszonnégy órai áristomot kap.

JAMBUS.

Most már «tudom», hogyan kell mondani,
 «Esküdjetek!» Csakhogy így nem «tudok».

KAZINCZY.

(Máriát és Sehit kezénél fogva előre vezeti.)

Méltóságos Helytartótanácsos úr,
 Nagy érdemű tekintetes közönség,
 Mindez nem volt színházi skandalum.
 Én irtam ezt így és én rendezém,
 Mindez szerep volt és jól betanult,
 Sehi a korhely naplopó színészt,
 Liptai Mária a nyelves színésznőt
 A csalódásig hiven adta, lám!
 Játék volt és művészet az egész.

CONSILIARIUS

Ez már poetica licentia!

KÖZÖNSÉG. *(Lenn.)*

Bravo! Vivat! Fóra! Fóra!

MENYHÉRT. *(Kaczag, tapsol.)*

Megmondta nekem az a Kelemen,
 Hogy pukkadásig fogunk nevetni az allegorián
 Bruhaha!

KAZINCZY.

De a ki leghívebben tudta adni
 Szerepét : az ime Kelemen úr.
 Ő alszik : És az egész nagy zaj alatt
 A szempilláit sem emelte fel.
 Ő mostan álmodik. Jövőbe lát.
 S ha a kegyes közönség engedi,
 Fölbredtevel vízióinak
 Képét föl fogja tární majd előttünk.
 A muzsa csókja költi őt fel újra.

DAL.

SZINÉSZEK, SZINÉSZNŐK. (*Énekelnek.*)

Ha a nap végső sugarinál stb.

ANNA. (*Odahajol Kelemen fölé, megcsókolja.*)

KELEMEN. (*Fölbred, támoilyogva jön előre.*)

(*A szinpad hátttere átváltozik ; a háttérben látszik Budapest a három pompás magyar színházával, közepén a király koszoruzott szobra.*)

KELEMEN. (*Kazinczyhoz tántorog.*)

Mester, nem álmodám. Én a valót láttam lelkemben. Szép volt a költemény, melyben leírod : mi lesz a jövő század végén ? de végtelen szebb az, a mit még lát most is a szemem. Nézz ! Nézz oda ! Nem látod-e te is ? Az a varázskép ! Szivem szorul. Nincsen szavam elmondani, a mit most látok. Oh Istenem ! Vedd el az életemből, a mi még hátra van. És adj helyette egyetlen egy napot, csak egy napot ama dicső korszakból : a

midőn ez ábrándkép való lesz. Minek költöttetek fel? Haltam volna meg addig!

(Kazinczy lábaihoz roskad.)

ANNA. (Feltartja.)

(Függöny legördül.)

KÖZÖNSÉG. (Tapsol.)

(Függöny újra felemelkedik.)

SZINÉSZEK.

(Glédába sorakozva, mind éneklék a szokásos bucsuzódalt.)

A vígjáték rendesen

Házassággal végződik,

A dráma meg többnyire

Házassággal kezdődik.

Mélyen tisztelt publikum

Köszöntet a Helikon.

A holnapi előadást

Kivánjuk, hogy újra meglásd.

Hű pártolóink iránt

Azt kivánjuk, hogy vivánt!

MIND.

Vivant!

(Vége.)

FÖLDÖN JÁRÓ CSILLAGOK.

DRÁMAI PROLOG

A MAGYAR SZINMŰVÉSZET SZÁZESZTENDŐS ÖRÖMNAPJÁRA

Játszó személyek:

MOÓR LÉNÁRD, nemes földesúr.

KATALIN, a felesége.

ANNA, a leányuk.

SIMAY KRISTÓF, piarista, az első magyar szindarab írója.

KAZINCZY FERENCZ.

KELEMEN LÁSZLÓ.

LUPI, víg czimbora.

FILOFROZÜNE grófnő.

BARANYI

HORVÁTH

NEMES

POPOVICS

RÁTH

RÓZSA

SZOMOR

UNGVÁRI

FÜLÖP ISTVÁN.

ERZSI

PANNA

} magyar iskolavégzett ifjak.

} szolgálok.

Történet ideje 1790. Színhelye: Moór Lénárd nemesi portája.

Szintér: Középbirtokú földesúr ebédlő terme; háttérben hosszú, étkekkel és palaczkokkal megrakott asztal; falakon ősi arc képek, címerek, vadászfegyver, tarisznya, kürt, fringia; szögletben zöld mázos kemencze; oldalt bőrpamlag, medvebőr terítővel, bőrös székek. Ajtó fölött tálas, ezintányérok. Pohárszék, pipatartó. Nagy almárium, tetején ecetes üvegekkel.

I JELENÉS.

Lénárd, Kazinczy, Kelemen, Katalin, Lupi, Baranyi, Horváth, Nemes, Popovics, Ráth, Rózsa, Szomor, Ungvári, később Anna, Erzsi, Panna.

LÉNÁRD.

(Termetes táblabirói alak, kurta, zsinóros meggyzín dolmányban, nyest süveg a fején, derekán széles gombkötő-munka öv, fehér gyolcs nyakravaló, hátul csomóra kötve. Sárga csizma, salangos kostök az ellenzöbe dugva, nehéz járását kezében tartott rézfokossal gyámolítja.)

Vivat, vivat, regnum Hungariæ!

MIND. *(Poharaikat összekocintják.)*

Vivat, vivat, vivat!

LÉNÁRD.

Vivat rex noster, Leopoldus secundus!

MIND. *(Koczintanak.)*

Vivat, vivat, vivat!

LENÁRD.

Nunc est bibendum! Nunc pede libero

Pulsanda tellus!
 Törjetek össze minden poharat,
 A mikből ezt a két vivátot ittuk.
 Ebből nem iszunk másért! Senkiért.

MIND.

(Elhajigálják poharaikat, és más poharat vesznek kézbe.)

ERZSI. PANNA. *(Korsóból töltögetnek a vendégek poharába.)*

LÉNÁRD.

Hát vissza érkezett a korona,
 Országunknak dicső symboluma!
 Hajh, ott voltam, a mikor elvitette
 Pozsonybul a «kalapos fejedelem».
 Cum subit illius tristissimæ noctis imago
 Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.

(Kazinczyhoz.)

Beszéljen, úr öcsém: loquatur, quid vidit?
 Kegyelmed ott volt a lustratió,
 Midőn a nemes magyar cum gentibus
 Appareált az ősi Rákoson
 S revindicálta dicső koronánk!
 A sok banderium, a municipiumok zászlaival.
 Concedálom, hogy szép spectaculum volt.
 Quis possit resistere tot armatis?
 Nec portæ inferi!

KAZINCZY.

Szép volt, lélekemelő a bevonulás,
 De még szebb a korona őrizése,
 Midőn azt közszemlére kitevék.

Budán, fenn a királyi palotában ;
 Örül mellette a nemes vitézek álltak
 Kivont karddal, ősmagyar öltözetben.
 Nemcsak az ifjak. Még a vének is.
 Rég látott ilyen pompát Budavára.
 Ott láttam a két királyi tanácsost
 Beóthy Imrét és Domokos Lajost
 Kivont karddal kezükben ; rókatorkos
 Zöld mentében és paszomántos
 Veres nadrágban.

LÉNÁRD.

Czofba volt még
 Csavarva a hajuk ?

KAZINCZY.

Dehogy volt, bátya.
 Czopf és hajtáska eltűnt ; hire sincs !
 Szépen csigákba és csimbókba fonva
 Régi kurucz divat szerint az üstökük
 S bajuszuk szép czifrára megsodorva.
 Fehér már mind a kettő, mint galamb,
 Hát még a hirhedt Kállay Ferencz
 Szabolcsbul ! Ölnél jóval nagyobb
 A termete ; átmérve sem csekély.
 Ugy, hogy nincs a világon paripa,
 A mely alatta meg ne törjön,
 Azért gyalog vezette a lovas
 Csapatját ; de úgy is kitűnt közülök.
 Kezében tartva a honfoglaló
 Vezéri jelvényt, az ősz buzogányt.
 A ki meglátta torzonborz bajuszát,

Hatalmas termetét, biz azt hivé
Ubul vezér támadt fel benne ujra.

KATALIN.

Volt e sok czifra öltözet, galambom ?

KAZINCZY.

A vármegyékről jött nemes urak
Természetesen mindent fölszedének,
Mi őseikről régtől fenmaradt.
Dolmányt, mentét, farkasbőr-kaczagányt.
De szebb látvány volt ennél Pest Budának
Egész népsége. Mert az is átváltozott
Miként ha forgószél seperte volna el
A föld színéről a mult divatot.
Félnadrág és harisnya, csattczipők,
Haczukák, szárdúthok, libernyákok
Tászlík és sábeszteklik eltünének.
Sőt sok helyen kihurczolák őket
A vesztőhelyre és ott égeték meg.
A kancza mentét és a hosszú tógát
Se hordja más, csak a ki vagy nagyon bölcs
Vagy a ki éhes. Szerte minden férfi
Zrínyi kucsmát visel, kócsaggal, darutollal.
Csakúgy virít, mint pipacs a vetés közt,
A prémes mente. S a gazdája is
Kezd prémet nevelni az ajakán.

KATALIN.

Hát az asszony- s leánynép mit visel ?

KAZINCZY.

Azok is eldobák a férfiakkal együtt
 A pá izsi lipántokat. — Urasszonyok
 Szép fekete csipkés főkötőt viselnek,
 Sűrű gombos mentét, szép rókaprémmel,
 Selyem kötényt széles csipkefodorral.
 Hát még a gyöngye szép hajadonok!
 Azokat látni csupa élvezet.
 Zöld posztó mentéhez kifűzött ingváll,
 Fehér patyolatból és piros viganó,
 Szalag közé befont hajuk fölött
 A gyöngyös párta. Kaczkias menyecskék
 Még csákót is viselnek, hogy csupán
 A kard hiányzik, s kész az amazon

KATALIN.

Hisz Nánikánk se jár már németessen.

KAZINCZY.

Hol van a szép hugom?

KATALIN.

Hát egy leánynak
 Nem illik ám a vendégek sorában
 Ülni az asztal mellett; az kinn a konyhán
 Gondoskodik s néha-néha jön be.
 Ah, az nem illenék, hogy egy leányt
 Idegen férfiak úgy lássanak,
 A hogy ételt töm a szájába. A leánynak
 Csak úgy az anyja háta mögött elbujva
 Szabad még csipegetni, mint egy madárnak,
 Belebeszélni a discurusba! Épen!

LENARD.

No, csak az kéne még! Hogy lány beszéljen
Ott a hol férfiak conversálnak.
Mulier taceat in ecclesia,

KATALIN.

No itten hozza éppen a dorongos fánkot.

ANNA.

(Világoskék magyar szabású öltönyben, egyszerű fekete zsinórzattal; fekete gyöngypártával, haja leeresztve, kék szalag közé fonva, fehér csipkeköténnyel övébe dugva egy csomó kulcs, kezében egy tál dorongos fánkot hoz. L-teszi az asztalra. Kazinczyt bókkal üdvözl.)

KATALIN.

Hát biz ez csak falusi kis liba.
Ő is varrott magának uj ruhát,
De biz ezen se prém, se paszománt.

KAZINCZY.

És így a legszebb! Az egyszerűség
A lyánka legfölségesebb disze.
Nekünk is jó lesz mihamarább megtérni
A sujtások és arany paszományok
Diadalmámorából. Ha van arany s ezüstünk,
Fordítsuk azt haszonra és ne varrjuk
Gombnak, mentekötőnek a gunyánkra.

LÉNÁRD.

E principiummal nem értek egyet.
Vestis facit monachum: ruha tisztesség!

Hát valami új nótát nem hozott
 Öcsém uram, a megfordult időkről?
 A «Sárga csizmás Miska» óta, melylyel
 Végig vertük a burkus háborút.
 Nem is termett már magyar nóta nálunk.
 Mind csak az járt, hogy;
 «Hopszaszsza, raszszaszsa,
 Németnek nincs bajsza.»
 «O tu liber Ágoston
 A falra ágaskodj!
 Csisz kopp-kopp, csosz-tiptop
 Juhaj juhé!»
 Ugy appetálna már a két fülem
 Egy kis jó magyar nótát.

KELEMEN.

Ha princípális úr megengedi.
 Én már be is tanítám a barátaimnak.

LÉNÁRD.

Ahán! Értem. Hisz az apád
 Regens chori; te is tudsz virginálni!
 Ámbár ez a virtus nem tartozik
 A prókatori attributumokhoz.
 Te is majd úgy jársz, mint az egyszeri
 Jurátus, a kitől a censurán
 Azt kérdezé a personalis:
 «Quid scit ipse de nota Rákocziána?»

ANNA. (*Lénárdot czirógatva.*)

De, jó atyuskám, ezt az adomát
 Már százszor elmondtad. Mindenki tudja.

LÉNÁRD.

Ihol van ni! A szavamba vág ez a leány!
 Ejh, de rosszul nevelted a leányodat!
 Mulier taceat in ecclesia.
 No a ki százszor hallá, hallja meg
 Százegyszer. Hát erre a jurátus
 Ki a diæta által dekretált
 Száműzetési nótát, —
 Melyben Rákóczy és consortes
 Mint rebellisek, proscibáltattak —
 Hirből se hallá,
 Eként felelt: a textussát én nem tudom
 De elfütyülni, azt már megteszem.
 No hát halljuk azt a nótát.

KELEMEN, BARANYI, HORVÁTH, NEMES, POPOVICS,
 RÁTH, RÓZSA, SZOMOR, UNGVÁRY, ERZSI, PANNA.

(Énekelnek.)

«Azt mondják, hogy nem illik
 A táncz a magyarnak.
 Nem, ha neki harisnyát
 S fél nadrágot varrnak.
 Illik gyöngyös pártához,
 Kócsagtollas főhöz:
 Illik sarkantyús csizmához.
 Pillangós cipőhöz.»

LÉNÁRD.

(A dal alatt fellelkesül, összeveri a sarkantyúit.)

Ad animam! Engem is felhevített.
 Még tánczba is kevertetek, ti lurkók,
 Öreg házi dorombommal együtt.
 Még a golyót is elfeledtem, a mit

Belé lőtt a burkus Collinnál
 A lábamba. Most is ott viselem.
 Hát te leány! Te is közé daloltál
 A férfi chorusnak? Ez nem illik.

ANNA.

Mikor oly szép mind verse, mind dala.

LÉNÁRD.

No én két dolgot nem concedálok
 Fehér személynek: egyik a gitározás
 Másik a virginálás. Egy leánynak
 Pergő rokka csak a muzsikaszér.
 Ha énekel, már kutya van a kertben.

ANNA.

Pedig még mást is tudok, jó atyuskám.

LÉNÁRD.

Ugyan mit? Csak nem tánczolni?

ANNA.

Nem azt.

Ámbár, ha volna kitől, azt is megtanulnám.
 Hanem szavalni.

LÉNÁRD.

Micsoda? Declamálni?

Aztán mit?

ANNA.

Egy szép verset.

LÉNÁRD.

Hogy kerül
Az én portámra vers?

ANNA.

Kelemen ur
Szerzette.

LÉNÁRD.

Vox faucibus haesit.
Frater Laczi poemát componál.
Compono impono, mondja a diaetalis vers.
Tehát compositor aequale impostor.

ANNA.

A költemény czíme: «Magyar divat».

KAZINCZY.

Nagyon kérjük, kedves hugom, szavalja el.

LÉNÁRD.

Hogy az én Náni lyányom ennyi ember
Füle hallatára deklamáljon!
Miből lesz a pestis? De már soká
Nem áll fenn a világ. Totus orbis stultisat.
No hát hadd halljuk azt a cantilenát.
De, ha belesülsz, majd sirva fakadsz!

ANNA. (*Szaval.*)**Magyar divat.**

Ismét, ismét viseljük hát
Azt a mentét, azt a ruhát
A mit hordtak őseink.

Régi dolmány, régi kalpag
 S kik a honért éltek haltak,
 Feltámadnak hát megint.
 Látásodra bár a léha
 Itt ott kaczajra fakad...
 Hadd kaczagjon, majd elhagyja.
 Magyar, ne szégyeld magad!
 Ne szégyeld a viseletet
 Miben apád ellehetett
 S boldog öregséget ért.
 Ki tudja, e boldog korbul
 Mikor a ruha megfordul,
 A jobb év is visszatér?
 Fintoritsa félre arczát,
 A ki jobb jövőt tagad,
 Te kérjed «azt» s hidd, hogy eljön,
 Magyar, ne szégyeld magad.
 Kinek lábán sarkantyu peng,
 Arról tudod, hogy az nem czenk,
 A bámész nevesse bár.
 Az orgyilkos és az gyáva,
 Nem ver pengőt a sarkába,
 Az elfut, vagy lesbe áll.
 Szembe nézesz, valót mondasz,
 Hogyha szived kifakad :
 Ez a te régi jellemed.
 Magyar, ne szégyeld magad.
 Aranycsipkés főkötőben
 Olyan búbájos a nőnem,
 Miként tündér asszonyok.
 Szűz párta, nemcsak viselve,
 Hanem meg is érdemelve,
 A homlokon úgy ragyog.
 Tünelményes idők járnak!
 Férfi keble úgy dagad.
 Kétszerte szebb minden asszony.
 Magyar, ne szégyeld magad!
 Hadd gyászolja Európa
 Zsák ruhába, gyász zubbonyba
 Vesztett reménységeit.

Ha mi nekünk szép az élet,
 Azért minket ki ítélhet?
 Jó az Isten, megsegít!
 Önbecsülés, hazafiság
 Legyen hát, ha kell «divat».
 Akár mit mond rá a világ
 Magyar, ne szégyeld magad.

MIND. (*Tapsolnak.*)

LÉNÁRD. (*Szeméit törülgeti.*)

Canis tota mater! Megríkatnál
 Vele. De hát kitől tanultál
 Te deklamálni? Hisz egész falunkban
 Nincs ahhoz értő ember. A papunk
 Csak prédikál s azon elalszom.
 A rektor meg, mikor neki ereszti
 Sarkas verseit a búcsúztatón
 Attól elszaladok. — S ezt Kelemen
 Laczi írta — az én adjunctusom?
 Hisz ez olyan szép poéma, mintha
 Tinódi Sebestyén diák szerzette volna
 Csak aztán te is csavargó ne légy,
 Mint a szegény Tinódi volt.
 Cum grano salis
 Nem rossz az a poesis: de ultra modum
 Ne élj vele, mert megsoványodol.
 A hány poétát ismerek, az mind olyan
 Görhes, mint a Pilátus macskája.
 De hát ne töltsük az időt haszontalan,
 Lássunk nőmös mesterségünk után,
 Lupi! Hoztál e Pestről bibliát?
 Azt, a kinek harminczkét lapja van.

KATALIN.

No most kezdődik hát a durnyizás.
Egyebet sem tudtok ti férfiak!

LÉNÁRD.

Mulier taceat in ecclesia!
Ferencz öcsém velünk tart, ugy-e bár?

KAZINCZY.

Nem értek semmi játékhoz.

LÉNÁRD.

Hát igyék.

Itt van a jó bakar.

KAZINCZY.

Bort sem iszom.

LÉNÁRD.

Hát akkor gyujtson rá. Ott a tajtpipák.

KAZINCZY.

Füstölni sem szokásom.

LÉNÁRD.

Per amorem

Dei! édes uramöcsém:
Se iszik, se kártyázik, se pipál,
Hogy tudott felnőni ilyen barom módra?

LUPI.

Itt a kártya.

Nézze, urambátyám, ez a czfra
 Igaz magyar kártya: a kivel
 Gyönyörűség lesz játszani.
 A négy disznó a négy főfő magyar
 Méltóság: a négy zászlós urak.
 A négy királyból a veres a magyar.
 Első a preferánczban: a magyar!
 Török szultán a tök; zöld a francia;
 A makk az anglus. A négy filkók:
 Azok a főispánok.
 Négy vicispán az alsó
 A hatos, a kit a játékból kidobunk,
 A kis kutya, a ki talyigán tolja
 A gazdáját: az a német.

KAZINCZY.

De már, édes urambátyám, ha mink
 Attila őszünk példáját híven
 Követjük, a kit Priscus Rhetor leirt:
 Hát az nem ivott, nem kártyázott, nem pipált,
 Hanem maga és minden hős vezére
 Hallgatták nagy figyelve a honi
 Költőknek énekét, sőt a levante
 Ifjak tegzeik húrját pengetve
 Kisérték a dalt, a míg a vének,
 Kik többé harczba menni nem valók,
 A könnyeik törülgeték. Mi is
 Hallgassuk hát a költők énekét.
 A filkó, durnyi, meg az opletán
 Pihenjen. Hisz ráérünk reggelig.

LÉNÁRD.

No hát fiat piscis. A cartæ pictæ
 Rostokoljanak. Hol hát a poéta?
 Hallgassatok leventék. Kéziját
 Nem adhatok, a mit pengesetek
 De a pohárcsengés is megteszi;
 Az öregek pedig «búsuljanak».
 Járjon körül az «órros». Igy csinálták
 Attila ősapánk korában is.
 Mióta sírva vigad a magyar
 Fecerunt magnum áldomás!
 No hát ki lesz a táltos? hegedős?

KELEMEN.

Ha urambátyám megengedi, én.

LÉNÁRD.

Aztán mit akarsz eldeklamálni?

KELEMEN.

Verseghi «Szózatát» a magyarokhoz.

LÉNÁRD.

Akkor, öcsém, csak maradj a helyeden.
 Nekem is megküldte, nem tudom ki,
 Copertában. Hisz az futó bolond.
 A ki arról beszél, hogy a magyar nemes
 Dicső szabadságát terjeszsze ki
 A jobbágy népre. Hisz ez perduellio.
 Hogy armálista szűz vállu nemes
 Egy rangban álljon a paraszttal.

A misera plebs contribuenssel.
Ezt az én házamban nem recitálod el.

KAZINCZY.

Mond még ott egyebet is Verseghi:
Hogy a magyar nemzetnek annyi harcz után
A béke munkájára kell kiállni.
Hogy ősi kardunk, tollas buzogányunk
Többé e nemzetet meg nem védelmezi;
A paszománt és a sarkantyupengetés
Magában nem elég az üdvösségre.
Tudomány, miveltség kell a magyarnak.

LÉNÁRD.

No hát nincs nekem elég tudományom?
Arabul nem tanultam, az igaz.
A némettől megborsószik a hátam.
De hát nem akarok én professzor lenni.
Bécsbe sem járok csirkével, libával.
A taliánnal semmi dolgom.
Nem élek makaronival.
Astronomus se lesz belőlem: én ugyan
Nem csinálok kalendáriumot.
De hát beszélek úgy diákul,
Ornata syntaxis szerint,
Akár egy cardinalis.
Begyemben az egész Tripartitum.
S ha eljön a restauratio,
S kiforr az új bor; megválasztanak
Bene sonantibus főbirónak.
S leszek olyan Judlium, mint akárki.
Míg három év mulva a megyeház
Ablakán ismét ki nem dobattatom.

Akkor aztán repülni is tudok.
S ezt sem csinálja utánam a német.

KAZINCZY.

Hát édes bátyám, az a mit kegyed
Virtussának nevez, az a bűne.
Hogy a magyar nemes már nem beszél
Apáinak szép zengő nyelvén,
De egy holt, idegen nyelvet kalatyol,
Azon darál tanácskozásiban
Országgyűlés, törvényszék termiben.
Saját nyelvét elgyomosítja véle.
Ez a magyar nemzetnek a halála.
Amit török, tatár belőlünk fenhagyott,
Azt elpusztítjuk mink saját magunk.
Nyelvében él a nemzet.

LÉNÁRD.

Az igaz.

Hát hisz a feleségem, a leányom
Nem is tudnak másként, csak magyarul.
S ez így van jól. Másként asztal fölött
Nem is lehetne jól anekdotázni.
Minduntalan azt kéne mondanunk :
«Az asszonyok most menjenek ki.»
«Ez nem nekik való.» Diákul meg nem értik.
Csak úgy vagdalnak a diákbeszédhez,
Mikor azt hallják : a potu incipe cœnam.

ANNA.

Atyuskám ! Ez a lőcsei kalendáriumban is
benne volt már,

LÉNARD.

Megint belé szól. Ejh, de rossz educatió!
 Ha benne volt, régen volt, elfeledték!
 Azért is elmondom, ha a nyelvemre jött.
 Hát azt, hogy «a potu incipe cœnam».
 Az asszony így mondja: «apró czipó czérnával jó».

*(Maga nevet rajta, Kazinczyt is megtaszítja, hogy nevessen s
 azután Lupinak mondja el még egyszer.)*

Apró czipó czérnával jó.

KAZINCZY.

Nem ütjük azt el tréfás szójátékkal.
 Ha már hazánkban csak a női nem
 És a parasztság beszél magyarul,
 S mindkettőnek az a neve, hogy: «hallgass!»
 Akkor a magyar nemzetnek sirkövére
 Már fel van írva ez a szó: «fuit».

LÉNÁRD.

Ejh, úrócsém, hiszen Mátyás király,
 A nagy Hunyady sem irt magyarul.
 Még a csárda falára is diákul
 Karczolta fel az autogrammáját
 «Hic fuit Mathias rex, comedit ova sex».

KAZINCZY.

Az akkor volt. A Corvinok korában
 Egész Európában Rómáé volt a szó,
 De azóta minden nemzet fölébredett.
 Megmondta régen már a szentírás:
 «Elvész az én népem, mert tudomány nélkül való.»

Nincs nemzet a mívelt Európában,
 Mely az írás és művészet terén
 Előre ne haladt volna, csupán
 Mink magyarok maradtunk semminek.
 Pedig érzésünk és talentumunk
 Van annyi, mint más akárkinek.
 A költő és a művész nemesíti
 A nagy közönséget; ismerteti
 Hazánk történetének fényes korszakát,
 Buzdít nagy tettekre és vigasztal,
 Ha balsors üldöz és elcsüggedünk.
 A költő a nemzet szívdobbanása.
 Emeljünk, a mint hajdan várakat —
 A tudomány és művészet menhelyéül
 Akademiát és theátrumot.

LÉNÁRD.

Jaj, domine frater, még ispitályra
 Sem telik, nem hogy theatrumra telne.

KAZINCZY.

Telik biz az! Csak tized részit adjuk
 Színházakra és tudós társaságra
 Annak a szives örömet hozott
 Nagy áldozatnak, a mit kártyára szentelünk,
 S lesz színház és lesz akadémia.

LUPI.

Kár, úröcsém, ekként dehonestálni
 A kártyázás nömös művészetét.
 Ez is művészet, ez is tudomány.

A ki kártyázik, addig más rosszat nem tesz,
Ez is színjáték : kérdés, felelet.

KAZINCZY.

Csodálom bátyámat, hogy így beszél,
Ki oly soká meglakta Bécs városát,
Mint császári commissarius.

LUPI.

Igaz, hogy ott valék. Én is viseltem
A Hausordnung szabta haczukát
S ettem spenótot békaczombbal
S eljártam este a theatrumokba.
Láttam Hanswurstot, láttam Hamletet.
Én bizony nem nagyon épültem rajtok.
Nem is hiszem, hogy akadjon magyar,
Ki kész legyen magából ily bolondot
Csinálni. Ki lesz itt Paprika Jancsi?

KAZINCZY.

Azt én sem várom, nem is keresem
De várom és remélem támadását
Olyan művészi társaságnak, a mely egykor
A nagy britt költő halhatatlan
Szép műveit nálunk személyesíti.

LUPI.

No hát elmondom, kegyes engedelmet
Instálva, hogy sit venia verbo.
Mi a tartalma annak a dicső
Hamletnek, a mit az ánglus poéta irt.
Van egy királyné, a kinek derék

Ura mellett, még szeretője van,
S az nem más, mint a kisebbik ura.

KATALIN.

Lányom! Eredj ki. Ez nem neked való.

ANNA.

(Az anyja karszéke mögé áll, a hol az nem látja.)

LÉNÁRD.

No már ez, mondhatom, szép skandalum.

LUPI.

Eddig csak tréfa. Jön a vastagabbja.
A sógor, meg az ágy egy szép napon
Az alvó király fülébe mérget önt.

LÉNÁRD.

Kriminalitás!

LUPI.

És aztán összekelnek.

LÉNÁRD.

Dispensatio nélkül? Ágy a sűvvel?

LUPI.

Hazaérkezik a megölt király fia,
Princz Hamlet, a ki addig iskolán járt.

LÉNÁRD.

Királyfi, a ki iskolába jár!
Hisz annak Hopmestert tartanak.

LUPI.

A királyfi előtt megjelenik
Atyjának lelke, s elmondja, hogy ölék meg,

LÉNÁRD.

Kisértet! Spectrum! A felvilágosult
XVIII-ik sæculumban!
Hisz ez meg éppen népbolondítás.
Hová maradt el az anglus mi mögöttünk?
De strigis, quæ non sunt, nulla quæstio fiat!

LUPI.

Hamlet királyfi boszut állni készül.
Hanem a mellett ráér egy leányzót
Szerencsétlenné tenni, a kit otthágy.

KATALIN.

De jó, hogy Náni nem hallotta eztet.

LUPI.

A lyány maga bevallja ezt a casust.

LÉNÁRD.

Hogyan? Ott a theatrumon?
Ezer ember előtt? S nem seprűzik ki?

LUPI.

Aztán nagy szégyenében vízbe ugrik.

LÉNÁRD.

Ez hát az a fölséges példa, melyről
A többi szűzek himet varrjanak.

LUPI.

Végül aztán Hamlet királyfit
 Az apja, anyja mérgezett hegyű
 Spádéval megszuratja. Erre Hamlet
 A mostoha apját kivégezi.
 Az anyja mérget vesz. Rakásra halnak.
 Csak a sugó maga marad meg élve.

LÉNÁRD, KATALIN, LUPI. (*Nevetnek.*)

KAZINCZY.

Bátya, eddig nem hittem a lélekvándorlásban.
 Most már hiszek. Kegyelmed volt bizonynyal
 Apelles csizmadiája.

LUPI.

Azt kikérem.
 Ez actus minoris potentiae!

KAZINCZY.

Még az actus majoris is beüthet!

KATALIN.

Jaj, mostan mindjárt összevesznek.

II. JELENES.

Elébbiek, Simay.

SIMAY. (*Szerzetes ruhában.*)

Áldás békesség!

LÉNÁRD.

Itt jön a papunk.

Vocatus lude! Mintha csak híva volna.

Ugyan soká vártuk a vacsorával.

A kedviért most újra kezdjük.

Akkor aztán komplét a preferáncz.

SIMAY.

Köszönöm. Ma nálam fogadott böjt van.

Egy nagy munkámon dolgozám napestig.

Annak adtam meg az ultima lineát.

LÉNÁRD.

Ezért nem jó tudósnak lenni. Ha az egyszer

Belejön, még a vacsorát is elfelejti.

De épen in extrema necessitate

Tetszett compareálni, reverendissime.

Két convivámnak van nagy casusa.

A mit már csaknem duellum dirimál,

Lupi pajtás, meg Kazinczy fráter.

SIMAY.

És miből áll a controversia?

LENARD.

Cogitet tantum. Ez az én öcsém

(*Kazinczyra mutat.*)

Theatrumot akar Budára hozni.

SIMAY.

Azt nagyon jól teszi.

LÉNÁRD. (*Elbámul.*)

Jól teszi-e?

SIMAY.

A theatrum ép oly hasznos institutum,
Miként az iskola. Még hasznosabb,
Mert mulattatva, közvetlen tanít.

LÉNÁRD.

S ezt tisztelendőséged mondja? A pap!

SIMAY.

Hát hol van az megírva, hogy a pap
Ne legyen a felvilágosodás híve.
Azért, hogy reverendában jár,
Tartozzék az obscurantismust védni?
Az a munka, a mit ma befejeztem,
Épen egy színmű. Itt van. Elhozám.

LÉNÁRD.

Omnipotens Deus! Egy piarista
Comoediát ír tractatum helyett.

SIMAY.

Eddig a jezsuita rend tagjai
 Írták a magyar szinművet.
 Most ránk maradt e hivatás,
 Irodalommal mink foglalkozunk.
 Majd, hogyha támad költő, hivatottabb
 Miként mi, folytassa jobban megkezdett művünk.

(Leteszi az asztalra munkáját.)

KAZINCZY. KELEMEN. ANNA.

(Odasietnek a kéziratot nézni.)

KELEMEN.

Az első magyar szindarab.

SIMAY.

Biz ez még gyöngé csecsemő. Tudom,
 Tipegve lépked, selypítón gagyog.

KELEMEN.

De a «mienk»! Ez a mi gyermekünk
 Muzsánk első szülötte. Drága kincsünk.
 Ödöngve tett apró kis lépkedése
 Nekünk nagyobb diadal, mint a ki
 Versenyfutásban megelőzte Atalát.
 A hol hibít selypeskedő beszéde,
 Szívünk, szerelmünk kipótolja azt
 S ha e gyermek felvesz egy kavicsot
 S megdob vele egy csaholó ebet,
 Nagyobb hőstett az nekünk, magyaroknak,
 Mint Hercules erőproductiói.

LENARD.

Ejh, fráter, te olyan exorbitans
Exaltatioval debacchalsz itt,
Mintha magad akarnál a darabban actiózni.

SIMAY.

S miért ne tehetné? azt kérdezem.

LÉNÁRD.

Hát csak simpliciter azért, mivelhogy
Ipso facto tűzre teheti akkor
A prókatori diplomáját.

SIMAY.

Szent áldozat, mi a haza oltárán ég el.

LÉNÁRD.

Obstupui! Egy szerzetes beszél így!

SIMAY.

Egy szerzetes, ki azért hazafi.
Ez öltöny nem zárja ki a honszerelmet.
Vallásom nem kívánja tőlem azt,
Hogy nemzetemet megtagadjam.
Sőt a haza őszinte hű szerelme
Útmutató a mennyország felé.
Országunk czímerében a kereszt
És a hármás halom emblemája:
Az egyesült Golgotha és Olympus.

LÉNÁRD. (*Lupihoz.*)

Lupi! Ez még a legnagyobb bolond!
De hát mi lesz ez opussal, valjon?

KAZINCZY.

Szinpadra hozzuk.

LÉNÁRD.

Hol a szinpad?

KAZINCZY.

Addig járunk, a míg reá találunk.

LÉNÁRD.

S ki adja ezt elő?

KELEMEN.

A hogy mondá kegyed
Magam s találok hozzá társakat,

(*A 8 énekesre mutat.*)

Kik velem jönnek s nem félnek a rögös
Uttól, sem a tövistől, mely reánk vár.

LÉNÁRD.

Bolond vagy, társaiddal együtt! Hogy ha már
Komédiás akarsz lenni: eredj
Medvetánczoltatónak; rágj csepűt,
Húzz pántlikát az orrodbul, nyelj késeket
És vess bukfenczeket. Az tisztességes
Kereset. De, hogy egy magyar nemes
Pénzért tanuljon sirni és nevetni,

Szerelmeskedni — palam publice,
Ez szenny! Gyalázat!

KELEMEN.

Majd lesz oly idő,
Midőn e szenny dicsfénynyé változik.

LÉNÁRD.

De hát a hogy a personákból látom,
Ezen komédiában lyány is jönne elő,
Melyik fiú vállalja ezt?

KELEMEN.

Nő játsza el.

LÉNÁRD.

Nő? Magyarul mondva «fehér személy»
S te képes volnál emberek láttára
Beszélni, kezét fogni, ölelkezni is
Egy olyan asszonyi állattal, a ki
Ráadja a fejét, hogy komédiázzon?
Egy a «cziprák» közül, kik a kontyukat feltűztek,
Kik arczukat «sárga kendőbe» rejtik
S piros sarkú czipőbe' járnak.
Ilyenekkel fogsz országot kerülni?
Nekem ne is szólj! Tudom, mit felelsz rá?
Hogy a theatrumon csupa komédiából
Ölelkeznek és csókolóznak.
Megmondja azt a «magyar» közmondás ügyesen:
«Post visum-risum; post risum venit ad usum;
Post usum tactum; post tactum venit ad actum;
Post actum factum; post factum pœnitet actum!»
Ez annak a vége!

KELEMEN.

Nem! A ki vélem e pályára lépend,
 Oly tiszta, mint a múzsák egyike.
 Ha fűben járunk: én járok előtte
 S ő csak nyomomba lép,
 Hogy még a harmat se áztassa lábát.

LÉNÁRD.

És én azt mondom néked, ifju úr,
 Hogy ha én volnék a helyén azon apának,
 Kinek leánya véled elszökik
 Országcsaló, földönfutó komédiásnak:
 Ott a falon, látod, a fegyverem.
 Két csöve van. Egyik a csábitónak,
 Másik az elcsábultnak! Esküszöm! Isten engem!

ANNA. (*Lénárdot kérlelve.*)

Atyám, ne jöjj ily indulatba, kérlek!

KATALIN.

Ugyan, édes uram, ne vedd te ezt
 Olyan krudélisan. Nem látod-e?
 Szegény fiú egész magán kívül van.
 Minek diktáltad bele azt a sok bort?
 Kivált az egri bikavért? Mind a fejébe ment,
 Most azt sem tudja, mit beszél.
 Majd holnapig mind kialuszsza ő ezt.

LÉNÁRD.

Ezer burkus! Ha most meg nem simít
 A guta, hát sohasem.

KAZINCZY. (*Megfogja Lénárd kezét.*)

Ejh, jerünk
A pipatoriumba. S gyújtsunk reá.

LÉNÁRD.

Tehát pipázol?

KAZINCZY.

Pipázom. Iszom. S preferánczozok.

SIMAY.

És én beállok a companiába.

LÉNÁRD.

No akkor nem bánom, kibékülök.
Ejh, de befütött ez a rossz kölyök.

KELEMEN. (*Kazinczyhoz.*)

Nem! Én az ideát nem hagyom meggyalázni,
Hogy a mi bennem szentséges rajongás,
Azt bor gőzének mondják csúfolódva! —
— Mit elkövetni van elég szivem,
Azt nyiltan vallani sem tétovázom.

ANNA.

Az én kedvemért, kérem, hogy hajoljon.

KELEMEN.

Kegyed kívánja azt? Ki múzsám s eszmeképem
Együtt? — Ha múzsámhoz hűtlen leszek,
Kegyedhez leszek az.

ANNA.

Legyen hívem.
De ha színész akar lenni a szinpadon,
Tudjon az életben szint játszani.

KAZINCZY.

Ne áruld el idő előtt és czéltalan
A csatatervet. A férfi jelszava legyen :
«Tedd, de ne mondd!» Úgy is régi nagy
Hibája a magyarnak, mit nem tud leszokni,
Az, hogy kétszer beszél, a míg egyszer cselekszik.

LÉNÁRD. *(Katalinnal perelve.)*

Hiába mondod, nem hiszek neki,
Nem részeg ez, hisz oly bolondokat
Beszél, minőket csak józan ember
Tud agyafurt észszel compingálni.
Kire értette azt, hogy «múzsák egyike»
Az ittlelvő hajadonok közül?
«Múzsza» az én leányom? Micsoda?

III. JELENES.

Előbbiek, Erzsi.

ERZSI. *(Beszalad.)*

Nagy asszonyom, új vendég érkezett.

KATALIN.

Az Isten hozta, készíts vacsorát.

ERZSI.

Azt mondta, hogy nem kell vacsora néki,
Mert most ebédelt. A földesasszonyosság
A szomszédból, a kinek az a neve, hogy
«Filofityfiritty!»

KATALIN.

A szomszéd grófné.
No ugyan jókor jön, meg ugyan rosszkor.
Tudom, nem az én konyhámért jár ide,
Mert annak francia szakács kotyvalta kell,
De nem is az én szép két szememért, --
Laczikáért fáj a szive nagyon,
S szeretné, ha arra is elragadna a baja.
Eredj. Vezesd be.

KELEMEN. (*Annához.*)

«Filofrozüne» grófnő
Jön. Most már játszom a részegét.

(*Ittas ember bátorságával neki megy Lénárdnak.*)

Mit mondott az úr?

KAZINCZY. (*Látszatból visszatartja.*)

KELEMEN.

Hogy én országcsaló komédiás vagyok?
Ezért kihívom egy szál kardra az urat.

LÉNÁRD.

Ez már «okos» szó! Ez már placet!
Nem rád alludáltam vele, amice,

Hanem azokra, a kik veled együtt játszanának.
Ha játszanának? posito.

KELEMEN.

Hisz akkor dupla sértés. A mi vért kíván.
Itt a darab! A «kegyes jó atya!»
Ebben a «Kegyes jó atyát» az úr maga
Fogja eljátszani; a cselszövő anyát meg
Katinka mámi!

KATALIN.

Én Katinka mámi!

KELEMEN. (*Kazinczyhoz.*)

Elég részeg vagyok?

LÉNÁRD. (*Kaczag.*)

Most már plusquamperfectum!
Ennivaló kölyök vagy! Mondhatom.
Így régen nem kaczagtam! Én magam
Játszom a komédiában a kegyes atyát?
Az oldalbordám meg a mámit? (*Kaczag.*)

KELEMEN.

Kazinczy lesz a pikós verbunkos huszár.

MIND. (*Kaczagnak.*)

Kazinczy! Pikós verbunkos huszár!

LÉNÁRD.

Ez már difnyós multság. Fogjatok meg!
Mert eldülök a nevetéstől: így berúgni.

KATALIN. (*Kelemenre mutat.*)

Vezessék ki. Hogy ne lássa így a grófné!
No az jól járt, hogy mostan ide jött.

LÉNÁRD.

De jobban járt volna, ha hamarább jön.
Hallott volna sok olyan dictiót,
A mitől fintoríthatta volna a názikóját.
Tudom, hogy most is kész maskarába jön.
Szalüppben, bufándliban, steklis czipőben.
Púderezett hajjal, ölében mopszlival.
Madárijesztő! Minket nem ijeszt meg:
Ugy-e Lupi? Egyőnk se jó madár!

BARANYI. (*Kelement karon fogva.*)

Barátom, gyere ki a friss levegőre.

HORVÁTH. (*Más oldalon fogja karon Kelement.*)

Egy kicsit hadd gőzölögjön ki a fejed.

KELEMEN.

(*Ittasságot tettetve, engedi magát hátra vezetetni.*)

LÉNÁRD.

Még most is nevetek. Jaj, de excellens volt!
Én játszom a kegyes atyát.
Az anjyukom meg a mamát! Haha.

IV. JELENÉS.

Elébbiek, Grófnő.

GRÓFNŐ. (*Öltözete 1790-iki párisi divat szerint.*)Ah, bon soir chère voisine! (*Katalinhoz.*)Mademoiselle! (*Annához.*)Je vous salue mon cher bon homme (*Lénárdhoz.*)

Pardon, hogy ily anmeldolatlanul

Jövök vizitbe: a lájbkurirom maród.

Csak en passant jövök, par hazard.

Nem derangirozom

Az amusement. Du tout! Du tout.

Csak tessék folytatni a divertissement,

A hol interrompue lett. Én nekem egy pressant

Affairem van a monsieur fiskállal.

LÉNÁRD. (*Kazinczyhoz.*)

Horendum, így dehonestálni a magyar prosodiát!

Minden tertium quartum verbum indigena,

S az egész phrasis egy gallimathiás!

A domicella dialogusa

Formaliter egy flosculus chaos.

Banalis témák variatiója.

Hová dekadált az intelligentiánk!

Nem capialom, hogy mire alludál?

Vagyok servus humillimus, ut supra.

GRÓFNŐ.

Très gentil! Très gentil! Mindig aufgeweckt!

Mi inseparable confrèrek vagyunk.

Az antithese és contradiction által amalgamázva.

LÉNÁRD.

Csak az a scrupulus, hogy a mit a grófnő
 Publikál magyarul, azt én nem reassummálom.
 A mit meg én duplicálok rá, azt meg
 A grófnő nem prænótálja. Annyit tudok az
 idiomáján,
 Hogy «kiszti Hand, madame»; de ez se sok.

GRÓFNŐ.

Mily sokat profitirozott a cher bon homme!
 Ah, chere Kazinczy, comment va? Très bien
 Et la petite? (*Legyezőjével Anna állát felemeli.*)
 Lehet már meglátni a szemeit?
 Merveilleuse szemek! Etincelants!
 De pardon, mesdames et messieurs.
 A kutsirozás échauffirozott
 J'ai besoin siestát tartani. A revoir! (*El.*)

LÉNÁRD.

Dejszen mi addig innen elszökünk
 A mig a madame visszajön. Anyjukom
 Foglald el valamivel. Mert nekem,
 Tudod, megárt e dáma moschus-illata.
 Hát még ez a beszéd? Árpád apánk
 Megfordulna a sírjában azonnal,
 Ha ezt a zagyva szót meghallaná
 S azt kiáltaná igaz szyttya nyelven:
 «O tempora, oh mores!» (*El.*)

V. JELENES.

Katalin, Anna, Kelemen; később Erzsi, Panna.

KATALIN. (*Kelement ápolgatva.*)

No-no, Laczikám. Nem lesz semmi baj,
Katonadolog ez. Megesik máson is.
Az a sok «vivát» mindétig megárt.
De hát sebaj! Át kell esni ezen.
Addig nem nő ki a bölcsesség-foga
A fiatal legénynek, a míg egyszer
Föl nem tette az Orbán süvegét.
Eredj, leányom, főzzél herbatét.
Ott a pohárszékben van az ezerjő.
Tégy hozzá egy kis fehér ürmöt is.
Meg egy csipet istenfát: összefőzd.
Nagyon sok nádmézet ne tégy belé.

ANNA. (*Kimegy.*)

KATALIN. (*Kelement lefekteti a bőrpamlagra.*)

Igy ni, feküdjék le a kanapéra.
Majd mindjárt hozzák a meleg zabot,
Az jó lesz a gyomrára: le ne szórja
Magáról ezt a takarót.

(*Betakarja egy medvebőrrel.*)

A herbaté után izzadni fog.
Majd mindjárt ide küldöm a hetesnét,
Az a hátából kidömöczköli
A rosszat. Ejh, de forró a homloka,
Csak úgy szakad róla a veriték.
Majd egy kis mustárt rakjunk a nyakára,

Attól megszünik a fejszédülés.

(Eltávoztában.)

Szegény fiú, hogyan félre beszélt!
 Van már nekem ebben tapasztalásom,
 Mindennap látom, hogy a szőlő nedve
 Hogy el tudja az embert cserélni.
 Némely azt hiszi, hogy ő király;
 Más meg, hogy az apját, anyját megölte.
 Van a ki gyilkol, a ki gyujtogat,
 Sőt megesik akárhány
 Jegyben járó vőlegényen is az, hogy
 Házasságot ígér a pesztonkának,
 Mikor fölébred, nem tud semmiről.

(Visszatér egy bőrvánkossal.)

No még e vánkost a feje alá!
 Mindjárt hozzák azt a jó herbatét.

(Visszanéz az ajtóból.)

Le ne rugdalja azt a takarót.

(Cselédekhez.)

Tegyétek a gyertyát a kályha vállára, hogy
 ne süssön

A szemébe. Lábhegyen járjatok.
 Panni! a sarkos papucsod leved.
 Te Örzsi, ne vihogj. Hadd aludjon! *(El.)*

ERZSI. PANNA.

(A tányérokat az asztról összeszedik, kihordják.)

ERZSI.

De kevés tányért, poharat törtek ma össze.

PANNA.

Mert egy tudákos ember érkezett közénk,
A ki mindent felir, a mit meglát. Félnék tőle.

ERZSI.

Jaj, de hamar elázott ez az úrfi.
Úgy fekszik itten, mint a béka a miskolczi
kocsonyában.

PANNA.

Dejszen nem hiszek én neki, míg eleven!
Jöjjön csak a kisasszony, majd kijóزامodik.

ERZSI.

Vagy az a másik. A filofityfiryty.
(Mindketten el.)

VI. JELENÉS.

Kelemen egyedül. Majd 8 énekes és Simay.

(A szinpadon kívül kardal zendül meg: férfi és női énekhang.)

(Régi dal.)

Ha a nap végső sugárinál
A fák közt gyepágyad megett
Egy békés alak elődbe áll
S feléd nyájassan integet. —
Nem más az hű barátodnál,
Ki édes örömmel kínál.

(Ismételve.)

SIMAY.

Alszik a jámbor? vagy csak tetteti
Az alvást? Itten jár-e a földön?

Vagy tulvilágon repked boldog lelke?
Zengjétek el kedvencz dalát. Ha ez sem
Ébreszti elysiumban jár.

NYOLCZ ÉNEKES. *(Dalol.)*

Rajta barátim, igyunk!
Kéjteli vig napot ivás közt élünk.
Rajta vigan, vig barátim, hát igyunk,
Poharad a kézbe!
Gondodat a légbe!
Igy világod nem bután van élve, jó barát.
Mert az ember egyszer él,
Ki tudja, hogy mit cserél:
Ha szűk hantja megnyilik és lelke égbe szállt?
(Ismételve.)

VII. JELENÉS.

Előbbiek, Katalin.

KATALIN. *(Bejön egy tüzes serpenyővel.)*

Micsoda nagy devernya ez megint?
Ilyenek ezek a fiatalok!
Dehogy hagynak békét az ártatlannak.
Azért jöttem vissza, hogy a szobát
Kifüstöljem egy kis eczettel.

(Eczetet önt a tüzes serpenyőre.)

SIMAY.

Minket meg az urak kikergetének
A kártyázóbúl, hogy ne zavarjuk
A nótáinkkal a hasznos foglalkozást.

KATALIN.

Innen meg én füstölöm ki; menjenek
 Ki a tornácra, ott a boros asztal.
 No, ha azok a durnyihoz leültek,
 Onnan már őket piros hajnalig
 Még a földindulás se költi fel.
 Lóduljanak! Itt nincsen stánczió.

SIMAY. NYOLCZ ÉNEKES. (*Balra el; dalolva: Poharad a
 kézbe stb.*)

VIII. JELENÉS.

Katalin, Kelemen, Grófnő, Erzsi.

GRÓFNŐ. (*Középen belép.*)

Jó estét, kedves szomszédasszonyom!
 Megbocsát, hogy így véletlen berontok.

ERZSI. (*Visszajön.*)

KATALIN.

Nagyon örvendek: tartom nagy szerencsémnek.
 Csak hogy éppen tele vagyunk vendéggel.

GRÓFNŐ.

Ne háborgassak senkit. Én csupán
 Az én költőmhöz jöttem.

KATALIN.

Engedjen meg egy kérdést a grófnő nékem.
 Furcsa az, hogy mikor velem beszél a grófnő,
 Akkor egész jól beszél magyarul.

Mikor meg az urakkal discourál,
A harmadik szavát sem érteni.

GRÓFNŐ.

Hát ez csak visszatorlás az uraknak
Ők is olyan magyar nyelven beszélnek,
A miben semmi sem magyar.
És ők az én szememben meglátják a szálkát;
De a magukéban nem a gerendát.
Jól magyarul Kelementől tanulok:
Ezuttal is éppen egy versemet
Akarom néki elszavalni.

KATALIN.

Azt ugyan
Nehéz lesz véle mostan megértetni.
Tetszik látni? Nagyon el van készülve.

GRÓFNŐ. (*Nevet.*)

Oh én azt tartom, hogy legérdekesebb
A férfi, a mikor mámorba' van.
Ha mindjárt az elysiumban jár is.
Ha én szólok hozzá, majd válaszol.

KATALIN.

Ugyan szóljon. Én magukra hagyom.
Bárcsak megértenék egymást.
Ugyan szeretném:
Én rosszat senkinek sem kívánok.
De e fiú megérdemelné a grófnét.
Derék, helyrevaló egy ifjú! Mondhatom
Legény a talpán! — Csakhogy nagy bolond.
Egészen a grófné mellé való.

És aztán nekem is nyugalmam lenne.
 Még szerencsétlenséget hoz a házhoz!
 Az a leány *(szájához kap.)* Majd kivakkantok valamit!
 No hát itten hagyom; beszéljen hozzá.
(Erzsihez.) Mondd a lyányomnak, nem kell herbaté.

KATALIN *(Erzsit előre tolva el.)*

IX. JELENES.

Grófnő, Kelemen.

GRÓFNŐ. *(Kezét Kelemen homlokára teszi.)*

KELEMEN. *(Félig fölemelkedik.)*

Te vagy, Filofrozüne? Dæmonom!

GRÓFNŐ.

Én vagyok.

Nevemre nyílik a virág. Nevemre két
 Szárnyára a pillangó bábhüvelyből.
 Nevemre mozdulnak meg csillagok,
 Hogy földre hullva, szétpattanjanak.
 S a csillagoknál fényesb istenek
 Leszálnak a földre, ha én hívom.
 Mig a halandó földszülötte nálam
 A mennyet feltalálja s idvezül.

KELEMEN.

Én nem tudok örülni. Szívemet
 Egy jégburok veszi körül,
 Mit fel nem olvaszt sem a napsugár,

Sem a szerelmes lyánka mosolya.
 Én egy alvónak vagyok eljegyezve,
 Kinek álmát nem birom elzavarni.

GRÓFNŐ.

Szép hölgy, a kit magadnak eljegyeztél?

KELEMEN.

Legszebb a földön! Hozzá fogható
 Nem volt soha és nem leszen soha.
 Neve Pannonia.

GRÓFNŐ.

Bolond fiú.

Te egy országot jegyzél el magadnak,
 Olyan jegyest, ki rólad mit se tud,
 Ki alszik, álmodik; — de nem felőled.
 Hagyd őt aludni és ne zengd nevét.
 Nem hallja az meg. S jobb alunni néki,
 Mint alvó lény tán még sokáig élhet,
 De, ha fölébred, az halála lesz.

KELEMEN.

Haljon meg inkább méltó szép halállal,
 Mintsem, hogy összenőjjön rajt a burján.
 Hogy sem silány férgek porrá megőrjék.
 S a népek gúnyja, mint a sivatag
 Porondja, úgy takarja el nevét.

GRÓFNŐ.

Hagyd ezt a méla ábrándot letűnni!
 Inkább hihetnéd, hogy a holdvilágot

Megfoghatod, midőn feljő a láthatáron.
 Nézd, minden napra új virág nyílik,
 Bolond, ki azt le nem szakítja ma.
 Holnapra elhervad. Még ifju vagy.
 Az ifjuság nagy isten-adomány.
 Egyszer jön el és többé vissza nem tér.
 Hagyd a vénségnek a mogorva bút.
 Megjő az, s akkor el nem úzheted
 — Én elvezetlek a tündérvilágba
 Hol minden perczben új gyönyör nyílik
 Felviszlek oly magas tetőre, honnan
 Beláthatod a széles nagy világot.
 — Vedd meg: tiéd lesz, — megvásárolhatod.
 Van nálad egy kincs, mit magad sem ismersz.
 A szived. — Ezzel mindent megvehetsz.
 Magas rangot, czimet, tiszteltetést;
 Duskálkodó kényelmet, nagy vagyont.
 Vehetsz rajta gyönyört, kéjt, istenülést!
 S nem kell eladni mást, csak a szived.

KELEMEN.

Eladni semmi mást: csak a szívem?
 De szivet csak szivért lehet eladni.
 Távozz, szavad nem csábít el. Ne kísérts,
 Én nőt nem szeretek. Szerelmem a hazámé.

(*Lehanyatlik.*)

GRÓFNŐ.

Kár érte! Mert élő halott leend,
 Ki e földön úgy fog bolyongani,
 Mint egy más csillag eltévedt lakója.
 Szegény fiu! Te vagy a mesehős,

Kinek bölcsőjéhez két tündér jött komának.
 Az egyik tündér így szólt: légy hires,
 Gazdag, hatalmas és szerencsés.
 Ül trónuson, parancsolj! légy vitéz.
 Viselj babér- és rózsakoszorút.
 Rettegjenek, mint hőst a férfiak.
 Szerelmet valljanak az asszonyok!
 A másik tündér pedig így beszélt:
 «Ugy légyen! Ez mind lenni fogsz!
 De csak látszatból és nem igazán.»
 S az így megáldott és megátkozott
 Gyermekből lett — színész! Te veszve vagy!
 Ha nem szeretsz, akkor gyűlölni fogsz,
 Mert én üldözni foglak sírodig
 Az én nevem: Filofrozüne,
 A szívtelen kéj istenasszonya.

(El a középén.)

(Szinpadon kívül dalolnak.)

(Régi dal.)

Jer, vidám csolnakos, jer
 Fidelim.
 Oh, hozd ide sajkád.
 Ide, hol e folyó szélin
 Kedvesed vár te reád,
 Fidelim. Lillám.

(Ismételve.)

X. JELENES.

Kelemen, Múzsza.

MÚZSA.

(Anna jelenik meg, bő görög köpenybe burkolva, fején világító csillaggal.)

KELEMEN. *(Felemelkedik, álmodozó hangon.)*

Ah múzsám, te szállsz fel m.

(A dal ismétlődik.)

(Szinpad sötét, csak a múzsza alakját világítja meg egy fény-sugár.)

MÚZSA.

Jöjj vélem!

KELEMEN.

Hol lakol?

MÚZSA.

Csillagok fölött,

A hol megszünik a tér és idő,
 A másodperc és az æon között
 Nincsen különbség. Se mult, se jövő.
 De midőn egy nagy eszme születik,
 Akkor az ég a földet éri el.
 S a föld a mennyekig emelkedik.
 Sík rónáival és fenyérivel.

KELEMEN.

Hát ismerik az én hazámat ottan?
 Egykor magyarok Istenét hallottam
 S mi voltunk legkedveltebb gyermeki,
 Ma már csak árvái vagyunk neki?

MÚZSA

Ne csüggedj, Pannon népe. Szól te rólad
 Az égben földi hang, zengőn, búsan,
 Mely egy közös harmoniába olvad
 S keresztül hangzik égi hymnuson.
 Felhő, ha jő, felőle, szól suhogva:
 Nagy sohaj úze, nem hagyott pihennem.
 Csillag, ha hull az égből, azt susogja:
 Erős imának hangja csalt le innen.
 S e föld, miként ha tudná azt, hogy itt
 Anyának hívják édes gyermeki,
 A délibábban mond regét nekik,
 S jövendő nagyságukról álmodik.
 S a boldogultak elszállt szellemei,
 A kiknek már e föld csak sárdarab,
 A melyben minden fájás elmarad,
 Melynek baját ott nem kell érzeni.
 Közöttük is e népnek üdvözülte
 A földi gondból egyet nem feled,
 Azt, hogy te voltál, oh hon, a ki szülte,
 S még ottan is együtt érez veled.
 Még onnan is e földre visszasóhajt,
 Zavarva az örvendők hymnusát.
 És gyermekében újra élni óhajt
 S folytatni a be nem végzett tusát.

És e tusának hossza ezredéves.
 Százszor bukott, felállt, győzött, remélt.
 Táplálta vérével a hirt — s ez mindig éhes;
 Nép, melyről hallgat a hir, az nem él.
 Most uj csatára hívják, a hol nem a kard,
 Hanem a szellem szerez diadalt.
 Nagy nemzetek, a kiknek napja fényben
 Delel, midőn tied nem is virrad,
 Kiáltanak: állj népek versenyébe
 S győzz vagy veszs el, s kimultodat sirasd.
 Eddig kardoddal vívtál hiredért,
 Fegyvertelen foglald el most a tért.
 Tettekben szól az élet! A ki nem tesz,
 Az halva van: e szót zúgd nemzetedhez.

KELEMEN.

S meghallja-e szavamat nemzetem?
 E nagy hadban vajjon ki vezetend?

MÚZSA.

Másutt már nap van, itten még sötét,
 Alig töri át méla éj ködét
 Vezérsillagnak reszkető világa.
 E csillagfény vezessen a világba.
 Kicsiny csoportod számra csekély,
 Ki hívó szóra küzdelemre kél.
 És az sem a nemzetnek büszkesége,
 Hanem kikért anyáknak arcza ége.
 Kóbor lovagjai a szellemharcznak.
 Őrjögő lantverők, vándor művészek.
 Hajósai egy távol tündérpartnak,
 Kis hirnöki egy új, egy nagy hívésnek.

Anyáknak arczán köny csorog miattok,
 Apáknak átkát hordja szél utánok.
 Előttük hangját gúnyos hahotának,
 De menni fogtok, vissza nem riadtok.

KELEMEN

Oh, istennő, jól ismerem hadam,
 Bolygó tüzeknek tábora: lidérczek!
 Oh nem, nevezük őket inkább
 Földön bolyongó csillagoknak.
 Lángelmék, kiknek a fejük
 A csillagok közt, lábuk sárban jár;
 Az istenek s a férgek jó baráti.
 Rabok, kiknek az Isten szárnyakat
 Adott, de a világ bilincseket.

MÚZSA.

És mégis rájuk bízva a varázssbot,
 Mely nemzetednek alvó szellemét
 Életre fogja költeni fogja költeni.

KELEMEN.

Vándorbot az ma, koldustengető.
 Nem! A koldusnak sorsa kedvezőbb,
 Mert annak nem kell királyt játszani.
 A koldus nem takarja rongyait
 Aranyfüsttel. Nem éhezik babért!
 Magának koldul és nem nemzetének.
 A koldusé a mai nap. Színésznek
 Csak «holnapot» ígér a sors, mi soha nem jön.

MÚZSA.

De eljön az s ha engemet szeretsz,
Múzsádat, úgy én bennem hinned is kell.

KELEMEN.

Szeretlek, hisz lelkem tőled nyerém.
Anyám csak a földi életre szült,
Te halhatatlanná tudsz teremteni.
Múzsám s hazám közt oszlik meg szerelmem.
Mit egyik ajándékba ád, azzal én
A másiknak oltárán áldozom.
S ha elbukom, mit ád jutalmul a sors
Egy összetört élet nyugalmaért?

MÚZSA.

Egy pillantást a távol nagy jövőbe,
Hogy a minek magját elültetéd,
Lásd meg a fát, mely országot takar be
S hullat tündér világot és arany gyümölcsöt.
Ábrándjaid lásd messze túlhaladva.
Egy hant az, a mit most az égre feldobsz,
S mig visszahull, egy templom lesz belőle.

(Abrándos melodia.)

MÚZSA.

(A varázstükröt a felhőkárpit felé fordítja.)

*(A felhőkárpiton megjelennek Bánk-bán tragédia alakjai:
Lendvay, Lendvayné, Szentpéteri, Jókainé, Fánecsy, Bartha,
Udvarhelyi jelmezes arcképeiben, kiknek csoportja fölé emelke-
dik Katona szobra.)*

MÁSODIK KÉP.

MÚZSA.

Most lásd a másik képet.

(*Szigligeti népszinműveinek alakjai; középen Szigligeti szobrával.*)

HARMADIK KÉP.

(*A három magyar színház száz év múlva, a király szobrával középen.*)

KELEMEN.

Mikor leend ez álmkép való?

MÚZSA.

Száz év alatt. Egy percz a csillagok közt!

KELEMEN.

Ah, vedd el életemből,
A mi még hátra van, és adj helyette
Csak egy napot e dicsőséges korbul,
Csak egy napot.

(*Fektéből felugrik s oda omlik Anna lábaihoz.*)

ANNA.

(*A múzsa leplét levetve, ott áll egyszerű magyar öltözetében.*)
(*Képlet eltűnik.*)

ANNA.

Mi nyugtalan álmod volt, jó barátom?

KELEMEN.

Ah, a dicső jövőnek álmát láttam én.
 Még most is itt áll! Hát nem látod-é?
 Hiszen te voltál, a ki megmutattad,
 Múzsám, vezérem, őrző angyalom.
 Itt látom őket! Még nem multak el.
 A földi köd lassankint eltakarja
 — És most futok ez álomkép után.

ANNA.

S hová te elmégy, én is ott leszek!

ANNA. KELEMEN. *(Egymás kezét szorítják.)*

(A felhőkárpit mögött dalolnak.)

(Régi nóta.)

Távol tőled, kedves lélek,
 Szivem egyedül csak érted él,
 Bárha nem is nevezhetlek,
 Még is holtomig szeretlek.
 Légyen hát vidám orcád,
 Mosolyogjon a sors rád.

(Felhőkárpit felvonul és világos lesz.)

XI. JELENES.

Előbbiek, Kazinczy, Simay, 8 énekes.

NYOLCZ ÉNEKES.

Veled megyünk mi is, hová vezetsz.

KELEMEN.

A hogy megesküvénk egymásnak, most ez esküt
Ujitsuk meg e nehéz pillanatban.
Nem hagyjuk egymást el soha !

MIND.

Esküszünk !

(Kezeiket Kelemen és Anna egymásba tett kezére teszik.)

KELEMEN.

EsküdjeteK meg, hogy testvérekül
Fogjátok egymást mindenkor szeretni.

MIND.

Esküszünk !

KELEMEN.

EsküdjeteK meg, hogy meg nem nyugosztok,
Mig azt a czélt, mely távol fénylik ott,
Győzelmesen meg nem közelítők.
EsküdjeteK, hogy minden áldozatban
És szenvedésben egyesülni fogtok,
Hogy majd a nemzet, késő nagy idők
Multán, dicsekedve mutogassa

A tört vándorbotot, mely kezetekben
Dicsőségének útját megmutatta.

MIND.

Esküszünk reá.

SIMAY.

Isten segítsen, hogy megtartsátok azt.
Mit esküvel ma megkötöttetek.

KAZINCZY.

S a hon segítse győzelemre,
A mit ez éj csillaghullása megszült :
Nagy legyen hazánk !

(Függöny rögtön le.)

OLYMPI VERSENY.

ÁBRÁNDKÉP A BUDAPESTI NEMZETI SZINHÁZ
ÖTVEN ÉVES FENNÁLLÁSÁNAK ÜNNEPÉRE.

Szintér: Olympi berek, a babérerdővel, háttérben havas hegyormok, vizeséssel. Az első képnél ködfátyolon át Olymp isteneinek csoportozata festve, mely a zenei nyitány alatt látható s annak végeztével eltűnik. — A szintér két oldalán az előtérben áll két **Eszmény**: Mult és Jelen, nőalakok. Az egyik régi római viseletben, a másik mostani divatszerűben. — A Mult kezében egy varázstükör, melylyel fényt vet, a merre fordítja. A Jelen kezében varázsfáklya. — Középen egy tripószon van egy nagy mellszobor álarcz; a delphii orákulum közlöje, előtte oltáron láng ég.

ORÁKULUM.

Kik vagytok?

MULT.

Testvérek és ellenfelek.

JELEN.

Ikrek, kik egymástól születtek.

MULT.

Együtt soha; de elválhatlanok.
Az én nevem: az átlátszó sötétség,
Melyben minden meglátszik, a mi volt.

JELEN.

Enyém a fénysugárból szőtt homály,
Melyen nem látszik semmi át, mi lesz.

ORAKULUM.

Rejtélyetek megoldám.

Testvér és ellen, egymástól szülött,

Elválhatlan és együtt nem levő

Ikertársak neve «Mult» és «Jelen».

Miért jövétek?

MULT.

Versenyt támasztani egy «zöld levélért».

JELEN.

Levélért, melynek «babér» a neve.

ORÁKULUM.

Hogy hívják versenypályátok nevét?

MULT.

Fövény, melyen Thespis kordéja gördül.

JELEN.

Avult név! Thespis nem jár talyigán már.

Pályánk neve most szebben hangzik így:

A deszkák, melyek jelzik a világot.

MULT.

És mégis fényesebb az én világom,

Hajdan valának cserép-koronák

S arany művészek.

JELEN.

Állitod talán,

Hogy most cserépművészek hordanak
Arany, ezüstből készült koronát?

MULT.

Akkor az eszmény volt a czél, az ihlet.

JELEN.

De most az élet, sziv és szenvedély az.

MULT.

Az én világom mind, mi halhatatlan.

JELEN.

És az enyém, a mely örökkön ifjú.

MULT.

Hol Roscius, hol Mnester és Páris most?
Kik egykor Rómát örjögésbe hozták.

JELEN.

Bizony dicső művészi kor vala!
Saját arcát a Mimus nem mutatta,
Hanem lárvát tartott eléje, jó nagyot,
Szájában öblöst, hogy a hang kiférjen,
S skándálta, mint a lajtorja-fokot
A költő pattogandó verseit.
És hogyha fenkölt hangot pengetett,
Felhúzta a magas sarku cothurnust.
Bögött, ha bús volt; — röhögött, ha vig.
Gyöngéd szűz jelmezében nagy kamasz
Sipogta versét jércze hangokon.
S milyen volt aztán hozzá a zene?

Csilingelő háromszög, öthuros lant,
 Szájhoz kötött kettős csülök-tilinkó,
 Pán sípja, s a kézzel vert csörgetyús dob.
 Nézd, a te multad képe mily dicső.

(Fáklyával megvilágítja a háttérben eltűnő ábrát. Régi római színpad, álarcz alatt játszó színészekkel, zenészekkel, táncosnőkkel. Jellemző zene hozzá.)

Tapsolj tehát! Im itt a klasszikus kor.

MULT.

Hát a palimpsest újan irt sora,
 Mely a régi írást takarja, jobb talán?
 Avult álarcz helyett most él a chablon.
 Hajdan a költő szellem-hősei
 Szerint csináltatá álarczait,
 Ma emberéhez készít szerepet.
 Eltűnt a pathos, nincs többé cothurnus...
 A művész úton-útfélen szedi
 Mintáit: eltanulja a paraszt
 Gorombaságát, úri rend negélyét.
 Harczostúl hetykeséget, pórleánytól
 Legyeskedést, hivalgást úri hölgytül,
 Népszónoktúl tanul világverő hőst,
 S tükörbül a gyöngéd szerelmest. —
 Tanul nevetni, sirni, felhevülni,
 S göresök között meghalni kinosan.
 S ez mind chablon. Hát még a jelmezek?
 Egy örült démon rémszeszélyei,
 Ki az embert majommá visszagyúrja.
 És a zene, mely most már nem «kisért»,
 Hanem «kisért», ez a jelen művészet, —

A te csalárd szellemországod ilyen!
Im, tapsolj hozzá! Itten áll a képe.

(Varázstükrével oda világít. — Ujabbkori szinpad, az ismeretesebb chablon alakokkal, a karrikaturába menő divatjelmezekkel, zeneszerek, öreg dob óriási trombitákkal. — Jellemző zene hozzá.)

ORÁKULUM.

Nem verseny ez; versengés, mit követtek!
Egymástól távol álló nemzetek,
Kiket elválaszt annyi ezred év,
Egymással szembe nem állíthatók, —
Mit tartott szépnek Róma, Parthenópe
S viszont a Spree, a Themse s rajnaparti
Athenae mit nevez most ideálnak?
Már e fölött maguk az istenek
Sem ítélhetnek. Ám mutassatok
Fel egy helyet, egy népet, egy hazát,
Melyben magátul, mint a pegázus,
Szülemlé meg és nőtt fel a művészet.
Annak multját, jelenjét vessük össze
S ítéljük el, kit illet a babér?

MULT.

Én tudok olyat. Ister partjain
A távol Scythiából szállt meg egy nép,
Harczban erős, játékhoz nem tudó:
Testben lélekben egyformán kemény
S a még keményebb sorssal daczó. —
Oh, hány csapásnak kellett őt leverni,
A mig megtudta, mi a szenvedés?
S meddig kellett a fájdalomnak érní,

A mig hangos szavakká változott,
 A melyeket egy bujdosó dalár,
 Otthontalan bolyongó énekes,
 Kobzát pengetve, átadott a szélnek,
 S a szélnél változóbb ember-sziveknek!
 Nézd, ez a hely volt bölcsöd otthona.

(Török temető, Budapest a kerepesi-ut felől nézve. Elöl turbanos sírkövek, török sírok, melyek helyén épült a mai nemzeti színház, hátrább Pest omladozó bástyái a hatvani kapu egy fonott sövény, mely a mostani Károly-körut és Deák Ferencz-utca helyén a város kerítését képezte; sáncz, karósrók, a hirdetett «rondella», egy tágas kaszamáta, melyben e század elején a magyar színészek előadásait tartották. A leghátulsó térben Buda karcsu minaretekkel. — Az égen a fogyó félhold, Mátyás templomának a tornya fölött. Egy török síron ül Tinódy Sebestyén elmélázva, kezében lant, előtte vándorbot letüzve, ráakasztott kobakkal. Zene. Tinódy költeményeiből távoli ének kísérettel: «A régi gonosz időket éneklek».)

JELÉN.

Mi szívszorító egy tekintet ez?
 Török sírokkal fedett temető.
 Sötétlő bástyarom, korhadt palánk,
 Mely a bozótban elvész. Ott a sáppadt
 Égbolton felnyúló török moscheék. —
 Mért hivod ezt az én bölcsöm honának?

MULT.

Ez Budapest, «Magyarhonnak szive».
 Az a sötét körönd formájú bástya,
 Az a magyar művészet menhelye,
 S a sírhalom, hol ama vándor ül,
 Hátát a turbánkoszoruzta emlék

Kövéhez vetve, a csarnok helye,
Melyben a honi múzsa megpihen.

JELEN.

S ki e fakó alak? E bús magyar?

MULT.

Ez a te ősöd, a vándor dalár,
Ki egy személyben költő és színész,
Kezében ott az egész zenekar,
Az a koboz; — ők ime hárman együtt;
A költő, a lant, és az ég viharja
Bejárják a hazát és énekelnek
Elmult napokról, hősookról, dicsőkről;
S azoknak hosszú szenvedésiről.
Kezdi a dal, folytatja a koboz
S bevégi a viharnak orgonája.
Az a te ősöd! Vándor botja ott
A te családfád! Nézd: ez a mesés bot,
A mely a földbe tűzve meggyökérik,
Virágot hajt, belombozza vidékét,
S utódinak arany gyümölcsöt oszt.
De megkívánja, hogy a viz, melylyel
Öntöztetik, mind forró köny legyen.

JELEN.

El, el, káprázat! Ez csupán mese,
Álom-mutatta rém. Hagymázos ábránd.
E romtanyának hire sincs sehol.
Törüld le onnan! Hadd álljon helyén
A látható, az érthető való!

(Fáklyával int: a kép elsötétül, alászáll, helyében ott áll Budapest mostani képe madártávlattól; úgy, hogy az előtérben a nemzeti színház, az operaház, a népszínház állnak; a háttérben Buda a kiépült királyi palotával, a Mátyás-templommal, mögötte a fénylő nappal.)

JELEN.

Nem mithosz többé az, hogy Orfeus
 Dalától a kőhalmaz útnak indult
 És büszke templommá emelkedett.
 Nézd, három templom áll ma itt e helytt,
 Hol géniusza oltárán a nemzet
 Dicsőségének áldozik.

MULT.

Láttam születni mind e csarnokot. —
 Midőn az első fundamentomát
 A legszerényebb hajléknak lerakták
 Nagy emberek, — kicsiny volt a hirök,
 De tetteik valának a nagyok.
 Maguk elmultak, el lettek feledve,
 De a kő, melyet összeraktak, él!
 Körül még pusztaság volt: — temető —
 De legsivárabb pusztaság a szív:
 A nagy közönség szive: idegen. —
 Fehér hollónak hitták a magyar szót,
 Az is csak gunyhó eszterhéjba fészkelte
 A palotáig röpte nem vivé fel.
 A költőt hitták akkor «nagy bolondnak»,
 Művész vehette megtiszteltetésnek,
 Ha már komédiás nevet kapott,
 Az eddigi «országcsaló» helyett.

És mégis támadt akkor egy hatalmas
 Csoport: egy phalanx, mely a korszakot
 Merész homlokkal küzdelemre hívta.
 Én láttam őket jönni, játszva győzni:
 Láttam, hogy lett tűzzé a jég előttük.
 Nem volt csoda, hisz láng volt — mindegyik.

JELEN.

Gyakran szépít a kortárs hű szerelme,
 Hálás emlékezet könnyen nagyít. —
 Talán nem is voltak oly óriások?

MULT.

Igaz! Hibájuk az, hogy messze tűntek.
 Élő szobor a színész alkotása,
 A mint elhallgat, porrá is omol.
 Talán nagy is volt? Hát ki mérte meg?
 Ki festi le, ki önti meg szobornak,
 Ki varrhat himet arról a mi szellem?
 De nagyságuknak egy mértéke megvan.
 Volt versenytársa szerény hajlokunknak
 Fényes, pompától terhes palota:
 Előhaladt világhirű művészet,
 Kiművelt nyelvet hirdető olimpja:
 Patriciusnak, polgárnak kegyencze.
 Azzal kellett a versenytérre szállni:
 S a honi múzsatábor lett a győztes;
 Bár a művészet szellemén kívül
 Nem volt más fegyvertárs a diadalhoz.
 Ki a dicsőségteljes idegen
 Csillagot el tudá homályosítani,
 Annak önfényiben kellett ragyogni.

Pedig előttük nem volt iskola ;
 Nem láttak jobbat, maguknál kelőbbet,
 De sőt el kellett irtani maguktól
 A nyelvérzéssel nemzet szellemével
 Meg nem férő avult szokásokat,
 Az érzelgős negélyt, siránkozást.
 Felhöverő álpáthoszt, túlozást,
 A vándor ponyva-sátrakban divott
 Félszeg, szenvelgő, álérzéseket,
 S helyettük újként megteremteni
 Az ős igazból, nemzet jellegéből
 Eredt modort, mozgást, szavallatot.
 Melyben a nép öngyermekére ismer
 S a tűz tüzet szül : szellem szellemet költ.
 Eljött a költő és uj régiókat
 Nyitott a honi művészet előtt,
 Életre hívta «nagy» történetünk
 Erőteljes dicső alakjait,
 Kibe a művész önlángját lehelte,
 Mint két fél-isten, a ki egybe forrt,
 Teremtővé lett költő és művész. —
 Aztán leszálltak együtt a délibábos
 Puszták, szalmás kunyhók lakóihoz,
 Útféli csárdák, vidám lakozások
 Zajában a nép életét tanulva,
 Ez a nemzet «kicsiny» története
 Méltó az ismerésre. Törzsökünknek
 Ez a virága, lombja és gyümölcse !
 Mily ellenállhatatlan volt a hatás,
 Midőn a nép meglátta önmagát
 E büvtükörben és magára ismert,
 Mit költő és művész eléje tárt !

Az idegen, ki harczos hőseinkben
 Csak félni tudta egész nemzetünket,
 A népdalok hősében megszerette
 Előbb csak a dalt, majd az emberét,
 Utoljára az egész nemzetét.
 Nem a multaknak hizelgek, ha mondom :
 A magyar pusztá hóditotta meg
 Pannóniának iker fővárosát
 Honfoglaló törzsökös nemzetének ;
 S e hóditásnak vára im e ház volt.
 A két (komoly és vig) testvér közé,
 Miként a kegyszüzek, a gráczfiák
 Harmadszemélye, a képen fonódott
 A dalmú, a legégiebb művészet.
 A dal — világnyelv, melyben minden nemzet
 Megérti, a mit istenajk beszél.
 S kit meg nem hóditott a honi nyelv,
 Meghóditotta a magyar zene. —
 — És volt idő, midőn e kis szerény ház
 Festett erdői képviselték
 Az elvesztett egész magyar hazát.
 És képviselték azt hűségesen.
 Itt lelte menhelyét a gondolat,
 Mely másutt szóvá nem változhatott.
 Innen hangzott el szét a buzditó szó :
 «Oh, el ne csüggedj, nemzet, még remélj !»
 Itt e padon, hol minden színlelés,
 A vissza-vissza néző honfibiú
 Valódi fájdalomnak adta hangját,
 S a könny, mi itt hullt, az valódi könny volt. —
 — Elmúlt, felszáradt : — hát felejtsük el !
 Miként felejtve, a kik hullaták.

De én még most is itt látom előttem
 Amaz egész tábornyi szellemet.
 Egyenként is nagyok, — együtt sereg volt.
 Ha össze tudnám őket még keresni,
 Hol elmaradtak jeltelen sírokban, —
 A vadbokorban siró fölmile
 Jelenti tán, ki nyugszik ott alant?
 Ha még egyszer itt állnának előttem
 «Bánkbán» dicső alakja, gyöngy «Melinda»,
 Kegyetlen «Gritti», büszke «Coriolán»,
 Felejthetlen hős «Volumniája»,
 «Gertrud» királynői szobor alakja,
 Kiknek szavából élő szív beszélt,
 Szemükből a lélek lángolt elő,
 Egy-egy szavukkal megkapák a szívet
 S könnyet facsartak jégkebelből is! —
 S a többiek, mind méltó társaik,
 Rákóczy anyja, «Zrínyi Ilona»
 Erzsébet, a nagy brit királyi nő,
 Örjögő «Lear», önáldozó «Zrínyi»,
 Busongó «Mikhál», lázadó «Petur»,
 Apjának ifju mássa, mór Othello,
 Jágó és Tartuffe, Cæsar, Brutusával
 S kik édes tréfa játszi hangjain
 Örömnök kincsét szórták a világba :
 A két borbély ; a kárpitos legény.
 A bonvivantok mintaképe,
 S kit a tréfák alakjai között
 Legelső legnagyobbnak ismerék :
 Az ős Peleskei nótárius,
 Ha egyszer végig járna még e színen,
 Tengerbe úzne minden bánatot !

S ha hallanám még alföldi karámok
Hősét, dallos Csikóst, kalandos Sobrit
S ábrándos társát, Rózsit, a pacsirtát,
S a dalmüvek hirhedt nagy asszonyát,
Normát, Hunyad-fiaknak drága anyját
Haranghangjával ; tünde szép Luciát
Csalogányszégyenítő énekével.

Tréfás Don Bartolot és Dulcamárát
S leányát, az égben eltűnt szeráfot —
Kiket mind pázsit föld vagy pázsitosabb
Feledtetés. A nagy költőkkel együtt,
A kiknek szellemalkotásai
Együtt éltek velük — s tán együtt haltak?
Ki hozza újra össze e csatát?

*(Ködfátyol felvonul. Csoportban állják körül Shakespeare, Kato-
na, Szigligeti szobrait a jelzett alakok : Lendvay idősb és ifjabb,
Lendvayné, Egressy, Jókainé, Szentpéteri, Bartha, FánCSI, Tóth,
Szerdahelyi, László, Komlóssy Ida, Paulayné, Telepi, Hubenay,
idősb és fiatalabb, Füredi, Hegedűsné, Schódelné, Hollósy, Réthi,
Kovácsné, Benza, Benza Ida stb. — A zene komoly drámai
motivummal kezdődik, majd ábrándos tilinkó távol, — majd az
alföldi halászlegény dala, végül Lucia örülésének réghangjai.)*

JELÉN.

Palma sub pondere crescit.
A pálma önterhe alatt növekszik.
Mi a mult bajnokinak akadály volt,
Annak legyőztén nyerték a sikert,
S a küzdelemben volt a diadal.
Ma már nem eszköz többé a művészet
S zászlóvivője más nagy eszmeharcznak,
Ma a művészet célja önmagának.

A nagy történelem ábráinál,
 Ki a hármass nemzeti szint emelte
 A győzelemre, hirnevét kivivta.
 Most a közélet prizmáján keresztül
 Ezernyi változatba tört színek
 Hű árnyalása az igaz művészet.
 A kor, mely a színészt egyenrangúvá tette,
 Egyuttal leszállítá őt a piedestálról,
 A melyen állott, mint kivételes lény, —
 Nem félistent követel tőle többé,
 Hanem egész embert, felfoghatót,
 Minden hibáival s erényivel.
 Nincs többé bizva színpad szónokára,
 Hogy nemzete panaszait kesergje ;
 A rostrumon jobban elvégzik azt. —
 A nagyvilág és harczi helyett
 A szív világát s annak harcziit
 Kivánja a jelenkor látni már.
 — Még a költőn is érzik a hatás :
 Midőn színpadra hozza hőseit.
 Kiket a múlt dicsfénye vesz körül,
 Nem szobrot vés, de fest gyöngéd ecsettel ;
 Hogyan éreztek ők, mint emberek,
 A korona és pánczéling alatt ?
 Egykor a népélet is egyszerű volt :
 Nehány mindenkitől ismert alak,
 Táj öltözetben : körmönfont szavak,
 Eszményített betyár, ki nem rabol,
 Szájában tapsidéző népdalok.
 Mellé egy ártatlan vadrózsabimbó.
 Ma már a nép fogalma egy világ.
 Más emberek, új osztály, társaság.

Megváltozott fogalmak, viszonyok,
 Új vágyak, más hiuság, szenvedélyek ;
 Komoly törekvés, léha nyegleség
 A nemzetélet gyorsabb lüktetési
 Új tért nyitottak a költő előtt,
 És azzal új pályakört a művészek.
 S nincs többé szép hazánk körül bezárva :
 Már hozzá számítunk a nagy világhoz,
 A mult alatt csak országunk szívében
 Volt versenyünk a művelt idegennel !
 Most versenytársunk az egész világ :
 S egyenlő színvonalra kell hatolnunk
 Nagy népcsaládok ős művészetével,
 Hajdan mindhárom művész géniusz
 Tölté be templomunk. Ma mindegyiknek
 Külön disz-csarnokot szentelt a nemzet.
 A dal világnyelv más templomban zeng :
 Népszínmű, a nép nyelve, ön magának él ;
 Az ősi háznak minden terhe ránk,
 A költészet tolmácsira, maradt.
 — Dicső örökség ! Ez tagadhatatlan !
 De elpazalva semmi sincs belőle :
 Nem vesztenk el semmit a hagyományból,
 A költő-óriás királyi Shakespeare
 Nagy alkotási épp úgy fényben élnek,
 Mint önszülette klasszikusaink. —
 Helyét leli mind a romantikus,
 Mind a reális költészet neme,
 Nyelvünknek lyrai szépségeit,
 És drámai hatalmát egyesítve,
 A néphumorból támadó zamattal,
 A mit teremt, az vérig nemzeti.

S uj nemzedékünk méltó uj korunkhoz :
 A ledült pálmaerdőnek porából
 Uj pálma-geiszt emelkedett magasra,
 Megosztva elfoglalt ősbirtokát
 A multból fennállt pályatársival,
 Kiket, mint őstörzseket a folyondár,
 Ugy fednek még zöldülő koszoruik.
 S az uj Olymp, a nemzet Heliconja,
 Már nem siratja mostoha időket.
 De küldetését hiven teljesíti
 Csoportosulva egy oltár körül,
 A mely e házat templommá tévé,
 E házat, e hazát, e nemzetet.
 Ez a jelen. — Legyen szebb a jövő!

ORÁKULUM.

A verseny véget ért. Ítéletem :
 «Az a babér becses, melyet a boldog élő
 Önhomlokáról az elmúlt fejére tesz.»

JELLEN.

Követve légyen, istennő, szavad!
 «Az a babér becses, melyet boldog élő
 Önhomlokáról az elmúlt fejére tesz.»

*(Leveszi fejéről a babérkoszorut s a Mult fejére teszi. — Hát-
 térben a jelenkori színész-személyzet, kiváló szerepének a jelme-
 zében, körülfogva a középben kiemelkedő szobrát a királynak —
 a hátképben egy oldalon az uj parlamentház homlokzata e fel-
 irattal: «Az országháza» — más oldalán a királyi palota, két
 oldalt híres költők emlékszobra. Himnusz.)*

AZ ARADI HŐSNŐK.

TÖRTÉNELMI VIGJÁTÉK HÁROM FELVONÁSBAN.

ELSŐ FELVONÁS.

(Uri lak belseje, háttérében erkélylyel, jobbról nagy kályhaajtó, balról ablak, renaissance korbelti butorzat. Nők, férfiak viselete nemzeti : magyar vagy rácz.)

I. JELENÉS.

Rózsa, Jolán, később Sári, Juttka, Panna.

(Künn dobpergés, mely közeledik, félrevert harangok vészjelzése, kúrthangok.)

RÓZSA. (Az erkélyen kinéz.)

JOLÁN. (Balról sietve jő.)

Valami veszedelem van a városban! Kürtölnek, dobolnak és a harangokat félreverik.

RÓZSA.

Tekenyőst látom, a mint futvást püföli a szamárbőrt. Ijedtében a sisakját is megfordítva tette fel.

JOLÁN. (Odalép Rózsához.)

Amott jön a fürmender; úgy látszik hozzánk tart.

RÓZSA.

Adj jelt az asszony népnek, hogy gyülekezzenek a házunkhoz, ha valami veszedelem van, legyünk egy rakáson.

JOLÁN. (*Éleshangu sípba fúj.*)

JUTKA { *vasvilla a kezében* }
 SÁRI { *fejsze a kezében* } *berohannak a sípszóra.*
 PANNA { *vaslapát a kezében* }

JUTKA.

Itt vagyunk, nagy asszonyom.

SÁRI.

Kit üssünk?

RÓZSA.

Ti csak strázsáljatok a kapuban. Ilyenkor, mikor zürzavar támad a városban, minden tolvaj felszabadul. Férfit, a kit nem ismertek, be ne ereszszetek a kapun. Az asszonyokat utasítsátok a palotába, oda gyülekezzenek.

JUTKA.

Dejsz én tőlem ugyan a herkopáter sem jön be, ha én megcsiklándozom ezzel a vasvillával.

SÁRI.

Vagy ha megtapogatom ezzel a balta fokával.

PANNA.

No ha még én odaütöm neki a tüzes lapiczkát az ábrázatjához!

JUTKA, SÁRI, PANNA. (*El.*)

II. JELENES.

Rózsa, Jolán, Lábfáj, Famulus.

LÁBAFÁJ.

(Sűrű gombos dolmányban, hatalmas bajuszzal, fején nyuszt-süveg, oldalán rezes kard.)

Szerencsés jónapot nagyasszonyom, leányszonyom! Ne tessék félni, itt van már Toprongyi Jeremiás. Egyszerre idejöttem, kegyelmeteket megoltalmazni.

RÓZSA.

Láttam ám, hogy kétszer is el tetszett haladni a kapunk előtt.

LÁBAFÁJ.

Pedig egyenesen ide indultam, hanem hát az a szerencsétlenség történt velem, hogy a mint a nagy sietségbe a dolmányomat begomboltam: egy gombbal lejjebb kezdtem, s egy zsinór felül kimaradt, akkor aztán végig ki kellett az egészet gombolnom, megint újra begombolom, akkor meg egy gombbal feljebb vettem, s aztán alul maradt ki egy zsinór: megint újra kellett kezdenem. Rettenetes eset volt az!

RÓZSA.

No de csak hogy szerencsésen elmúlt. De hát mi veszedelem van a városban?

LÁBAFÁJ.

Akármi van, bennem emberére talál. Ne tessék reszketni. Mikor ő kegyelme a viczispán ur el-

ment a táborba a vármegyei banderiummal, azt mondta: «no Jeremiás, a mig én odaleszek, kendre bízom a várost meg a családomat. Őrizze meg.» Őrzöm is azóta éjjel nappal. Nagyon őrzöm!

RÓZSA.

De hát mi veszedelem van?

LÁBAFAJ.

De majd mingyárt megmondja a dobos. Ezt neki kell tudni; mert ő beszélt a toronyőrrel, a ki jelt adott a kürttel. Meghagytam neki, hogy rögtön idejőjjön raporra.

III. JELENÉS.

Elébbiek, Tekenyős.

TEKENYÖS. (*Bebotlik, a dobot verve.*)

Di-di-dicsértessék!

LÁBAFAJ.

Ne verd azt a dobot olyan nagyon, mikor idejössz a szobába! Aztán ne kiálts nagyot. Lassan mondd, mi baj van?

TEKENYÖS.

(*Reszketve ütögeti halkán a dobot, rekedten hebeg.*)

Ne-ne-ne-nemzetes fü-fü-fü-fürmender.

LABAFÁJ.

Ne kinlódj a titulusommal! Mondd, hogy mi baj van?

TEKENYŐS.

Tü-tü-tü-tűz van! (*Dalolva elszalad.*) Sza-szaladok.

RÓZSA.

Jehova Isten! Tűz van ebben a nagy szélben.

LÁBAFÁJ. (*Büszkén.*)

Ne tessék reszketni, nagyasszony. Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Voltam én már tűzben elégszer. Mi az egy magyarnak! Egyet intek s azonnal ezer kéz oltja a tüzet. Elmorzsolom a tenyerem között.

RÓZSA.

De siessen hát! S tegye meg azt a hatalmas intést.

LÁBAFÁJ.

Csak előbb feltüzöm a kokárdámat. (*Famulushoz.*) Vegye kend elő a tokbul a kokárdát. (*Elveszi tőle a singes hosszúságu veres tollbokrétát s feltűzi a kalpagjára.*) Így ni! Mikor ezt az én veres tollbokrétámat meglátja a népség, akkor egyszerre tudja, hogy veszedelem van s a merre én megyek, arra szalad minden ember. Akkor aztán minden lélek erre az én veres kokárdámra néz s azt teszi, a mit én parancsolok.

RÓZSA.

De hát menjen már, az Isten áldja meg és mutassa meg a népnek a veres kokárdáját.

LÁBAFÁJ.

Hiszen még nem tudom, hogy merre van a tűz?

JOLÁN. *(Az erkélyről.)*

Nem látok én semmi füstöt, akár merre nézek.

TEKENYŐS.

(Berohan, sisakjának taraja előre fordítva.)

Ne-ne-ne nemzetes fü-fü-fü-fü . . .

LÁBAFÁJ.

Nyögd ki már, hogy hol van a tűz?

TEKENYŐS.

Ne-ne-ne-nem tü-tü-tü-tűz van, hanem vi-vi-vi-víz. Kiöntött a Ma-ma-ma-maros. *(E szalad dobolni.)*

RÓZSA.

Szent Isten! ha a Maros kiöntött, mind itt veszünk.

LÁBAFÁJ.

Nem kell reszketni, nagyasszony! A mig én itt vagyok, Toprongyi Jeremiás. Egy kis árvíz! Mi az egy magyarnak? Az egyik kezemmel arra intek, a másikkal amarra intek. S egyszerre gátat emelünk a rohanó árvíznek.

RÓZSA.

De siessen hát, fürmender úr.

LÁBAFÁJ.

Mingyárt, mingyárt! Nem érti azt a nagyaszszony. Csak előbb a zöld kokárdámat tüzőm fel. *(Elveszi a zöld tollat a famulustól.)* Veres kokárdával csak nem mehetek az árvíz ellen. Ha én ezt a zöld kokárdámat feltüzőm, arról egyszerre megtudja minden ember, hogy árvíz van. Én ott állok a legnagyobb veszedelem közepén, a szárazon s ezzel a zöld kokárdával intek, hogy merre induljanak a mentő csónakok.

RÓZSA.

De menjen hát!

LÁBAFÁJ.

Hiszen még azt sem tudom, hogy melyik oldalon tört be az árvíz.

JOLÁN. *(Az erkélyen.)*

A népség összevissza szaladgál a piacon. Senki sem tudja, merre fusson.

TEKENYŐS.

(Berohan, sisak nélkül, dobját pergetve.)

LÁBAFÁJ.

Elhagyod ám a beköszöntéseket, te halálmadár! Mondd röviden, hogy honnan jön a víz?

TEKENYŐS.

Se-se-se ne-ne-nem tü-tü-tü-tűz, se-se-se ne-nem vi-vi-vi-víz.

LÁBAFÁJ.

Se nem tűz, se nem víz. Hát akkor mi az, a miért a toronyőr félreveri a harangot?

TEKENYŐS.

Po-po-po-por!

LÁBAFÁJ.

(Megijedve, maga is hebegni kezd.)

Po-po-por?

TEKENYŐS.

Na-na-nagyon nagy por!

LÁBAFAJ.

Akkor az ellenség jön! Lassan dobolj, édes Tekenyős barátom. *(Egészen összeesik.)*

TEKENYŐS.

Hiszen nem dobolok én már, csak a fogam vaczog.

LÁBAFÁJ.

Hát aztán honnan jön az ellenség?

TEKENYŐS.

Előlről is, meg hátulról is.

LÁBAFÁJ.

Előlről is, hátulról is? Hisz az nem illik. Ki mondta? Hátha hazudott? *(Szűk mellüvé teszi magát, a térde előre görbül.)*

IV. JELENÉS.

Előbbiek, Jutka, Sári, Pirók, Toklász, Asszonyok.

ASSZONYOK. (*Tódulnak be jobbról.*)

JUTKA, SÁRI, PANNA.

(*Galléron fogva hozzák Pirókot és Toklászt.*)

JUTKA.

Itt hozunk két espiont, nemzetes fürmender uram!

PIRÓK.

Eressz el, Jutka! ne izélj azzal a vasvillával, hiszen magamtul is a fürmender uramhoz akartam jönni.

SÁRI.

Ez a másik is azt vallja; de nem kell neki hinni.

LÁBAFÁJ.

Egymás után beszéljete! (*Pirókhöz.*) Honnan jösz?

PIRÓK.

Az ellenségtől. Zerindről.

TOKLÁSZ.

Bolond beszéd! Én jövök az ellenségtől. Vingáról.

LÁBAFÁJ.

No ne feleseljete. Ki van ott Zerinden?

PIRÓK.

Hát ki volna? Vértesi János uram, a nagy proféta! A nagy kurucz táborral. Tizezer paraszt van vele.

LÁBAFÁJ.

Hát te mit locsogsz Vingáról?

TOKLÁSZ.

Ott meg a SzegedinácZ Péro van, tizezer rácZ szerezsánnal.

PIRÓK.

A Vértesi uram kurucz ember. Azt prédikálja, hogy minden urat és papot el kell küldeni a más-világra.

LÁBAFÁJ.

Huh, a pogány!

PIRÓK.

Azt hirdeti, hogy minden vagyont szét kell osztani azok között, a kiknek nincs. A kinek két dolmánya van, az egyiket el kell tőle venni.

LÁBAFÁJ.

Huh, a pogány!

PIRÓK.

Azzal fenyegetőzik, hogy a ki ellene áll, azt levágja, felnyársalja, porrá égeti.

LÁBAFÁJ.

Huh a pogány!

TOKLÁSZ. (*Félrerugja Pirókot.*)

Eredj, mit henczegsz itt a te ellenségeddel, a ki csak fenyegetőzik, én hozom az igazi ellenséget a hátamon. Az az igazi ellenség! A Szegedináczi Péro meg is tette már azt, hogy a ki ellene állt, levágta, felnyársalta. Ott van Vinga, porig leégette, a lakosait kardélre hányatta.

RÓZSA.

No Fürmender úr! Most mondja már, hogy «huh, a pogány!»

LÁBAFAJ. (*Meghunyászkodva.*)

Hát mit tudott tenni, szegény görög? Ha ellenáltak neki!

PIRÓK.

Engemet azzal az izenettel küldött ide a paraszt próféta, hogy azonnal kétezer pár csizmát, száz vég posztót, ötezer kenyeret küldjön ki a város a serege számára a táborba. Azonkívül valamennyi papot, meg sarkantyús csizmában járó urat küldjenek oda hozzá kezesekül.

TOKLÁSZ.

Engem meg a ráczkirály küldött, azzal a kegyetlen parancsolattal, hogy a hadserege számára azonnal szolgáltatson ki kegyelmed száz gönczi hordó ménesit, ezer zsák mamaligát, tíz erszény pénzt, azután meg a legszebb huszonnégy menyecskét a városbul, a kinek fele leány legyen.

RÓZSA.

No fürmender úr! Most álljon hát a két sarkára «elég az egy magyarnak?»

LÁBAFÁJ.

Kérem alássan! Hiszen én nem is vagyok magyar, csak olyan szegény kis vindus vagyok. Aztán csak szegény kis harisnyatakács vagyok. Aztán a lábam is fáj. Én csak békességes ember vagyok. Nem akarom az ellenséget megharagítani (*Famulushoz*) Add ide fiam azt a fehér kokárdát; hadd tűzőm azt a süvegem mellé. Mikor ezt a fehér kokárdát meglátja a népség a süvegem mellett, mingyárt tudja minden ember, hogy jó lesz kiegyezni az ellenséggel.

PIRÓK.

Beezon jobb lesz megadni, a mit az ellenség kíván, mint hogy porrá égessék a városunkat.

TOKLÁSZ.

Inkább fizessünk, mint hogy kardra hányjanak bennünket.

RÓZSA.

Hallják kendtek, most már én mondok egy szót. Ha kendteknek mind a lábába csúszott a bátorsága, elég rut dolog. Ha kendtek az ellenségnek meg akarják adni a csizmákat, hát az a vargák dolga. Ha kenyeret, málélisztet készek adni vált-ságba az ellenségnek, hát az a sütők dolga, meg a molnároké, de hogy a gonosz lator ellenségnek a város szép hölgyeit és leányait harácsul oda-

dobják, az már a mi dolgunk! Abból nem eszik se kurucz, se rác!z!

LÁBAFÁJ.

Hát mit tudunk csinálni, mi szegény ártatlanok?

RÓZSA.

Mit tudnak csinálni? Hát nincsenek-e Arad városának erős kőfalai, bástyás kapui, a miket meg lehet védelmezni? Nincsenek itt a klastromban felhalmozva a muskéták, a miket a kuruczok leraktak? Nincsenek-e Arad városának czéhes polgárai, a kik a muskétákat a kezükbe vegyék s az ellenséget véres fővel visszaverjék.

LÁBAFÁJ. (*Síránk hangon.*)

Jaj, kérem átossággal. Nem lehet azoknak csatát állni a krudélis ellenséggel. Ugyan mit csinálnak a muskétákkal a harisnyatakácsok, a szűrszabók, a gelencsérek, a gubacsapók, a vászkábertimárok, a szitaszemkötők, a mézesbábosok? Egy se megy az a tűzbe. — Csak a pékek mennek a tűzbe. De azok is csak a szénvonóval.

RÓZSA.

De hiszen van nekünk erős várunk, ellátva ágyukkal, abban a császár katonái egy kapitány, meg két hadnagy vezetése mellett.

LÁBAFÁJ.

No iszen az még csak a szép katonaság! Mikor a generális elvitte a katonaságot, a főispán meg a

huszárságot oda adá a törökre: itt hagyta nekünk vároltalmazni valamennyi invalidust, a kinek fél keze, fél lába. A kapitány, a Tököli Ránkó olyan süket, mint egy pinczeablak; a pattantys hadnagy, Della Bunda Agrippa, vaksi; a muskétás hadnagy Paprikides Perikles pedig mind a két lábára sánta. Ezekről az ellenség meg nem ijed. Jobb lesz, ha mi ijedünk meg. Ha én ezt a fehér kokárdámat feltüzöm a süvegemre . . .

PIRÓK.

Bizony jobb lesz! Én szaladok az én ellenségemhez a fehér zászlóval.

TOKLÁSZ.

Én meg nyargalok az enyimhez vissza.

RÓZSA.

Azt a fehér kokárdát pedig nem fogja a kend süvegén meglátni a város, *(elkapja Lábfáj kezéből a süveget.)* hanem ha kend harisnyatakács, menjen kend haza harisnyát szöni, tegye fel az én főkötőmet. Én meg majd felteszem a kend süvegét s kitűzöm rá mind a három tollat, veres fehér zöldet, tudja meg róla mindenki, hogy Aradon magyarok laknak, a kik nem futnak el az ellenség elől. *(Mind a három tollat a süveg mellé dugva, azt felnyomja a fejére.)*

JOLÁN, PANNA, JUTKA, SÁRI, ASSZONYOK.

Nem bizony. Nem hagyjuk magunkat az ellenségnek prédául dobatni.

LÁBAFAJ.

Ejh! Ez nem jól van. Hogy a jérczék kukorítanak! Az asszonyok viseljék a süveget! Még veszedelmet hoznak a városra. Asszonynak konyhában a helye a pestes mellett. Ide a süveggel.

RÓZSA.

Azt nem adhatom oda! No hát mutassuk meg ezeknek az anyámasszony katonáinak, hogy mit tudnak az asszonyok, ha félreacsapják a kontyot. Fogjátok meg ezt a négy Kákompillét, csukjátok be a pestesbe. Ha minket oda küldtek a pestes mellé: mi dugjuk őket belé.

PANNA, JUTKA, SÁRI, ASSZONYOK.

(Mégfogják Lábafej, Toklást, Pirókot, Fa kulust, erővel betuszkolják az oldalajtón.)

RÓZSA.

No most aztán azt mondom, hogy ne jöjjön nekem ide szakállas ember! Olvastam én azt valahol, hogy voltak már egyszer amazonok Scythiában, a kik kezükbe vették a fegyvert, s a férfi népet úgy megkergették, hogy a világ kerítésébe ütötte az orrát. Ha egyszer megtörténhetett, másodszor is megtörténhetik. Te Zsuzsi, te Sári! iramodjatok szaporán a magazinba, hozzátok fel a kerekes puskákat. Te meg Panna vedd elő a legjobb lábodat, szaladj a várba, invitáld meg a tiszt urakat, egy kis boszorkánypogácsára. Majd meglássuk aztán, hogy beteszi-e a lábát Arad vá-

rosába akár kurucz, akár rácz, ha mi a szeme közé nézünk.

PANNA. (*Elfut.*)

JOLÁN.

Inkább meghalunk mindnyájan! Inkább fejünkre gyújtjuk a házakat s benne égünk az ellenséggel együtt.

ASSZONYOK.

Szúrunk, vágunk, hadakozunk.

RÓZSA.

Ha a férfiak javát elvitték, az asszonyok java itt maradt!

V. JELENES.

Elébbiek.

(*Lábfáj, Pirók, Toklász, Famulus, Panna nélkül.*) *Vértésiné két kis fiu.*

VÉRTESINÉ, ELSŐ ÉS MÁSODIK FIU.

(*Bejönnek.*)

RÓZSA.

Nini, mit látok? Hisz ez az én Vértésiné komámasszony, a szentandrászi birónak a felesége.

VÉRTESINÉ.

Jaj kedves édes komámasszony, nagy veszedelem elől szaladok én ide, a hogy a lábaim bírnak;

a két porontyommal együtt. Gondolja csak; az én uram megbolondult.

RÓZSA.

Olyanformán hallottam én is.

VÉRTESINÉ.

Kapta magát, felcsapott prófétának.

RÓZSA.

Miféle szellet szállta meg?

VÉRTESINÉ.

Hát a faluládájában talált valami ócska papirokat; az egyik törökül volt írva, a másik meg diákul, azokbul ő azt olvasta ki, hogy ötöt a Mohamed próféta, meg a Rákóczy fejedelem bízta meg azzal, hogy fordítsa fel az országot.

RÓZSA.

Hát tud a kegyelmed ura törökül, meg diákul?

VÉRTESINÉ.

Tudni nem tud. Hanem azért beszél az törökül, meg diákul is, csak úgy folyik belőle. Csak ember kell hozzá, a ki megértse. Azt mondja, hogy egy éjszaka leszállt a fülére az Aldabahót angyal, az tanította meg minden tudományra. Hogy a régi Isten mindent rosszul csinált; hanem már most az Aldabahót mindent újból fog csinálni. Hogy ezentúl az urak fognak dolgozni, a szegény emberek pedig lóháton pipáznak. Az én uram most

faluról falura jár prédikálni s úgy hazudik, mint egy kártyavető cigányasszony. S az a legbolondabb, hogy maga is elhiszi, a mit hazudik.

RÓZSA.

Hát a kik hallgatják !

VÉRTE SINÉ.

Azok meg épenséggel meg vannak bolondulva. Ragad a bolondság, mint a döbröcz. Egy kapa-fogható ember sem maradt a faluban : mind vele ment. Azt ígérte nekik, hogy felosztja közöttük az egész világot az operenciáig. Már a gyulai várat is megostromolták ; de onnan elkergették őket ; most aztán jönnek Arad felé : itt akarják bevárni az Aldabahot földre leszállását.

RÓZSA.

De hát miféle szent az az Aldabahot?

VÉRTE SINÉ.

Én nem tudom, miféle szent ; de Istentől elrugaszkodott szelletnek kell lenni : mikor azt parancsolja, hogy minden asszonyt ki kell irtani a világról, a kinek már gyermeke van ; mert azok már mind bűnösök, a gyerekeket is a vízbe kell dobálni, mert azok is bűnben születtek : csak így lehet bémenni újra a paradicsomba, a honnan Ádám, Éva őseinket kirudalták. Engem is váltig azzal üldöz, hogy ugorjam a két gyermekemmel együtt a Tiszába. Ezt parancsolja az Aldabahot. Én pedig kaptam magamat, elszöktem a két ár-

vámmal előle. Rejtsen el, kedves komám asszony, hogy rám ne találjon, ha bejön a városba.

RÓZSA.

Dejst ide ugyan be nem jön, ha egy egész légió ördögöt magával hoz is, mert mi ugyan kifüstöljük belőle a rossz lelket, nem tömjénnel, hanem puskaporral.

VI. JELENÉS.

Előbbiek, Jutka, Sári.

JUTKA. (*Régi kerekcsapokat czepele.*)

No nagyasszony, itt vannak a mangaléták.

SÁRI. (*Ki zsákokat hoz.*)

Ebben a zsákban meg, a hogy megkóstoltam, puskapor van. Azt gondoltam, hogy mák, de nagyon csipi a nyelvem. Ebben a zsákban meg vágott ólom van.

RÓZSA.

No hát minden megvan. Majd megmutatjuk mi, hogy tudunk mi löni.

VÉRTESINÉ.

Jaj lelkem, ez még mind nem elég. Még csepű is kell.

RÓZSA.

Minek a csepű?

VÉRTESINÉ.

Hát fojtásnak.

ROZSA.

A biz igaz. Láttam ám, hogy azt be szokták verni a puskavesszővel.

VÉRTESINÉ.

Óh én azt nagyon jól tudom. Nekem van egy dragonyos hadnagy (pauza) bátyám, az engem megtanított rá, hogy hogyan kell a karabélylyal bánni.

RÓZSA.

De jó, ha az embernek dragonyos hadnagy (pauza) bátyja van.

VÉRTESINÉ.

Majd mindjárt megtanítom én kegyelmeteket ennek a fortélyára. Adjatok leányok frissen egy marék csepüt.

JUTKA.

Itt az én guzsalyom. Ugy se fogy el Szentmárton napig.

VÉRTESINÉ.

Két fojtást kell ám a muskétába beverni. Az egyik jön legalul.

RÓZSA.

Én azt gondoltam, hogy a puskapor jön legalul.

VÉRTESINÉ.

Dehogy! Hisz akkor a láng mind hátul csapna ki! Alul jön egy fojtás: így ni. (*Leveri a puskavesszővel a fojtást a csöbe.*) Most ezt félig megtöltjük puska-porral. (*Lőport tölt a csöbe.*) Arra jó egy jó tele marék vágott ólom (*ólmot tölt a csöbe*). Most ennek a he-

gyibe megint a másik fojtás. (*Leveri a fojtást.*) Így csinálják azt a katonák. Már most aztán ide a serpenyőbe töltünk egy kanálnyi puskaport. — Jól van!

RÓZSA, JOLÁN.

(*Kezükben tartják a puskát.*)

VÉRTESINÉ.

Most azután felhuzzuk a puska kerekét a kulccsal. Krk, krk, krk (*felhuzza a kereket*). Mikor nem fordul tovább : akkor elhagyjuk. Ha pedig azt akarjuk, hogy elsüljön, arra egy újjal elrántjuk ezt a kis berzengetőjét, akkor a kerék elkezd sebesen forogni, a tűzkőből szikrákat csihol ki, attól meggyullad a kis puskapor, a kis puskapor meggyújtja a csepüt, a csepü meggyújtja a nagy puskaport; a meg kilövi az ólmot, hogy csak úgy durran.

JOLÁN.

De hát ki süti el ezt a puskát?

VÉRTESINÉ.

Én nem. Egyszer próbáltam életemben. Ugy pofon üte, hogy két fogam bánta meg. Itt a helye.

RÓZSA.

Majd elsütöm én. Adjátok ide. Csak az első példa megy nehezen. — Hanem hát én a levegőbe nem akarok löni. Csináljatok leányok valami czélt.

JOLÁN.

Ebből a pergő rokkából.

JUTKA.

Adjunk rá egy haczukát.

SÁRI.

A tetejébe meg feltegyük a Tekenyős sisakját,
a mit itt hagyott.

JOLÁN, JUTKA, SÁRI.

(Hirtelenében bábót alakítanak a guzsalyból.)

VÉRTESI.

Aztán csak jól vigyázzon, galambom komám-
asszony. Előbb jól megczélozza. Azt a szemét be-
hunyja, amelyikkel czéloz. Azt kell behunyni, mert
különben kisüti a puskapor. Mikor aztán megrán-
totta az ujjával a berzengetőt, akkor egyszerre
kapja félre a fejét, mert ez a czudar portéka olyat
rug hátrafelé, hogy czipóvá dagad a képe, ha
megéri.

RÓZSA.

No most állítsátok oda a kertre nyiló ablakba
azt a bábót. Hozzá kell szoknunk, hogy emberre
lövünk.

PANNA.

(Az ablakhoz állítja a rokkát.)

RÓZSA.

No hát ki tartja a puskának a végét?

JOLÁN.

Majd tartom én.

RÓZSA.

(Jolán vállára teszi a puskát; czéloz.)

VÉRTESINÉ.

Jaj lelkem, úgy nem jó lesz! Ha komámasszony egyenesen a fejére czéloz annak a bábnak. Ez a fertelmes szerszám, mikor elsül, úgy felrúg, hogy mind a gerendába megy a töltés. Odaczélozzon a rokkának a kerekére: akkor fogja épen a kaskétáját eltalálni a babának. Bocsátkozzék térdre Jolán leányasszony.

JOLÁN.

(Letérdel, a puskát a vállán tartva.)

VÉRTESINÉ.

No most — minden lélek dugja be a fülét! Vértesi János, tégy testamentomot! — Majd én számlálok. Czélozz! Egy, kettő, három tüzelj!

RÓZSA.

*(Megrántja a fegyver ravaszát.)*VÉRTESINÉ, MIND. *(Mind egyszerre.)*

Brrrrrrr puff!

MIND.

(Egymásra bámulnak s aztán nevetnek.)

E bizony nem sült el.

RÓZSA.

Hallja komámasszony; nem jól tanította meg kendet az a dragonyos hadnagy bátyja karabélyt tölteni.

VII. JELENES.

Elébbiek, Forray.

FORRAY.

(*Oláh cigánynak ülczázva, dudával a hóna alatt, beugrik a kerti ablakon.*)

De jó, hogy el nem sült a puskátok, mert az én bőrömet likasztottátok volna keresztül!

MIND.

Jaj! Egy férfi.

PANNA.

Egy dudás cigány.

SÁRI.

Ennek kiszurjuk a szemét.

MIND.

(*Neki rohannak vasvillákkal, nyársakkal.*)

Ezt felspékeljük.

RÓZSA.

(*Odarohan Forrayhoz.*)

Dehogy bántjátok! hisz ez az én lelkem édes uram! (*Átöleli Forrayt.*) Hát hogy jössz te most ide hozzánk a táborból? Ebben a maskarában! És az ablakon keresztül?

FORRAY.

Megfelelek egymás után. Hanem előbb hadd esókoljam meg azt a te két áldott szemedet, a ki még ilyen alakban is megismerte bennem a sze-

relmesét. Hát azért jövök az ablakon keresztül, mert a kapun nem eresztettek be; azt egy sereg fehércseléd őrzi vasvillával, kénytelen voltam a kerten átmászni s az ablakon bejönni. A saját cselédeim sem ismerének rám, a mi nem is csoda; mert a táborozás alatt bozontossá nőtt a szakállam, czigánynyá barnultam, de meg szándékosan is elváltoztattam az alakomat; mert csak így juthattam el Aradra a mostani felzendült világban. Ugy dudáltam magamat a rácztáboron keresztül. De hát ti asszonyok, mit praktikáltok ezekkel a muskétákkal?

RÓZSA.

Hát ha férfi nincs, a ki a várat megvédelmezze, oda állunk mi asszonyok s kivivjük mi is az «egri nevet».

FORRAY.

Áldjon meg az Isten ezért a jó szándéktokért. De hát tegyetek ti le arról. Más volt az egri asszonyok dolga. Azok vitézlő férfiak oldalán követtek el halhatatlan hőstetteket. De hát ti nektek senki sem hoz segítséget. Az ország minden rendes katonasága odakünn van Olasz- és Németországban. S míg a nádor a nemesi felkelő sereget felülteti, addig a lázadók fenekestül felfordíthatják az országot, elpusztíthatják a kastélyokat, leölhetik a nemességet, meg a polgárságot.

RÓZSA.

Hát fegyvertelenül adjuk meg magunkat a gonosz ellenségnek?

FORRAY.

Igaz, hogy gonosz ellenség; ismerem a fajtáját, meg a szándékát is. Egyfelől a kurucznak felcsapott paraszt had, másfelől a vérszemet kapott ráczság. A bécsi urak elhibázták a dolgot: a magyar nemesség kezéből kivették a fegyvert s a be-telepített ráczokra bizták az ország védelmét, a míg a rendes hadsereg idegen földön harczol. Arra nem gondoltak, hogy hátha egyszer a vendégnek eszébe jut az urat játszani a háznál. Most ennek iszszuk a levét. Egy nagyravágyó rácz ezredes kezébe veszi a lázadás zászlóját, s egész faja fegyverre kap. Van rá okuk. Vallásukat támadták meg. A magyar parasztság itt az alföldön meg egy próféta szavára felkerekedik s a ráczokkal siet egyesülni. De még a vérszag nem ütötte meg az orrát a fenevadnak. Mert még nem találtak ellenállásra sehohol.

RÓZSA.

Hiszen Vingát már felprédálták, égettek és gyilkoltak.

FORRAY.

Egy szó sem igaz abból. Most jöttem Vingán keresztül. Tánczolnak és isznak. Lövöldöznek; de csak a levegőbe. Ezek a ráczok. A Vértesi parasztjai pedig még most csak énekelnek és prédikálnak. Hagyjuk mind a kétfajta lázadó sereget szépen összejönni itt Aradon. Takarítsátok félre ezt a sok ócska löszerszámot: kardot, nyársat, nem ez a ti fegyveretek. Adott tinéktek a mindenható olyan fegyvereket, a mik előtt Sámson és Herkules is megdült. Ez a kettős lázadás nagy

szomorujátékká válhatna, ha kardélre bíznök; de ha ez a ti szemeitek nyilaira leszen bízva, akkor úgy fog végződni, mint egy vigjáték. — Nézzétek, kedveseim, a dudám sipjába eldugva hoztam magammal a tervet, a mit odafenn Budán a helytartótanács velem adott. Ez ti nektek szól: az aradi asszonyoknak és azután az aradi várkapitánynak, Előbb olvassátok el ti, s aztán adjátok át Tököli Ránkó kapitánynak. (*Kihúzza az összegöngyölt iratot a dudája trombitájából s Rózsának nyújtja.*) Olvasd el, kedvesem.

RÓZSA *(olvas).*

Itt a kezem! Elvállalom. (*Jolánnak adja át az iratot.*)

JOLÁN.

(Olvass tovább adja az iratot a nőknek.)

RÓZSA.

Ráállok a veszedelmes játéokra! Hanem azért te is közelben légy, — ha ferdére talál menni a dolog.

FORRAY.

Ne félj semmit. Mindig ott leszek közeledben, s velem együtt egy csoport elszánt hivem, derék markos mészárosok, cserzővargák; s ha verekedni kell, ott termünk azonnal. De hát ne tartsatok tőle. Készen legyünk rá, hogyha kell halállal végezzük; de hát azt hagyjuk utoljára. A míg élünk, addig nevéssünk. S mondjuk azt az ellenségre, hogy «két bolond, egy pár».

MIND.

Jó lesz! Úgy teszünk! Mind összetartunk!

PANNA.

No megtánczoltatjuk vitéz uraimékat, hogy a fejük is keringél bele.

FORRAY.

Most én megyek más gunyát váltani. Ebben már rám ismernek a ráczok. Ha valaki kérdezi, ki vagyok, mondjátok, hogy a viczispán bátyja vagyok. Ilyen szakállasan nem látott még senki.
(Rózsát megölelve, el.)

RÓZSA.

No asszonyok, leányok, most azután mindenkünk srófolja fel az édes eszét, hogy kudarczot ne valljunk a praktikánkkal. Legelőbb is hozzátok elő ezeket a gyatra férfiakat a pestesből.

VIII. JELENÉS.

Előbbiek, Forray nélkül, Lábafej, Toklász, Pirók,
Famulus.

LÁBAFEJ.

(Meglátja a puskákra támaszkodó nőket.)

Jaj szegény fejünknek. Ki vagyunk szentencziázva. Mostan föbe lönek.

RÓZSA.

No Toprongyi Jeremiás uram. Ez uttal kegyelmet gyakorolunk, de azon föltétel alatt, hogy azonnal megy kegyelmed az ellenség elé.

LABAFÁJ.

Jaj, kérem alássan, én csak egy szegény kis vindus vagyok, harisnyatakács vagyok, a lábam is fáj.

RÓZSA.

Hiszen nem ütközetet állni megy kend az ellenség elé, hanem azért, hogy a Szegedinecz Pérót meghívja városunkba s tartson neki üdvözlő szónoklatot.

LÁBAFÁJ.

(Egyszerre fölegyenesedik, mellét kifeszíti.)

Mit? Üdvözölni az ellenséget? Itt vagyok én, Toprongyi Jeremiás! Szónoklatot tartani? Mi az egy magyarnak? Hol a süvegem?

RÓZSA.

Itt a süvege.

LÁBAFÁJ.

Mind a három tollat kitűzöm rá. Lássák, hogy ki vagyok. Igaz szittyá vagyok. Mikor ezt a három tollat együtt meglátja a nép a süvegemen, mindjárt tudja minden lélek, hogy nagy dinomdánom lesz a városban. Szaladj fiam, Famulus, a toronyba, mondd meg a harangozónak, hogy ne félre verje a harangokat, hanem egyenesre verje. Két trombitás menjen előttem, a dobos meg a hátam mögött. Legeslegelől egy hajdu a fehér zászlóval. Most látják majd meg, hogy ki az a Toprongyi Jeremiás.

LÁBAFÁJ, PIRÓK, TOKLÁSZ, FAMULUS.

(Balra el.)

IX. JELENÉS.

Elébbiek. Lábfáj, Pirok, Toklász, Famulus nélkül.
Panna.

PANNA (*jő sietve*).

Nagyasszonyom! jönnek már a tiszt urak! utban találtam őket. Maguktól is eljöttek volna. Előre szaladtam. Azok még hátra maradtak, mert az egyiknek három lába van.

RÓZSA.

No hát csak terítsétek meg frissen az asztalt, hordjátok fel az ozsonnát.

PANNA, JUTKA, SÁRI, JOLÁN.

(*Az asztalra ételeket, étszereket, palaczkokat, kancsókat felhordanak.*)

PANNA.

Aztán még más hirt is hozok, nagyasszonyom. A Vértesiék idebenn vannak ám már a városban.

RÓZSA.

Hogy jöhettek be?

PANNA.

Hát a toronyőr azt gondolta, hogy bucsujárók, mert énekelve jöttek, templomi zászlókkal s kinyitotta előttük a kaput.

RÓZSA.

No ha azt tette, hát jól tette. Különben is be kellett volna őket eresztetni. Már most aztán csak lássatok ám a kenyérdagasztáshoz, mert annak a sok népnek sok czipót kell sütni. Most siessen mindenki a maga házához izibe s készüljön az ellenséget fogadni, a hogy utasításba kapta.

JOLÁN, ASSZONYOK.

JUTKA, PANNA, SÁRI *(balra el)*.RÓZSA *(az asztalon rakosgat)*.

X. JELENÉS.

Rózsa, János.

JANOS.

(Belép az ajtón; hosszú, sarkig érő mentében, hosszú haja, hosszú szakála, fején négyszögletű süveg, övéből hosszú olvasó csügg alá. — Ünnepestyes hangon szól.)

Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA *(ijedten rátekint)*.

Szent Isten! De megijesztett!

JÁNOS.

Dicsértessék az Aldabahót!

RÓZSA.

Nini, hisz ez Vértesi János uram, a szentandrásí bíró. *(Örvendezést színlel.)*

JANOS.

Én az itéletnapí bíró vagyok: az Aldabahót prófétája. Te pedig asszonyi állat ne neved, mert gyászírt küld neked általam a nagy Aldabahót. Hints hamut a te fejedre és tépd meg a köntösödet; a te hitvestársad Forray Gábor halálnak halálával halt meg.

RÓZSA.

Az én uram meghalt?

JÁNOS.

Nem csak meghalt; hanem a feje is levágatott a hitetlenek által.

RÓZSA (*sírást tett*).

Óh én drágalátos jó uram! Jaj, jaj, jaj, szegény fejemnek! Magam is meghalok utánad való bánatomban.

JANOS.

Ne halj meg, jámbor asszonyi állat. Ime engemet is hasonló nagy veszedelem ért: nekem meg a feleségem ölte magát a Tiszába a két magzatjával együtt.

RÓZSA.

Az nekem nem vigasztalás.

JÁNOS.

Sőt igen nagy vigasztalás. Mert mind a két eset az Aldabahóttól jön. Most már te is özvegy vagy, én is özvegy vagyok. Egymás vigasztalására vagyunk rendeltetve. Én leszek ezentúl a te férjed s te leszesz az én hitvestársam.

ROZSA.

Jaj, ne beszéljünk arról mostan! Előbb hadd teljen le a gyászesztendő.

JÁNOS.

Gyászesztendő?

RÓZSA.

No, hát a halottainkat csak illik meggyászolnunk.

JÁNOS.

Szófia beszéd. Hiszen tudva való, hogy soha sem szeretted az uradat. Erőszakkal kényszerítetek hozzá. Krudélis ákácziózus ember volt. Mindennap megvert. Be is zárt. Koplaltatott. Aztán ördögös volt, a lelkek járták. Minden holdtöltén a boszorkányokkal tánczolt a Gellérthegyen. Ugyan mit gyászolnál rajta?

RÓZSA.

Hát ez mind az én dolgom volna. Isten tudja, mi igaz, mi nem igaz benne. Ámde kegyelmed csakugyan nagyon szerette a hű életpárját, meg a két kedves kis fiát. Kegyelmednek csakugyan meg kell gyászolnia a maga kedveseit. Mit mondanának a hivei, ha a prófétájuk még el sem temette az egyik feleségét, már helyébe hozná a másikat.

JÁNOS. (*Magának.*)

Ez az asszony most engem a saját törömben fogott meg. Kezdjünk más matériához. (*Fenn.*) Tulajdonképen én nekem nincs semmi okom a gyászolásra; mert azt csak álmomban láttam,

hogy a feleségem és a két porontyom a Tiszába veszett; ellenben vannak, a kik manapság látták őket a városba bejönni.

RÓZSA.

Akkor meg hát kegyelmed nem özvegy ember s engem nem vehet feleségül.

JÁNOS. (*Félre.*)

Fordítsunk a dolgon; mert így nem jutunk dülőre. Hallgasd meg szózatom Sáronnak rózsája. Mert bizony mondom néked, hogy új jelek vannak az égen és a földön és valakik azokat meg nem látják, mindnyájan elkárhoznak. Egy éjszakán, midőn az iratosi dombon fejemet álomra lehajtám: megjelenének előttem a három nagy próféták, Mózes, Mohamed és Aldabahot s tanácsot tartva, ekként nyilatkoznak előttem: «Bizony elvész ez a világ az emberek sűrű gonosztettei miatt! Ime mindenki óhajtja a másét és senki a maga hitét meg nem tartja. Ez utálatosságoknak csak úgy lehet véget vetni, ha ezentúl minden ember két feleséget vesz. Azért János próféta kelj fel, öltsd fel a te saruidat, hirdesd ezt az evangéliumot a népeknek minden nyelven és te magad járulj jó példával elő.»

RÓZSA.

Hát a kegyelmed új vallása szerint minden embernek két feleséget kell venni.

JÁNOS.

Így rendelé a nagy Aldabahot.

RÓZSA.

Az bizony nagyon okos dolog lesz. Erre már magam is ráállok. Az egyik asszony süt, főz, mosogat, a teheneket feji, arat, kévét köt, kapál, mángorol, a másik asszony meg ül a tükör előtt, cziczomázza magát, kinézeget az ablakon, danol, gitározik s hozzáül a terített asztalhoz. Ez már kedvem szerint való. Föltéve, hogy nem én leszek az az egyik asszony, a ki dolgozni való, hanem az a másik, a ki mulatni való.

JÁNOS.

Magam is így osztottam fel.

RÓZSA.

Akkor szent a békesség közöttünk. Én rögtön megyek kegyelmedhez próféta uram s leszek prófétané asszony, mihelyt kegyelmed előteremti azt az első asszonyt.

JÁNOS. (*Féjét vakarva.*)

Hát addig nem?

RÓZSA.

Csak nem sérthetem meg az Aldabahótot, aki azt parancsolja, hogy két asszony legyen a háznál.

JÁNOS.

Ki tudnék én alkudni az Aldabahóttal. Vannak előttem dicső példák, a kiket követésre méltóknak találok. Ott van mindgyárt a nagy zsoltáréneklő Szent-Dávid király. Annak voltaképen több rend-

béli feleségei valának, a midőn meglátá vala az ő házának tetejéről Bethsabét, annak pedig még az ura is élt s vala főgenerális Dávid király ármádiájában, Urias névvel. És mégis, midőn Dávid király meglátá Bethsabét, szívének gerjedelmében azt mondá: «ennek az én feleségemmé kell lenni!» Pedig hát mi volt Dávid király én hozzám képest? A zsidók királya! Én pedig a szittyia magyarok főtáltosa vagyok! Holmi pásztorgyerekből lett király! És Bethsabé még is engedett az ő ura és királya kívánságának. (*Meg akarja ölelni Rózsát.*)

RÓZSA.

Hát az volt ám a szerencséje Dávid királynak, hogy Bethsabé nem volt magyar asszony és különösen, hogy nem volt valami aradi menyecske, mert különben majd kaphatott volna valami olyan választ a kívánságára a mit nem tett volna a zsol-táros könyvébe.

JÁNOS. (*Elbámulva.*)

Ugyan mi lett volna a válasz?

RÓZSA.

Ez ni! (*Pofon üti Jánost.*)

JÁNOS. (*Elbámulva.*)

Egy nyakleves! Egy teljes értékű csattanós nyakleves. Az én prófétai pofámra! Mit mond az írás? Ha valaki tégedet arczul üt balfelül, nyujtsd neki oda az orczádat jobbfelül, hogy azt is üsse meg.

RÓZSA.

Nohát a bal tenyeremen is van olyan irás. (*Még egyszer pofon üti.*)

JÁNOS. (*Megdicsőült arczczal.*)

Ez az igazi asszony! Ez való prófétánénak! Méltó példaképe Mahomed próféta második feleségének, a hős Aisának. Ez a két pofonlegyintés volt az ünnepélyes szertartás, mely által egymásnak el lettünk jegyezve. Ezt ki fogom hirdetni a népnek az Aldabahot nevében. A régi megromlott világban csókok által jegyezték el egymást a szerelmesek, az új tökéletes világban a pofon leend a szerelem záloga. Köszönöm ezt neked Sába királynéja.

RÓZSA.

Szivesen adtam, bölcs Salamon.

JÁNOS.

És most megyek az első feleségemet fölkeresni. S a mint azt megtaláltam, viszlek magammal.

RÓZSA.

És én követlek a te utaidon, óh nagy prófeta, a mint az első feleségedet ide állítod elém.

JÁNOS.

Áldassék a nagy Aldabahot. Kelet, nyugot, dél és észak dicsérje a nagy Aldabahotot. (*A világ négy sarka felé áldást hintve, eltávozni készül.*)

RÓZSA.

Állj még egy szóra, nagy prófeta.

JÁNOS.

Ha kívánod, akár itt maradok.

RÓZSA.

Ez a mi eljegyzésünk még csak egyoldalú. Még eddig csak én adtam neked a manupropriámat. Tőled semmi «jegy» nem maradt nálam.

JÁNOS.

Kívánod, hogy én is? (*Mutatja a pofon jelét.*) Ah nem. Majd csak a menyegző után.

RÓZSA.

Nem! nem úgy. Hanem add írásban, hogy elveszesz.

JÁNOS.

Azt megteszem.

RÓZSA.

Itt a toll, papiros, kalamáris, írad. (*Diktál.*) «Én, János próféta, ex Stirpe Vértesi megkérlek téged Rózsa, Vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban talállok, s ki téged tőlem el akar venni, tűzzel vassal elpusztítok.

JÁNOS. (*Ír.*)

RÓZSA.

Itt az ostya, üsd rá a peesétet.

JÁNOS. (*Kardmarkolatával pecsétel.*)

Győztünk Aldabahot. Észak, dél, kelet és nyugot harsogja diadalodat. (*Eltávozik.*)

RÓZSA.

No ezzel az egyikkel már megismerkedtünk, most jöhet a másik.

XI. JELENÉS.

Rózsa, Vértésiné.

VÉRTESINÉ. (*Kijön jobbról.*)

Jaj édes komámasszony, de jól helyre tette a fejét az uramnak!

RÓZSA.

A fájós fogára tapintottam a komának. Ez is olyan szent, a kinek maga felé hajlik a keze. Másnak vizet prédikál, de maga bort iszik. Azt követeli, hogy a kinek van, ossza meg azzal, a kinek nincs; de magának dupla porciót követel mindenkiből.

VÉRTESINÉ.

A népe is csak olyan ám, a kit összecsőditett s magával hord. Ezeknek sem a más világra van gondjuk, hanem csak a dinomdánomra. Ezeknek is elénekelhetné az ácsi kántor azt a karácsonyi zsoltósmát, hogy «Kezeitek a kulacson, szemeitek a kalacson, kár Ácson a karácsony».

RÓZSA.

Milyen erővel lehet a táboruk?

VÉRTESINÉ.

Én bizony meg nem számláltam őket, de any-

nyit tudok, hogy egy ebédre három tulkot el tudnak fogyasztani.

RÓZSA.

Milyen a fegyverzetük?

VÉRTESINÉ.

Csupa egyenesre ütött kasza. Ágyujok nincsen. A prófétájuk azzal biztatja őket, hogy ha megfuvatja a tárogatókat, minden fal ledül előtte, mind hajdan Jerikóé.

RÓZSA.

Szoktak-e a táboruk körül őrsöket felállítani?

VÉRTESINÉ.

Azt ők fölöslegesnek tartják, azért van az Aldabahotnak tizezer angyala, hogy örködjék fölöttük, ugyanazok a tizezer angyalok, ha ütközetre kerül a dolog, lángpallosokkal fognak harcolni a próféta oldalán.

RÓZSA.

Járnak-e követek a próféta táborába a rácizok vezérétől?

VÉRTESINÉ.

Mindennap megfordul közöttük egy veres köpönyeg s elmondja a Szegedinecz Péro izenetét; a mit aztán a próféta kihirdet a népnek. Csakhogy egészen mást mond nekik, mint a mit hallott.

RÓZSA.

S hogyan tartja el a táborát a próféta?

VÉRTESINÉ.

Sarczot vet ki a mezővárosokra, a mit azok féltükben megadnak. Aztán meg egy karaván örömeny kereskedőt fogtak el, a ki Lengyelországba készült, attól elvették a portékát, meg a pénzt. Onnan szerezte a próféta maga is, azt a hosszú kantust, meg a süveget, a miben parádézik. Azt mondta, az Aldabahot küldé azt számára. De teringette Aldabahotja! úgy hiják azt magyarul, hogy tolvajság! Ennek elébb utóbb rossz lesz a vége.

RÓZSA.

Nagy topogást hallok a pitvarban, bizonyosan az én vitézeim jönnek. Vonuljon komámasszony félre. Meg ne lássák.

XII. JELENÉS.

Rózsa, Ránkó, Agrippa, Perikles.

RÁNKÓ.

(Nagy lovagesizmákban, bivalybőrpánczéiban, tollas kalappal, hosszú kard az oldalán, hajuszszal, kecskeszakállal.)

AGRIPPA.

(Tiszti egyenruhában, süvegén nagy zöld ellenző.)

PERIKLES.

(Loras egyenruhában, két lábát széttartva lépked, dupla fogantyus mankóra támaszkodva.)

RÁNKÓ, AGRIPPA, PERIKLES.

(Tisztelegve beköszöntenek.)

RÁNKÓ.

Örülök, örvendek — ha egy nagyot hörpentek.

AGRIPPA.

Üdvözlégy, itthon légy.

PERIKLES.

Karsamadiner, korsóba német!

RÓZSA.

Megbocsát a vitéz kapitány úr, hogy ide fárasztottam. De hát nagy veszedelem fenyegeti a városunkat.

RÁNKÓ.

(Erős hangon, a hogy nagyot halló emberek szoktak beszélni.)

Azt szeretem én nagyon, különösen zöld paprikával.

RÓZSA.

Hiszen majd arra is rákerül a sor: a paprikás tokányra. Hanem én most a lázadó vezérről beszélek; a ki a városunkat meg akarja szállni se-regestül; a Szegedinecz Péro.

RÁNKÓ.

Mit? Sült malacz is lesz? De már azt én magam tráncsérozom fel. Mindig velem hordom a hozzá való kést, villát. *(Kihúzza a csizmaszárából az ezüsttokba dugott étszerszámot.)*

RÓZSA.

Szeretném látni bizony, ha feltráncsérozná a

(Összevissza.)

vitéz kapitány úr; de még hozzá szegődik az új próféta is a maga kurucz seregével, a Vértesi János.

RÁNKÓ.

No az pedig legjobb spékelve, eczetes tormával.

AGRIPPA.

Dejsz ezzel hiába beszél a nagyasszony, mert ez semmit se hall. Megvert vele bennünket a bécsi Hofkriegskommandó. Akármit mond az ember a vitéz kapitány urnak, mindent arra ért, hogy enni, vagy inni kell.

RÓZSA.

No hát Isten neki, kezdjük a lakmározáson, talán a bortól majd megnyílnak a fülei. Tessék helyet foglalni vitéz uraim, az asztalnál. Ne kínál-tassák magukat.

RÁNKÓ.

Áh! Pompás ozsonna! Még retek is van! *(Kezébe vesz egy fekete retket.)*

RÓZSA.

Hát a hogy egy szegény szalmaözvegytől telik. Tetszik tudni, nincs itthon az uram.

RÁNKÓ.

Hát hisz az fölösleges is! A fekete retek épen azt a szolgálatot teszi.

AGRIPPA.

Így megy ám az egész nap! Akármit beszélünk a kapitánynyal, ilyen feleleteket ad rá. Jaj de kol-

dussá tett véle bennünket a Hofkriegskommandó. Tulajdonképen engem kellett volna kinevezni várkomandásnak; mert én pattantyushadnagy vagyok. Én komandirozom a mozsarakat. De hát ha nincs az embernek protekciója.

PERIKLES.

Csak az az olasz ne tátogatná a száját, mikor érdemekről van szó, hiszen addig, a míg papiroson kell háborút viselni; nagyon ember ő a talpán, de a mint egy ágyú eldördül; egyszerre farkas sötétje lepi meg a szemét: nem lát se eget, se földet.

AGRIPPA.

Ez az egy fogyatkozásom, elismerem. E nélkül rég főhadiszertármester volnék. Hanem a mint egyet lőnek ágyúval, rögtön hályog száll a szememre. No de hát nem lőnek mindig. S a mikor nem lőnek, olyankor én egészen épszemű ember vagyok. Azért nekem ez a görög ne vessen semmit a szememre; mert ha én esetről-esetre vak vagyok is, de ő meg állandóan sánta.

PERIKLES.

Micsoda sánta? Én nem vagyok sánta, csak gyalog lovas. Képzelve a nagyasszony! Temesvár ostrománál, mikor a törököt kivertük, én ülök a lovamon, így ni — s nézek farkasszemet az ellenség battériáival. Egyszer csak jön egy szakállas golyóbis; a lovamat nyergestül kantárostul kisdorja alólam; én leesem a földre. S azóta nem tudom a két térdemet összetenni. Mindig lovagol-

nom kell, ha széken ülök is, csak lovagolva ülhetek. Hanem azért szeretném azt a legényt látni, a ki velem összemérik, ha én egyszer a nyeregben ülhetek.

RÓZSA.

No hát majd megláthatja a hadnagy úr nem sokára. Most lássunk az ozsonnához.

RÁNKÓ, AGRIPPA.

(Leülnek az asztalhoz, falatoznak, isznak.)

PERIKLES.

(Nyereg módon ül a székbe, mankóját egy másik székhez támasztva, iváson kezdi, azután falatozik.)

RÓZSA *(Pannához, Sárihoz, Jutkához).*

Héj leányok! Nyaláboljátok össze ezt a sok haszontalan rakonczát. Ha bejönnek a rácz urak, ne találjanak itten fegyverfélét. Dobjatok mindent az ókutba.

SÁRI, PANNA *(összeszedik a fegyvereket).*

SÁRI *(megkapja a Paprikidesz mankóját).*

Nené! Ez ám csak a furcsa puska!

PANNA.

Valyontén, hogy sütik ezt el, hogy nagyot lüjön?

JUTKA.

Ne tartsd felém, mert elsül! Dobjuk ezt is az ókutba.

JUTKA, PANNA.

(*A puskákat és Perikles mankóját czepelve el.*)

RÓZSA (*Ránkóhoz*).

De a várórségre ügyebár számíthatunk, ha ke-
nyértörésre kerül a dolog?

RÁNKÓ.

Igenis! Megint fogunk koresolyázni a Maroson,
mihelyt befagy.

RÓZSA (*Rankó fülébe kiált*).

Hallotta már kapitány úr, hogy a Szegedi Péro
kikiáltotta magát Magyarország és Erdély vajdájá-
jának s most mingyárt bevonul Aradra.

RÁNKÓ (*kaczag*).

Az még nem virtus. De van én nekem egy or-
dinánczom, a ki meg tud enni egymaga egy egész
borjut.

RÓZSA.

No «így» nem tartunk hadi tanácsot. Vegyük
elő az írást. (*Odaadja Ránkónak az irattekereszt*). No hát
olvassa el vitéz kapitány uram ezt a rendeletet, a
mit most hozott egy kurir Budáról. E rendelet
értelmében kell a vitéz kapitány úrnak velünk egy
célra törekedni. A többi az aradi asszonyok dolga.
Tessék elolvasni.

RÁNKÓ.

(*Elveszi az iratot, kigöngyölti s lefelé fordítva a fejével néz bele.*)

Olvasom. Nagyon olvasom. Igen szép. Nagyon
derék!

RÓZSA (*összecsapja a kezét*).

Lefelé fordítja az írást! Hisz ez nem ismeri az írást!

PERIKLES.

Így szokott ám mindig olvasni.

RÓZSA.

(*Kikapja Ránkó kezéből az írást s odaadja Achillesnek.*)

Olvassa el kegyelmad, hadnagy uram. «Helytartósági rendelet».

PERIKLES.

Oh én olvasok! Szívesen! Én minden betűt ismerek (*Elveszi az írást s ujjával bökődve a betűket, jobbrul balra szótágot*). «Te-led-ner igásótratyle».

RÓZSA.

Szent atyám! Ez meg jobbrul balra olvassa az írást, mintha törökül volna!

AGRIPPA.

Hja, török iskolába járt ám a kollegám, Maczedóniában. Ott tanult olvasni.

RÓZSA.

Hát talán vitéz hadnagy úr tudja elolvasni ezt a rendeletet? (*Elveszi az írást Achillestől s Agrippának adja*).

AGRIPPA.

Óh én már aztán tudok hozzá. Én Bolognában tanultam a legfelső akadémiában a sillabizálást. Hanem én csak üvegen keresztül tudok olvasni.

RÓZSA.

Te Panna, tartsd oda a hadnagy ur elé azt az üveget.

PANNA. (*Eléje tartja a boros palaczkot.*)

AGRIPPA. (*Nevet.*)

Nem! Nem boros üvegen keresztül.

RÓZSA.

Hát hozz neki vizes üveget.

AGRIPPA.

Az meg épen nem kell.

RÁNKÓ.

Bajtárs uraim! (*Feláll, poharat emel.*) Felhivlak benneteket egy áldomásra.

RÓZSA.

Előbb hadd olvassa el a hadnagy ur ezt a felsőbb rendeletet.

RÁNKÓ.

(*Nem hagyja magát megzavartatni.*)

A mi kedves szeretetreméltó háziasszonyunkat, a mi dicső viczispányunknak, tekintetes, nemes, nemzeti és vitézlő Forray Gábor urnak hitvestársát . . .

AGRIPPA, PERIKLES. (*Poharat emel.*)

(*Künn ágyúdörgés.*)

RÁNKÓ. (*Megáll a szó közepén.*)

Hah! «Egy!»

RÓZSA.

No ezt mégis meghallotta.

(Ágyúdörgés.)

RÁNKÓ.

«Kettő» *(Rózsához.)* Most lesz valami szép. Tessek rá vigyázni nagyasszonyom, *(ágyúdörgés.)* Három! Nálam olyan nagy hadi disciplina van, hogy minden katonatiszt, a ki a városban kinn van, a mint a torony órája üti a hatot, egyszerre ugrik az asztal mellől, leteszi a poharat, abba hagy minden mulatságot s siet haza a várba. *(Ágyúdörgés.)* Négy!

RÓZSA.

Hát ez a kapitány urnak óraütés, a mit most hall?

(Ágyúdörgés.)

RÁNKÓ.

Ot. *(Ágyúdörgés!)* Hat. — Hatot ütött.

AGRIPPA.

(Leteszi kezéből az irást és a poharat.)

Ágyúlövés. Egyszerre elhomályosulnak a szemeim.

PERIKLES.

A szignál-lövések! Az ellenség a vár alatt!

AGRIPPA.

Siessünk, míg el nem zárja előlünk a hidfőt.

RANKÓ. (*Diadalmasan Rózsához.*)

Ugy-e, mit mondtam? Amint hatot üt az óra, felugranak az asztaltól, kiürítetlen teszik le poharaikat és szaladnak haza.

AGRIPPA.

Szaladnék, de egyszerre elsötétült a szemem? Nem látom, merre az ajtó? (*Vakoskodva neki megy Pannának s átöleli.*)

PANNA. (*Eltaszigálja magától.*)

Ejh, itt nincsen ajtó!

PERIKLES.

Én is szaladnék; de hová lett a lábam? Nem találom a lábamat.

SÁRI.

Hisz ott az urnak mind a két lába.

PERIKLES.

De a harmadik! A mi ide volt támasztva a székhez.

SÁRI.

Hát az láb volt? Én azt gondoltam valami furesa puska. Azt is beledobtam a többivel együtt az ó-kutba.

PERIKLESZ.

Szerencsétlen! Beledobtad a lábamat az ó-kutba! Most hogy megyek haza a várba?

PANNA.

Hát tudják az urak, mit csináljanak? Az egyik-

nek jó lábai vannak, a másiknak meg jó szemei. A ki sánta, az üljön fel a vaknak a hátára, s aztán ketten majd csak kitesznek egy emberszámot. A garádicsig majd elvezetem én az urakat. Tessék rám támaszkodni, ketten kétfelül.

PERIKLES.

A biz igaz. (*Panna vállára támaszkodik.*)

AGRIPPA.

Nagyon jó lesz. (*Hagyja magát gallérjánál fogva Panna által vezetetni.*)

PERIKLES.

No most jobbra át, egyenesen. Arra az ajtó!

AGRIPPA. (*Neki megy Sárinak, vaktában átöleli.*)

SÁRI. (*Eltuszkolja.*)

Nem arra van az ajtó.

PERIKLES.

Ez ám a szokása a kenyeres pajtásomnak. Mikor meglepi a vakság, minden szép leányba belebotlik. Ott keresi az ajtót, de annyira még nem vakult meg soha, hogy egy vén asszonyt nézett volna kapunak.

PANNA. (*Agrippát és Periklest kivezeti.*)

AGRIPPA, PERIKLES, ANNA. (*El.*)

(*Nagy ágyúdördülés a közelben.*)

RÓZSA.

No ezt már csak nem tetszett óraütésnek hallani.

RÁNKÓ. (*Flegmával.*)

Valaki kopogtatott az ajtón.

RÓZSA.

Ez már aztán a megaranyozni való fül. Taraczkot sütnek el mellette, s azt hiszi, hogy az ajtón kopogtattak.

JUTKA, PANNA. (*Sivítnek.*)

Jaj! A Péro érkezett meg.

ASSZONYOK. (*Sivítnek.*)

Jön a rácz vajda!

MIND (*jobbról-balra elsietnek.*)

XIII. JELENÉS.

Rózsa, Ránkó.

RÁNKÓ. (*Egyedül marad Rózsával.*)

Nagyasszonyom! Most egyedül vagyunk, szólhatunk egy okos szót. Nem vagyok ám én süket, az írást sem szoktam lábával felfelé fordítva olvasni, valaminthogy a két hadnagyom sem sánta, sem vaksi. Derék vitéz katona az mind a kettő; de kénytelenek vagyunk bohókást játszani, mert az egész várórségünk mind a lázadókhöz szít. Ha

kihozzuk a csapatunkat a várból, az mind átmegy a Pérohoz s a tisztjeit öli le. Azért játszuk a világ előtt ezt a komédiát. Egészen megértettem azt a tervet, a mit kegyelmed közölt velem, már nálam van. Így lesz az jó. Mi hárman szintén hozzájárulunk. De a kommandó a kegyelmed kezében marad. Ezt a csatát kardcsapás, puska-lövés nélkül kell megnyernünk.

RÓZSA.

Tehát kegyelmedre bizton számíthatok?

RÁNKÓ.

Én királyomnak és hazámnak véglegheletemig hive maradok. Ezt a rendeletet, a mit a főkormányos a nagyasszonynak küldött, én is megkaptam már más hírnök által. Nehéz parancsolat! Hogy csináljak magamból süket bolondot, s játszszam komédiát lárvá alatt, mint a római histriók. Hogy engedjem át az asszonyoknak furfangos praktikával az ellenség megkonfundálását. De hát a királyomért azt is megteszem. Azt azonban egyikünk se felejtse el, hogy ennél a komédiánál a ki lárváját elejti, az a fejét is elvesztette.

RÓZSA.

Nagyon jól tudom. Én már a játékot megkezdtem. Az egyik ellenséges vezér már horgomon van.

RÁNKÓ.

De az a másik veszedelmesebb. A szegedi Péro. Mert ez hisz abban, a miért rajong. És aztán vitéz

katona. Csatákban edzett ifju hős. A ki ezzel játszik, mindent kockára tesz. S ha nő a játészó, még valamivel többet is mint mindenét.

RÓZSA.

A mit megkezdtem, bevégzem. Ide tart a ráczok vezére. Fogadja elébb kegyelmed. Tudja, hogyan szelidítik meg a vad elefántot?

RÁNKÓ.

Hallottam egyszer erről mesélni.

RÓZSA.

Ugy tegyünk. Az egyik feldühíti, megkinozza, a másik aztán kiengeszteli. (El.)

(Szünet alatt künn népzaj, «éljen Péro vajda!» kiáltozás, trombitaszó, dobpergés, harangszó.)

XIV. JELENES.

Ránkó, Péro, Milkó, Jócza, Láfafáj.

PÉRO. (*Veres öltözetben, fehér köpenynyel; széles övében handzsár, tör.*)

MILKÓ, JÓCZA. (*Barna szerb öltözetben, veres köpenynyel.*)

PÉRO.

Ki itt az ur e háznál.

LÁBAFÁJ.

Ur nincs itt, kérem átossággal, mert az elment

a lógerbe a bandériummal: a viczispány ur. Ott le is vágták szerencsésen. Most beszéli a próféta. Hanem ott ül a várkapitány, Tököli Ránkó uram ő kegyelme. De erősen tessék neki kiáltani, mert nagyot hall.

PÉRÓ.

Állj hátra, ne lábatlankodj előttem. Tegyétek félre ezt az embert. Agyonbeszél!

JÓCZA, MILKÓ. (*Betuszkolják Lába-fájt az oldalajtón.*)

LÁBAFÁJ.

Jaj! Megint a pestesbe dugnak.

PÉRÓ.

Én tudom, hogyan kell alattvalóimmal beszélni. Tisztelegj katona. Urad áll előtted. Én vagyok a Szegedinecz Péró! Ráma hercege; Bosznia királya; Szerbia császára; Moldva vajdája; Dácia és Maczedonia despotája.

RÁNKÓ.

Ismerlek Péró. Mezei kapitány vagy a veres köpenyeges panduroknál; zsold nélkül, szabad rablásra Hát mi szél hord itten?

PÉRÓ.

Esztelen kérdés! Hát nem tudod, hogy a nagy birodalmat jövök újra fölállítani, mely fölött dicső őseim, a Lázárok és Úrozok uralkodtanak.

RÁNKÓ.

Ahán! Ismertem ám jól az apádat. Kecse-

pásztor volt a Javorinán. Igen sok kecskéi voltak s azokat mind maga fejte. Jó brinzát készített. Igen derék, becsületes ember volt az apád. Hanem te épen olyan nagy tolvaj vagy, mint az apád?

PÉRÓ.

Rabszolga! Hogy mersz a te uraddal így beszélni? Ez a szavad fejedbe fog kerülni. *(Kirántja a handzsárját.)*

RÁNKÓ.

No nézd! Hisz azt a handzsárt is én tőlem loptad!

PÉRÓ. *(Elszörnyedve.)*

Én? Loptam? Tőled? Ezt a handzsárt? Szent Methud a tanum, hogy diadalmas csatában vettem el az arnót bégtől, a kit levágtam.

RÁNKÓ.

Nekem hiába esküszöl. Ismerem a markolatjárdul. A végén van egy nagy opáلكő; ha azt megnyomom, félreugrik s ott van alatta a nevem bevéseve.

PÉRÓ.

A te neved ennek a handzsárnak a köve alatt? Hazugság! *(Odatartja a handzsár markolatát Ránkó elé.)*

RÁNKÓ. *(Szépen elveszi a handzsárt Péró kezéből, feláll.)*

No már most az én kezemben van a handzsárdodnak a markolatja. Hogy adod a fejedet?

PÉRÓ.

No Ránkó, ne bolondozz! Ha te engem megölsz, a hiveim téged izekre szakgatnak.

RÁNKÓ.

Hát most mondd meg, hogy ki vagy te? Szerbia császára vagy te? Dácia despotája vagy te?

PÉRÓ.

Nem. Dehogy vagyok az! De ezredes csakugyan vagyok.

RÁNKÓ.

No már most kezdesz az igazság felé közelíteni. Már most beszélhetünk okosan. Hát nesze a handzsárod. Máskor ne kináld a markolatjával a kardodat, mikor le akarsz vele valakit vágni. (*Visszaadja a handzsárját.*) Ismerjük mi egymást. Te sem ölsz meg engem, én sem öllek meg téged, mert neked szükséged van én reám, nekem meg szükségem van te reád. Zsák keresi a foltját. Hát ugyebár neked nagy szükséged volna arra, hogy az aradi várat adjam a kezébe? Innen aztán biztosan intézhetnéd a hadjáratodat, e megerősített helyről?

PÉRÓ.

Valóban azt kívánom tőled.

RÁNKÓ.

Hát beszéljünk okosan. Mit «adsz», ha átadom neked a várat?

PÉRÓ.

Megteszlek Arad vármegye főispánjának.

RÁNKÓ.

Az nekem nem kell. Itt csupa magam fajabeli nép lakik, akiktől én harácsot nem szedhetek,

mert beverik a fejem. Add nekem Csanád meg Békés vármegyét, ott gazdag magyar városok vannak. Azokat jól esik megadóztatni.

PÉRÓ.

Azokat nem adhatom neked ; mert azokat már odaigértem a szövetséges vezérnek, Vértesi Jánosnak, a prófétának.

RÁNKÓ.

Megesküdtél rá ?

PÉRÓ.

Megesküdtem.

RÁNKÓ.

Akkor ne tartsd meg, hiszen arra szokott az ember megesküdni, a mit nem akar megtartani ; mert a mit meg akar tartani, arra nem szükség megesküdnie.

PÉRÓ.

De én megtartom, a mire egyszer megesküdtem !

RÁNKÓ.

Akkor te nem vagy igazhitű görög. Nem is hiszem, hogy az apád fia volnál !

PÉRÓ.

Ránkó !

RÁNKÓ.

Korcs vagy ! Váltott gyerek vagy ! Születésed napján kicserélt a cigány bába egy sváb asszonynak a fiával. Sváb gyerek vagy !

PÉRÓ.

Ránkó! Dühbe ne hozz, mert összetéplek. Hogy én sváb vagyok!

RÁNKÓ.

Mingyárt ide fog jönni az a cigányasszony, a ki elcserélt s itt a bajtársaid előtt fogja szemedbe mondani, hogy váltott gyerek vagy. Itt is jön már. Hallom a csoszogását.

PÉRÓ.

Megölöm azt a boszorkányt! (*Handzsárját kirántja.*)

RÁNKÓ.

Te, ha megtámadod a boszorkányt, békává változtat. S a kardod ki ne huzd ellene, mert kiesik a kezedből, ha rád néz. Fel se nyisd a szájad, mert kiolvassa a fogaidat belőle!

XV. JELENÉS.

Elébbiek, Rózsa, Jolán, Vértesiné, Jutka, Panna, Sári, Asszonyok.

RÓZSA. JOLÁN.

(*Szerb süvegekkel a fejükön, fémszüzérekkal a nyakukon, tarka öv, dolmányka a derekukon.*)

PÉRO. (*Elámul, eldobja kezéből a handzsárt.*)

Hisz ez nem boszorkány, hanem egy «vila».

RÓZSA. (*Felveszi a handzsárt s odanyújtja neki.*)

Légy üdvöz' ifjú hőse a népregéknek «Deli Markó!»

PÉRÓ.

Ah, a «Deli Markó» regéje! Az az én álmodásom! Ki vagy te tündérnő?

RÓZSA.

Az vagyok, a kinek látni akarsz. A mesék világa, a ki jön hősét fölkeresni mély barlangjában, a Kraljevics Markót; a ki ott alszik a szikla mélyén hármas ajtóval elzárva a világtól. Az egyik ajtó vas, a másik ezüst, a harmadik arany. A vila megüti vasvesszővel az elsőt, ezüst vesszővel a másodikat, arany vesszővel a harmadikat s egymás után feltárul mind a három.

PÉRÓ.

Igen! Igen! Ez a Kraljevics regéje! Hajh, hadd folytassam én. A felébredt királyfi felkap az ő gyors lovára, mely egyik hegytetőről a másikra tud szökni, kirántja híres kardját, mely sziklákat tud ketté hasítani, s aztán szabaddá tesz minden népet, mely rablánczok alatt nyög. És ezt a titkomat senki sem találta ki eddig, egyedül te. A merre megyek hadaim élén, mindenütt a rettegés fogad: sirnak, jajveszékelnek, futnak előlem és átkoznak. Azt hiszik rabolni, pusztítani, csont-halmokat rakásra hányni jövök. Te vagy az első, a ki e megszólítással fogadsz: «Deli Markó». Igenis az vagyok. A szabadság hőse vagyok. Hát te tündér vagy-e, hogy ezt kitaláltad?

RÓZSA.

Régóta hallom hősi híredet.

PÉRÓ.

Bizony régóta hallhatod, mert kicsiny kölyök koromtól kezdtem. Nem voltam több hét esztendősnél, mikor az ozmanok kiűzték őshazámból egész nemzetségemet. Láttam ősz apámat és hat testvérbátyámat a templom küszöbén egymás után elesni. Aztán felgyújtották a templomot. A szent képeket lábbal taposták. Aztán kihurczolták a templomba menekült fehér népet. Sorsot vetettek rájuk. Láttam, a mint a nénémet — óh mi szép hajadon volt! — övénel fogva rántá fel magához a nyeregbe egy arnót lovas. A düh férfit csinált belőlem; felkaptam apám fegyverét s keresztüllöttem a martalóczot. Derék golyó volt, keresztül ment mind a kettőnek a szivén. Megölte a martalóczot és a nénémet is. De megboszultam a gyalázatát. S azzal felkaptam a megölt lovas nyergébe s elmenekültem a jeges folyón keresztül. S azóta mindig ebben élek. Nem alszom én soha; mert álmomban is küzdök, harczolok. S mikor éjente künn a pusztán meghallom a távol tilinkó szavát, mikor az örtüznél a vén guzlár az ismerős népregéket énekli, ott látom magam előtt az elvesztett hazát széttörve, leigázva; látom azt a száz meg száz kezet, mely az égő templom minden ablakából az égre nyult fel segélyért esdekelve. Ezek az álmok adták a zászlót a kezembe. Viszem előre, míg diadalra juttatom.

RÓZSA.

S én a te zászlódat megkoszoruzom. Győzelmed a mi győzelmünk leend.

RÁNKÓ.

Jól van, vitéz Péro, csak a geografiád hibit. Hát Magyarországon keresed a törököt?

PÉRÓ.

Előbb Magyarország fölött kell urrá lennem, hogy az ősellenségre fordulhassak. Ez az ország most senkié. Nemzeti fejedelmét, Rákóczyt elűzték; fogva tartják távol Fekete-tenger partján. Királya az országát nem is látta. Spanyol, olasz, belga trónon ül, azokért visel háborut. Utóda nincs, csak egy leány. Ez az ország most senkié. A ki eltudja foglalni, az benne az úr. Miért ne lehetnék én?

RÓZSA.

Az ég segítse fegyvered diadalra!

PÉRÓ.

Segíteni fogja! Egy jósnő megjövendölé, hogy «férfi, a ki nőtől született, engem le nem fog törhetni soha.» S a mit e jósnő hajdan megjövendölt nekem: az sorban mind beteljesült.

RÓZSA.

Azt is, hogy koronát fogsz viselni fejedén?

PÉRÓ.

Valóban azt is. És hogy Erdélyt meghódítom.

Most oda indulok. A mint János próféta seregével hadaimat egyesítem, Dévánál betörök Dá-cziába. A régi dák nemzet mind fölkel mellettem. A székely hun utódokat János próféta hívja fegy-verbe. A magyar nemességet, ha ellenáll, kiirtjuk ; ha mellénk áll, annál rosszabb rá nézve. A szá-szok fizetik a hadiköltséget. Akkor teljes erővel kimentünk a Királyhágón, a hajduságot magunk-hoz vonjuk, az oroszország jön önkényt, Debreczen fizet. Akkor Nagyváradot bevesszük, és ott meg-koronáztatom magam.

RÓZSA.

Óh ne engedd ezt a dicsőséget Aradtól elragad-tatni Nagyváradnak! Arad legyen koronázási városod. Ne ezzel végezd, hanem kezd vele had-járatodat. Tudd meg, nem rég egy ódon sirüregtet fedeztek föl hegyeink között és abban megtalálták a nagy Mén Marótnak koronáját ; Sarmata ösödét. Ez itt van a mi templomunkban. Régibb szent ereklye, mint szent István király koronája. Add azt a dicsőséget Aradnak, hogy ezt a koronát fejedre tehesse s az aradi hölgyeknek, hogy koronázási palástodat ők himezhessék meg.

PÉRÓ. (*Abrándozva.*)

Mén Marót koronája! A jósnő ezt is megjöven-döle.

RÁNKÓ. (*Rózsához.*)

Jól van, nagyon jól van, nagyasszonyom.

RÓZSA.

Virágokkal hintjük be előtted utczáinkat. Üd-

vözlésedre fölsereglenek főpapjaink és zászlós uraink. Vállain fog a nép körülhordani, s tiszteletedre koronázási halmot emel városunk főterén s a mi a legszebb virága városunknak: a hölgy leánysereg, mind hódolva borul le lábaidhoz. Oh engedd azt a nagy napot Aradnak! Akkor mint koronázott király követelheted majd országaidat.

PÉRÓ. (*Ragyogó arczezal.*)

Igaz! Ha a koronát meglátják fejemen, hódolni fognak. — Tündérnő, a mit kívántál, megteszem. — De akkor aztán én is majd kívánok te töled egyet.

RÓZSA.

Bármi legyen is.

PERÓ.

A vila, a ki felkölté Deli Markót sok százados álmából, a Kraljevics arája! Te engem egy koronával kínálsz; én neked egy koszorút ajánlok vissza.

RÓZSA.

Meghajtom előtte a fejem.

RÁNKÓ. (*Rózsának.*)

Ezt már megfogtuk. — Éljen Péro király.

MIND.

Eljen Péro király.

PÉRÓ. (*Szerénykedve.*)

Még nem király, még most csak Kraljevics. Hát a várba mikor bocsátasz be Ránkó?

RÁNKO.

Majd ha megkoronáznak. Akkor majd szívesen látlak egy kis «fekete levesre», tudod a milyennel az én druszámat, a Tökölit, megvendégelte a nagyváradi török basa? — Nem tudod? No majd megtudod, ha megittad a levét!

LÁBAFÁJ. *(Dörömböz az oldalajtón.)*

Éljen Péro király.

PÉRO.

Ki kiáltott itt a föld alól! Vagy úgy? Bocsásátok ki a fürmendert az odúból, hadd mondja el most az üdvözetét.

JOCZA. MILKO. *(Kinyitják az oldalajtót.)*

LÁBAFÁJ.

(Eljön, térdeit leporolja, állásba helyezi magát Péro előtt.)

Éljen a nagy király, a ki a nagy királyok között a legnagyobb király. Addig éljen a nagy király, a mig a legeslegnagyobb király lesz. Éljen Szegedinecz Péro király!

PÉRO.

Dugjátok vissza az odúba!

MIND.

Éljen! Éljen.

(Függöny legördül.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(*Arad főpiacza. Jobbról erkélyes ház, nagy kapuval, melyen nagy nemzeti czimer van festve, e felirattal: «Salva guardia.»
Reggeli félhomály.*)

I. JELENÉS.

Bakos, Dara, Czövek, Karika.

BAKOS, DARA. (*Jobbról jönnek, szűrben, gubában.*)

CZÖVEK. KARIKA. (*Balról jönnek, köpenyegben, csuropében.*)

BAKOS.

Adjon Isten, a mi nincsen.

CZÖVEK.

Vegye el, a mi van.

BAKOS.

Mi van a szűr alatt?

CZÖVEK. (*Mutatja.*)

Szeges buzogány. Hát a kendé alatt?

BAKOS. (*Mutatja*)

Becsületes tagló.

KARIKA. *(Mutatja a fegyverét.)*

De ez a mozsártörő se kutya.

DARA. *(Mutatja a pörölyét.)*

Ezt meg úgy hívják, hogy vendégkísérő.

BAKOS.

Itt jön urunk.

II. JELENÉS.

Elébbiek. Forray.

FORRAY.

(Köpenybe burkolva, fején sastollas kalpag, lábán sarkantyús csizma, oldalán kard.)

Adjon Isten, a mi nincsen.

BAKOS.

Vegye el, a mi van.

FORRAY.

Fölébredtek a meszárosok?

BAKOS.

De talán le se feküdtek.

FORRAY.

De megvetették az ágyat?

BAKOS.

Csak legyen, a ki belefeküdjön. *(Mutatja a taglót.)*

FORRAY.

Hát a esizmadiák kifordították a sarukat?

DARA.

De el is hozták a fordító fát. *(Mutatja a buzogányt.)*

FORRAY.

A timároknál kész a csáva?

CZÖVEK.

Csak hozza oda valaki a bőrét kicserzeni. *(Mutatja a mozsártörőt.)*

FORRAY.

Hát a kovácsok vasa tüzes-e?

KARIKA.

Majd tüzes lesz a kalapács alatt. *(Mutatja a pörölyt.)*

FORRAY. *(Mind a négygyel kezét szorít.)*

Köszönöm, derék polgárok, hogy szavatoknak álltatok. Nagy veszedelmet hozott ránk az uristen, két oldalról is. Egy felül a magunk fajtája támad ránk, a magyar parasztság, másfelül meg a ráczok, a kiknek szép hazánk menedéket adott. S most, hogy minden haderő az országon kívül táboroz, áruló módon fellázadnak s elkezdik a kurucz világot.

BAKOS.

Minek eresztettük be őket a városunkba?

FORRAY.

Azért, hogy itt ragadjanak s be ne törjenek

Erdélybe, a hol az egész országot egyszerre lángba boríthatják. Nekünk itt szépen szőrmentében kell velük bánnunk, hogy itt vesztegeljenek, a míg a szomszéd megyékből a nemesi felkelő sereg meg a jáász-kunság rendbe szedi magát. Vékony szál az asszonyi hajsza, de hosszú és erős; most ezzel vannak megkötözve.

BAKOS.

Hát még csak tréfa számba megy? De azt mondom, uram, hogy ha vastagon találunk tréfálni az asszonyainkkal, én a taglóval a fejük lágyára tapintok.

FORRAY.

Bizony magam sem bocsátottam ebbe a veszedelmes játékba az asszonyomat, anélkül, hogy az árnyékára ne tapossak; s ha azt látom, hogy megszégyenítés éri, a kardom beleszól, s vérontás lesz a vége. De hát eddig okosan szövik a hálót az asszonyok; magukat nem fogják meg benne. Ha pedig szorulni talál a kapeza, akkor aztán következik a mi dolgunk. Hát csak osszák fel magukat kegyelmetek, hogy mikor jön a nagy parádé, egymás intésére vigyázzunk. Ha azt látják, hogy egyszer én kardot rántok, akkor aztán elő a szűr alól a vendégmarasztalóval.

BAKOS.

Nem lesz benne fogyatkozás.

FORRAY.

Hát ott micsoda csapat jön?

BAKOS.

Azokat a Lábfáj vezeti az új király parádéjára. Azok a bábosok, takácsok, tabakosok, aztán meg a trummetások, akiknek az a vitézségük, hogy a sarkukkal fenyegetik az ellenséget.

FORRAY.

De azért nem kell velük csufondárosan bánni. Azok is hasznos dolgot cselekesznek, midőn a parádét szaporítják. Hadd higye a Péro, hogy az egész polgárság meghódolt az ő hatalmának, hadd bizza el magát. Isten adjon!

BAKOS.

Isten vegyen!

BAKOS	}	jobbra el	}	távoztukban egymás-	
DARA					
CZÖVEK	}	balra el			nak vissza szólnak:
KARIKA					

Találkozunk az «arany saroknál».

FORRAY. (*Baloldali kapun kopogtat.*)

Én vagyok. A «barbátu.» (*Kapu kinyílik.*)

FORRAY. (*Bemegy.*)

III. JELENÉS.

Lábfáj. Famulus. Muskétások. Alabárdosok. Lovasok.
Trummetások. Később. Tekenyős.

LÁBAFÁJ.

1.	}	puskával	}		
2. Muskétás				}	zászlóval
3.					

1.	Alabárdos	$\left. \begin{array}{l} \text{alabárddal} \\ \text{zászlóval} \\ \text{alabárddal} \end{array} \right\}$	bevonulnak. }
2.			
3.			
1.	Lovas	$\left. \begin{array}{l} \text{karddal} \\ \text{zászlóval} \\ \text{alabárddal} \end{array} \right\}$	
2.			
3.			

(A lovasok felszerelése áll egy falóból, melynek egyéb termete hosszú takaróval van fedve. Ezt a lovas maga viszi. Két csinált láb lóg alá a nyeregből a kengyelvasba dugva.)

1. trombitával	} bevonul.
2. pikulával	
3. fagottal	

FAMULUS (szűznek öltözve fehérben, kezében bársony vánkost hoz, azon egy nagy sóskifli).

(Kivilágosodik.)

(A díszmenet a szin elejére jön, a hol Lábafej megállítja).

LÁBAFEJ.

Halberdó! Megálljanak kentek! Egyszerre mind a két lábukkal megálljanak. (Glédába állítja a csapatot.) Hadd tartok mustrát az örség felett. Kentek bábosok reprezentálják az arkebuzériát. Kentek takácsok a hallebardériát, kentek tabakosok a kavallériát. (Famulushoz.) Kend reprezentálja a só-és kenyérátnyújtó szüzet. Só és kenyér egyesítve egy sóskifliben, mely félhold alakjával symbolice reprezentálja a meghódolást. Ez az én ideám volt! Én magam reprezentálom bársony vánkoston a város kulcsát. S midőn a király a templomból kijön s a népnek bemutatódik, tartok hozzá egy órációt, a miben diák szó is lesz. Hát a trummetások együtt vannak-e? Kend reprezentálja a tárogatót. Kend a pikulát. Kend meg a fagotot. Csak

a dobos hiányzik. Hol van a dobos? Az soha sincs ott, a hol van, hanem mindig ott van, a hol nincs. (*Künn dobolás.*) De íme, itt jön a hátam mögött. Ezt az embert mindig a fülemmel kell meglátnom!

TEKENYÖS. (*Bejön dobot verve.*)

LÁBAFÁJ.

Hol jár kend lélek! Mit dobol kend? Lélek! lélek!*

TEKENYÖS.

Hát a próféta feleségét dobolom ki. (*Dobot ver.*) Becsületes emberek, asszonyok! A próféta azt hirdeti, ki a feleségét megcsipheti és azt hozzá hazavezeti, annak a fáradságát a nagy Aldabahót megfizeti.

LÁBAFAJ.

Micsoda remonda ember kend? Hát ki parancsolta kendnek, hogy a próféta feleségét hirdesse?

TEKENYÖS.

A próféta parancsolta.

LÁBAFAJ.

Hát nem hallotta kend a parancsolatot, hogy ma koronázás napja van? Ma a királynak kell dobolni.

TEKENYÖS.

Hát már most melyik a nagyobb úr? A próféta vagy a király?

* Ez volt azon időben a legsúlyosabb szidalmazás.

LÁBAFÁJ.

Kend ne törje a fejét a magas mathezisen. Azt majd elvégezzük mi, okos emberek. Kendnek a fürmender a legnagyobb úr. Kendnek én parancsolok. Álljon a banda közé.

TEKENYŐS. (*A trombitások közé áll.*)

LÁBAFÁJ.

Milyen kellemetes érzés az, hogy van valaki, a ki fél tőlem! No most vigyázzanak kentek. A hogy én mondom «szénás lábad, szalmás lábad!» * a banda zendítse rá a nemzeti indulót:

«A muskétás azt akarná,
Rád e, rád-e, rád-e, rád,
Minden puska sonka volna,
Rád-e, rád-e, rád-e, rád.
Hát nénéd él-e még?
Hát a foga ép-e még?
Rád-e, rád-e, rád-e, rád
Rád-e vicsorítja még. (*Bis.*)

MIND (*masiroznak rövid léptekben énekelve és muzsikálva.*)

IV. JELENÉS.

Elébbiek, János, Suvasz, Gyombár.

LÁBAFÁJ.

Halt! Megállj! Baj van! Itt jön a próféta. Ez most megharagszik ránk, ha megtudja, hogy nem

* Hajdan a rekruták lábára szénát meg szalmát kötöttek a betanításnál, a kik nem tudtak különbséget tenni a jobb és a bal láb között.

az ő tiszteletére csináltuk ezt a processziót, hanem a Szegedinecz Péroéra. Valamit kék neki hazudni. — Tud-e kend valami hazugságot, Tekenyős?

TEKENYŐS.

Én nem élek vele.

LÁBAFÁJ.

No hát majd talállok én ki valamit.

JÁNOS.

Hová indultál Edomiták és Emoreusok népe dárdával, fustélylyal, trombitával?

LÁBAFÁJ.

Jaj nekünk! Edomitáknak és Emoreusoknak nevez. Meg fog átkozni bennünket. — Te hozzád indultunk, oh dicső próféta, hogy te neked, a te tiszteletedre reggeli virginálást tartunk. Nagy szerencse, hogy az utczán találkoztunk veled! Már most végig fogunk virginálni az utczán, a merre csak jársz.

JÁNOS. *(Két társához.)*

No csak az kellene most nekem, hogy a mikor szerelmi találkozóra megyek az én szerelmesemhez, akkor egy egész processzió ragaszkodjék belém! Ezek itt mostan hazudnak. Csakhogy hazugságot hazudnak. — Mert tudjátok meg, hogy két-féle sora vagyon a hazudásnak. — Az egyik a hazugságot hazudás sora. Ehhez minden bolond ért. A másik az igazat hazudás sora. — Ehhez csak mi próféták értünk. Halld meg te Gyéházi!

LÁBAFÁJ.

Gyéházinak nevez!

JÁNOS.

Ma nincsen napja a síppal, dobbal való virginalásnak, mert ma a nagy Aldabahót lába kificzamodásának ünnepe vagyon, mely tartatik annak az emlékére, a midőn a nagy Aldabahót Jákobbal tusakodék vala a Péniel pusztában, a mikor neki is kificzamodék a lába, meg Jákobnak is.

LÁBAFÁJ.

Hát így a kegyelmetek angyala sánta?

JÁNOS.

Sánta? persze, hogy sánta. Ezért nevezik a rómaiak és egyéb taliánok a szenteket sántáknak. Most pedig csak ballagj a te utaidon, filiszteus! melyek előttem jól ismeretesek; mert hisz azért vagyok próféta. Te és a sereged a királyt üdvözölni járultok. Ki is, valamiképen Kisnek fia, Saul, elindula az atyjának a szamarait keresni és talált helyettük egy prófétát, a ki adott neki egy királyságot, megáldván őt, hogy «most már meg vannak a szamaraid». Hasonló eset történt a Péroval. Ő is keresi az apja szamarait. Azért menjetek ő hozzá, hogy tegyetek neki tiszteletet. Tőlem pedig vegyétek áldásomat. Vigyen el benneteket az ördög!

LÁBAFÁJ.

Hát te nem jössz velünk a templomba?

JANOS.

Mi nem járunk templomba, mert a nagy Aldabahot nem engedi magát négy fal közé bezáratni. Mi nem ismerünk papokat és püspököket, csak apostolokat és prófétákat. Azért légy megáldva és magasztaljanak fel a neved napján.

LÁBAFÁJ.

Ez igazán nagyon szent férfiú. Utánam, vitéz légió!

LÁBAFÁJ.

Szénáslábad! Szalmáslábad!

FAMULUS, MUSKÉTÁSOK, ALABÁRDOSOK, LOVASOK,
TROMBITÁSOK. (*Elmasiroznak.*)

SUVASZ.

Mondsza csak, próféta. Ha olyan könnyen megy itt a koronázás, miért nem koronáztattad meg magadat, inkább mint a Pérót?

JÁNOS.

Azért, mert a háborúban a király megy elől, a próféta pedig hátul marad. Csak hadd győzzenek a ráczok a maguk királya alatt, mi kuruczok csak a diadal után jöjjünk elő, a mikor a prédán osztotni kell.

GYOMBÁR.

Böles beszéd! Prófétai beszéd!

V. JELENES.

János, Suvasz, Gyombár, később Panna, Jutka, Sári,
Asszonyok. Majd Rózsa, Vértesiné, Két fiu.

JÁNOS.

Itt volnánk tehát a Sáron rózsájának kertjénél,
a Szulamith kapujában. Nyisd meg nekem óh én
mátkám, én szerelmesem a te ajtódat, mert az én
hajam terhes az éjszakának harmatjától! (*Kopogtat.*)
Jőjj ki, óh asszonyi állatok között legszebb és
őrizzed a te kecskéidet a pásztoroknak sátoraik
körüli. — Fekete vagyok, de szép vagyok; hason-
latos vagyok a sátorban lakozó Kedarénusokhoz.

(*Ajtó megnyílik.*)

PANNA, JUTKA, SÁRI. (*Fehérbe öltözve, kezükben virágcsol-
lorral kijönnek.*)

1., 2., 3., 4., 5., 6. ASSZONY. (*Tarka népviseletben, kezükben
buzakalászokkal kijönnek.*)

Összeriassa. Légy üdvöz' nagy próféta! Áldd meg
az én virágomat. Áldd meg az én buzakalászomat.
Szenteld meg az én bokrétámat.

MIND. (*Körülfogják Jánost és virágcsokraikat az arcához
tartják.*)

JÁNOS.

Jól van! Nagyon jól! Ti is szépek vagytok
és kívánatosak; de ne csiklandozzátok az orromat
a bokrétáitokkal. Az én orromnak nem kell a ti
nárdustok, mirhátok és áloestek. Az én orrom

csak az én szerelmesem szájáról lecsepegő olajnak illata után vágyik.

RÓZSA. (*Díszben öltözve kilép.*)

JOLÁN. (*Fehérbe öltözve, vánkoson babékoszorút hoz.*)

FORRAY. (*Jolán mellett kilép.*)

VÉRTESINÉ. 1. FIU. 2. FIU. (*Kilépnek.*)

RÓZSA.

(*A mint meglátja Jánost, kit az asszonyok körülfogtak, Vértésinét két gyermekével visszatuszkolja az ajtón.*)

Vissza gyorsan! Itt a próféta! Várjatok az ajtó mögött, a míg szólítani foglak!

JÁNOS.

Íme, itt száll ő le a Libanusnak tetejéről. Ha hatvan királyné volna is együtt, bizonyára ő volna közöttük a legszebb. Üdvözlégy Sáron rózsája, Szulamith leánya. A te nyakad olyan, mint az elefántesontból készült torony, a te szemeid, mint az Esbonbeli halastók, a te orrod hasonlatos a Libanus tornyához, mely néz Damaskus felé.

RÓZSA.

Mit kívánsz tőlem, nagy próféta?

JÁNOS.

Mit kívánnék tőled egyebet, te napok napja, mint azt, hogy szállj alá a Hebron patakja mellé s legeltesd velem együtt a te juhaidat.

RÓZSA.

Eljön annak a napja. De lásd, ma más ünnepnap van. Királyt koronáz Izráel, s az örvendező nép leányai őt mennek e szóval üdvözölni: «megverte Saul az ő ezerét, Dávid pedig az ő tizezerét».

JÁNOS.

De meg is neheztelt ezért az énekért Saul s ettől fogva Dávidnak vesztére törekedett.

RÓZSA.

Azonban közöttünk még egy nagy árok áll. Ez a te fogadásod, hogy elébb az elveszett feleségedet visszaszerzed a te házadhoz, hogy ketten legyünk a ház ékessége, mint hajdan Lea és Rákhel valának.

JÁNOS.

Ez már beteljesült. Az én Leám, a fájósszemű már megkerült s otthon levén, szedi kötényébe a dudaimok gyümölcseit.

RÓZSA.

Vajjon haza került volna már a jó Trézsi asszony? A te gyermekeid édes szülője?

JÁNOS.

Valóban otthon van és hamubnn süti az árpapogácsát, mint egykoron Mikhál. Tanuim rá a két apostolok.

RÓZSA. *(Suvaszhoz és Gyombárhoz.)*

Ti is láttátok otthon a próféta sátorában a jó Trézsi asszonyt?

SUVASZ.

Megesküszünk rá. Zöld kendő volt a fején, tarka viganó a derekán, piros csizma a lábán.

GYOMBÁR.

(Egyszerre.)

Megesküszünk rá. Tarka főkötő volt a fején, piros rokolya a derekán, sárga papucs a lábán.

JÁNOS. *(Híveihez.)*

Egyformán hazudjatok, apostolok!

RÓZSA.

Méltó apostolai a derék prófétának! *(Jánoshoz.)*
 Úgy valójában semmi sem áll közöttünk többé.
 Én ez ünnepélyes pillanattól fogva a te eljegyzett mátkád vagyok s kész vagyok megtörni a te kenyeredet, megfűszerezni a te borodat. — Azért kívánom, hogy engemet mindenütt nyomban kísérj az ünnepség alatt, nehogy valamely gonosz szó, avagy tekintet orczámat megpirítsa. Azután jól emlékezzél az írásra, a mit nekem adtál. Ha valaki el akarna tőled ragadni, azt tűzzel-vassal elpusztítod.

JÁNOS.

Ott leszek az oldalad mellett minden apostolaimmal, pátriárkáimmal és angyalaimmal együtt, a kiknek arra leend gondjuk, hogy a te lábaidat meg ne üssed a kőben. Ha pedig valaki el akarna tőlem ragadni, azt felhajítom a holdvilágba!

RÓZSA.

De még előbb tégy egy ígéretet, szerelmes vő-

legényem. Nemde nem fogod azt tőlem megtagadni?

JÁNOS.

Fogadom, miként Jefte megfogadta, hogy megáldozza, a kit legelőször útjában talál, ha mindjárt a saját leánya volt is.

RÓZSA.

Én az ellenkezőt kívánom tőled. Azt, hogy ha engem igazán szeretsz, akkor oszd meg ezt az igaz szerelmet istenfelő prófétához illőn köztem és a régi feleséged között.

JÁNOS.

Fogadom a nagy Aldabahót bajuszára!

RÓZSA.

Akkor tehát, hogy boldogságodat megkétszerezem ...

JÁNOS. *(Nagy örömmel.)*

Velem jösz?

RÓZSA.

Még nem magam; — hanem átadom a feleségedet. *(Az ajtót kinyitja s kivezeti kézen fogva Vértésinét.)*

VÉRTESINÉ, 1. FIÚ, 2. FIÚ. *(Előjönnek.)*

RÓZSA.

Íme itt első hitvesed, kinek szerelmed felét fogadásba adtad.

JÁNOS, SUVASZ, GYOMBÁR. *(Egymásra néznek.)*

JÁNOS. (*Suvaszhoz.*)

Most már tudjátok, mit tesz az: «igazat hazudni?»

VÉRTESINÉ. (*Férje keblére borul.*)

Oh kedves, drága jó uram.

1. FIÚ. 2. FIÚ. (*János kezeit megragadják.*)

Tata! Pápi! Apuka! Atyuska!

JÁNOS. (*Elhárítja magától szeretteit, fejét vakarja.*)

Jól van. Megvagyok! Én is megvagyok. Ti is nagyot nőttetek. Én is. A mióta nem láttuk egymást. Azóta megjártuk a «száz tű» hosszát. E szerint én ezzel a nagy vargabetűvel oda lyukadtam ki, hogy megkaptam a régi feleségemet két porontyostúl; az újtól pedig kaptam két pofonlegyintést és semmi mást. Ezt nem jól csináltuk ki, óh nagy Aldabahót!

RÓZSA.

Álljatok fel szép sorban asszonyok, leányok. Mindjárt jön a király.

(*Hat ágyúlövés egymás után, harangszó.*)

NŐK. LEÁNYOK. (*A hátulsó emelvényen felállanak.*)

VI. JELENES.

Elébbiek, Ility.

ILITY.

(*Szerb öltözetben berohan szelesen, az utban állókat félre taszítja, utoljára mellben ragadja Jánost.*)

Hej atyafi!

JÁNOS.

No! Mi az? atyafi. (*Megrağadja Ility torkát.*)

ILITY.

Jaj! Te! Ereszd el a torkomat!

JÁNOS.

Hát ez a te torkod? Azt gondoltam a másé. Ki vagy, mi vagy? Hát te mért markolsz belém?

ILITY.

Követ vagyok onnan felülről.

JÁNOS.

A mennyországból?

ILITY.

Nem. Csak Budáról. Pérohoz küldtek stafétával, az ezredskapitányhoz.

JÁNOS.

Jajh, fiam, Péro az ezredskapitány nincs többé.

ILITY (*ijedten.*)

Meghalt!

JÁNOS.

Nem! Királylyá koronáztatott. Péro király után tudakozódjál.

ILITY.

Szaladok utána.

JÁNOS.

Azzal fiam nem beszélsz, mert azt tizenkét pap

adja kézről-kézre. Felkenik, megolajozzák, felkontyozzák, azután lóra ültetik, meghordozzák. Azzal ma okosan beszélni nem lehet.

ILITY.

Pedig sürgetős levelet kell neki átadnom, a mitől az ország sorsa függ. Török-szakad, beszélnem kell vele.

JÁNOS.

No hát törd utána magad s szakadj meg bele.
(*Eleresztli. Hátra üti*)

ILITY (*balra elfut.*)

VII. JELENÉS.

Elébbiek, Bakos, Dara, Czövek, Karika. Jobbról (Ility nélkül) Forray.

BAKOS. (*Forrayhoz.*)

A ceremóniának vége van.

FORRAY.

Volt sok nép a templomban.

BAKOS.

Rogyásig. Az volt a hír, hogy pénzt fognak szórni.

FORRAY.

Volt-e nagy lelkesülés?

DARA.

A Péro hivei kiabáltak torokszakadtig; de a

polgárember, mikor azt kiáltotta «éljen!», mindig utána tette: «patikaszerrel».

FORRAY.

Hát a kurucz nép hogy viselte magát?

CZÖVEK.

Azoknak hite és vallása tiltja templomba menni. Hanem az ökörsütésnél, meg a borfolyatásnál bőséges számmal vannak jelen s kitesznek magukért az evésben, ivásban.

KARIKA.

E miatt már volt is egy kis koczódás a rácizok és kuruczok között. Ha estig annak a sok bornak nyakára hágnak, a mit a fürmender a város pinceziből felhordatott a tiszteletükre, ugy éjjel majd egymás nyakára hágnak.

BAKOS.

Confundálja meg őket a Jehova Isten.

SUVASZ *(fél füllel hallgatózva; Jánoshoz visszazompolyog)*.

Próféta! Hallod-e, proféta! Szabad lenne egy igaz szót mondanom?

JÁNOS.

Igaz szót! Ne csinálj harezist! Csak esztendőben egyszer. Annak is felét el ne mondd s a másik felét elhallgasd, ezt is csak a végső szükség esetében.

SUVASZ.

Hát én azt hiszem, hogy a végső szükség itt van. Ezek a pugrisok összesugnak-bugnak. Olyanformát beszélnek, hogy a rácz meg a kurucz hadak egymás közt dulakodni kezdenek. Nem lenne jó, ha mi a hiveinket kivezetnők a városon kívül?

JÁNOS.

No az ilyenre azt mondja a magyar virágnyelv: «ökörtől lótanács!» Azért van a nagy Aldabahót-nak tizezer faczér angyala, a kiknek semmi egyéb dolga nincs, hogy minket megvédelmezzen velük. S ha az Aldabahót azt kívánja, hogy a rácz meg a kurucz ne legyen egy városban, akkor szólítsa el innen a ráczokat.

GYOMBÁR.

Bizony, hallod próféta, zugolódik a népünk. Azt mondja, hogy a míg ő éjjel-nappal küzd a gonoszszal, addig te idebenn szép menyecskék után szaladgálsz.

JÁNOS.

Hát nem legnagyobb gonosz-e az asszonyi állat.

SUVASZ.

Az a panasz, hogy a ráczok elfoglalták a legjobb kvártélyokat idebenn; a mi népünk pedig ki van szorítva a juhszélre. Ha hust kapunk, nincs hozzá kenyér, ha kenyeret kapunk, az olyan, hogy ott-hon a kutyám se ette volna meg. Sót meg épen nem kapunk; a puskaport hintjük a szalonnánkra.

GYOMBÁR.

S aztán milyen bor! Itt Ménes tövében olyan savanyu, hogy kinyilik tőle a bicska az ember zsebében! Hát azért támadtunk fel, hogy lőrét igyunk?

SUVASZ.

Hát a sok ígért kincsek hol maradtak? Azt ígérted, hogy az urak vagyonát felosztod közöttünk.

JÁNOS.

Hát nem osztottam fel köztetek azonnal az aradi káposztás-földeket?

SUVASZ.

Az ám. Köszönjük? Én nekem, meg a csatámnak jutott egy hagymás föld. Három nap óta nem eszem egyebet, mint fokhagymát meg vereshagymát. S attul meg úgy ég a poklom, hogy nem győzők eleget inni a savanyu vinkóbul.

JÁNOS.

Igy zugolódott a hálátlan Izrael az ő vezére, Mózes ellen, de azok legalább az Egyiptomban hagyott hagymákat siratták. Nektek van hagymátok s mégis zugolódtok.

GYOMBÁR.

Cseréljetelek velem, nekem egy répaföld jutott. S a sárgarépa és retek evéstől olyan vagyok már, mint egy duda!

JÁNOS.

Csak tűrjetelek és várjatek; tűrőké a mennyeknek

ország. Holnap fürjek fognak esni az égből. Ma pedig ökörsütés lesz.

SUVASZ.

Abból is csak a csontja jut nekünk; a javát a rácز kapkodja el, mert ő jut hozzá előbb.

JÁNOS.

Azt mondja az irás: a kik ma az utolsók, azok lesznek holnap az elsők.

SUVASZ.

Az már igaz. Ha ütközetbe megyünk, akkor mi vagyunk az utolsók, de ha megvernek bennünket, akkor mi vagyunk a szaladásban az elsők. Ez már igaz.

JÁNOS.

Nyiljon meg a föld a lábad alatt. Hogy Dáthán és Abiram pokoltüze nyelje el testedet! Hát te igazmondással sérted meg a nagy Aldabahótot? Mondjátok meg a zugolódó népnek, hogy ha meg nem térnek, holnap megátkozom őket s tüzest küldök a fejükre.

GYOMBÁR.

Dejszen nem félnek azok már a te tüzestől. Nézd, milyen fényes napja van a rácز királynak! Hallgasd, hogy kiabál a nép hozsánnát a Pérónak.

(Künn népzaj. «Hozsanna» kiáltozás.)

(A nap feljön az égre.)

SUVASZ.

Te meg csak egy kis zimankót se tudtál csinálni,

hogy megzavartad volna vele az ünnepet; egy kis jégesős zivatart, a mit minden garabonczás tud csinálni.

JÁNOS.

Csak várjatok! Majd a mikor a legmagasabb polczon kapaszkodik fel a dicsőségük: akkor mutatom meg a hatalmammat.

(A nap elkezd fogyatkozni.)

JÁNOS. *(Magában.)*

A kalendárium mára napfogyatkozást jövendöl. A buta nép erről semmit sem tud. *(Szeméhez viszi a butykosát, a nap felé néz rajta keresztül.)* A butykosom fenekén keresztül látom, hogy már elkezdődött. Mire a király ideér, épen teljes lesz a napsötétség *(fenn)*. Majd meglátjátok azonnal, hogy minő csodákat mivelhet az Aldabahót prófétája.

(A napfogyatkozás folyvást halad.)

VIII. JELENÉS.

Elébbiek, Iskolás gyermekek, Lábafej, Tekenyős, muskétások, alabárdosok, lovasok, trombitások, szerezsánok. Protopópa, minisztránsok, majd Péro, Jócza Milkó, Ránkó, Agrippa, Perikles, Pirók, Toklász.

PÉRO. *(Lóháton, koronával fején, biborpalást a vállán.)*

1., 2. SZEREZSÁN. *(Lovát kantárnál fogva vezeti.)*

PROTOPÓPA. *(Ornátusban, ősz haja, szakállá.)*

1., 2., 3., 4. POLGÁR. *(Baldachint visz a protopópa fölött, az emelvényre vonulnak fel.)*

PÉRÓ. (*Leszáll a lováról, az emelvényre hág.*)

1., 2. SZEREZSÁN. (*Kivezeti a lovat.*)

PROTOPÓPA. (*Az emelvény közepén állva.*)

Áldott legyen a király! Kyrie eleizon. Goszpodi pomiluj. Hozsánna a királynak.

GYERMEKEK. SZEREZSÁNOK. (*Egyszerre.*)

Kyrie eleizon! Goszpodi pomiluj. Hozsánna!

KAR. (*Énekel. Az ismeretes bordal lassu tempóra áttéve ünnepélyes hymnusra fordítódik.*)

Valahányszor az oláh
Mondja «szinetátye»
Mindannyiszor «binye Zeu
Binye-binye-binye Zeu
Zsupunye fertátye.»

PÉRÓ. (*Lelép az emelvényről, dőlczegen, tulmagasztaltan.*)

Ime tehát megvalósula, a miről annyit álmodám. Király vagyok; fejemen ösapámnak koronája, a dicső Mén Marótnak. A jóslat minden ígérete beteljesült. Velem van a nép és az Isten.

JÁNOS.

Hát az Aldabahót? Péró?

PÉRÓ.

Ki szól? Ki zavarja az ünnepélyt?

JÁNOS.

Én vagyok az. A próféta, ki az Aldabahót nevében osztok országokat és koronákat.

PÉRÓ.

Engem az egyház férfja már megkoronázott.

JÁNOS.

Nem az a király, a kit Baál papja megkoronáz, hanem a kit a próféta fölken.

PÉRÓ.

A magad népének lehetsz prófétája, de nekem nem vagy az.

JÁNOS.

Nekem hatalom adatott az égen és a földön. A kit megáldok, az meg van áldva, azt győzelem kíséri a földön, s a menny kapuja kitárul előtte; de ellenben a kit megátkozok, földönfutója lesz e világnak s pokol tüzére jut. Ha én kiterjesztem két kezem és azt kiáltom: sötétülj el nap! — a nap fekete lesz s éjszaka száll a földre; az Aldabahót nevében.

(A nap egészen elsötétül, a szintér sötét lesz.)

MIND. *(Elszörnyednek.)*

Hah! A nap elsötétült! A próféta megátkozá a napot.

SUVASZ, GYOMBÁR.

(János lábaihoz térdelnek, palástját csókolják.)

SUVASZ.

Bizonyára te vagy az igaz próféta.

GYOMBÁR.

Bocsáss meg, hogy kétkedtünk benned.

SUVASZ.

Nézd, hogy repkednek a denevérek, azt hiszik, éjjel van.

GYOMBÁR.

A baglyok huhognak s a csillagok pilácsolnak.

PÉRÓ.

Meghajtom előtted a fejem. Bizony próféta vagy te. Tedd világossá ismét a napot és add rám áldásodat. (*Letérdel.*)

JÁNOS. (*Kezeit az ég felé emelve.*)

Te nap, ki Józsue parancsára megálltál Gibeonban, vedd vissza ismét tündöklésedet. A nagy Aldabahót nevében én fölszabadítalak a nehéz átok alól.

(*A nap ismét kivillanik s fokozatosan elmulik rajta a sötétülés, mely eltart a felvonás végéig.*)

Légy hát megáldva az Aldabahót nevében. Nőjjön meg az árnyékok s takarja be a földet; fejeddel érj a csillagok közé. Ellenségeid röpüljenek szét előtted, mint galambok a karvaly előtt; fussanak el, mint őzek az oroszán előtt. Nevedet rettegjék a hatalmasok és áldják meg, a kik szenvednek. Légy nagy, hatalmas és dicső.

PÉRÓ. (*Fölemelkedik.*)

MIND.

Hozsánna a királynak!

ASSZONYOK, PANNA, SÁRI, JUTKA.

(*Virágukat Péro elé hintik.*)

RÓZSA. (*Selyem vánkoson babérkoszorút hoz Péro elé.*)

Légy üdvözölve a hölgyek nevében, szívek meghódítója, hős király! Fond koronádnak ágai közé még azt a babérkoszorút is, melyet eléd hozánk. Együtt járjon veled a hatalom és dicsőség.

PÉRÓ. (*A babérkoszoru után nyul.*)

ILITY. (*Közűjük furakodik.*)

Péro, megállj elébb!

PÉRÓ.

Ki vagy te vakmerő, hogy ide rontasz közénk?

ILITY.

A nevemet aligha ismered. A metropolita küld neked levelet általam, a mit el kell olvasnod azonnal, mert a fejedről van szó.

PÉRÓ.

Add át az ünnepély után. Most ne zavarj.

ILITY.

Késő talál lenni az ünnepély után. Péro! Fej nélkül nem tudom, hogy fogod elolvasni.

PÉRÓ.

Én? Fej nélkül? Örült beszéd! Leghívebb embe-
reim vesznek körül.

ILITY.

Épen azt tudod meg e levélből, hogy melyiknek a kardja van a számodra kiköszörülve.

PÉRÓ.

Áruló volna itt? Egy pribék! Adsza a levelet.
(Elkapja Itity kezéből a levelet, felszakítja, olvas; azután indulatosan toppant a lábával.) Ezer tatár.

RÓZSA.

Nem nyulsz a koszorudhoz, Deli Markó!

PÉRÓ. *(Gúnyosan.)*

Koszoruhoz? Szép! szép. Nagyon szép koszoru!
(Elfordul Rózsától.)

LÁBAFÁJ.

Aha! Megorrolt ő felsége! Nem méltóztatik neki tetszeni, hogy legelőször az asszonyok fogadják; holott a város nevében a fürmendernek kellett és illett és dukált a hódolatot felajánlani. *(Famulushoz.)* Szűz! Nyujtsd elé a vánkost a kifivel.

FAMULUS. *A vánkoson levő kislit Péró elé tartja.*

LÁBAFÁJ.

Oh nagy király! Ki a királyok között a legnagyobb király vagy, engedd meg én nekem, ki az alattvalók között a legalattvalóbb vagyok és a fürmenderek között a legfürmenderebb, hogy ezt az ősi jó szokás szerint a meghódolást reprezentáló sós kiflit dicső színed elé prezentáljam.

PÉRÓ. *(Haragosan.)*

Dugjátok be ennek a tapsifülesnek a száját.
 Lyukat beszél a gyomromba.

JÓCZA. *(Mégfogja a Lábafej kezét.)*

MILKÓ. (*Szájába dugja Lábfájnak a sós kiflit.*)

LÁBAFÁJ.

(*Hivei felé fordul a szájába dugott kiflivel, majd kiveszi azt a szájából.*)

Ez reprezentálja a kinevezést! Ő felsége engem kinevezett valóságos belső titkos tapsifülesének. Hozsanna háromszor a királynak.

MIND.

Hozsanna! Hozsanna! Hozsanna!

RÓZSA.

Deli Markó! Te rám se nézesz?

PÉRÓ. (*Indulatosan.*)

Nagyon is a szemedbe fogok nézni! — Hallgasd meg, mit ír nekem a metropolitám. «Péró! Légy eszeden? A budai helytartó tanács kiküldte elled titokban az aradi viczispánt, Forray Gábort, hogy téged cselszövénynyel kézrekerítsen és elfogjon.» — Mit szólsz ehhez szép asszony? Deli Markó ékes mátkája! Neked férjed van s az engem meg akar ejteni?

RÓZSA.

Uram! Én özvegy vagyok! Férjem Forray Gábor a hitetlenek elleni csatában elesett. Tanum rá a proféta.

PÉRÓ. (*Jánoshoz.*)

Lehet-e hinni, hogy ily szép ajkak hazudni tudjanak? Hogy ezek az égből csillagostól lelopott szemek meg ne villanjanak, mikor a valótlanság

megszületik alattuk? Szólj te próféta! Megpecsételi-e a te helybenhagyásod e hölgy állítását.

JÁNOS. (*Suraszhoz és Gyombárhoz.*)

Most megfogjátok tudni, hogy még egy harmadik sora is vagyon az ékes hazudásnak: — az igazságot szépen körülkerülni. — Oh hős királyi Péro. Én háromszor mondom «bizony, bizony, bizony!» És eszküszöm reá, miszerint ez asszony férjének gyászos halálát nekem a nagy Aldabahót mondá.

PÉRÓ.

Csak tudnám, hogy ki az az Aldabahót? — Majd mingyárt megtudom én az igazat. (*Rózsához.*) Bocssáss meg, hogy eddig nem vettem el koszorudat. De hát szeretném tudni, hogy lehet az, hogy te az ellenségtől megölt férjedet, a hős Forray Gábort nem gyászolod? Se violaszinü öltözet, se könyező szemekkel, se halovány orczával és fátyolozott fővel nem gyászolod? Hanem idejössz himes kantusokban, hajadban rezgő, repülő szirony: nyakadon drágaköves násfák, kezeden kösöntyük, lábodon pillangós cipők! És orczád ragyog, szemeid égetnek. Így gyászolnak a magyar asszonyok?

RÓZSA.

Tudd meg király, hogy bölcs törvényeink tilalmat vetettek a csatában elhunytak meggyászolására. Hogy a nép ne rémüljön és gyávaság ne szállja meg lelkét, mikor egyszerre annyi özvegy-asszonyt meglát, a kik violaszin köntösükkel világgá hirdetik, hogy fegyvereinket nagy veszteség érte.

Titokban én férjemet jól megsirattam és ablakom tele van boldogasszony fűvével, rozmarinnal. De én e gyászvirágokat nem hinthetem a nárdusok és bársonykák közé, mik diadalutadat beterítik. A meghalt férjnek képe a hold, mely csendes éjszákán kísért, s midőn feljön a nap, a nagyobb fény miatt homályba vész. E feljövő nap te vagy. Láthatom-e a holdat, a midőn te jösz elé. Dicsőséged elvakít, szédülök. Körülfogott az örvény, mely körüléd támad, a merre jársz. A ki e varázsörvénybe jutott, az hasztalan törekszik partra uszni. Annak ebben vagy veszni, vagy idvezülni kell. Áldozatod vagyok, lábadnál heverek (*letérdel*). Föl-emelhetsz, vagy rám taposhatsz, tetszésed szerint.

RANKÓ. (*Forrayhoz.*)

Remekül játsza az alakosdit.

FORRAY.

Talán nagyon is remekül. Én kevesebbrel is meg volnék elégedve.

JÁNOS. (*Suvashoz.*)

Valyontén igazat hazudik ez most, vagy pedig csak a visszáját fordítja ki az igazságnak?

PÉRÓ.

(*Felemeli Rózsát térdepeléséből.*)

Hiszek neked. Szavad melege áthevít. Ez a levél jéggé fagyasztott. Te felolvasztottad e jeget. Im elfogadom az általad nyujtott koszorut. S hogy lássad, mennyire meg tudom azt becsülni, ketté

szakítom azt. Egyik felét feltűzöm koronámra ; a másik felét pedig a te homlokod bogláraira fűzöm. Legyen ez a mai nap kétszeres ünnep ! Koronázásom és menyegzőm napja. Ugyanazon egyházfejedelem, a ki homlokom fölkené, kösse össze itt mingyárt kezeinket, ugyanazon baldachin alatt, mely idáig beárnyékol, itt az egész nép láttára tartsuk meg ünnepélyes egybekelésünk.

RÓZSA.

Uram. A te kívánságod nekem parancsolat, s parancsod teljesítése üdv és gyönyör.

PÉRÓ. (*Magában.*)

Ha itt a férje a sokaság között, s ha annak a szívében magyar vér folyik, úgy erre csak előjön. S ha nem jön elő, akkor igazán halva van.

JÁNOS.

Hohó ! Ez az Isten katonája el akarja csizelni az orrom elől az én tulajdon menyasszonyomat ! Ennek eléje állunk a gémmel ! Apostolok ! Sies-sünk összegyűjteni a többi apostolokat.

JÁNOS, SUVASZ, GYOMBÁR.

(*Balra sietve elmennek.*)

PÉRÓ. (*Leányokhoz.*)

Nyoszolyók ! adjátok menyasszonyomra a nászpalástot.

PANNA, SÁRI.

(*A nászpalástot Rózsa fejére teszi, mely öt talpig betakarja.*)

FORRAY.

De ezer millióm tatár! Ez már sok a játékból:
Én közé vágok.

RÁNKÓ. *(Megkapja Forray kezét.)*

Légy Istennel! Ha elárulod magad, mindent
felfordítasz.

JOLÁN. *(Forrayt átöleli.)*

Az égre kérlek bátyám! ne heveskedjél! Mind-
nyájunkat el fogsz veszíteni?

PÉRÓ.

*(Vizsgáló figyelemmel nézi a Forrayt körülvevő csoportot;
Rózsához fordul.)*

Hát ott a sokaság között ki legyen ama bozon-
tos szakállú alak, a ki tüzes nyilakat szór a két
szeméből felém és te feléd? Kezeivel a kardja
markolatához kapkod, s a fejét daczosan felhányja.
Nem ismered, ki az?

RÓZSA.

Az ott? Az a süvem, megboldogult férjemnek
a bátyja, Forray Ferencz.

PÉRÓ.

Az a süved? És az a fiatal hölgy; a ki öt gyön-
gében ölelgeti?

RÓZSA.

Az meg Jolánka öcsémasszony.

PÉRÓ.

Ugy? öcsédasszony? Ugy látszik, hogy a süved

és öcsédasszonyod szeretik egymást. Szép pár lesz belőlük. Csináljunk kettős menyegzőt e napon. Velünk együtt ők is legyenek a pap által megáldva.

RÓZSA.

Ahogy kívánod, én uram.

FORRAY. (*Ránhóhoz.*)

De a mennybeli Jehovára! Ily kettős menyegzőbe én nem tánczolok! Engem meg a hugommal akar összeadni az a bolond!

RÁNKÓ.

Legyen eszed! Engedj most mindent megtörteni. Majd segít rajta a szent sinedrium.

FORRAY.

De köszönöm a sinedriumot, ha a feleségemet más elveszi! Nekem a kardom kiguvad a hüvelyéből.

RÁNKÓ. (*Visszatartja.*)

Megmondtam előre, hogy a ki e játékban a lár-váját elejti, a fejét is elvesztette vele.

FORRAY.

Én már úgy sem tudom, hol a fejem. Csak azt tudom, hogy embert fogok ma enni.

PÉRÓ. (*Rózsához.*)

Nos, hát nem szólítod őket ide?

RÓZSA. (*Forrayhoz.*)

Ferencz bátya! Jolán öcs! Jöjjetek! A király hivat.

RÁNKÓ, JOLÁN.

(*Forrayt unszolva előre viszik.*)

RÓZSA. (*Köze'ebb jö Forrayhoz.*)

Nem bizik hozzám kegyelmed?

FORRAY.

Csordultig telt a serleg. Inkább feldöntöm, mint hogy kiigyam.

RÓZSA.

Uram. Te szerzed ezt a játékot. Most már legyen hideg véred elnézni, hogy mi lesz a vége. (*Visszalép Péróhoz.*)

PÉRÓ.

(*Rózsa kezét fogva az emelvényen álló protopópa elé megy.*)

Kezdődjék a szertartás. Zengjétek a zsolozsmát.

(*Kardal.*)

«Ez a pohár bujdosik
Éljen a barátság.
Kézről-kézre adassék
Éljen a barátság.
Éljen, éljen, éljen a
Éljen, éljen, éljen a
Éljen a barátság.

1-ső, 2-ik KURUCZ.

(*Vánkosokat tesz Péró és Rózsa elé.*)

PÉRO, RÓZSA.

(*Letérdepelnek az eléjük tett vánkosokon.*)

FORRAY.

Már letérdeltek a pap elé!

RÁNKÓ.

Maradj hát veszteg!

1-ső, 2-ik KURUCZ.

(Egy vég selyemmel letakarja a térdeplő párt.)

FORRAY.

Már letakarták őket a vég selyemmel.

PROTOPÓPA.

(Övszalagját Péró és Rózsa kezei körül csavarja.)

FORRAY.

Már összekötötte kezeiket az övével.

RÁNKÓ.

Ejh, de nyughatatlan publikum vagy!

IX. JELENES.

Előbbiek, János, Suvasz, Gyombár. 3. 4. 5. 6-ik apostol.

JÁNOS ÉS A HAT APOSTOL.

(Ünnepélyes menetben a térdelő párhoz járulnak.)

JÁNOS.

Állj fel király! Még most ne térdelj. A koronázási ünnepély még nincsen befejezve.

PÉRÓ.

Mi van még hátra?

JÁNOS.

A fejedelemmé fölemeltetés. Ősi szokás szerint, miként a Hetu-Mogerek, mikor betódulának a hazába, a hét vezérek Árpádot vállaikra emelék s úgy kiálták ki fejedelmüknek. Mert legszilárdabb trónus a honfiak válla egy királynak.

PÉRÓ.

Az már «igaz».

JÁNOS.

«Igaz?» Akkor visszanyelem.

PÉRÓ.

No hát emeljetek fel a vállaitokra gyorsan! s aztán hadd folytassam az esküvői czeremóniát.

JÁNOS. (*Félre.*)

Csak egyszer a vállainkon lehess, akkor tudod meg, hogy mi az a gyorsaság.

3-ik, 4-ik APOSTOL. (*Pérot vállára emeli.*)

JÁNOS.

Aztán pedig mi a hét vezérek, ősi szokás szerint megkötjük a szert a vállainkra emelt fejedelemmel. S ennek az áldomására kezeinket meg-hasogatva, vérünket egy közös serlegbe csorgatjuk.

PERO.

No hát csak vágjatok magatokon eret gyorsan, én azt sem bánom, ha ez az ősi szokás.

JÁNOS.

És most terítsétek a szüreiteket és gubáitokat a triumfáló fejedelem elé s hozsánnát kiáltva, hordjátok őt körül a piacon.

PÉRÓ. (*Rózsához.*)

Szerelmes szép mátkám, itt várj reám. Azonnal visszatérek.

PÉRÓ. (*Két apostol vállán el.*)

1-ső, 2-ik APOSTOL.
(*Pérót emelve jobbra el.*)

3-ik, 4-ik APOSTOL.
(*Pérót kísérve el jobbra.*)

JÁNOS. (*Magában.*)

Majd visszatérsz te, mikor a tyukok elülnek. (*Suvaszhoz és Gyombárhoz.*) És ha körülhordtátok a Pérót a piacon, hordozzátok végig a városon s ha a városon keresztül-kasul megjártattátok, vigyétek ki a sátorok alatt táborozó néphez, ott is meghordozzátok. Az ördög titeket elvigyen, ha elébb visszahozzátok, mint a mikor a csillag feljön az égre.

PROTOPÓPA.

Hát én mit miveljek addig e helyen?

JÁNOS.

Te! Bálnak és Béliálnak papja csak állj helyedben s pörgesd az olvasódat. Majd ha visszatérünk, téged is felmagasztalunk, hogy egyenesen a menyországba jutsz.

PROTOPÓPA.

Isten őrizz attól. Ahhoz még fiatal vagyok.
(*Elszalad.*)

JÁNOS.

És most ordíts kapu, kiálts város! Hozsánna a királynak! Dicsekedjél Péro király! Te többre vitted, mint a názáretbeli nagy király, mert ez csak egy számaron lovagolt Jeruzsálembe; de te kettőn.
(*Péro után nagy áldások között ellépked.*)

LÁBAFÁJ. (*Rendbeállítja a légióját.*)

Adjuk meg a módját mi is. Zengjenek a kürtök:

(*Dal, zene: Rád-e, rád-e, rád-e, rád.*)

(*Harangszó, ágyúlövések.*)

RÓZSA. (*Forrayhoz.*)

Hát jól rendezém a játékot, uram?

FORRAY.

Mester a neved, asszony!

RÁNKO.

Már most sietve térjünk mindannyian a várba, a játékot ott végezzük.

FORRAY. (*Híveihez.*)

Jőjjetek velünk a várba, ott vár ránk a munka.
Ha Péro és két társa visszatér, azokat bocsássátok
be a várba. A próféta is feljöhet. De csak magában.

(*Künn nagy diadalzaj.*)

(*Függöny legördül.*)

HARMADIK FELVONÁS.

(Boltozatos terem az aradi várban, háttérben nagy csúcsíves ablak, melyen át szabad tájék látszik, balrul embermagasságú széles ágyú-lőrés, jobbrul tömör oszlop által megkezdett fülke.)

I. JELENÉS.

Forray, Rózsa, Ránkó, Agrippa, Perikles, Bakos.

BAKOS. *(Jö balról.)*

Nagy jó uraim, jelentést hozok a városból. Keveredik a világ. A rácok és a kuruczok mindenütt hajban vannak.

FORRAY.

Majd nemsokára fegyverre is kerül közöttük a sor. Ti most, hű polgárok, otthon, a városban öröködtek. Mészárosok, vargák, timárok és kovácsok gyűljenek a czéh-házaknál össze; hogyha egyes martalócz-csapat dulást, fosztogatást kezdene, egy csoportban üthessenek le rájuk. S ha egyszer mind a két fegyveres had kivonul a városból: akkor zárjátok be a kapukat s mindenik czéh foglalja el a maga tornyát.

BAKOS.

Megfogadom a parancsot, ámbár nem értem. Hogy a fegyveres csapatok mind ki fognak menni

a városbul, anélkül, hogy kergetné őket valaki. Ez nekem görögül van.

FORRAY.

Majd megérted, most csak hajtsd végre, a mit mondtam.

BAKOS.

Ugy látom, uram, hogy te vagy az igazi próféta. Te tudod, hová mégy. Én követlek. *(El.)*

FORRAY.

Derék polgárok! Náluk nélkül nem sikerült volna a stratagema.

RÁNKÓ.

A számítás úgy ütött ki, a hogy tervezve volt. Mikor az országot egyszerre két felől két belső ellenség támadja meg s a kormánynak nincs semmi serege, a mit szembeállítson velük, akkor a két ellenséget egymásra zudítani, hogy mint két megbódult kos, egymáshoz csapja a fejét.

FORRAY.

Lehetett rá építeni. Két lázadó tábor, melynek különböző a nyelve, szokásai, viselete. Az egyik vakbuzgó és rajongó, a másik Istent és papot tagadó; vezérek közül az egyik császárnak álmodja magát, a másik prófétának.

RÁNKÓ.

És mind a kettő egyformán örült szerelmes.

FORRAY.

Azt már nem is bánnam, ha nem volnának olyan nagyon.

RÁNKÓ.

Lásd, bajtárs, az épen olyan, mint mikor egy erdő meggyullad. Azt vízzel sem lehet eloltani. Hanem úgy oltják, hogy a tűzzel szemben meggyújtják a pagonyt s mikor a két tűz összeér: egyik tűz a másikat eloltja.

FORRAY.

Bánná a szósz, csak ne az én pagonyom volna az.

RÁNKÓ.

Nem bizol a feleségedben.

FORRAY.

Olyan híven tudta a szerelmezt játszani azzal a tüzesszemű rácz leventével. Nekem soh' sem mondott olyan édes szavakat.

RÁNKÓ.

Barátom, a férjnek nem «mondja» a nő a szerelmet, hanem cselekszi.

RÓZSI.

Pérót látom jönni a folyosón két hadnagyával. Kérlek urak, most hagyjátok magukra.

FORRAY.

Magukra hagyjuk? veszedelmes dolog!

RÁNKÓ.

Ide vonulhatunk félre e mély fülkébe : elférünk mind a négyen.

FORRAY, RÁNKÓ, AGRIPPA, PERIKLES.

(*A fülkébe félrevonulnak.*)

II. JELENÉS.

Rózsa. Péro.

PÉRO. (*Fáradtan jő balról.*)

Pfü! Disznó terem a káposztában! Alig állok a lábomon. Az öregapám sem látott ilyen lovaglast — emberháton! reggeltől estig. Átkozott buta ősi szokás! Ha az egyik kettő kifáradt, a másik pár vett a vállára.

RÓZSA. (*Előrejön.*)

Uram, királyom, völegényem! Te engem szép pironkodásba vittél. Várhattam, vártam is reád a piacon. Ott hagytál az egész népség előtt szégyenszemre, magamban. Kirántottad a kezedet a kezemből s ott feledtél az esketési paláستtal leborítva.

PÉRO.

Azt hittem, mingyárt visszajöhettek. De az a pogányoktól szakadt ősi szokás azt hozta magával, hogy elébb a piacon körülhordjanak, azután a városon keresztül-hosszában meghurezoljanak. Minden utcza szegletén megáldjon a próféta, s aztán valami bolond zsolozsmát elvirgináljanak.

RÓZSA.

S én az alatt csak álltam ott a bámuló nép előtt a pappal szemben, a kinek a szájában félbeszakadt az áldás. Az sem tudta, hogy melyik litániához kezdjen, a mivel a szünetet kitöltse. Te csak nem jöttél vissza.

PERÓ.

A barmoknak nem volt elég, hogy végig lovagoltattak a hátukon városhosszat, akkor meg kivivének a káposztáskertek közé, hol a kuruczság táboroz s azoknak is fogadnom kellett a keserves hódolatát.

RÓZSA.

Én eleinte csak pirultam, majd végre sírni kezdtem. Az asszonyok, leányok elébb fennhangon sajnálkoztak rajtam; később nevettek és gnyolni kezdtek. Nekem igazán sok keserű könnyeket okoztál. (*Sírást tett.*)

• PÉRO. (*Kérleli.*)

Bocsáss meg, ragyogó rubintom, nem jöhöttem. Az átkozott nagy tisztelet megkivánta, hogy még azután egy dombra is fellovagoljak, vállakat nyergelve és ott megtegyem a világ négy sarka felé az ősi hagyomány követelte négy kardvágásokat.

RÓZSA.

Utoljára a nép elvánnnyadt, hazavegyegett. Magam maradtam ott a pappal. Majd a pap is megéhezett. Azt mondta, hogy még ma semmit sem evett: a szertartást éhomra kell végezni a szent atyának. A pap morgott, a gyomra korgott, utol-

jára az is ott hagyott a faképnél. Én aztán szépen felmenyasszonykoszorúzva, felnászpálástolva hová lehettem? Hova nem mehettek, hogy ott az összegyűlt komák, örömanyák, nyoszolyók, nászasszonyok hahotájától fogadtassam. Ide menekülék a várba.

PÉRÓ.

Átkozott buta ősi szokás! Hát tehetek én róla, ha úgy szokás? Hogy a magyarok így hordozzák körül koronázás után a fejedelmüket.

RÓZSA.

Tehetted volna, hogy ne higgy el minden boldodot, a mit mondanak.

PÉRÓ.

Hiszen tettem is. Még lovat is akartak áldozni a tiszteletemre; de már arra megmondtam, hogy abbul nem eszem.

RÓZSA.

«Felülnöd» sem kellett volna. Nem szokás már az ilyen vállonhordozás mai napság. Nyolczszáz esztendő előtt történt meg egyszer Árpád fejedellemmel, azóta soha.

PÉRÓ.

De ha a próféta mondta, hogy így kell lenni.

RÓZSA.

Ühm! Olyan próféta ez csak, mint a ki a szapant megette sajt helyett.

PÉRÓ.

Hiszen csodákat képes tenni! Lám egy átokmondására még a nap is elsötétült.

RÓZSA.

Jajh! Dicső hős Deli Markó! Látszik, hogy háromszáz esztendeig aludtál a barlangokban hármazár alatt. Hisz az nem volt semmi csodatevés. Nézd, itt a kalendárium *(mutatja a könyvet)*. Ebben az asztronómus, ki az égbe kukucskáló csövén keresztül a planétákat nézi, előre megírta veres betűkkel, hogy mára teljes napfogyatkozás áll. Mért nem tartasz kalendáriumot? Akkor te is tehetnél ily csodát.

PÉRÓ. *(Indulatosan.)*

Hát ez csak népbolondítás volt? S még magamat is letérdepelni kényszerített vele. De hát hogy mert bolondot üzni vélem a paraszt?

RÓZSA.

Azért, hogy engedelmessé tegyen.

PÉRÓ.

De hát miért hordoztatott tüskön bokron keresztül az apostolai vállán.

RÓZSA.

Csupán azért, hogy tőlem elszakítson, hogy esküvőnket megakadályozza.

PÉRÓ. (*Elbámulva.*)

De hát mi haszna a prófétának ebből?

RÓZSA.

Óh te hős Deli Markó! Ha a tündérlovad is olyan nehezen tudna ugrani egyik hegyről a másikra, mint a hogy az elméd tud ugrani? Hát nem tudod magadtól kitalálni, miért szokott egy férfi lánczot húzni az uton keresztül, mikor a vőlegény szekere jön, a melyen mátkáját viszi haza?

PÉRÓ. (*Felindúlva.*)

Tüzes villám! Csak nem szerelmes tán beléd a próféta?

RÓZSA.

S miért ne lehetne az? Van példa rá.

PÉRÓ.

Hisz annak már felesége van.

RÓZSA.

Épen azért költé az új vallást, élén a nagy Aldabahóttal, hogy bevett szokássá tegye a kétfeleség tartás szentségét.

PÉRÓ.

Ha az való lenne!

RÓZSA.

Ha szavaimnak nem hiszesz, higgy ez írásnak. Ismered Vértesi János írását.

PÉRÓ.

Igen. Gyakran váltottunk levelet.

RÓZSA.

No hát olvasd el ezt. (*Átadja Pérona: János lev lét.*)

PÉRÓ. (*Növekedő indulattal olvas.*)

«Én, János próféta, ex stirpe Vértesi, megkérek téged, Rózsa, vidua Forray, feleségül. Fogadom, hogy szeretni foglak s mindenkit, a kit utamban találok, s ki téged tölem el akar venni, tűzzel vassal elpusztítok.» (*Elmered.*)

RÓZSA.

Most már érted ugy-e, hogy miért kellett ma naphosszant vállon hurezoltatnod? Nem megtisztelés volt az neked, hanem felesúfolás.

PÉRÓ.

Hisz ez gyalázatos nagy áruulás! S még azzal fenyeget, hogy engem tűzzel, vassal el fog pusztítani! No hát majd adok én neked tüzet, vasat. (*Társaihoz.*) Harámbasák! Rögtön rohanjatok. Fuvassátok meg a kürtöket, szedjétek össze a szerzesánokat, üssétek meg a kuruczok táborát s verjétek őket szélyel, mint a pozdorját.

JÓCZA.

Nagy készséggel teszszük parancsodat. (*El.*)

MILKÓ.

Ne félj. Tiszta munkát csinálunk. (*El.*)

III. JELENÉS.

Péró, Rózsa, majd Forray, majd Ránkó, Perikles,
Agrippa.

PÉRÓ. (*Rózsa kezét megfogja gyöngéden.*)

Tehát igaz, hogy engemet szeretsz?

RÓZSA.

Olyan igaz, mint az, hogy te király vagy.

PÉRÓ.

És hogy szerelmed irántam örök?

RÓZSA.

Olyan örök, mint a te dicsőséged.

PÉRÓ, RÓZSA. (*Halkan suttognak perczekig.*)

PÉRÓ.

Velem jössz-e a világ végeig?

RÓZSA.

A míg a világ végét el nem éred.

PÉRO.

Sziveinket kicseréljük.

RÓZSA.

Csak ásó, kapa választ el egymástól.

FORRAY.

(Hallgatózik, türelmetlen, hogy nem hall semmit. Előrohan a fülkéből.)

Micsoda nagy zajt hallok itten?

RÓZSA. *(Nevetve.)*

Uram . . . itt semmi zaj sincs.

FORRAY.

Mintha kardcsattogást hallottam volna.

RÓZSA. *(Tréfásan.)*

Biztosítlak uram, hogy nem volt semmiféle «csattogás».

PÉRÓ.

Lehet, hogy a vár alatt hallottad azt.

RÁNKÓ. *(Előjön.)*

De én is hallék némi csattogást.

RÓZSA.

Hogy hallanál te vitéz kapitány? Hiszen süket vagy.

RÁNKÓ.

De kétfélecsattanást mégis meghallok. Az egyik a csóknak a czuppanása, a másik meg ha a palaczkból kihúzzák a dugót.

PERIKLES. *(Bejön.)*

Igen! Fegyverzaj hallik odakünn.

AGRIPPA.

S különféle nem vidám kiabálás.

PÉRÓ.

Nohát megmondom a valót. Én nekem terhemre van a próféta csürhe népe. Hadviselésre alkalmatlan, fegyverforgatáshoz nem értő. Aztán czivakodó, követelő, engedetlen. Hadjáratomban csak terhemre volna. Parancsot adtam a hadnagyaimnak, hogy kergessék haza őket. Kaszáljanak szénát ; ott vitézkedjenek.

RÁNKÓ.

No azt egészen okosan tevéd. Nem is volt az hozzád méltó szövetség. Ez majd enyhítő körülményül fog neked betudatni, Péró, ha egyszer kivégeznek. A kerékbetörést nem a lábadnál, hanem a fejednél fogják kezdeni — gráncziából.

PÉRÓ.

Bizony bolond voltál te teljes életedben, Ránkó ; az is maradsz.

RÁNKÓ.

Hát jobb szereted a karóbahuzatást? Gusztus dolga. Én nem választanám.

IV. JELENES.

Elébbiek, Láfafáj.

LÁBAFÁJ. (*Ijedten rohan be balról.*)

Nagyságos, méltóságos, mindenféle micsodaságos uraim ! Kiesett a világ feneke. Kiütött a ribil-

lióban a ribillió. A rácz üti a kuruczot, a kurucz üti a ráczt. Én istenkém! Mi lesz belőlünk, ha már a lázadók is fellázadnak. Kiben lehet bizni, ha már a tolvajokban sem lehet? Az egyik utcán a rácz kergeti a kuruczot, a másikon a kurucz kergeti a ráczt. Óh ti Böles Salamonok, ti Dávid próféták! most adjatok nekem tanácsot, hogy a két ellenség közül melyiknek adjam meg magam? *(Rózsához.)* Oh te okos asszony, te bölcsesség tárháza, most nyisd fel a te arany szájadat és mondd meg a te hú fürmenderednek, a két ellenség közül melyiknek kapituláljak?

RÓZSA.

A melyik közel éri kendet, fürmender úr.

LÁBAFÁJ.

De én szeretném, ha egyik se érne közel. El is szaladnék, de ma annyit masiroztam a hazáért, a vallásért, meg a város becsületéért, hogy fáj bele a lábam. Kegyelmes uraim; nem lehetne engemet itt becsukatni valami jó mély börtönbe, vasra verve? Szivesen vallanék magamra valami bűnt.

RÁNKÓ.

No csak legyen nyugodt, fürmender úr. Itt biztos helyen van. A várba nem tör be semmi ellenség.

LÁBAFÁJ.

De hátha csellel beveszi? Csak legalább vagy egy huszonötfontos kis vasat tessék a lábamra

veretni; hogy lássák, ha betörnek, hogy árestáns vagyok.

RÁNKÓ.

Bujjon kend oda hát az ágyúfülkébe, aztán dugja ki a fejét a lőrésen. Ha az biztos helyen van, a többi tagjaival ne törődjék.

LÁBAFÁJ.

Már akképen teszek. (*Bevonul az ágyúfülkébe.*)

V. JELENES.

Előbbiek, Jócza, Milkó. Később János.

JÓCZA.

Ezredeskapitány! A mit reánk biztál, végrehajtottuk.

PÉRÓ.

Micsoda czímezés ez? Nem tudod, hogy király vagyok.

JÓCZA.

Rájár a nyelvem.

MILKÓ.

Katonáink kergetik a kuruczot, a hogy kívánad, Péró.

PÉRÓ.

«Péró, Péró?» Ha már így szólítasz, tedd hozzá «második», mivelhogy egy Péter király már volt ez országban.

MILKÓ.

Vigyázz, hogy úgy ne járj, mint az első.

PÉRÓ. (*Rózsához.*)

Lásd, bosszút álltam a rajtad elkövetett megszegyenítésért. S ha újra virrad a nap, a legelső harangszó, a mi menyegzőnkre hívja össze a népet.

RÓZSA.

Csak aztán el ne maradj a menyegzőről megint.

JÁNOS. (*Beront balról.*)

Hol van II-ik Péter király?

PÉRÓ.

Előtted állok, országnagyjaimtól körülvéve. Miért jössz, nagy próféta?

JÁNOS.

Jövök számon kérni tőled a csúf árulást, a mit harambasáid elkövetnek. Orozva megrohanták fegyverrel békében és ünnepi dáridóban tanyázó népemet és szerteszét kergetik. Miért történik ez?

PÉRÓ.

Hiszen próféta vagy, ki mindent előre tud jósolni. Hát ezt nem tudod.

JÁNOS.

Dehogyan nem tudom. Átkot bocsáték Izraelre, mert zugolódott az ő Messiása ellen. Megmondtam, hogy tűzesőt bocsátok a fejére. De most azt kérdelem, hogy ki bizta rád, hogy te légy ez a tűzeső.

PÉRÓ.

Találd ki, ha próféta vagy.

JÁNOS.

De én nemcsak próféta vagyok, hanem hadvezér is. Szemedbe mondom, hogy áruló vagy; ki szövetséges társaidat alattomban megtámadod.

PÉRÓ.

S még te vetsz nekem árulást a szememre? Te, a ki ellenem pártot ütél.

JÁNOS.

Ki meri ellenem ily vádra nyitni száját?

PÉRÓ.

Magam. Nem rémítéd-e el a népemet, midőn koronázásom ünnepélyét félbeszakítád az átkozódásoddal: hogy sötétüljön el a nap!

JÁNOS.

Hát nem sötétült el a nap!

PÉRÓ.

De benne volt a kalendáriumban. Az asztronómus csinálta ki így. Te tudtad azt jól, s a népet elbolondítád.

JÁNOS.

Nos. És nem esik jól a népnek, hogy elbolondítják?

PÉRÓ.

De az nem volt neked elég. Még engem is meggyaláztál. Kényszerítél, hogy térdeljek előtted: Koronás fővel egy paraszt előtt.

JÁNOS.

Nos? Hát nem térdelt-e Dávid király koronás fővel Sámuel próféta előtt, s nem volt-e Sámuel próféta is paraszt?

PÉRÓ.

És áldásodat kellett fogadnom lehajlott fővel.

JÁNOS.

Nos? És nem esett jól az áldás?

PÉRÓ.

S azalatt otthagytam a saját protopópámat állni.

JÁNOS.

Nos? És nem esett jól a protopópának, hogy pihent?

PÉRÓ.

Tetézted az árulásodat azzal, hogy a midőn szerelmes mátkámmal együtt a szentelt vánkosokon térdepeltünk, odajöttél, kiragadtál bennünket egymás kezéből s aztán naphosszant hurczoltattál alá s felordítózó Siserahad között.

JÁNOS.

Nos? S nem voltál megelégedve a dicsőséggel.

PÉRÓ.

De torkig laktam a csufolódással. Mind azt meg szégyenítésül tetted velem. Mi volt rá az okod?

JÁNOS.

Mit tudom én?

PERÓ.

Próféta vagy, mégsem tudod; én nem vagyok próféta, mégis tudom. Azért, mert bűnös indulatot táplálsz szivedben az én választottam iránt.

JÁNOS.

A nagy Aldabahóra!

PÉRÓ.

Most már tudom, ki az Aldabahót? . . . Az a hazugság angyala. De most ennek a hasított körmű angyalnak majd mindjárt a sárkányfarkára hágok. Tagadhatod, hogy ez a te irásod. (*Felmutatja Jánosnak a saját levelét.*)

JÁNOS.

(*Meghököl, mutatóujját az órrára teszi.*)

Első parancsolat, a mit Mózesnek a tizparancsolat elé kellett volna tenni: «írást ne adj magadról!» — No hát, a mit el nem lehet tagadni, az igaz. Elismerem, hogy ez az én irásom.

PÉRÓ.

Akkor elismered, hogy áruló vagy.

JÁNOS.

Kit árultam el?

PÉRÓ.

Engemet.

JÁNOS.

Hát mi dolgod neked azzal a hölgygyel, a kinek én azt az írást adtam?

PÉRÓ.

Az, hogy szeretem.

JÁNOS.

Azt mindenki mondhatja. Mondja is, a ki csak valaha abba a tüzes két szemébe nézett a szép asszonynak.

PÉRÓ.

De ő is szeret engem.

JÁNOS.

Mi bizonyosságod van rá, hogy szeret?

PÉRÓ.

Ő nekem egy koronát adott.

JÁNOS.

Atyámfia! Koronát az asszonyok a férjeiknek csak a férjhezmenés után szoktak adni s azt nem szeretetből teszik.

PÉRÓ.

Kezet is adott s velem együtt letérdelt a pap elé az esküvőhöz.

JÁNOS.

Mert tudta jól, hogy azt én majd megakadályozom. Összebeszélünk erre. *(Rózsához.)* Nem igaz-e az, Szulamith leánya?

RÓZSA.

Úgy van. Igaz.

PÉRÓ. (*Elámul.*)

«Úgy van!» «Igaz!» Most már igazán elvesztem az eszem.

JANOS.

De hát már most mondd meg, kaptál e drága szépségtől vajmi tettel bizonyított tanujelét irántad való forró szerelmének.

PÉRÓ.

Azt nem állíthatom. Hát te?

JÁNOS.

Én mondhatom, hogy kaptam.

FORRAY. (*Haraggal Rózsához.*)

Mit mond ez az ember?

RÓZSA.

Igazat mond.

FORRAY.

Tettel bebizonyított tanujelét a szerelemnek!

RÓZSA.

Utasításom szerint cselekedtem.

FÓRRAY (*Kikelve.*)

De tagadom, hogy ez utasításba lett volna adva.

RÓZSA.

Mindent a haza és közjó érdekében.

FORRAY.

Ez nem volt beleértve! Tűz és pokol! Ha ez való, megölöm ezt az asszonyt!

RÁNKÓ, AGRIPPA.

(*Megragadják Forray kezét.*)

RÁNKÓ.

Türtöztesd magad, viczispán. Ezzel a te tüzeddel felrobbantod a tűzagnát alattunk.

PÉRÓ.

S mi volt az, a mit e hölgy szerelmének tettelegesen tanujelélül adott volna neked?

JÁNOS.

Hát — azt úgy szóval elmondani átallom annyi ember előtt.

FORRAY.

Ördög mennykő! Átallja elmondani.

JÁNOS.

Hanem jellel mutathatom.

PÉRÓ.

No hát mutasd.

JÁNOS.

(*Mutatja a kezével a jobbról balról kapott pofont.*)

PÉRÓ.

Egy pofonlegyintés?

JÁNOS.

Nem egy! Kettő. De négygyel is fölért. Hatalmas, csattanós.

MIND *(nevetnek Forrayt kivéve).*

FORRAY.

Ejh! Még a vér is meghült bennem!

RÓZSA. *(Forrayhoz.)*

No hát meg fogsz-e ölni?

FORRAY.

Szeretnék többet tenni: «megölelni».

PÉRÓ.

Ezt a vitát kettőnk között a nyelv nem oldja meg. Döntsön a kard közöttünk: Kié legyen a szép Szulamith szerelme. *(Kardot húz.)*

JÁNOS.

Lelkemből beszélsz. *(Kardot ránt.)* Én is a mondó valék. Nekem is van egy másik nyelvem, a mivel beszéljek. S mondhatom, hogy ez a másik nem szokott hazudni soha.

PÉRÓ.

Majd én nyitok rajtad egy száját, a min a lelked igazán kiadd.

JÁNOS.

Csak jöjj! Sok ilyen vitéz leventét lefektetett már az én vitéz karom.

PÉRÓ, JÁNOS.

(*Vívásra készen keresztbe állanak a színpadon.*)

FORRAY (*Kihúzza a kardját.*)

PÉRO.

Egyúttal vallásom és zászlóm becsületéért is megvívok veled.

JANOS.

Én is leszámolok veled az én zászlómon ejtett gyalázatért!

FORRAY.

(*A két vívni készülő közé lép.*)

Megálljatok, urak! Egy harmadik is van itt, a kinek a kardja közbeszól. Ennek a vitatott szép hölgynek férje van. Az én vagyok, Forray Gábor viczispán és dandárezredes. En mind a kettőtökkel megvívok. Nekem is van még — az asszonyon kívül — egy nagy leszámolásom veletek. Országom czimeréért és királyoméért harczolok meg.

PÉRÓ (*Jánoshoz.*)

Hát ez itt «Forray Gábor», a viczispán, ez itt a «férj». A szép nő mindkettőnkkel csak csalfa játékot űzött! No hát legyen e játéknak vége az, hogy a szép tündér szeme előtt a csúffá tett két imádó a férjet darabokra aprítja.

PÉRÓ, JÁNOS.

(*Forray ellen fordulnak.*)

RÁNKÓ. (*Kardot húzva, előlép.*)

Lassan urak! Még mink is itt vagyunk. Én nem vagyok süket, hol a kard beszél.

AGRIPPA. (*Kardot húz, előlép.*)

S én nem vagyok vak, ha ellenséget látok.

PERIKLES.

(*Mankóját elveti, kardot húz, rendes léptekkel előjön.*)

S én nem vagyok sánta, a hol utat kell törni.

PÉRÓ.

Hisz ez kelepce! Minket törbe csaltak! — Sebaj! Ők is négyen vannak, mi is négyen vagyunk. Hát vívjunk férfi férfi ellen. Állj mellém Vértesi! Leverjük őket! S aztán elfoglaljuk a várat.

RÓZSA. (*A küzdeni készülők közé lép.*)

Nem, Péró! Te csak egyedül vagy. Hadnagytársaid a király hűségére tértek.

JÓCZA, MILKÓ.

(*Egy kézzel Péró kezét ragadják meg, másik kézzel kardjaikat keresztbe fektetik előtte.*)

JÓCZA.

Úgy van, Péró. Az egész ráczság a király hűségére tért meg.

MILKÓ.

Bizony Péró, te egymagad maradtál.

PÉRÓ. (*Megrettenve.*)

Ez ámulás! (*Kardját átnyujtja Ránkónak.*) Megmondta izzt nekem a javasasszony: «férfi, a ki anyától zületett, nem győzhet le soha!» — Asszony volt, 1 ki elejtett!

RÁNKÓ. *(Átveszi Péro kardját.)*

Most jön a fekete leves.

JÁNOS.

De engem ugyan élve nem fognak el! *(A hátsó nagy ablakhoz szalad.)* Most segíts repülni nagy Aldabahót!
(Kiugrik az ablakon.)

JÓCZA. *(Utána fut.)*

Talpra esett és elmenekült!

RÓZSA, *(Forrayhoz.)*

Most már megölhetsz, vagy megölelhetsz.

FORRAY. *(Rózsát keblére öleli.)*

Még engem is legyőztél.

RÁNKÓ.

És most hirdesse százegy ágyúlövés, hogy a veszélyes kettős lázadás vérontás nélkül lett legyőzve.

LÁBAFÁJ. *(Rejtekeből előbuvik.)*

De mi lett volna ebből, ha mink nem vagyunk: «én» meg a hős aradi asszonyok?

MIND.

Éljenek az aradi hősnők!

(Nagy felvonulás. Az egész személyzet végig masirozik a színpadon zenével. Ágyúzás.)

(Függöny legördül.)

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

JÓSIKA MIKLÓS REGÉNYEI.

Egy-egy füzet 50 kr.

1. 2. Abafi.
3. Zólyomi.
- 4— 6. Az utolsó Bátor.
- 7—10. A csehek Magyarországon.
- 11—14. Zrinyi a költő.
- 15—16. A könnyelműek.
- 17—24. Második Rákóczy.
- 25—26. Eszther.
- 27—28. A rom titkai.
- 29—32. A hat Uderszki leány.
- 33—35. A két barát.
- 36—40. Jósika István.
- 41—43. A zöld vadász.
- 44—49. Egy néger szabadsághős.
- 50—51. Két királynő.
52. Egy kétemeletes ház Pesten.
- 53—55. A szegedi boszorkányok.
- 56—57. A nagyszebeni királybíró.
- 58—59. Az első lépés veszélyei.
- 60—61. Akarat és hajlam.
- 62—64. Jö a tatár.
- 65—66. Pygmaeon v. egy magyar család Párisban.
- 67—68. A rejtett seb.
- 69—71. A tudós leánya.
- 72—74. A gordiusi csomó.
- 75—76. Sziv rejtelmek.
- 77—80. Régibb és újabb novellák.
- 81—82. A két mostoha.
- 83—84. Két élet.
- 85—86. A Végváriak.

1. A varchoniták.
2. Fortunatus Imre. — Shirin.
3. Kalóz-király.
4. Sonkoly Gergely. — A drága kövek. — Marce Záre.
- 5—9. Török világ Magyarországon.
10. A bűntárs. — Nepean sziget.
- 11—12. A kétszarvu ember. — Az egyiptusi rózsza.
13. Koronát szerelemért. A Hargita. A kalmár és családja
14. Petki Farkas leányai. — Háromszéki leányok. — A két
15. Regék. [szász.
16. Carinus. — A nagy-enyedi két fűzfa.
17. A serföző. — A nyomorék naplója. — Fekete világ.
- 18—20. Erdély aranykora.
- 21—23. Csataképek 1848—1849-ből.
24. Bujdosó naplója. — Kurbán bég. — Megölt ország.
- 25—26. A fehér rózsza. — Humorisztikus papirszeletek.
27. Magyarhon szépségei.
- 28—29. Szomorú napok.
- 30—31. A janicsárok végnapjai
- 32—37. Kárpáthy Zoltán.
- 38—43. Egy magyar nábob.
- 44—47. Új földesúr.
- 48—53. Szegény gazdagok.
- 54—55. A magyar előidőből.
- 56—59. Hétköznapiak.
- 60—63. A régi jó táblalabirák.
- 64—65. Délvirágok.
- 66—67. Milyenek a nők?
- 68—71. Véreskönyv.
- 72—73. A magyar nép élcze szép hegedűszóban.
- 74—76. Árnyképek.
- 77—82. A köszívű ember fiai.
83. Milyenek a férfiak?
- 84—89. Politikai divatok.
- 90—93. Mire megvénültünk.
94. Oceania. Egy elsüllyedt világrész története.
- 95—97. Az elátkozott család.
- 98—99. Felfordult világ.
100. Elbeszélések.
- 101—112. Dekameron. Száz novella.
113. Egy asszonyi hajszál.
114. Az életből ellesve.
- 115—119. Névtelen vár.
- 120—121. Népvilág. Elbeszélések.
- 122—124. Szélcsend alatt. Elbeszélések.
125. Észak honából. Muszka rajzok.
- 126—131. Egy az isten. Regény.
132. A debreczeni lunátikus. Elbeszélés.
- 133—134. Egy ember, a ki mindent tud.
- 135—136. Asszonyt kísér — Istent kísért.
- 137—141. Színművek I. kötet.
- 142—147. Színművek II. kötet.
- 147—151. Színművek III. kötet.

